

දන් විමසලා බලන්න ඇයි බුදුරජාණන්වහන්සේ අර්ථය ස්වාමීන් වහන්සේට කිව්වේ ඔහොම වඩන ආනාපානසතියකුත් තියෙනවා කියලා. නමුත් මේ සාසනයේ ආනාපානසතිය වඩන්නේ නම් මෙහෙමයි කියලා වෙනම වදාරන්නේ ඇයි? මේවා නුවණින් සෙවිය යුතු තැන්. මොකද අපිත් ආනාපානසතිය වඩනවා කියලා ඉන්ද්‍රියාවේ ඒ කාලයේ තිබුණ ආනාපානසතියම නම් කරන්නේ, බුද්ධ සාසනයෙන් ප්‍රයෝජනයක් ගන්නා වෙන්වේ නැහැ. ඒක හරි භයානක

තත්වයක්. හුඟාක් විරියය කරලා භාවනා කරන්නත් උත්සාහ කරනවා. නමුත් අවිද්‍යාවේ ඉඳන් ලෝකයට අයිති භාවනාවක් විතරක් නම් කරන්නේ, බුද්ධ සාසනයකින් ගන්න තියෙන ප්‍රතිඵලය අපරාදේ මගැරෙනවා.

ඒ නිසා පූර්ව ප්‍රතිපදාවත් කරන්න. ඒ අතරම දහමත් නුවණින් හොයන්න, විමසන්න, එතකොට තමන්ගේ අඩුපාඩු තියෙනවා නම් ඒවා හදාගන්න පුළුවන් වෙනවා. ඒ සදහායි අපි දහම නුවණින් විමසන්න ඕන. තමන් මෙව්වර කල් භාවනා කළා කියන එක නෙවෙයි වැදගත් වෙන්නේ. දන් හරි සම්මා දිට්ඨිය ඇති කරගන්නා කියලා හිතාගන්න පුළුවන් නම් එතනයි වැදගත් වෙන්නේ.

සම්මා දිට්ඨිය ඇති වුණාට පස්සේ ආනාපානසතිය දකින විදිය වෙනස් වෙනවා. සම්මා දිට්ඨිය එන්න කලින් ආනාපානසතිය කළේ ලෝකයට අයිති විදියට යි. හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න කොට ඇතිවෙන, නැතිවෙන හුස්මක් දක්කා. දිග, කෙටි වශයෙන් දක්කා. ඊටපස්සේ ඒක සියුම් වෙලා ගිහිල්ලා නැතිවෙන හැටිත් දක්කා. ඒ විදිහට හුස්ම දිහා ඔහේ බලාගෙන ඉන්න කොට එතන සම්මා දිට්ඨිය වැඩෙන්නේ නැහැ. වතුරායඹී සත්‍යය දකින්නේ නැහැ. පට්චවසමුප්පාදය දකින්නේ නැහැ. කිසිවක් නැහැ. ශුන්‍යතාවයක් දක්කා කියලා ඔහේ බලාගෙන ඉඳලා අසඤ්ඤ තලයට, අරුපාවමර ධ්‍යාන වලට නම් යන්න පුළුවන්. ඒ විදියට කල්ප ගණන් ඉන්නත් පුළුවන්. ඊටපස්සේ නැවත සතර අපායටත් යන්න පුළුවන්. තිස් එක් තලයේ සැරිසරන්න පුළුවන් - එව්වරයි. ඒ කොහේ ගිවියත් තවම සසරේ බව දකින්න ඕන.

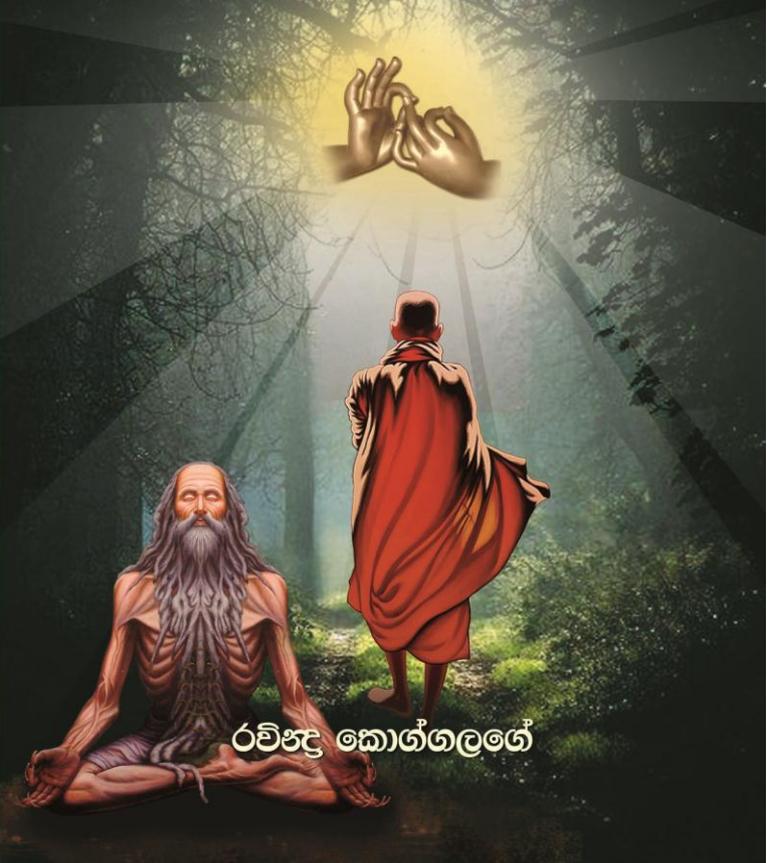
බුදු දහම දැක ගනිමු - 11 නිරෝධේ කැණීම

රවීන්ද්‍ර කොග්ගලගේ

බුදු දහම දැක ගනිමු - 11

නිරෝධේ කැණීම

(ආනාපානසතී සුත්‍රය, අර්ථකතෘග්‍රහ සුත්‍රය සහ උපුටුකිරීමේ කැණීම් නිදර්ශන අරඹන්න)

රවීන්ද්‍ර කොග්ගලගේ

බුදු දහම දැක ගනිමු - 11

නිරෝධේ කැණීම

(ආනාපානසති සූත්‍රය, අට්ඨකනාගර සූත්‍රය සහ
උදයබ්බකොණ නිද්දෙසය අ(සුරෙණ)

රවිඥ කොල්ගලගේ

ප්‍රථම මුද්‍රණය : 2018 මාර්තු (පිටපත් 5,000)

ISBN No. 978-955-43763-3-5

පොත පිළිබඳ විමසීම්:

මහාචාර්ය රවීන්ද්‍ර කොග්ගලගේ

Email: koggalage@yahoo.com

Web: <http://ravi.harimaga.com>

Mobile : 0777234239

මුද්‍රණය:

කොලීට් ප්‍රින්ටර්ස්

17/2, පැඟරිවත්ත පාර, ගංගොඩවිල

නුගේගොඩ

දුරකථනය: 011 4 870 333

ධම් දානයකි - නොමිලයේ බෙදාහැරීම පිණිසයි.

සබ්බ දානං ධම්ම දානං ජිනාති
සියලු දානයන් අතරින් ධම් දානය උතුම් වේ.

පුණ්‍යානුමෝදනාව

- අවිද්‍යාව මූලික මනසේ මායාවට හසු වී පනවා ගත් සසර කතර සරනා අසරණ සත්ත්වයාට සරණක් වශයෙන් අප භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළ ඒ ගම්හීර වූ සද්ධර්මය සසරේ අතරමං ව දුක් විදිනා අපට වටහා ගත හැකි සේ ලිහිල් කර පෙන්වා දෙන ගුරුතුමාණන්ට සහ එතුමාගේ පියාණන්ට බලාපොරොත්තු වන ආකාරයට ඒ උතුම් නිර්වාණාවබෝධය සාක්‍ෂාත් වේවා යි පතන අතර, පරලෝසැපත් මා ආදරණීය පියාණන්ව සිටි සී. ටී. ජිනදාස පියාණන්ට, සර්ලියානා පෙරේරා ආචාර්ය අම්මාට සහ සී. ටී. වැන්ඩලින් නෝනා නැන්දනියට සහ මිය පරලොව ගිය ශ්‍රෝති, ගුරු, හිතවත් අය සහ පින් අනුමෝදන් විය හැකි සියළුම සත්ත්වයින්ට ඒ අය පතනා බෝධියකින් නිවන් සුව අත් කර ගැනීමටත්, ආදරණීය මෑණියන් ඇතුළු දායක වූ සැමටත්, අප ගුරුතුමාණන්ගේ මග පෙන්වීම අනුව යන සියළු දෙනාටත් ධර්මාවබෝධය පිණිසත් මේ ධර්ම දානමය කුසලය හේතු වේවා! මා බලාපොරොත්තු වන අයුරින් ඒ උතුම් නිර්වාණය මේ හවයේදීම සාක්‍ෂාත් කර ගැනීමට හැකි වේවා!
- දෙපාර්ශ්වයේම පරලෝසැපත් දෙමව්පියන්ට හා ශ්‍රෝතින්ට පිං පිණිසත්, නිරන්තරයෙන් මා දහමට යොමුකරන මාගේ ස්වාමීපුරුෂයාට නිදුක් නිරෝගී සුවය හා දිගාසිරි ලැබීමටත්, අප සැමට ඉක්මනින් උතුම් චතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධවීමටත් මෙම උතුම් ධර්මදානමය කුසලය පාරමිතාවක්ම වේවා යන පරම අදහසින්, මාලඹේ ගොඩැල්ලවත්ත පාලේ පදිංචි කුමුදිනී විජයසූරිය මිය විසින් මේ සඳහා දායකත්වය දරන ලදී.
- එස්. කේ. නඤ්ඤේන හා කේ. ඩී. බණ්ඩාරි මව්පිය දෙපළ හා සියළුම මියගිය ශ්‍රෝතින්ට සුගතිගාමී භාවය ලැබේවා!
- බැද්දගේ මදුරාවතී මහත්මිය නමින් මියගිය සියලු ශ්‍රෝතින්ට පින් පිණිසත්, මේ පොත කියවන සියලු දෙනාට සත්‍යය අවබෝධය පිණිසත් මෙම ධර්ම දානමය කුසලය හේතු වාසනා වේවා!

- 2018.02.16 වන දිනට 85 වන ජන්ම දිනය යෙදෙන අම්බලන්ගොඩ පරගහනොට පදිංචි සෝමසිරි මීපගේ මහතාට නිදුක් නිරෝගීභාවය සඳහා මෙම ධර්මදානය හේතු වාසනා වේවා! සුඡීවත්ව සිටින අප සැමටම නිවන් අවබෝධය සඳහා මෙම කුසලය හේතු වාසනා වේවායි ප්‍රාර්ථනා කරන අතර, අප සැමගේ දහම් ඇස පාදන මහාවාර්ය රචිත්ද කොග්ගලගේ මැතිතුමාටත්, එම පවුලේ සියලු දෙනාටමත් මේ කුසලය උතුම් නිර්වාණය පිණිසම හේතුවේවා! මියගිය සියලු ඥාතිවරයන්ට ද මේ පින් අනුමෝදන් වේවා!
- බද්දේගම සංදරවල විසු පරලෝසැපත් හෙන්ද්‍රික් ගුණතිලක පියාණන්, සීලවතී සුරිආරච්චි ගුණතිලක මෑණියන්, ගාල්ල ඇල්පිටිය විසු පරලෝසැපත් ෆැන්සිස් කොඩිතුචක්කු රණදීර පියාණන් සහ එම මෑණියන් ඇතුලු මියගිය සියලු ඥාති මිත්‍රාදීන් මෙම ධර්මදානය කුසලානිසංස බලයෙන් සුගතිගාමී වේවා. නිවනින් සැනසේවා! සුඡීවත්ව සිටින පුතුන් දියණිවරුන් ඇතුලු පවුලේ සැමටත්, රටවැසි ලෝවැසි සැමටත් මේ පි. බලයෙන් නිදුක් නිරෝගී සුවය සහ දීර්ඝායුෂ ලැබේවා! පැතුම් ඉටුවේවා! චතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධ වේවා!
- පුල්මුඩේ අරිසීමල සංචිතයෙහි මිහිඳුලෙන සංඝාවාස, කුටි තනා පූජා කිරීමට අපව යොමු කොට විරියය ශක්තිය ලබාදුන් මහාවාර්ය රචි කොග්ගලගේ මැතිතුමන් සහ පියාණන් ඇතුලු පවුලේ සැම නිදුක් නිරෝගී සුවය දීර්ඝායුෂ ලබන්වා! ධර්මාවබෝධය ලැබී නිවන් සුවම අත්වේවා! එමෙන්ම අරිසීමල සංචිතයෙහි වැඩවසන නායක ස්වාමීන්වහන්සේ ඇතුලු සියලු ස්වාමීන්වහන්සේලාටත් මේ පි. අත්වේවා! නිදුක් නිරෝගී චිරජීවනය ලබන්නට හේතු වේවා! පතනා බෝධියකින් නිවන් සුව අත්වේවා! සියලු සත්වයන්ට මේ පි. අත්වේවා! සුවපත් වේවා!
- නිවනම අරමුණු කරමින් ලෝකෝත්තර ශ්‍රී සද්ධර්මය ඉතාමත් සරලව මනාව පැහැදිලිකරමින් අපව භයානක භවගමනින් මුදවාගැනීමට ඉමහත් පරිශ්‍රමයක් දරන රචිත්ද කොග්ගලගේ නමැති කල‍්‍යාණ මිත්‍රයා හමුවීම අප සැමගේ බලවත් කුසලයකි. එතුමා ප්‍රඥා පාරමිතාව සම්පූර්ණ කරනු ලබන මේ සත්ක්‍රියාවේ කුසල ශක්තියෙන් ප්‍රාර්ථනානුකූලව වහ වහාම නිවන් අවබෝධ වේවා!

- මේ ධර්මදානමය කුසලයෙන් ඇල්පිටියේ පදිංචි ඩී. ඒ. රණවක වන මට ද ධර්මාවබෝධයට අවශ්‍ය ප්‍රඥාව පහල වේවා! ඉක්මන් භවයක දී නිවන අවබෝධ කර ගැනීමට හැකිවේවා! දෙමව්පිය දෙදෙනා ඇතුළු පවුලට සම්බන්ධ මියගිය සියලුම ඥාතීන්ටද මේ පිං එකසේම අනුමෝදන් වී දුකින් මිදෙන්නවා!
- පාලගම විසු ආර්. පී. ඇල්බට් පෙරේරා පියාණන්ට, ගුණවතී වීරක්කොඩි මැණියන්ට සහ කරගොඩ උයන්ගොඩ පදිංචි වත්තගේ ජේමවතී සහ ජාසිං ආරච්චිගේ ජේමිස් අප්පුහාමි මාපියන්ට මේ ධර්මදානමය කුසලය නිවන් පිණිසම හේතු වේවා!
- දයාබර දෙමාපියන් වන පී. ඩී. පියදාස මහතා සහ අයිඩා අබේසිංහ මහත්මියට පිං පිණිස මේ ධර්මදානය දෙනු ලබන්නේ සමත් ඉලේපෙරුම සහ කමනී පතිරගේ දරුවන් විසිනි. ඔවුන් සියලුදෙනාටම නිදුක් නිරෝගිභාවය සහ උතුම් ධර්මාවබෝධය පිණිස මෙම පිං හේතු වාසනා වේවා!
- මංමුලාවී සංසාරයේ සැරිසරන අප සැමට ධර්මාවබෝධය ලබාදීම සඳහා ශ්‍රමයත් කාලයත් වැය කරන්නා වූ මහාචාර්ය රවින්ද්‍ර කොත්ගලගේ මැතිදුන්ට කරගෙන යන්නා වූ ශාසනික මෙහෙවර නොනැවතී ඉදිරියට කරගෙන යාමට අවශ්‍ය ශක්තිය ධෛර්යය හා නිදුක් නිරෝගී සුවයද, වහ වහා චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය අවබෝධ කර ගැනීමට මෙම කුසලමය ශක්තිය හේතු වාසනා වේවායි ප්‍රාර්ථනා කරන්නේ රත්නපුර කාන්ති පීරිස් මහත්මිය විසිනි.
- පරලෝ සැපත් සී. ඒ. ගුණසේකර පියාට, ඩී. පී. ආර්. ඒ. ගුණසේකර මවට, ආර්. එච්. ඒ. ගුණසේකර සහෝදරියට සහ පරලෝ සැපත් සියළුම ඥාතීන්ට පින් පිණිසත්, සුඡ්වත්ව සිටින දු දරුවන් ඇතුළු පවුල්වල සාමාජිකයින්ටත්, ධර්මය අවබෝධකර ගැනීමට උනන්දුවක් දක්වන සැමටත්, නිවැරදි දහම ලෝකයට හෙළි කිරීමට මහත් පරිශ්‍රමයක් දරන මහාවායඪී රවින්ද්‍ර කොත්ගලගේ මැතිතුමාටත් උතුම් නිර්වාණය අවබෝධ කරගැනීම පිණිස මේ ධර්ම දානමය කුසලය හේතුවේවා! - එස්. එස්. ඒ. ගුණසේකර මහතා.
- මියගිය දෙමව්පියන්ට පිං පිණිස වරලත් ඉංජිනේරු මිත්සිරි රාජපක්ෂ මහතා, එම මැතිණිය සහ පුතා විසින් මේ සඳහා දායකත්වය දරන ලදී. ඔවුන් සැමට නිදුක් නිරෝගිභාවය සහ ධර්මාවබෝධය පිණිසම මෙම කුසලය උපනිශ්‍රය වේවා!

දසබල තෙලප්පහවා - නිබ්බාන මහා සමුද්ද පරියන්තා අට්ඨාංග මග්ග සලීලා - ජීනවචන නදී විරං වහතුති!

- කලයාණ මිත්‍ර රචින්ද්‍ර කොග්ගලගේ මහතාට අද අදම උතුම් අමාමහ නිවන සාක්ෂාත්වීම පිණිසත්, සුජීවත්ව සිටින දෙමව්පියන්ට දීර්ඝායුෂ පිණිසත්, තුන්ලෝ වාසි විරියවන්තයන්ට මේ ජීවිතයේදීම උතුම් චතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධ වීම පිණිසත් මෙම උතුම් ධර්මදානමය කුසලය හේතු වාසනා වේවායි පනමින් කිංසලී විරසිංහ, ශ්‍රීනි විරසිංහ, සහ අමිල පියරත්න විසින්ද දායකත්වය දරනු ලබයි.
- නම් වශයෙන් සඳහන් නො කළ නුගේගොඩ සුභද්‍රාරාමයේ, මාතර, මාතලේ සහ උතුරින්කන්ද ආදී නොයෙකුත් ස්ථානවල සහ අන්තර්ජාලය ඔස්සේ ධර්ම සාකච්ඡා වලට සම්බන්ධ වී මේ සඳහා දායක වූ සියලුම පින්වතුන්ට මෙම උතුම් ධර්මදානමය කුසලය ඉක්මන් නිවන් අවබෝධය පිණිසම හේතු වාසනා වේවා!

පෙරවදන

ලෝකයක්, සමුදයක්, නිරෝධයක්, මගක් බාහිරයෙන් නොව තමන් තුළින්ම දැකිය යුතු බවත්, 'ඇත-නැත' යන දෘෂ්ටි වලට නො වැටෙන පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය සහ චතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධය මග-ඵල සඳහා අනිවාර්ය බවත්, "මග-ඵල ලැබිය හැක්කේ මේ සාසනයේ පමණයි අන්‍ය සාසන වල නොවෙයි" යන සිංහනාදයක් බුදුකෙනෙක් පවත්වන්නේ ඇයි? යන කරුණුත් සිහි තබාගෙන තමන් ගන්නා උත්සාහය මූලික බුද්ධ දේශනා වලට එකඟදැයි නුවණින් විමසීමට මෙම සාකච්චා උදව් වනු ඇත යනු අපගේ විශ්වාසය යි.

සෑම මොහොතකම ක්‍රියාත්මක වන ගිනිගෙන ඇති ආයතන වල යථාභූත ස්වභාවය තේරුම් ගෙන එම ගින්න නිවාගැනීම සඳහා ආයතන පිරිසිදු දැකීමේ වැඩපිළිවෙලක් බුදුන්වහන්සේ දේශනා කොට ඇති බව මෙම සූත්‍ර දේශනා නුවණින් විමසන විට පැහැදිලි වනු ඇත. ආර්ය මාර්ගය යයි සිතා අප බොහෝවිට වඩා ඇත්තේ බුදුකෙනෙක් නො සිටින කාලයක පවා, අන්‍ය කීර්ථකයන් පවා වඩන ලද ආනාපානසතියක් නම්, ත්‍රිලක්ෂණයක් නම්, මගඵල ලැබුවා යයි සිතීම තවත් මූලාවක් පමණි. නමුත් පමාවී හෝ මූළාව මූළාව යැයි හඳුනාගැනීම ප්‍රඥාවක් වන අතර, එය ඉතා කළාතුරකින් ලැබෙන ක්ෂණ සම්පත්තියෙන් ප්‍රයෝජනයක් ලැබීමට ඉවහල් වනු ඇත. ඒ සඳහා මෙහි ඇති කරුණු එලෙසම පිළිගැනීමට නොව, ත්‍රිපිටක දහම් කරුණු තව තවත් නුවණින් විමසීමට ඔබට යම්කිසි උනන්දුවක් ඇතිවුවා නම් අපගේ මේ සුළු උත්සාහය සාර්ථක වී ඇත.

ආනාපානසති භාවනාව සතර සතිපට්ඨානයේ එක් භාවනා කමටහතක් පමණක් බවත්, එය වැඩිය යුත්තේ සතර සතිපට්ඨානය සම්පූර්ණ වීම සඳහා බවත් අමතක නො කළ යුතු කරුණකි. අප බොද්ධ වූ පමණට, තිසරණ සරණ ගිය බව සිතාගත් පමණට, අප වඩන ආනාපානසතිය නිවන් මග වේද? එසේ නම් බුදුන් වහන්සේ උදෙසා පැවිදි වූ අර්ථය ඇතුලු ස්වාමීන්වහන්සේලා එසේ නො වේද? 'ඔහොම වඩන ආනාපානසතියකුත් තියනවා, මම නැහැ කියන්නේ නැහැ' යැයි බුදුන් වහන්සේ ඔවුන්ට වදාරන්නේ ඇයි?

සතිපට්ඨාන සූත්‍රයට අනුව සතරසතිපට්ඨාන භාවනාව ආරම්භ වන්නේ සමුදය ධම්මානුපස්සී වූ විට යි. අප වඩන ආනාපානසතියේ එය සිදුවන්නේ කොතැනද? අස්සසාමිති සහ අස්සසිස්සාමිති යන්නේ වෙනස කුමක්ද? පස්සම්භයං කායසඛ්ඛාරං යනු හුස්ම නො දැනී යාම නම්, හුස්ම ගනිමින් හික්මෙන්නේ හෝ හුස්ම හෙලමින් හික්මෙන්නේ කෙසේද? මුට්ඨසති අයට අනාපානසතියක් නුසුදුසු බව කායානුපස්සනාව හෝ වේදනානුපස්සනාවේ දී නොව, චිත්තානුපස්සනාවේ දී පමණක් සඳහන් වන්නේ ඇයි? යනාදී ප්‍රශ්න නුවණින් විමසීම බුදුන් වහන්සේ වදාළ නිවන්මග මතුකර ගැනීමට බොහෝ උපකාරී විය හැකි නිසා එවැනි කරුණු මෙහිදී විශේෂයෙන් සාකච්ඡා කරනු ලබයි.

වෙනදා මෙන්ම වෙහෙස නොබලා මෙම පොත පරිසනකගත කොට මුදුණද්වාරයෙන් ඔබ අතට පත් කිරීමට උරුන් දිල්ලැක්ෂී චිරරත්න මහත්මියටත්, මාතර අමරකුංග මහතාටත්, අදහස දුන් පමණින්ම එයට අනුකූල මනා පිටකවරයක් සකසා දුන් අමීල් මහතාටත් මෙම ජීවිතය තුළම බුදු දහම දකින දහම් ඇස පහල වී නැවත අපාගත නොවන අමා මහා නිවන් මගට පිවිසීමට මෙම පින උපනිශ්‍රයක්ම වේවා! අපගේ මෙතෙක් පැවති අවබෝධය නිරවුල් කරදීම සඳහා බෙහෙවින් උපකාරී වූ මෙවැනි දහම් කරුණු හෙළි කරදීම සඳහා ධර්ම සාකච්ඡා වල යෙදුණු සහ භාවනා වැඩසටහන් වලට සහභාගී වූ සැමටත් මෙම කුසලය නිවන් පිණිසම උපනිශ්‍රය වේවා! දැනට 95 වෙනි වියේ පසුවන දයාබර පියාණන්ටත්, සියලු සහෝදර සහෝදරියන් ඇතුළු ඥාති හිතමිත්‍රාදීන්ටත් නිදුක් නිරෝගී භාවය සහ දහම් අවබෝධය පිණිසත්, පරලෝසැපත් දයාබර මෑණියන් සහ සහෝදරයා ඇතුළු, සියලුදෙනා නමින් මිය පරලොව ගිය ඥාති හිතමිත්‍රාදීන්ට හිතසුව සහ දහම් අවබෝධය පිණිසත් මෙම ධර්ම දානමය කුසලය හේතු වාසනා වේවා!

මහාචාර්ය රවිඤ්ඤ කොග්ගලගේ

2017-09-15 දින අන්තර්ජාලය ඔස්සේ පැවැත්වූ ධර්ම සාකච්ඡාව
(සවනට සිසිලස)

ආනාපානසති විදර්ශනා

නමෝ තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස///

අපි හැමෝම දහම් මග වඩන්න උත්සාහ කරන පිරිසක් නිසා අද මම සතර සතිපට්ඨානය යටතේ එන ආනාපානසති සූත්‍රය¹ ගැන සාකච්ඡා කරන්න අදහස් කළා. බුදුරජාණන්වහන්සේ පැහැදිලිව දේශනා කරලා තියෙනවා එකායනො අයං හික්ඛවෙ මග්ගො... චන්තාරො සතිපට්ඨානා - නිවන පිණිස එකම මාර්ගය සතර සතිපට්ඨානය කියලා. එතකොට අපි සතර සතිපට්ඨානයට අදාළ ප්‍රායෝගිකව යෙදෙන කමටහනක් ගත්තොත්, අපට බහුල වශයෙන් අහන්නත් ලැබෙනවා, ප්‍රායෝගිකවත් ප්‍රගුණ කරනවා, සාකච්ඡාත් කරනවා ආනාපානසති කමටහන. ආනාපානසතිය ආයඪී මාර්ගය වැඩෙන විදියට කොහොමද වඩන්න ඕනේ කියන එක බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා. ඒක විශේෂයෙන් වැදගත් වෙන්නේ, බුදුරජාණන්වහන්සේ සමහර සූත්‍රවල දේශනා කරලා තියෙනවා මාර්ගඵල නො ලැබෙන ආනාපානසතියකුත් තියෙනවා කියලා. විශේෂයෙන් අර්ථිඨ සූත්‍රය² එයට හොඳ උදාහරණයක්.

බුදුරජාණන්වහන්සේ ආනාපානසතිය වඩන හික්ඛුන් වහන්සේලාට කියනවා 'ඔහොම වඩන ආනාපානසතියකුත් තියෙනවා, මම නැහැ කියලා කියන්නේ නැහැ. නමුත් මේ සාසනයේ ආනාපානසතිය වඩන විදිය විස්තර සහිතව මෙහෙමයි' 'අතෙඬසා අර්ථිඨ, ආනාපානසති, නෙසා නඤ්ඤි වදාමි. අපි ව, අර්ථිඨ, යථා ආනාපානසති විඤ්ඤා පරිපුණ්ණා භොති' කියලා දේශනා කරනවා.

¹ ආනාපානසති සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, උපරිපණ්ණාසපාළි, අනුපදවග්ගය.

² අර්ථිඨ සූත්‍රය - සංයුත්ත නිකාය, මහාවග්ගපාළි, ආනාපානසංයුත්තය, එකධම්ම වර්ගය.

ආනාපානසතිය සතර සතිපට්ඨානයේ කායානුපස්සනාව යටතේ එන ප්‍රධාන කමටහනක් කියන බව මූලිකව අපි අමතක නො කළ යුතුයි. ඒ වගේම ගිරිමානන්ද සූත්‍රය³ වගේ සූත්‍ර වලත් ආනාපානසතිය විස්තර වෙනවා.

ආනාපානසති සූත්‍රය විස්තර වෙන්නේ මජ්ඣිම නිකායේ තුන්වෙනි පොතේ, උපරිපණ්ණාසයේ, අනුපදවග්ගයෙ යි. එතන දී ආනාපානසතිය ඉතා දීර්ඝව විස්තර කරනවා. ඒ දේශනාවේ දී අහන ප්‍රශ්නයට අවධානය යොමු කරලා බලමු.

කථං භාවිතා ව භික්ඛවෙ, ආනාපානස්සති කථං බහුලිකතා වත්තාරො සතිපට්ඨානෙ පරිපුරෙති? මෙතන තමයි අපට වැදගත් වෙන්නේ. ආනාපානසතිය කෙසේ භාවිතා කළොත් ද, කෙසේ බහුලව භාවිතා කළොත් ද සතර සතිපට්ඨානය පරිපුර්ණ වෙන්නේ? බුදුරජාණන්වහන්සේ මේ අයුරින් ප්‍රශ්න කරනවා.

කෙනා කෙනාට නොයෙක් අදහස්, අත්දැකීම් තියෙන්න පුළුවන්. නමුත් ඒවා මොනවා වුණත්, බුද්ධ සාසනයේ තියෙන ආනාපානසතිය මොකක් ද කියන එක මේ සූත්‍ර දේශනාවට අනුව අපට විමසලා බලන්න වෙනවා. ඉතින් අපේ පෞද්ගලික අදහස් පැත්තකින් තබලා මේ සූත්‍රයේ පෙන්නන්න හදන්නේ කුමන අර්ථයක් ද කියන එක නුවණින් තේරුම් ගන්න අපි උත්සාහ කරමු,

මම මූලින් සරළ තේරුම කියන්නම්. ඊළඟට ඉන් එහාට තේරුම්ගත යුත්ත කුමක් ද කියලා අපි නුවණින් විමසලා බලමු. ඉහත ආකාරයට ප්‍රශ්න කරලා, ඊළඟට බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරනවා යස්මිං සමයෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු දීසං වා අස්සසන්තො 'දීසං අස්සසාමී'ති පජානාති - දීර්ඝව ආශ්වාස කරන කොට දීර්ඝව ආශ්වාස කරන බව දැනගන්නවා. දීසං වා පස්සසන්තො 'දීසං පස්සසාමී'ති පජානාති - දීර්ඝව ප්‍රශ්වාස කරන කොට දීර්ඝව ප්‍රශ්වාස කරන බව දැනගන්නවා. ඊළඟට රස්සං වා අස්සසන්තො 'රස්සං අස්සසාමී'ති පජානාති,

³ ගිරිමානන්ද සූත්‍රය - අංගුත්තර නිකාය, දසකතිපාතපාළි, සවිත්ත වර්ගය.

රජය වා පස්සසන්තො 'රජය පස්සසාමි'නි පජානාති - ආශ්වාස හෝ ප්‍රශ්වාස කරන කොට කෙටි හුස්මක් ආශ්වාස කරන බව දැනගන්නවා. කෙටි හුස්මක් ප්‍රශ්වාස කරන බව දැනගන්නවා.

මෙතන දී වර්තමාන සිද්ධියක් ගැනයි මේ සිහිය පිහිටගෙන ඉන්නේ. සරළව කිව්වොත් මේ මොහොතේ තියෙන හුස්ම මොන වගේ ද කියලා දැනගන්නවා. අස්සසාමි'නි පස්සසාමි'නි කියන වචන දෙක පාලියෙන් විමසන විට වර්තමාන කාලයේ ක්‍රියාවකින් වර්තමාන තියෙනවා.

ඊළඟ කොටසේ දී සබ්බකායපට්ඨසංවෙදී අස්සසිස්සාමි'නි සික්ඛති වෙනවා. අස්සසාමි'නි පජානාති කියන එක දැන් අස්සසිස්සාමි'නි සික්ඛති කියලා තියෙන්නේ. එතකොට සබ්බකායපට්ඨසංවෙදී වෙන කොට සික්ඛති වෙනවා. ඉස්සෙල්ලා පජානාති කියලා කිව්වේ, දැන් ඒක සික්ඛති වෙනවා. පජානාති කියන්නේ දැනගන්නවා. සික්ඛති කියන්නේ හික්මෙනවා.

අස්සසාමි'නි පජානාති කියන කොට වර්තමානයේයි දැනගැනීම තියෙන්නේ. අස්සසිස්සාමි'නි සික්ඛති කියන කොට පාලියෙන් අනාගත කාලයේ හික්මීමක් ගැනයි කියන්නේ. 'ඉස්ස' කියන ප්‍රත්‍යය යෙදිලා. පාලි වර්තමාන දී ක්‍රියාවකට 'ඉස්ස' කියන ප්‍රත්‍යය යෙදෙන්නේ අනාගත කාලයට යි.

මෙතැනින් එහාට දිගටම අස්සසිස්සාමි'නි සික්ඛති පස්සසිස්සාමි'නි සික්ඛති කියන පද දෙක තමයි යෙදෙන්නේ. පජානාති පදය යෙදෙන්නේ නැහැ. ඒ නිසා තේරුම් ගන්න පජානාති පදය තිබුණේ දීසං වා, රජයං වා කියන කොටසට යි. එතකොට වර්තමානයේ දැනගන්නේ ඒ ටික, හැබැයි සික්ඛති කියන කොට හැමවෙලාවේම තියෙන්නේ අනාගතයේ හික්මීමක් ගැන යි. ඇයි එහෙම සඳහන් වෙන්නේ, ආනාපාන සතිය වඩන කොට ඒක තේරුම් ගන්නේ කොහොමද කියලා අපි නුවණින් විමසන්න ඕන.

ඊළඟට සබ්බකායපටිසංවෙදී සහ පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං කියන වචන ගැනත් අපට අවධානය යොමු කරන්න තියෙනවා. මේ වචන යෙදෙන්නේ සික්ඛනී කියන වචනයත් එක්ක යි.

ඊළඟට කියනවා කායෙ කායානුපස්සි භික්ඛවෙ, තස්මිං සමයෙ භික්ඛු විහරති ආනාපී සම්පජානො සනිමා විනයො ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං කියලා.

• දීසං වා • රස්සං වා • සබ්බකායපටිසංවෙදී • පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං කියන මේ කොටස් ටික එතකොට ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයේ කායානුපස්සනාවටයි දාලා තියෙන්නේ.

ඊටපස්සේ විස්තර කරනවා කායෙසු කායඤ්ඤතරාහං භික්ඛවෙ, එවං වදාමි යදිදං අස්සාසපස්සාසා. කායෙසු කායඤ්ඤතරාහං කියන්නේ 'කය' කියලා කොට්ඨාස තියෙනවා නම් ඒවාගෙන් එක කොටසක් තමයි ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය කියලා. 'කය' කියලා මොනවා හරි දෙයක් අපි භාර ගන්නවා නම්, ඒවාට එක උදාහරණයක් තමයි ආශ්වාස කයයි, ප්‍රශ්වාස කයයි කියන එක. ඒකෙන් පැහැදිලි වෙනවා ඇයි මේකට කායානුපස්සනාව කියලා කිව්වේ කියලා.

ඊටපස්සේ දේශනා කරනවා තස්මාතිහ භික්ඛවෙ, කායෙ කායානුපස්සි තස්මිං සමයෙ භික්ඛු විහරති ආනාපී සම්පජානො සනිමා විනයො ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං - ඔය විදියට ආනාපානසති සූත්‍රයේ කායානුපස්සනා කොටස විස්තර කරනවා.

වේදනානුපස්සනාව ගැනත් මම කෙටියෙන් සඳහන් කරන්නම්. එතකොට අපට ඒ දෙක වෙන් කරලා හඳුනාගන්න පහසු වෙයි. යස්මිං සමයෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු පීතිපටිසංවෙදි අස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛනි, පීතිපටිසංවෙදි පස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛනි - ප්‍රීතිය පටිසංවේදීව (අනෙක් වචන ඒ විදියටමයි යෙදෙන්නේ) අස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛනි, පස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛනි. සුඛපටිසංවෙදි අස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛනි, සුඛපටිසංවෙදි පස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛනි. විත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදි අස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛනි, විත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදි පස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛනි. පස්සම්භයං

විත්තසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති, පස්සමිහයං විත්තසඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති.

ඊටපස්සේ වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී හික්ඛවෙ, තස්මිං සමයෙ හික්ඛ විහරති ආනාපී සම්පජානො සතිමා විනයො ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං කියලා වෙදනානුපස්සනා කොටස යෙදෙනවා.

මේ වෙදනානුපස්සනාවට දාලා තියෙන්නේ • පීතිපටිසංවෙදි • සුඛපටිසංවෙදි • විත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදි • පස්සමිහයං විත්තසඞ්ඛාරං කියන කොටස් ටික යි. ඒක තව දුරටත් විස්තර කෙරෙනවා වෙදනාසු වෙදනාඤ්ඤතරාහං හික්ඛවෙ, එවං වදාමී යදිදං අස්සාසපස්සාසානං සාධුකං මනසිකාරං කියලා. වෙදනාව කියලා කොට්ඨාස ටිකක් තියෙනවා නම් ඒකෙන් එක කොටසක් විදියට ගන්න පුළුවන් මෙන්න මේ කියපු ටික. ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය හොදින්, මැනවින් මෙනෙහි කිරීම.

ඔය විදියට ආනාපානසතියේ කායානුපස්සනා සහ වෙදනානුපස්සනා කොටස් පෙන්නනවා. මේවායේ අස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති, පස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති ආදි වශයෙනුයි දිගටම යෙදෙන්නේ. ඔය ටික මම හිතනවා බොහෝ දෙනෙක් අහලත් තියෙනවා, ප්‍රගුණත් කරනවා. නමුත් සූත්‍රයට අනුකූලව විමසීමක් කිරීම මදි කියලායි මට හිතෙන්නේ. මම කරුණු කිහිපයක් මතු කළා:

- පජානාති කියන කොට යෙදෙන්නේ අස්සසාමි'ති පස්සසාමි'ති කියලා වර්තමානයට වරනගලා, වර්තමාන ක්‍රියාවක් විදියට.
- සික්ඛති කියන කොට යෙදෙන්නේ අස්සසිස්සාමි'ති පස්සසිස්සාමි'ති කියලා අනාගතයට වරනගලා. අනාගතයේ හික්මීමක් පිණිස තියෙන්නේ.

මෙතනින් අපට හඳුනාගන්න පුළුවන් වෙන්න ඕන අන්‍ය සාසනවල ආනාපානසතියෙයි, දහමක් අහලා තේරුම් අරගෙන, ඒ කියන්නේ මේ සාසනයේ කෙනෙක් වඩන ආනාපානසතියෙයි වෙනසක් තියෙනවා ද? තියෙනවා නම් ඒ මොකක් ද? එහෙම නැත්නම් ඒ

දෙකේ වෙනසක් නැත් ද? කියලා. ඔය කරුණු ගැඹුරින් සාකච්ඡා කළොත් හොඳයි කියලා මට හිතෙනවා.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: සාමාන්‍ය කෙනෙක් මුලින්ම අත්දකින විදිය ගැන අදහස් කීපයක් ඉදිරිපත් වුණා. නාසිකාග්‍රයේ හෝ අවධානය යොමු කරගෙන ඉන්න ඕනෑම තැනක මුලින්ම හුස්ම තියෙන බව දැනගන්නවා. ඊටපසුව සිද්ධවෙන ටික ගැන තමයි අපි මේ කතා කරන්නේ. ඒකට හේතුවකුත් තියෙනවා - මම මුලින්ම මතක් කළා අර්ථය ස්වාමීන් වහන්සේ ආනාපානසතිය වඩන්නේ කොහොමද කියලා ප්‍රශ්න කළහම, අර්ථය ස්වාමීන් වහන්සේ බුදුරජාණන්වහන්සේට කියනවා 'මම සො සතොව අස්සසති, සතොව පස්සසති' විදියට වඩනවා කියලා. එතකොට ඒ කොටස අපට ගන්න වෙන්නේ අන්‍ය සාසනවලත්, බුද්ධ සාසනයේත් එක විදියටමයි වඩලා තියෙන්නේ කියලා. ඒ කොටස වැඩිය විස්තර කරලා නැහැ.

ඊළඟ කොටසේ දී තමයි දීඝං වා අස්සසන්නො 'දීඝං අස්සසාමී'ති පජානාති, දීඝං වා පස්සසන්නො 'දීඝං පස්සසාමී'ති පජානාති කියලා යෙදෙන්නේ. හුස්මේ තියෙන ලක්ෂණ ටිකක් ගැනයි දැන් මේ කියන්නේ. ආශ්වාසය කියන හුස්ම ගත්තොත්, ඒක දිග ද, කෙටි ද කියලා දැනගන්නවා. හැබැයි මේකත් වර්තමානයට දාලා තමයි තියෙන්නේ. එතකොට අපට හිතන්න වෙන්නේ මේ වර්තමානයේ තියෙන හුස්ම දිහා බලාගෙන හිටියහම ඒ තියෙන හුස්මේ ලක්ෂණ ටිකක් තමයි ඔය දකින්නේ කියලා.

තව අදහසක් ඉදිරිපත් වුණා සබ්බකාය කියන කොට ආශ්වාසය පටන් ගත්ත මොහොතේ ඉඳලා ඉවරවෙනකම් කියලා. ඒ කියන්නේ නාසිකාග්‍රය හරහා ඉහළ යන ස්වභාවය දූනෙන යම් මොහොතක් තියෙනවා ද, අන්න ඒ ඉහළ යන ස්වභාවය නො දැනී යන තෙක් කොටස වෙනකම් අපට කියන්න පුළුවන් ආශ්වාසයේ මුළු කයම - සබ්බකාය කියලා. ඒ නිසා සබ්බකායපටිසංවෙදී කියන කොට අදහසක් ගන්න පුළුවන් ආශ්වාස කය යම් මොහොතක ද පටන්

ගත්තේ, එතන ඉඳන් ඉවරවෙනකම් සියලුම කය දැනගෙන - පටිසංවේදී වෙන බව. ප්‍රශ්නාවාසයටත් ඒ වගේම යි.

මෙතන අපට අදහසක් ගන්න පුළුවන් මුළු කයම දැනගන්නවා කියන්නේ අපේ සිහිය හොඳට එතනම තියෙන්න ඕන කියලා. හුස්ම ගන්න අතරේ වෙන දෙයක් මතක් වුණොත්, එවැනි අවස්ථාවල දී හුස්මට සංවේදී නැති වෙන බව. වෙනත් දෙයක් සිහි වුණොත් අපට සබ්බකායපටිසංවේදී වෙන්න බැරි වෙනවා. එහෙනම් ආශ්වාස ප්‍රශ්නාවාසයට හොඳටම සිහිය පිහිටිය මොහොතක් වෙන්න ඕන මේ සබ්බකායපටිසංවේදී කියන අවස්ථාව. ඒ කියන්නේ හිත වෙන අරමුණු වලට දුවනවා වෙන්න බැහැ. සිහිය හොඳටම පිහිටලා. ඒ නිසා ඒ හුස්මේ ආරම්භයේ ඉඳලා ඉවර වෙනකම් ඕනෑම අවස්ථාවක් ගැන දැනුම් සහිතවමයි ඉන්නේ.

දැන් අපට භොයාගන්න දෙයක් තියෙනවා ඇයි මේ වර්තමානයක් ගැනයි, අනාගතයක් ගැනයි දේශනා වෙන්නේ කියලා. යාවදෙව ඤාණමත්තාය - මේ හුදෙක් අනාගතයේ ඥානයක් පිණිස - එතකොට මේ හික්මීමක් තුළින් ඥානයක් එන්නේ අනාගතයේ වෙන්න පුළුවන්. බලාගෙන ඉන්න මොහොතේම නො වෙන්න පුළුවන්. ඒ නිසා අස්සසිස්සාමි'ති පස්සසිස්සාමි'ති කියන දෙක අනාගත කාලයෙන් වරනැගුවා ද කියලා අපි විමසන්න ඕන.

ප්‍රශ්නය: හුස්මේ මූල දකලා, ඊළඟට මැද සහ අග දකින්නේ අනාගතයේ නේද?

පිළිතුර: ඒ තේරුමෙන් ගත්තොත් ගැලපෙන්නේ නැති වෙනවා. අපි මූල දකින වෙලාව, පටන්ගන්න වෙලාව වර්තමානය නේ. එතකොට තවම අනාගතය ඇවිල්ලා නැහැ. ඊළඟට මැද දැන ගන්න කොට මැද වර්තමානය වෙනවා. ඒ දැනගන්න මොහොත. එතකොට එතෙත්ට අනාගතය කියලා කියන්න බැහැ නේද? ඒ වගේම ඉවරවෙන මොහොත දැනගන්න කොට නේ ඉවරවීමක් ගැන කියන්න පුළුවන් වෙන්නේ. එතකොට ඒ දැනගන්න ඤාණය ගත්තොත් ඒකත් නැවත වර්තමාන සිද්ධියක් වෙනවා නේද කියන පැත්තෙන් බැලිය යුතුයි කියලායි මට හිතෙන්නේ.

ඊළඟට පස්සම්භයං කායසඛ්ඛාරං කියන එක ගැනත් අපි සාකච්ඡා කරමු. පස්සම්භයං කියන්නේ සංසිද්දිලා කියන අර්ථයෙන්. එහෙනම් සංසිද්දිලා තියෙන්නේ මොනවා ද? කායසඛ්ඛාරං. එතකොට කායසඛ්ඛාර සංසිද්දිලා හුස්ම ගනිමින් හික්මෙනවා, කායසඛ්ඛාර සංසිද්දිලා හුස්ම හෙලමින් හික්මෙනවා. කාය සංඛාර, වචී සංඛාර, චිත්ත සංඛාර කියන තුන විස්තර වෙන තැන් දහමේ අහන්න ලැබෙනවා. කාය සංඛාර කියන්නේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය, වචී සංඛාර කියන්නේ චිත්තක විචාර, චිත්ත සංඛාර කියන්නේ සංඥා වේදනා කියලා චූළවෙදල්ල සූත්‍රයේ⁴ තියෙනවා. එතකොට කාය සංඛාර කියන්නේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස කියලාත් සඳහන් වෙනවා. ඒ නිසාත් අපට යම්කිසි අදහසක් ගන්න පුළුවන් එහෙනම් මේ සංසිදෙන් නේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය කියන කාය සංඛාරය කියලා.

මෙතන දී අපි විශේෂ අවධානයක් යොමු කරන්න ඕන. අපි හුඟ දෙනෙක් ආනාපානසතිය වඩන අය. සමහර අය අත්දැකලා ඇති මේ හුස්මටම සිහිය පිහිටියාට පස්සේ - තවත් සෑහෙන වෙලාවක් ඒ විදියට ඉන්න කොට සිද්ධවෙන්නේ මොකක් ද කියලා. හුස්ම සියුම්වෙලා යන ගතියක් එනවා. ඊළඟට හුස්ම නො දැනී යන ගතියක් එනවා. අපට බොහෝ වෙලාවට අහන්න ලැබෙනවා මෙන්න මේ නො දැනී යන වෙලාව තමයි පස්සම්භයං කායසඛ්ඛාරං කියන්නේ කියලා. මේකත් අපි සාකච්ඡා කළ යුතු තැනක් නිසා මේ ගැනත් නුවණින් විමසන්න කියලා මම කල්‍යාණ මිත්‍රයන්ට ආරාධනා කරනවා. ඒ අවස්ථාවට ද පස්සම්භයං කායසඛ්ඛාරං අස්සසිස්සාමී'ති සික්ඛති, පස්සම්භයං කායසඛ්ඛාරං පස්සසිස්සාමී'ති සික්ඛති කියලා මේ ආනාපානසතී සූත්‍රයේ සඳහන් වෙන්නේ? එහෙම නැත්නම් ඊට වඩා වෙනස් අදහසක් වෙන්න පුළුවන් ද? කියන කරුණ. මේ ගැන අදහස් සාකච්ඡා කළොත් ඒවා බොහෝ දෙනෙකුට ප්‍රයෝජනවත් වෙයි කියලා මම හිතනවා.

⁴ චූළවෙදල්ල සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, මූලපණ්ණාසපාළි, චූළයමකවග්ගය.

ප්‍රශ්නය: මොනවා හරි ජාති ටිකක් නිසා සකස් වුණ කයක් නේද මේ? අවිද්‍යාවෙන් පනවා ගත්ත හුස්ම රැල්ලක් කියන තැනට නේද අපි අවසානයේ දී යන්න ඕන?

පිළිතුර: සතර සතිපට්ඨානයේ කායානුපස්සීව ඉන්නේ, නැත්නම් ඒ භාවනා කොටස මොකක් ද කියලා බලන කොට, සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මි. විහරති වෙන්න ඕන. එහෙම නො වුණොත් කායානුපස්සනාව වෙන්නේ නැහැ. සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මි. විහරති වුණොත් තමයි මේ සාසනයේ කායානුපස්සනාව වැඩෙන්නේ. එතන තමයි භාවනාව කියන්නේ.

එතකොට මේ 'හුස්ම කය' කියන එක කයක්. ඒ කියන්නේ රූප කොටසක්. එතකොට ඒකේ සමුදය බලමින් හිටියොත් නේද බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කළ කායානුපස්සනාව වැඩෙන්නේ? ඒ බව සතිපට්ඨානයේ පැහැදිලිව සඳහන් වෙනවා. එතකොට එහෙම කළොත් නේද මේක විදර්ශනයක් වෙන්නේ? එහෙම නො කළොත් සතර සතිපට්ඨානය වැඩෙන විදියට ආනාපානසතිය වැඩෙයි ද? කථං භාවිතා ව හික්කවෙ, ආනාපානස්සති කථං බහුලීකතා චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ පරිපුරෙති කියලා ප්‍රශ්න කරලා නේ මේ විදියට කියන්නේ.

ඒ නිසා කායානුපස්සනාව වඩන්න නම් සමුදය ධර්මය දැකීමක් සිද්ධ වෙන්නම ඕන නේද? මේක නුවණින් විමසිය යුතු තැනක් හැටියටයි මම දකින්නේ. දැන් හුස්ම කයක් කියලා දෙයක් අපට තියෙනවා. ඒකේ ලක්ෂණ තමයි ඉහළ, පහළ යන එක - ආශ්වාසය ප්‍රශ්වාසය. ඊළඟට ආශ්වාසයේත් ලක්ෂණ දෙකක් දැක්කා - දිග, කෙටි වශයෙන්. ප්‍රශ්වාස කයේත් ලක්ෂණ දෙකක් දැක්කා - දිග, කෙටි වශයෙන්. දැන් මේවා එලයේ ලක්ෂණ මිසක් සමුදය නෙවෙයි. එහෙනම් තවම රූපයක් තියෙනවා කියන මට්ටමක් තමයි මේ දැනගෙන තියෙන්නේ. ඒ රූපයේ ලක්ෂණ ටිකකුත් බලලා තියෙනවා. එතන සබ්බකායපටිසංවෙදී වෙන කොට මුළු හුස්මම දැනගෙන තියෙනවා. ඒ බව දැනගන්න 'මම' ඉන්න නිසා මේක ලෝකයට අයිති දැක්මක් වෙනවා.

දැන් සම්මා දිට්ඨිය තියෙන කෙනාට, නැතිනම් සම්මා දිට්ඨිය ඇති කරගන්න ඔය රූපය ගැන විමසන කොට බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරනවා නේද ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො, ඉති රූපස්ස අත්ථඞ්ගමෝ කියලා බලන්න කියලා? ඒකටම තමයි රූපයේ අනිච්ච සඤ්ඤාව වඩනවා කියලාත් කියන්නේ. එතකොට මෙන්න මේ කය පිරිසිදු දකින්න නම් කායානුපස්සනාවේ පැහැදිලිව කියනවා සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති වෙන්න කියලා. එහෙමම දැන් අපට හඳුනාගන්න වෙනවා මොකක් ද මේ සමුදය කියලා. එහෙම නො වුණොත් අපට කායානුපස්සනා භාවනාව වෙන්නේ නැහැ. කයක් හඳුනාගෙන එතනින් නැවතියා තියෙනවා.

ප්‍රශ්නය: හුස්ම යම්කිසි තැනක හටගන්නවා නම් ඒක දිහා බලාගෙන සිටීමේ දී කායායතනයයි, මනායතනයයි විදියට බලාගෙන ඉඳීම හරි ද? අන්‍යාගමික පුජකතුමෙක් කියලා තිබුණා හුස්ම ගැනීම අයිති බෞද්ධයන්ට විතරක් නෙවෙයි, ඔවුන්ටත් හුස්ම ගනිමින් භාවනා කරන්න පුළුවන් කියලා. එතන වෙනස දකින්නේ මනායතනය තුළින් අපි මෙහෙයවන නිසා කියලා ද?

පිළිතුර: අපි අවධානය යොමු කරගෙන ඉන්න කොට නාසිකාග්‍රයේ යම්කිසි දැනීමක් තියෙනවා. එතන ආයතන දෙකක් වැඩ කරනවා - කායායතනයයි, මනායතනයයි. ඔය ආයතන දෙකෙන් නේද හුස්මක් තිබෙන බව දැනගන්නේ? මෙතන දී අන්‍ය සාසනයෙයි, මේ සාසනයෙයි වෙනසක් යම්කිසි මට්ටමකට පෙනෙනවා. එතනට එතකම් අපට සමුදය හොයන්න පුළුවන්, දහම නො දන්න කෙනෙකුත් හුස්ම හටගන්නේ මෙහෙමයි කියන විදියට.

එතකොට අපි විමසන්න ඕන බුදුරජාණන්වහන්සේ යම්කිසි දෙයක සමුදය හොයන්න කිව්වේ කොතැනින් ද කියලා. රොහිතස්ස සුත්‍රයේ⁶ ඒ ගැන පැහැදිලිව දේශනා කරලා තියෙනවා. ලෝකයයි,

⁵ අනිච්චසඤ්ඤා සුත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, බන්ධ සංයුක්තය, පුප්ඵ වග්ගය.
⁶ රොහිතස්ස සුත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, සගාථාවග්ගපාළි, දෙවපුත්ත සංයුක්තය, නානාතිත්ථිය වග්ගය.

ලෝක සමුදයයි, ලෝක නිරෝධයයි, මාර්ගයයි බාහිරයෙන් හොයලා කවදාවත් ඇත්ත දකින්න බැහැ කියලා දේශනා කරලා තියෙනවා. ඔය හතරම බලන්න ඕන තමන් තුළින්. එතකොට ආයතන තුළින්ම හෙව්වොත් තමයි බුදු දහමට අනුව අපි සමුදය හොයන්නේ. ඒ නිසා සමුදය හොයන කොට මේ බඹයක් පමණ ශරීරය තුළින්ම බලන්න වෙනවා. දැන් බලන්න හුස්ම කියන එකේ සමුදය මොකක් ද කියලා. ඒ සඳහා ආයතන පිරිසිදු දැකිය යුතු යි.

ප්‍රශ්නය: කය කියන එක විතරක් ගත්තොත් මේක ආශ්වාසයක් වත්, ප්‍රශ්වාසයක් වත් කියන්න බැහැ නේද?

පිළිතුර: ඔබතුමා කිව්වා කායායතනයෙන් විතරක් මේවා දැනගන්න බැහැ කියලා. කායායතනයට බැරි ද හුස්ම තියෙනවා කියලා දැනගන්න? කායායතනයට විඤ්ඤාණයක් පහළ වෙනවා නේද? එතකොට ඒකෙන් දැනගන්නේ නැත් ද? සණ සඤ්ඤාවකින් ගත්ත නිසාමයි අපට සබ්බකාය කියලා දෙයක් පනවන්න පුළුවන් වෙන්නේ. ඒ වගේම දිග, කෙටි කියලා, ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය කියලා පනවන්න පුළුවන් සන සඤ්ඤාවෙන් ගත්ත නිසාම යි.

දැන් ඔය සියල්ලම රූපයේ ලක්ෂණ. දැන් මේ රූපයේ සමුදය මොකක් ද? සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති වෙන්නත් එපැයි. නිකම්ම බලාගෙන හිටියට බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කළ කායානුපස්සනාව වැඩෙන්නේ නැහැ.

යමක් දැනගන්නවා නම් දැනගන්නේ ස්පර්ශයක් නිසාමයි. එතකොට මෙනත දී කායසම්ඵස්සයක් ගැනයි, මනොසම්ඵස්සයක් ගැනයි විමසන්න වෙනවා නේද?

කාය විඤ්ඤාණය මූලික විඤ්ඤාණයක් විතරක් නිසා කාය විඤ්ඤාණයෙන් හුස්ම, දිග, කෙටි කියලා දැනගන්න විදියක් නැහැ. හුස්ම කයක් කියලා 'දෙයක්' බවට පත් කරලා තියෙන්නේ මනොවිඤ්ඤාණයෙන් නේද? එහෙම නැත්නම් මනායතනයෙන් නේද? සබ්බකාය කියලා දැනගන්න දැන් ආයතන දෙකක් උදව්වෙලා

තියෙනවා. ආශ්වාසය හෝ ප්‍රශ්වාසය කියලා දැනගෙන තියෙන්නේ මනායතනයෙන්.

තව විදියකට මේ ගැන විමසුවොත් - ආයතන වල කෘත්‍ය ධර්මයේ විස්තර කරලා තියෙනවා. ඇහෙන්නම් දිවයි, කනෙන්නම් සුන, නාසය, දිව, කය නම් මුත, මනස නම් විඤ්ඤාත. කායායතනයෙන් දැනෙන දැනීම ගන්න වෙන්නේ මුත හැටියට යි. කායායතනයට දෙන පුළුවන් මුත කියන ස්වභාවය විතරයි. දැනීම කියන ස්වභාවය. දැන් කායායතනයේ එක මොහොතක දැනීම ගත්තොත් අපට තියෙන්නේ ඒ දැනීම විතර නම්, මේ දැනෙන්නේ හුස්ම කියලා කියන්න පුළුවන් වෙයි ද? එහෙම නැත්නම් මේ දැනෙන්නේ ආශ්වාසය හෝ ප්‍රශ්වාසය, නැතිනම් ඉහළ පහළ යන හුස්ම කියලා කියන්න පුළුවන් වෙයි ද? දැනීම කියන්නේ ක්‍රියාවක් පමණයි. හුස්ම කියන්නේ 'දෙයක්'. ඒ දෙක එකක් වෙන්න බැහැ.

මේක තේරුම් ගන්න තව උදාහරණයක් ගත්තොත් - දැන් ඔරලෝසුවේ ශබ්දය ඇහෙනවා තත්පර කටුව ටික්, ටික්, ටික් ගානවා. එතකොට එක ටික් ශබ්දයක් විතරයි නම් අපට ඇහුණේ, ඊට කලින් එක ඇහුනෙත් නැහැ, ඊට පස්සේ එක ඇහුනෙත් නැත්නම්, දැන් මේක තත්පර කියලා කියන්න බැහැ නේද? ශබ්ද දෙකක් ඇහුණත් මදි, ශබ්ද තුනක් විතර ඇහුණොත් - දැන් කාල පරතර දෙකක් සමානයි. එහෙනම් ඒවා තත්පර කියලා ඔරලෝසුවක් පනවන්න පුළුවන් වෙනවා. ඔරලෝසුවක් පනවන්නේ කනෙන්න ද, මනසෙන් ද? මේවා නුවණින් විමසිය යුතු තැන්.

දැන් ඒ වගේ සිද්ධියක් නේද මෙතන තියෙන්නේ? එක ක්‍ෂණයක මුත කියන දැනීම විතරක් ගත්තොත් එතන ආශ්වාසය පනවන්නත් බැහැ, ප්‍රශ්වාසය පනවන්නත් බැහැ. දැනීම් කීපයක් එකතු කළොට පස්සේ නේද ඉහළ යනවා හෝ පහළ යනවා කියලා ස්වභාවයක් කියන්න පුළුවන් වෙන්නේ? එතකොට ඒක කියන්නේ කායායතනයෙන් ද, නැත්නම් කායායතනයෙන් දෙන දැනීම් කීපයක් එකතු කරලා, ඒ ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා මනායතනයෙන් ද? මනසෙන් නේද කිව්වේ මේ හුස්මක් කියලා?

කායායතනයට පමණක් හුස්මක් දෙන්න බැරි බව එතකොට තව ටිකක් පැහැදිලි වෙනවා. කායායතනයෙන් දුන්නේ දැනීමක් විතරයි. ඒ දැනීම හුස්මක් බවට පරිවර්තනය කළේ මනායතනයෙන් නේද? දැනීම ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලායි මේ හුස්මක් සකස් කරලා තියෙන්නේ. එහෙනම් ඒක මනායතනයේ වැඩක් නේද කියන සිද්ධිය නුවණින් දකින්න. එහෙනම් හුස්ම කියලා දැනගෙන තියෙන්නේ මනායතනයෙන්. කායායතනයට හුස්ම කියලා දැනගන්න බැහැ.

දැන් මෙතනින් සමුදය ධම්මානුපස්සි වා වෙන්නේ කොහොම ද? ආයතන පිරිසිදු දක්කොත් - කායායතනයට දෙන්න පුළුවන් මුත කියන ස්වභාවය විතරයි. මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ තමයි මනායතනයේ කෘත්‍යය. මනායතනය වැඩ කරද්දී මූලික ආයතනයෙන් දීපු සංඥාව (මෙතැන දී දැනීම) ගැන කල්පනා කිරීමේ දී අපේ තියෙන පෙර අත්දැකීම් ටිකක් එකතු කරලා තියෙනවා. ඔය දෙක එකතු කරලා කරපු සංස්කරණයක් නේද දැන් මේ ආශ්වාසය හෝ ප්‍රශ්වාසය? එහෙම සංස්කරණයක් කලා කියලා දකින්න පුළුවන් නම් අපට සමුදයක් භොයාගන්න පුළුවන් වෙයි.

හුස්ම කියන එක මනායතනයෙන් කරන සංස්කරණයක් කියලා දකින්න පුළුවන් ද? එහෙම දෙයක් වුණා නම්, මනසෙන් දැනගත්ත දෙයක් කියන්නේ මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ මට්ටමක් විතරයි. දැන් මේ අවස්ථාවට එන්න අපි දහම අහලා නුවණින් විමසලා තියෙන්නම ඕන. මොකක්ද මන-ධම්ම කියන්නේ කියලා. මනෝප්‍රබ්බතියා ධම්මා මනෝසෙට්ඨා මනෝමයා කියන තැන මේ මන-ධම්ම විස්තර කරනවා. මනස තමයි පෙරටුව හිටියේ ධම්ම වලට කලින්. මනස තමයි ශ්‍රේෂ්ඨ වුණේ. එතකොට ධම්ම කියන එක මනෝමය දෙයක් - මනසේම නිර්මාණයක්.

එතකොට මනසෙන් හදන එක දෙයක්වත් එළියෙන් තියෙන්න පුළුවන් ද කියලා නුවණින් විමසන්න. දැන් මෙතන නුවණ පිහිටන්න ඕන. අපි මෙව්වර කල් භාරගත්තේ මේ නාසයේ හැපෙන හුස්ම එළියේ තියෙනවා කියලා නේ. නමුත් දැන් මෙතන ඇත්තටම වෙලා තියෙන්නේ කායායතනයෙන් දැනීමක් දීලා, මනායතනයෙන් ඒ ගැන

කල්පනා කරලා තියෙනවා. දැනීම කියන්නේ හුස්ම නෙවෙයි නේ. හුස්ම හදලා තියෙන්නේ දැනීම් ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා යි. ඒ තමයි මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ මට්ටම. එහෙනම් හිතෙන් කරපු සංස්කාරය අපේ තියෙන ආයතන මුළාව නිසා නේද බාහිර දෙයක් බවට පත් කරලා, අපි භාර අරගෙන තියෙන්නේ? තව විදියකට කිව්වොත් පනවා ගත්ත හුස්මක් නේද මේ තියෙන්නේ? හිතෙන් හදලා එළියේ තියෙනවා කියලා විශ්වාස කිරීමක් නේද වෙලා තියෙන්නේ?

ඔතෙත්ට තමයි වතුරට එබෙන බල්ලාගේ උපමාව යොදා ගන්න සුදුසු වෙන්නේ. ගොඩ ඉන්න බල්ලාගේ මානසිකත්වයට විශ්වාස කරන්නේ වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවාමයි කියලා යි. නමුත් අපි දන්නවා උඟ එතන රැවටිලා කියලා. ඇයි රැවටිලා තියෙන්නේ? ඇහෙන් දැකලා, හිතෙන් හිතලා තියෙන්නේ. ඇහෙන් දැකීමේ දී බල්ලෙක් වගේ වික්‍රයක් ඇහැ හදලා දීලා තියෙනවා. ඒක ගැන මනසෙන් කල්පනා කරලා තියෙනවා - මනායතනයෙන්. ඒ කල්පනා කිරීමෙන් වැරද්දක් නැහැ. කල්පනා කරන කොට බල්ලෙක් කියලා දැනගන්නවා. වැරද්ද වෙන්නේ ඔය දැනගත්ත බල්ලා ඉන්නේ වතුරේ කියලා සිතීම තුළ යි. එතකොට මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ කියන තැන සිහිය, නුවණ පිහිටියේ නැහැ. මේ දැනගත්තේ ධම්ම - මනසේම නිර්මාණයක් කියන තැන සිහිය, නුවණ පිහිටියේ නැහැ. ආයතන පිරිසිදු දැක්කේ නැහැ. ඒ නිසා උඟ විශ්වාස කරන්නේ ඔය දැනගත්ත දෙය එළියේ තියෙනවාමයි කියලා.

මේ ආයතන වෙන් කරලා බලන කොට අපිත් මේ වගේම මුළාවකට අහුවෙලා නේද කියලා පෙනෙන්න ගන්නවා. මනසෙන් නම් හුස්ම කියලා දෙයක් සකස් කළේ, ඒ දෙය එළියෙන් තියලා තියෙන්නේ අපේ මේ ලෝකයට අයිති, පරණ පුරුද්ද නිසා නේද? ඇත්තටම වුණේ මනසෙන් හදපු දෙයක් මනස දැනගත්තා කියන සිද්ධිය නේද?

එතකොට ඔතන ඇත්ත නො දැකීම තුළ, අවිද්‍යාව තුළ, ආයතන මුළාව තුළ නේද මෙව්වර කල් එළියෙන් හුස්මක් පනවලා තියෙන්නේ? දන් පෙනෙනවා ද සමුදය? මෙතන අවිද්‍යාව,

මෝඩකම, ආයතන මූලාව තියෙන තාක් කල් බාහිර දෙයක් තියෙනවා. අපි මේ ආයතන වලට සිහිය නුවණ පිහිටියොත් - කාය ස්පර්ශයෙන් යම්කිසි දැනීමක් දෙනවා. මේ දැනීම් ටික එකතු කරලා ඒ ගැන කල්පනා කරන්න ගිහින් හුස්මක් සකස් කරනවා ආශ්වාසය හෝ ප්‍රශ්වාසය කියලා. එතන මූලාව නිසා ඕක තියෙන්නේ එළියේ කියලා භාරගන්නවා. ඒ කියන්නේ හුස්ම කියලා කයක් එළියෙන් පනවලා, රූපයක් එළියෙන් පනවලා, ඒක දැඩිව විශ්වාස කරනවා, පිළිගන්නවා. අර වතුරේ බල්ලෙක් හදලා උග්‍ර ඉන්නවාමයි කියලා දැඩිව විශ්වාස කලා වගේ. එතකොට ආයතන මූලාවක්, අවිද්‍යාව මත කරපු සංස්කාරයක් නේද මේ බාහිර හුස්මක් පනවපු එක?

අපි ඉස්සෙල්ලා සාකච්ඡා කලා නේ හුස්ම කියන්නේ කාය සංඛාරයක් කියලා. එහෙනම් සකස් කරපු කයක් නේද මේ තියෙන්නේ කියලා දැන් මෙතනින් අදහසක් ගන්න පුළුවන් වෙනවා. ඒ වගේම මේක අවිද්‍යාවෙන් කරපු සංස්කාරයක් නේද? බාහිරයෙන් පිළිගන්න තාක් කල් අවිච්ඡා පච්චයා සංඛාරා කියන තැනට ගිහිල්ලා නේද? මේ නාසයේ හැපෙන, ඉහළ, පහළ යන හුස්ම කියලා භාරගන්න තාක් කල් අපි ආයතන පිරිසිදු දෑකලා නැහැ නේද, ඕක හැදූණේ කොහොමද කියලා දැක්කේ නැහැ නේද කියලා නුවණින් දකින්න උත්සාහ කරන්න.

බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන ආකාරයට තමන් තුළින් ලෝකයයි, සමුදයයි දකින්න වෙනවා. දැන් පෙනෙනවා නේද හුස්ම කියන එකත්, ඒකේ සමුදයත් තමන් තුළින්මයි යෙදෙන්නේ කියලා? මේ සමුදය යෙදුණේ නැතිනම් බාහිර හුස්මක් හටගන්නේ නැහැ නේද කියන ධර්මතාවය දකින්න වෙනවා. 'දැනීම' දැනෙයි, හැබැයි අපේ මෝඩකමට නේද 'හුස්මක්' හදලා කයක් කරලා එළියෙන් තියලා තියෙන්නේ?

මතන සිහිය, නුවණ පිහිටියොත් ඔය කියන කාය සංඛාරය සංසිදෙයි නේද? අවිද්‍යාවෙන් කරන සංඛාරය සංසිදෙයි නේද? දැන් නැවතත් අපි පස්සම්භයං කායසඛිඛාරං කියන තැන විමසුවොත් - කාය සංඛාර සංසිද්දලා අස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති, පස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති

වෙන්න පුළුවන් නේද? කාය සංඛාර සංසිද්දිලා හික්මෙන්න පුළුවන් නේද? අවිද්‍යාවෙන් කරන කාය සංඛාර ටික නවත්වලා, දැනීම දිහා බලාගෙන ඉන්න, හුස්ම උදව් කරගෙන හික්මෙන්න පුළුවන් නේද?

සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති, වය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති කියන තැනට දැන් මේක ගැලපෙනවා නේද? මේ කරන්නේ ලෝකයයි, ලෝක සමුදයයි, නිරෝධයයි, මාර්ගයයි තමන් තුළින් දැකීමක් නේද? සමහර විට මේක සාමාන්‍යයෙන් අහලා තියෙන ඒවාට වඩා වෙනස් අදහසක් වෙන්න පුළුවන්. මම යෝජනා කරන්නේ කැමති නම් මේවා දහමට ගැලපෙනවා ද කියලා නුවණින් විමසලා බලන්න කියන එකයි. දැන් මේ කරන්නේ හුස්ම කයෙහි පටිච්චසමුප්පන්න බව දැකීමක් නේද? මීට වඩා වෙනස් අදහස් තියෙනවා නම් ඒවා දහමට ගලපලා පෙන්නන්න. එතකොට අපට ඒවා ගැනත් සාකච්ඡා කරන්න පුළුවන්.

ප්‍රශ්නය: මට හිතෙනවා අරිට්ටි සූත්‍රය මෙතෙක්ට ගලපන්න යන එක වැරදියි කියලා.

පිළිතුර: අරිට්ටි සූත්‍රයේ දී අරිට්ටි ස්වාමීන් වහන්සේ විස්තර කරනවා අතීත කාමයන්ගෙන් වෙන්ව, අනාගත කාමයන්ගෙන් වෙන්ව, ද්වේෂයන්ගෙන් වෙන්ව - සො සතොව අස්සසති, සතොව පස්සසති වෙනවා කියලා. අතීත කාමයන්ගෙන් වෙන්ව, අනාගත කාමයන්ගෙන් වෙන්ව, මේ වර්තමානයේ සිහියෙන්ම ආශ්වාස කරනවා, සිහියෙන්ම ප්‍රශ්වාස කරනවා කියලා. ඒ උන්වහන්සේ වඩිපු හැටි විස්තර කරලා තියෙන්නේ.

ඒ සූත්‍රය තව ඉදිරියට විමසුවොත් - ඒක අහගෙන ඉඳලා බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරනවා, 'අරිට්ටි, එහෙම වඩන ආනාපාන සතියක් තියෙනවා, මම නැහැ කියන්නේ නැහැ' කියලා. කාමයන්ගෙන් වෙන්ව, දේවේෂයන්ගෙන් වෙන්ව ආනාපාන සතිය වඩන්න පුළුවන්. අපි දන්නවා ධ්‍යාන වලට සමවදින කොට විවිච්චෙව කාමෙහි, විවිච්ච අකුසලෙහි කියලාත් තියෙනවා. එතකොට අරිට්ටි ස්වාමීන් වහන්සේ ඒ විදියට සිහිය පිහිටගෙන හිටියා. දැන් ප්‍රශ්නය තියෙන්නේ ඒ ඉදීම තුළම සතර සතිපට්ඨානය

වැඩෙනවාද කියන කාරණාවයි. ඒක තමයි මම මෙතන මතු කරන්න හදන්නේ. තමන්ට එහෙම වැඩෙනවා නම් ගැටළුවක් නැහැ. නමුත් මේක බොහෝ දෙනා රැවටෙන තැනක් හැටියටයි මම දකින්නේ.

බුදුරජාණන්වහන්සේ ආනාපානසති සූත්‍රයේ දී ප්‍රශ්න කරනවා නේ 'කෙසේ වඩන ලද ආනාපානසතියෙන් ද සතර සතිපට්ඨානය පරිපූර්ණ වෙන්නේ' කියලා. එතකොට අර්ථය සූත්‍රයේ කිව්වාට වඩා එහාට යෑමක් තියෙන බව එතන දී පෙනෙනවා. එතකොට ඒ දෙකේ පරස්පරයක් නැති බවයි මට නම් හැඟෙන්නේ.

ප්‍රශ්නය: කයේ ඇතිවෙන ස්පර්ශය නිසාම නේද ඒක මනසට යොමුවෙන්නේ? කායායතනයෙන් අනතුරුව ම මේ මනායතනය වැඩ කරනවා. ඒක අපට නවත්වන්න බැහැ, හරි වේගවත්. සිතේ වේගය නිසා කාය ස්පර්ශය දැනෙන කොට ඒක මනසට යන එක කොහෙත්ම නවත්වන්න බැහැ නේද? 'හුස්ම එළියෙන් තියෙනවා කියලා පනවනවා' කියන එකට මට එකඟ වෙන්න බැහැ. ඒ ක්‍රියාවලිය දැකීමයි සිදුවිය යුත්තේ කියලායි මට හිතෙන්නේ. එතන මෝඩකමක් යෙදෙනවා කියන එක තව ටිකක් පහදා දෙන්න.

පිළිතුර: මම මතු කරලා පෙන්නන්න හැදුවේ ඔය කරුණු දෙකම කරන්න කියලා නෙවෙයි. එකක් තමයි 'එළියේ හුස්ම නැහැ' කියන කතාවකට යන්නම එයා. එහෙම ගියොත් ඒක දෘෂ්ටියක් වෙනවා. එතකොට උච්ඡේද වාදයට වැටෙනවා. දැන් අපි එළියේ තියෙන හුස්මෙන් නේ පටන් ගත්තේ. දිග හුස්ම හෝ කෙටි හුස්ම තියෙනවා කියන තැනින් නේ පටන් ගත්තේ. එතකොට දැන් අපට විදර්ශනා කරන්න අරමුණක් තියෙනවා. ඒකට තමයි ඉති රූපං කියන්නේ.

ඊළඟට බුදුරජාණන්වහන්සේ සතර සතිපට්ඨානයේ දී කරන්න වැඩක් පෙන්නනවා. 'කයක් තියෙනවා' නම් කරන්න වැඩක් පවරලා තියෙනවා. ඒ තමයි ඒ කයේ සමුදය බැලීම - සමුදය ධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති. සමුදය භොයාගන්න හැටි තමයි මම මේ ප්‍රශ්න කරන්න, භොයන්න කියලා කිව්වේ. එතන දී අපට පෙනෙන්න ඕන කායායතනයට කවදාවත් හුස්මක් හදන්න බැරි බව. හුස්මක් සකස් කරලා තියෙන්නේ මනායතනයෙන් බව.

කායායතනයට දෙන්න පුළුවන් 'දූතීම' කියන ස්වභාවය විතරයි. 'මුත' කියන ස්වභාවය විතරයි.

ඊළඟට ඒවා ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා තමයි ආශ්වාසයක් හෝ ප්‍රශ්වාසයක් කියලා දෙයක් සකස් වුණේ. එතකොට එතන හොඳටම පැහැදිලි වෙනවා මේ හිතෙන් හදපු දෙය හිත දැනගත්තා කියන කාරණය. මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ මට්ටම. හැබැයි අපේ පුරුද්ද තියෙන්නේ ඔය දැනගත්තේ එළියේ තියෙන හුස්මක් කියලා විශ්වාස කරන බවට. බාහිරයෙන් නාසයේ හැපෙන හුස්ම දිහා තමයි මේ බලාගෙන ඉන්නේ කියන මට්ටම. එතකොට අපි පටන්ගත්තේ එතැනින්. ඒ දිග හුස්ම හෝ කෙටි හුස්ම මේ නාසයේ හැපෙන දෙයක් කියන එතැනින් තමයි අපි පටන්ගත්තේ. ඒක ලෝකයට අයිති මට්ටමක්.

දැන් මේ 'හුස්ම' කියන රූපය හටගත්තේ කොහොමද කියලා අපි ආයතන පැත්තෙන් නුවණින් විමසන්න ඕන. කායයතනයෙයි, මනායතනයෙයි සම්බන්ධයෙකිනුයි හුස්ම සකස් වුණේ කියලා එතකොට පෙනෙනවා. මේ අවස්ථාවේ දී දහම දැනගෙන ඉන්න, නුවණින් විමසන කෙනා දකිනවා කායයතනයට පුළුවන් 'දූතීම' 'මුත' කියන ස්වභාවය දෙන්න විතරයි. 'දූතීම' කියන සිද්ධිය 'හුස්ම' නෙවෙයි. හුස්මක් සකස් කරලා තියෙන්නේ මනායතනයෙන් බව නුවණ තියෙන කෙනාට පෙනෙන්න ගන්නවා.

එතකොට අපි මෙව්වර කල් ඇසුරු කරලා තියෙන්නේ මනායතනයෙන් හදපු හුස්මක් නේද කියන ඇත්ත තත්ත්වය පෙනෙන්න ගන්නවා. හැබැයි අපි ඔතන නුවණින් බලපු නැති හින්දා ලෝකයට අයිති විදියට තමයි මේ එළියේ තියෙන හුස්ම කියලා භාර අරගෙන තියෙන්නේ. ඒක තව ටිකක් තහවුරු කරගන්න අර බල්ලාගේ උපමාව නැවත මතක් කරගන්න.

එතකොට මුළාවේ ඉන්නකම්, මුළාවේ ඉන්න කෙනාට මේක හිතෙන් හදලා එළියෙන් තිබ්බා කියලා තේරෙන්නේ නැහැ. බල්ලාට 'හිතෙන් හදපු බල්ලෙක් ඔය දැනගත්තේ' කියන නුවණ කවදාවත් ඇතිවෙන්නේ නැහැ. නමුත් බුදු දහම අහන්න ලැබුණ නිසා,

ආයතන මූලාව නුවණින් දකින්න කියලා බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන නිසා, අපට නුවණක් උපදවා ගන්න පුළුවන් මේ දැනගත්ත එක වුණේ කොහොමද කියලා. මොන ආයතන හරහා ද දැනගත්තේ කියලා විමසන්න. එහෙම බලන කොට මේකේ සමුදය පෙනෙනවා. හුස්ම හටගත්ත ආකාරය පෙනෙන්න ගන්නවා.

දැන් කයෙන් දැනෙන දෙය ගැන කල්පනා කරලා නම් හුස්ම හැදුවේ, මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ කියන එක කවදාවත් එළියේ තියෙන දෙයක් නෙවෙයි. අපේ මෝඩකමටමයි ඕක එළියෙන් තියලා භාර අරගෙන තියෙන්නේ. එළියේ තියෙන දෙයක්මයි මේ දැනගත්තේ කියලා භාර අරගෙන තියෙන්නේ ලෝකයට අයිති පුරුද්දට යි. ආයතන විදියට සිහිය, නුවණ පිහිටියොත්, එළියේ හුස්ම හැදුණේ කොහොම ද කියලා බලන කොට මෙතන සිද්ධ වෙලා තියෙන්නේ කායායතනයෙයි, මනායතනයෙයි ක්‍රියාවලියක් කියලා පෙනෙන්න ගන්නවා. දහම තව දුරටත් විමසලා තියෙන කෙනාට පෙනෙනවා මනායතනයෙන් තමයි හුස්ම සකස් කළේ කියලා.

එතන තවත් ධර්මතාවයන් බලන්න පුළුවන් - එකක් තමයි මනායතනයෙන් හිතන කොට කායායතනයෙන් දුන්න දැනීම නිරුද්ධ වෙලාත් ඉවරයි, ඒක දැන් තියෙන්න බැහැ නේ කියලා. මනායතනයෙන් හුස්ම සකස් කරන කොට කායායතනයෙන් දුන්න දැනීම ඉතුරු නැතුවම නිරුද්ධ වෙලා. දෙවෙනි කරුණ තමයි මනායතනයෙන් හුස්මක් සකස් කිරීමේ දී පෙර අත්දැකීමකුත් අරගෙන තියෙනවා. පෙර ඇසුර කියන්නේ අතීත සංසිද්ධියක්. අතීත ඇසුර දැන් තියෙන්න බැහැ, අතීතය ගෙවිලා ඉවරයි කියලාත් නුවණින් විමසුවහම පෙනෙන්න ගන්නවා.

එතකොට ඒ දෙක එකතු කරලා අලුතෙන් සකස් කරපු දෙයක් තමයි දැන් මේ හුස්ම කියලා බාහිරයෙන් මෝඩකමට දැනගෙන තියෙන්නේ. ධම්ම කියලා මනසෙන් දැනගෙන තියෙන්නේ. මනසට අරමුණු කරන්න ධම්ම කියලා දෙයක් සකස් වුණේ මනසෙන්ම යි. ඒ තමයි මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ මට්ටම. දැන් ඔතන සිහිය නුවණ

පිහිටන කොට පෙනෙනවා මෙන න සිහිය නුවණ නැතිකමට පි අපි එළියෙන් හුස්මක් පැනෙව්වේ කියලා.

ලපමාවේ අර බල්ලාට ආයතන ගැන සිහිය නුවණ පිහිටිය දවසට සිදුවෙලා තියෙන්නේ 'ඇහෙන් දැක්කා, හිතෙන් හිතුවා' කියන සංසිද්ධිය විතරයි. ඔය දෙකම නවත්වන්න නෙවෙයි මේ කියන්නේ. නවත්වන්නත් බැහැ. එහෙම දෙයක් නෙවෙයි මේ කියන්නේ. 'හිතෙන් හිතපු දෙයක් හිත ඇතුළේ' කියලා නො දන්නාකමට නේ මේ එළියේ දෙයක් භාර අරගෙන තියෙන්නේ කියලා නුවණින් විමසන කෙනාට පෙනෙන්න ගන්නවා. ඔන්න ඔතන නවත්වන්න පුළුවන් තැනක්. කාය ස්පර්ශය නවත්වන්නත් බැහැ, මනසින් හිතන එක නවත්වන්නත් බැහැ. හැබැයි අපට අවිද්‍යාවෙන් කරන සංඛාරය නවත්වන්න පුළුවන්. ආයතන මුළාවෙන් අපි දෙයක් පනවනවා නම්, අන්න ඒක සිහිය නුවණ තියෙන කෙනාට පෙනෙන්න පෙනෙන්න එවෙලේ ඒක නවත්වනවා.

තවත් ප්‍රශ්නයක් ඇහුවා කයෙන් දැනුණේ නැත්නම් ඕක ගැන හිතන්නෙත් නැහැ නේද කියලා. ඒ කතාවත් ඇත්ත. එතනත් නුවණ යෙදිය යුතු තැනක්. කායායතනය වැඩ කරපු හින්දාමයි මනායතනයෙන් ඒ ගැන කල්පනා කළේ. ඒ නිසා තමයි අපට හුස්මට අවධානය නැති වෙලාවට හුස්මක් ගැන දන්නෙත් නැත්තේ. වෙන ආයතනයක් වැඩ කරන වෙලාවට, ඇහෙන් මොනවා හරි බලන වෙලාවට හුස්ම තියෙනවා ද, නැත් ද කියලා දන්නේ නැහැ. එතකොට මේ කායායතනයෙන් දෙන දැනීම අත්‍යවශ්‍යයි යි. ඒ දැනීම මත මනසින් කල්පනා කිරීම තුළ හුස්මට සිහිය පිහිටන මොහොතේ විතරයි හුස්ම තියෙනවා කියලා අපි දැනගන්නේ. සිහිය පිහිටලා නැති එක වෙලාවක වත් අපේ ලෝකයට හුස්ම කියලා දෙයක් පැනවෙන්නේ නැහැ. හුස්ම තියෙනවා කියලා දන්නෙත් නැහැ. එහෙනම් කායායතනය වැඩ කරන්නම ඕන. ඊට අනතුරුව මනස වැඩ කරන්නත් ඕන. ඒ සිද්ධි දෙකම හින්දා තමයි හුස්මක් තියෙනවා කියලා දැනගන්නේ. ඒක දිග, කෙටි ආදී වශයෙන් නොයෙක් ලක්ෂණ දැනගන්නේ. ඊළඟට සබ්බකාය කියන එකත් දැනගන්නේ.

නමුත් මෙතන සිද්ධ නො වුණ දෙය තමයි හුස්ම හටගත්තේ කොහොම ද කියන පැත්ත නුවණින් විමසුවේ නැති බව. බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරන්නේ කායානුපස්සනාව වඩන කෙනාට සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති වෙන්න කියලා යි. එහෙනම් අපට සිද්ධ වෙනවා සමුදය හොයා ගන්න. සමුදය හොයන කොට කෙනෙකුට බාහිරයෙන් සමුදය හොයන්නක් පුළුවන්. තමන් තුළින් සමුදය හොයන්නක් පුළුවන්. බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන්නේ තමන් තුළින් සමුදය හොයන්න කියලා යි. ඒ සඳහා තමයි අපි ආයතන පැත්තෙන් මේ ගැන විමසන්නේ. එතකොට පෙනෙනවා ආයතන මුළාව නිසා නේද මෙපමණ කල් එළියෙන් හුස්මක් පනවලා තියෙන්නේ කියලා. එතන තියෙනවා මෙන්න මේ හේතු ඇති කල්හි මෙය තියෙනවා - ඉමස්මිං සති ඉදං හොති කියන ධර්මතාවය. එතනම තියෙනවා ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති කියන ධර්මතාවයත්. ඒකට තමයි පටිච්ච සමුප්පාදය කියලා කියන්නේ. එතකොට කෙනෙක් ධර්මය දැක්කා වෙන්නේ පටිච්ච සමුප්පාදය දැකීම තුළින් කියලාත් බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා.

චතුරායථී සත්‍යයත් ඔතැනින්ම දකින්න පුළුවන්. දුක කියන්නේ මේ අවිද්‍යාවෙන් කරපු සංස්කාරයක්. අපි රූපයක් පනවලා තියෙනවා. රූපයක් එළියේ තියෙනවා කියලා දැඩිව භාර අරගෙන තියෙනවා. නාසයේ හැපෙන හුස්මක් කියලා බාහිරයෙන් තියලා, දැඩිව භාර අරගෙන තියෙනවා. ඒක අර වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා භාරගත්තා වගේම සංසිද්ධියක්. බල්ලා වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා භාරගන්නවා කියන්නේ රූප උපාදාන ස්කන්ධයක්. එතකොට රූප උපාදාන ස්කන්ධය තියෙන කොට ඒකට අදාළ වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ කියන සියල්ලම තියෙනවා. පංචඋපාදාන ස්කන්ධයක් හටගෙන. පංචඋපාදාන ස්කන්ධය කියන්නේ දුක කියලා බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා. ඒ වගේම බාහිරයේ හුස්මක් පනවපු එක - රූප කයක් පනවපු එක - ලෝකයක් හදපු එකට තමයි කෙටියෙන් දුක කියලා කියන්නේ - සංඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානකකුඛා දුකකා.

දුක සමුදය කොහේද තියෙන්නේ? මේ ආයතන මුලාව මත, අවිද්‍යාව මත යි. මේ සමුදය නැති වුණා නම් එක මට්ටමක දී කායායතනයෙන් දැනීමක් දැනෙයි. මනායතනයෙන් ඒ ගැන කල්පනා කරයි. කල්පනා කරපු ඒවා එළියේ තියෙනවා කියලා අවිද්‍යාවෙන් කරන සංඛාරය දුරු වෙයි. එතකොට එළියේ දේවල් පැනවෙන්නේ නැහැ. පැනවෙන්න හේතු නැති වුණහම පැනවෙන්නේ නැහැ. අවිද්‍යාව තියෙනකම් පනවයි, අවිද්‍යාව නැත්නම් පැනවෙන්නේ නැහැ. උපද්දන්නේ නැහැ. ඒ උපදින්නේ නැති ධර්මතාවයට කියනවා නිරෝධය කියලා. දුකයි, දුක සමුදයයි, දුක නිරෝධයයි දැක්ක කෙනාට මාර්ගය උපද්දවාගන්න පුළුවන්. ඒකට කියනවා සම්මා දිට්ඨිය කියලා. දුකෙකි ඤාණං, සමුදයෙ ඤාණං, නිරොධෙ ඤාණං, මග්ගෙ ඤාණං, අයං වුවච්චි සම්මා දිට්ඨි. ලෝකය හැදෙන්නේ කොහොමද, ලෝකය නිරෝධ වෙන්නේ කොහොමද කියන නුවණ වැඩෙනවා.

ඒකටම තමයි පටිච්ච සමුප්පාදය කියන්නේ. පටිච්ච සමුප්පන්න බව දකින කෙනා යමක් ‘ඇත, නැත’ කියන දෘෂ්ටි වලට යන්නේ නැහැ. කච්චානගොත්ත සූත්‍රයේ⁷ ඒක පැහැදිලිව පෙන්නලා තියෙනවා. සමුදයයි, නිරෝධයයි සමයක් ප්‍රඥාවෙන් දැක්කොත්, යථාභූත ස්වභාවය සමයක් ප්‍රඥාවෙන් දැක්කොත් කෙනෙකුට ‘ඇත නැත’ කියන දෘෂ්ටියක් තිබුණා නම් ඒවා නැතිවෙනවා.

එහෙනම් ආනාපානසතියේ දී හුස්මක් නැත කියලා කියන්නත් නෙවෙයි, හුස්මක් ඇත කියලා කියන්නත් නෙවෙයි, ධර්මතාවයක් දකිනවා අවිද්‍යාව තියෙනකම් බාහිර හුස්මක් පැනවෙනවා, අවිද්‍යාව නැත්නම් හුස්මක් පැනවෙන්නේ නැහැ කියලා හික්මීමකට එන්න පුළුවන් වෙනවා. හැබැයි ඒ හික්මීම එන්නේ මේ දහම අහලා, නුවණින් දකින කෙනාට විතරයි. එතකොට ඒක අනාගතයේ සිද්ධවෙන දෙයක්. එතනින් පැහැදිලි වෙයි ඇයි මේ සූත්‍රයේ අස්සසිස්සාමි’ති සික්ඛති, පස්සසිස්සාමි’ති සික්ඛති කියලා මේවා අනාගතයට දම්මේ කියලා.

⁷ කච්චානගොත්ත සූත්‍රය - සංයුත්ත නිකාය, නිදානවග්ගපාළි, නිදාන සංයුත්තය, ආභාර වර්ගය.

මට නම් දහමට ගළපලා බලන කොට මේ වගේ ධර්මතාවයක් මෙතන පෙනෙනවා. වෙනස් අදහස් තියෙන්න පුළුවන්. එහෙම අදහස් තියෙනවා නම් ඉදිරිපත් කරන්න. අපි ඒවා සාකච්ඡා කරමු.

ප්‍රශ්නය: පස්සම්භයං කායසඛ්ඛාරං කියන තැන දී අනාගතයේ දී නුවණක් පහළවෙයි කියලා බලාගෙන ඉන්නවා ද, නැත්නම් අපට මෙතන දී යමක් කරන්න අවශ්‍ය ද?

පිළිතුර: ඒක හොඳ ප්‍රශ්නයක්. එතනම තමයි මම මේ පෙන්වන්න හදන්නේ. අපි පුරුදුවෙලා තියෙනවා මේ හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න. එහෙම හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න කොටත් සිද්ධවෙන දේවල් ටිකක් තියෙනවා. මුලින්ම අපේ හිත වෙන අරමුණු වලට දුවන ගතිය අඩුවෙලා හුස්මටම සිතිය පිහිටනවා. ඊටපස්සේ හුස්ම සියුම්වෙලා ගිහිල්ලා, හුස්ම නො දැනීම යනවා. මෙතනදී හොඳට තේරුම් ගන්න මේක ධර්මතාවයක් දැකීම තුළ සිද්ධවෙන දෙයක් නෙවෙයි, හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න ඕනෑම කෙනෙකුට සිද්ධ වෙන දෙයක්. මේ ටික ඕනෑම කෙනෙකුට අත්දකින්න පුළුවන්. බුදු දහම තිබුණත් නැතත්, බුද්ධ කාලයට කලින් හිටපු අයටත් සිද්ධ වුණු දෙයක්. එතකොට අපි නුවණින් දකින්න ඕන ඒකත් එක්තරා සංසිදීමක් තමයි, හැබැයි ඒක ලෝකයට අයිතියි කියලා.

දැන් දහමට ගළපන කොට එන ගැටළු කීපයක් තියෙනවා. එකක් තමයි ඔය හුස්ම නො දැනී යෑමක් ගැන නම් මේ කියන්නේ, එතන වතුරායඪී සත්‍යය, පටිච්ච සමුප්පාදය දැක්කා ද කියලා හොයන්න වෙනවා. අනිත් පැත්තෙන් මේ ආනාපානසති සූත්‍රයටම ගළපලා බලන්න. පස්සම්භයං කායසඛ්ඛාරං අස්සසිස්සාමී'ති සික්ඛති කියලායි කියන්නේ. දැන් හුස්ම නො දැනෙන මොහොතේ කියන්න පුළුවන් ද මේ වෙලාවේ හුස්ම ඉහළට ගන්නවා ද, පහළට හෙලනවා ද කියලා? එහෙම කියන්න බැහැ නේ, හුස්මක් පනවන්න බැහැ. දැනෙන්නේ නැහැ. එහෙනම් කොහොම ද කියන්නේ අස්සසිස්සාමී'ති සික්ඛති කියලා වෙනමම එක පැත්තකට වර්ග කරනවා. පස්සසිස්සාමී'ති සික්ඛති කියලා ප්‍රශ්වාසය පැත්තටත් වර්ග කරනවා. ආශ්වාස කරමින් හික්මෙන්න, ප්‍රශ්වාස කරමින් හික්මෙන්න

කියනවා. හැබැයි හුස්ම නො දූනෙන මොහොතේ කොහොම ද ආශ්වාස කරමින් හික්මෙන්නේ? හුස්ම නො දූනෙන මොහොතේ කොහොම ද ප්‍රශ්වාස කරමින් හික්මෙන්නේ? කියලා ප්‍රශ්නයක් එනවා. මේවා නුවණින් විමසන්නයි මම මේ තැන් මතු කරන්නේ.

එතකොට හුස්ම දිහා නිකම් බලාගෙන ඉන්න කොට නො දැනී යෑම තුළ මේ කියන කරුණට ගැලපෙනවා ද? එතන තියෙන හික්මීම මොකක් ද? හුස්ම නො දැනී නම් ඉන්න පුළුවන්. නමුත් එතන තියෙන භයානක තත්ත්වය තමයි ඒ වගේ ඉඳලා මැරීලා ගියොත් අසඤ්ඤ තලයක උපදින්න වෙන එක. ආනාපානසතිය වඩවු අන්‍ය තීර්ථකයන්ට වුණේ ඔන්න ඔය ටික යි. එතකොට හුස්ම සංසිදීම තුළ රැවටෙන්නත් පුළුවන් ශුන්‍යතාවයක් අත්දැක්කා කියලා. ඒක ශුන්‍යතාවයක් තමයි හැබැයි ඒක ලෝකයට අයිති යි. මෙතන ආයතී දර්ශනය නැති බව දකින්න දක්‍ෂ වෙන්න ඕන. ඒ වගේ ශුන්‍යතාවයක් අත්දකින්න බුදු දහමක් තියෙන්න අවශ්‍ය නැහැ. ඒක ඕනෑම කෙනෙකුට අත්දකින්න පුළුවන් දෙයක්.

හැබැයි මේ සාසනයේ ආනාපානසතිය තියෙන්නේ දහම දන්න, දකින කෙනාට යි. (ජානතො අභං භික්ඛවෙ, පස්සතො ආසවානං බයං වදාමි, නො අජානතො නො අපස්සතො. කිඤ්ච භික්ඛවෙ, ජානතො කිං පස්සතො ආසවානං බයො හොති? 'ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො, ඉති රූපස්ස අත්ථඛිගමො, ඉති වෙදනා...')⁸ සම්මා දිට්ඨිය තියෙන කෙනාටයි මාර්ගය වඩන්න පුළුවන් වෙන්නේ. එතකොට දහම දන්න, දකින කෙනෙක් වෙන්න නම් එක පැත්තකින් ආයතන පිරිසිදු දකින්න වෙනවා. වතුරායතී සත්‍යය ගැන අවබෝධයට සම්මා දිට්ඨිය කියනවා. එහෙම නැතනම් රූපය, රූප සමුදය, නිරෝධය දකින එකට සම්මා දිට්ඨිය කියනවා. ආයතන සමුදය, නිරෝධය, එස්ස සමුදය, නිරෝධය - ඔය ඕනෑම එකකින් සම්මා දිට්ඨිය ඇති කරගන්න පුළුවන්. සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රයේ⁹ දහසය ආකාරයකින් සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවෙන හැටි පෙන්වනවා. ඉතින් ඒ

⁸ වාසිජට සූත්‍රය - සංයුත්ත නිකාය, බන්ධවග්ගො, බන්ධසංයුත්තං, පුප්ඵ වග්ගය.

⁹ සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, මූලපණ්ණාසපාළි, මූලපරියාය වග්ගය.

සම්මා දිට්ඨිය තියෙන කෙනාට වැඩෙන මාර්ගය තමයි ආයඪී මාර්ගය. සම්මා දිට්ඨිය නැති කෙනාට මාර්ගයක් වැඩෙනවා නම් ඒකට ආයඪී මාර්ගය කියන්න බැහැ. ලෝකෝත්තර මාර්ගය කියන්න බැහැ. ඒකට මේ සාසනයේ මාර්ගය කියන්න බැහැ.

ආනාපානසති සූත්‍රයේ ඊළඟ කොටස් වල පෙන්වන්නවා ආනාපාන සතියම ඊළඟට කොහොමද සප්ත බොජ්ඣංග වැඩෙන විදියට කරන්නේ කියන තැන. එතනත් පැහැදිලිව පෙන්වන්නවා ධම්මවිවය සම්බොජ්ඣංගය ආදිය වැඩෙන්නේ කොහොමද කියන එක. ඒක එන්නේ මේවායේ තියෙන ධර්මතා තං ධම්මං පඤ්ඤාය පවිච්ඡති පවිචයති පරිච්චංසං ආපජ්ජති කියලා. සොයන්න, පරික්ෂණය කරන්න, විමසලා බලන්න - මොනවා ද? මේවායේ තියෙන ධර්මතා. එතනින් අදහස් කරන්නේ මේ හුස්ම කයේ - ආශ්වාස කයේ, ප්‍රශ්වාස කයේ තියෙන ධර්මතා.

ඒ ධර්මතා කියන්නේ මොනවා ද? සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති, වය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති. එතකොට ඒ ධර්මතා දකින කෙනාට තමයි ධම්මවිවය සම්බොජ්ඣංගය පහළවෙන්නේ. මේ සමුදය කියන එක ධර්මතාවයක්. ඒ ධර්මතාවය දකින්න කියලා තමයි කියන්නේ. එතකොට ධර්මතාවය ගැන විමසුවොත් පෙනෙනවා බුදු දහම අහලා තේරුම් ගත්ත අය දකින ධර්මතාවයකුත් තියෙනවා. දහම අහලා නැති අය දකින ධර්මතාවයකුත් තියෙනවා කියලා.

ඉතින් අපට තේරුම් ගන්න වෙනවා බුද්ධ සාසනයේ විතරයි මාර්ගඵල ලබන්න පුළුවන් කියලා. බුදුරජාණන්වහන්සේ ඒ ගැන සිංහනාදයක් කරනවා, පළවෙනි ශ්‍රමණයා, දෙවෙනි ශ්‍රමණයා, තුන්වෙනි ශ්‍රමණයා, හතරවෙනි ශ්‍රමණයා ඇතිවෙන්නේ මේ සාසනයේ ම විතරයි කියලා. ඒ නිසා අනිච්චාර්යයෙන් චතුරායඪී සත්‍යය, පටිච්ච සමුප්පාදය ආදී ධර්මතාවයන් ගැන නිසැක අවබෝධයක් ඇති කරගන්න වෙනවා. එතකොට නිකම් ම හුස්ම දිහා බලාගෙන හිටියහම එහෙම වෙනවා ද කියන කරුණ තම තමන්ම නුවණින් විමසලා බලන්න.

ඊළඟට දහම දැනගත්තා කියන්නේ මොකක් ද? දහම දන්න කෙනාගෙයි, නො දන්න කෙනාගෙයි ආනාපානසතියේ වෙනස මොකක් ද කියන කරුණුත් නුවණින් විමසන්න වෙනවා. ඒ වගේ කරුණු මතු කරන්න තමයි මම මේ උත්සාහ කරන්නේ. දැන් මේ කියන කරුණු දහමේ මොනයිම තැනකට හෝ නො ගැළපෙනවා නම් ඒ කරුණු ඉදිරිපත් කරන්න. ඒවා අපි නිරවුල් කරගත යුතු යි. බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා ලෝකය, ලෝක සමුදය, නිරෝධය, මාර්ගය බාහිරයෙන් හොයලා කවදාවත් ඇත්ත දකින්න බැහැ. තමන් තුළින්, මේ ආයතන තුළින් දකින්න කියලා. එවැනි දේශනා වලට මේ කියපු කරුණු ගැළපෙනවා ද, නැත් ද කියලා බලලා, එහෙම තැන් තියෙනවා නම් ඒවා අපි සාකච්ඡා කරමු.

ඊළඟට ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති කියන පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මතාවයට මේ කියපු දේවල් ගැළපෙනවා ද, නැත් ද? වතුරායඝී සත්‍යයට ගැළපෙනවා ද, නැත් ද? මේ කියපු කරුණු ගැළපෙනවා ද, නැත් ද විතරක් නෙවෙයි, තමන් හිතත් ඉන්න ටික බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන ධර්මතාවයන්ට ගැළපෙනවා ද, නැත් ද කියලාත් අවංකවම විමසලා බලන්න. කවුරුවත් කියන නිසා පිළිගන්න නෙවෙයි, (මම කියන නිසා නම් කොහෙන්ම පිළිගන්න එපා) කැමති නම් මේ පැත්ත නුවණින් හොයලා බලන්න. ආයතන විදියට බලන්න 'හුස්ම' කියන එක සකස් වුණේ කොහොම ද කියලා. හුස්මේ සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරතිව ඉන්න කියනවා. ඉතින් ඒ සමුදය හොයන්න බුදුරජාණන්වහන්සේ පැහැදිලිව දේශනා කරලා තියෙනවා තමන් තුළින්, ආයතන පැත්තෙන් හොයන්න කියලා.

එතකොට මෙන න අපි සිද්ධ කළේ හුස්ම තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ මොන ආයතන වලින් ද කියලා විමසීමක්. හරි සරළ දෙයක්. කායායතනයෙන් දැනීමක් ආවා, මනායතනයෙන් කල්පනා කලා. එහෙනම් මනායතනයෙන් හදපු හුස්ම නේද අපි දැනගෙන තියෙන්නේ? ඒ හුස්ම හිතේ සකස් වුණ දෙයක් ද, එළියේ තියෙන

බාහිර දෙයක් ද? බාහිර දෙයක් කියලා පනවා ගත්තේ ආයතන මූලාවෙන් නේද? ලෝකයක් හැදුවේ ආයතන මූලාවෙන් නේද?

ඊළඟ වැදගත් දෙය තමයි සතිපට්ඨානයේ ප්‍රතිඵල ගැන විමසීම. යාවදෙව ඤාණමත්තාය - අනාගතයේ ඥානයක් පිණිස, පටිස්සතිමත්තාය - එළඹ සිටි සිතියක් පිණිස. ඊළඟට අනිස්සිතො ච විහරති කියලාත් කියනවා නේද? කායානුපස්සනාව වඩන්න කියන්නේ මෙව්වර කල් නිශ්‍රිතව (ඇසුරු කරමින්) සිටි අයට යි. මොනවා ඇසුරු කළ අයට ද? රූප ලෝකයක් ඇසුරු කළ අයට. අජ්ඣන්ත රූප, බහිද්ධ රූප කියලා බෙදාගත්ත, රූප ලෝකයක් ඇසුරු කළ අයටයි කායානුපස්සනාව වඩන්න කියන්නේ. කායානුපස්සනාව වඩන කෙනාට ලැබෙන ප්‍රතිඵලය වෙන්නේ අනිස්සිතො ච විහරති වෙනවා. මෙව්වර කල් මෝඩකමට ඇසුරු කරපු ලෝකය දැන් ඇසුරු කරන්නේ නැති වෙනවා.

එතකොට මේ ලෝකය කියන දෙයට එක උදාහරණයක් තමයි - කායෙසු කායඤ්ඤතරාභං - මේ 'කය' කියලා කොට්ඨාස වලින් පනවන ලෝකයේ එක කොටසක් තමයි ආනාපානසතියේ ආශ්වාස කය සහ ප්‍රශ්වාස කය. ඒකේ ඇත්ත දකින කොට, ඒ නුවණම කෙනෙකුට යොදන්න පුළුවන්, එහෙනම් වෙන කිසියම් ම රූපයක් අපි භාර අරගෙන නම්, ඒක හැදිලා තියෙන්නෙන් මෙන්න මේ විදියේ ම ආයතන මූලාවකින් නේද කියලා. එතකොට කය කියන ලෝකයම ඇසුරු නො වෙන මට්ටමකට යනවා - අනිස්සිතො ච විහරති වෙනවා. විනෝය ලොකෙ අභිජ්ඣා දොමනස්සං - මෝඩකමට පනවාගත් ලෝකයක් බව දනගැනීම තුළ අභිජ්ඣා දෝමනස්ස නැති වෙනවා. ඊළඟට න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති - උපාදාන වශයෙන් ගන්න ලෝකයේ කිසිම දෙයක් නැති වෙනවා. 'ලෝකය' කියන්නේ කායානුපස්සනාවේ දී 'කය'. එතකොට කය කියන ලෝකයක් තිබුණා නම් ඒක ඇසුරු නො වෙන මට්ටමකට යන්න මාර්ගයක් නේද මේ කායානුපස්සනාව?

එතකොට මේ විදියට බලන කොට එහෙම වෙනවා ද, නැත් ද කියන එක තමන් කැමති නම් හොයලා බලන්න කියන එක තමයි

මම සිහිපත් කරන්නේ. ප්‍රායෝගිකව තමන් කරලා බලන්න. මේ කියන දේවල් වල දහමට නො ගැළපෙන තැනක් තියෙනවා නම් ඒ තැන් ඉදිරිපත් කරන්න. අපි ඒවා ගැන සාකච්ඡා කරමු.

සතර සතිපට්ඨානයේ කියන කමටහනුත් මේ හැම තැනකටම, කායානුපස්සනාවට ගැළපෙන්න ඕන. එතකොට ආනාපානසති සූත්‍රයේ බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරපු ටිකක් එතෙන්නට ගැළපෙන්න ඕන. ඒ දෙකටම ගැළපෙන විදියට විමසන්න උත්සාහයක් තමයි අපි මේ කරන්නේ.

ප්‍රශ්නය: වය බලන හැටිත් කරුණාකරලා විස්තර කරන්න පුළුවන් ද?

පිළිතුර: සමුදය-වය කියන දෙකේම ලෝකයට අයිති මට්ටමක සමුදය වය බැලීමකුත් තියෙනවා - 'ඇති වුණා, නැති වුණා' කියන අර්ථයෙන්. ඊළඟට ලෝකෝත්තර දර්ශනයේ දී 'ඇති වුණා, නැති වුණා' කියලා නෙවෙයි යෙදෙන්නේ, පටිච්ච සමුප්පන්න බව දැකීමක් තමයි එතන දී වෙන්නේ. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි, මෙය නැත්නම් මෙහෙම වෙන්න බැහැ' කියන ධර්මතාවය දැකීමක් තමයි සිදුවිය යුත්තේ.

මම මේ කරන සාකච්ඡා වලින් උත්සාහ කරන්නේ ඒ ලෝකෝත්තර දර්ශනයේ පැත්තෙන් සමුදය වය විස්තර කරන්න. ලෝකයට අයිති පැත්තෙන් - හටගත්ත දෙය නැති වුණා කියන එක ඕන තරම් අපට අහන්න ලැබෙනවා කියලා මම හිතනවා. මෙතන මම මතු කරන්න හදන්නේ හටගත්ත දෙයක් තියෙනවා නම්, හටගත්තේ මෙන්න මේ හේතු නිසායි, මේ සමුදය නිසායි කියන පැත්ත පෙන්නන්න. මේ සමුදය යෙදෙනකම් ඵලය තියෙනවා, මේ සමුදය යෙදුණේ නැත්නම් උපදින්නේ නැහැ කියන ධර්මතාවය දකින පැත්තකට කල්‍යාන මිත්‍රයින්ව යොමු කරන්නයි මම මේ උත්සාහ කරන්නේ. තියෙන එක නැති වුණා නෙවෙයි, උපදින්නේ නැහැ - නූපදින ධර්මතාවය පෙන්නන්න. ඒක තමයි නිරොධෙ ඤාණය විදියට මම දකින්නේ. නිරෝධය නිවැරදිව දැක්කොත් 'ඇත-නැත' දෘෂ්ටි දෙකට වැටෙන්න බැහැ. එතකොට සමුදය තියෙනකම් ඵලය තියෙනවා, සමුදය නැත්නම් ඵලයක් උපදින්නේ නැහැ කියන ධර්මතාවය පිළිබඳ වැටහීමක් එනවා.

ඒ උපදින්නේ නැති ස්වභාවය තමයි ලෝකෝත්තර දර්ශනයේ දී 'වය' කියන්නේ. එතකොට 'වය' දකින්න නම් සමුදය දකින්න වෙනවා. මේ විස්තර කරන්නේ ලෝකයට අයිති පැත්තෙන් නෙවෙයි කියන බව තේරුම් ගන්න ඕන. පටිච්ච සමුප්පන්න ධර්මතාවයයි මම මේ ඉස්මතු කරන්න හදන්නේ. එතකොට පටිච්ච සමුප්පාදය දකින්න, අවබෝධ කරන්න වැඩ පිළිවෙළක් තමයි සතර සතිපට්ඨානය තුළින් බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරන්නේ. සතර සතිපට්ඨානයේ අවබෝධය තුළින් දකින්නේ පටිච්ච සමුප්පන්න බව. පටිච්ච සමුප්පන්න බව කියන්නේ ඉමස්මිං. සති ඉදං හොති, ඉමස්මිං. අසති ඉදං න හොති කියන ධර්මතාවය.

එතැන දී 'වය' කියන ධර්මතාවය දකින්න වෙන්නේ සමුදයත් එක්කම යි. සමුදය දකින කෙනා දන්නවා 'මේ සමුදය තියෙනකම් විතරයි ඵලය හටගන්න පුළුවන්. සමුදය යෙදුණේ නැත්නම් ඵලයක් හටගන්න බැහැ' කියන ධර්මතාවය ප්‍රඥාවෙන් දකිනවා.

අපේ නිතරම කතා කරන උපමාව නැවතත් මතක් කර ගත්තොත් - වතුරට එබෙන බල්ලාට වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා. අවබෝධය ආපු දවසට එහෙම බල්ලෙක් හටගන්න හේතු යෙදෙන්නේ නැහැ - සමුදය යෙදෙන්නේ නැහැ. එතකොට බල්ලෙක් උපදින්නේ නැහැ. එතන දී ඉන්න බල්ලා 'ඇති වුණා, නැති වුණා' නෙවෙයි. ඝෂණයකට හරි වතුරේ හටගෙන නිරුද්ධ වුණා නෙවෙයි. හටගන්න හේතු යෙදෙනකම් බල්ලා හිටියා - අවිද්‍යාව තියෙනකම් බල්ලා ඉන්නවා. අවිද්‍යාව දුරු වුණ දවසට සමුදය යෙදෙන්නේ නැහැ. ආයතන මුළාව යෙදෙන තාක් කල් ඒ රූපය පිහිටනවා. ආයතන මුළාව දුරු වුණ දවසට, ආයතන පිරිසිදු දක්කහම බාහිරය උපද්දන්නේ නැහැ. මෝඩකමට උපද්දපු දෙයක් කියන ධර්මතාවය දකිනවා. ඒක තමයි අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා කියන ධර්මතාවය.

එතකොට අවිද්‍යාව තියෙනකම් ඵලය තියෙනවා. අවිද්‍යාව නැත්නම් ඵලය උපදින්නේ නැහැ. ඔන්න ඔය නූපදින ස්වභාවය - නිරෝධය සාක්ෂාත් කරන්න වැඩ පිළිවෙළක් තමයි අපි වැඩිය යුත්තේ. ඒ සඳහා සම්මා දිට්ඨිය ඇති කර ගැනීමට ඔය නුවණ අවශ්‍ය වෙනවා. රහත් වෙන්න නෙවෙයි, සම්මා දිට්ඨිය ඇති කරගන්න ඔය නුවණ

අවශ්‍යයි, මොකද සම්මා දිට්ඨිය කියන්නේ මාර්ගය පටන් ගන්න තැන. මාර්ගය පටන් ගන්න නම් දුකේ ඤාණං, සමුදයේ ඤාණං, නිරෝධේ ඤාණං, මග්ගේ ඤාණං වෙන්න වෙනවා. එතකොට මේ නිරෝධේ ඤාණං පැත්ත තමයි මෙතන දී මම දකින්නේ ලෝකෝත්තර දර්ශනයේ දී 'වය' ධර්මතාවය හැටියට. 'මේ හේතු තියෙනකම් උපදිනවා, මේ හේතු නැත්නම් උපදින්න බැහැ' කියන ධර්මතාවය. ඔය විදියට තමයි 'සමුදය-වය' කියන දෙක මට වැටහෙන්නේ.

ඉතින් මෙතන දී මම මතක් කරනවා 'ඇති වුණා, නැති වුණා' කියලා බලන්න එපා කියන එක නෙවෙයි මේ කියන්නේ. ඒක පූර්ව ප්‍රතිපදාව වෙනවා. අපේ නීවරණ දුරු කරන්න ඒකත් අවශ්‍යයි. බාහිර තියෙන දෙයක ලක්ෂණ ටික බැලීම තුළ ඇලීම, ගැටීම් යම්කිසි තරමකට තුනී කරන්න පුළුවන් වෙනවා. කාමච්ඡන්ද, ව්‍යාපාද කියන නීවරණ යටපත් කරන්න එහෙම බැලීම උදව් වෙනවා. හැබැයි නීවරණ යටපත් වුණ මනසෙන් දහම දකින්න ඕන. එතකොට ඒ විදියට බැලීමත් අවශ්‍යයි. ලෝකයට අයිති විදියට බලන මාර්ගයකුත් තියෙනවා. ඒකට අපි ආදී බ්‍රහ්මචර්යාව නැත්නම් පූර්ව ප්‍රතිපදාව කියලා කියනවා. ඒක එපා කියන එක නෙවෙයි මේ කියන්නේ. මම මෙතන නැවත නැවතත් කියන්නේ ඒක විතරක් වඩලා මදි කියන එක යි. එතැනින් එහාට යන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ දහම දේශනා කරලා තියෙනවා. ඇයි සතිපට්ඨානය ඒකායන මාර්ගය වුණේ? කොහොමද එතන ආයතී අෂ්ඨාංගික මාර්ගය තියෙන්නේ? කොහොමද එතන පටිච්ච සමුප්පාදය තියෙන්නේ? කොහොමද එතන චතුරාර්ය සත්‍යය තියෙන්නේ කියලා දහමට ගළපලා බැලීමක් තමයි අපි මේ පෙන්නන්න උත්සාහ කරන්නේ.

ප්‍රශ්නය: දැන් අපි ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය දිහා දිග, කෙටි වශයෙන් බලාගෙන ඉන්න අවස්ථාවේ දී බලාගෙන ඉදීමක් විතරයි වෙන්නේ. අපි මොකුත් හිතන්නේ නැහැ. සිදුවෙන දෙය දිහා නිකම් බලාගෙන ඉන්නවා. දැන් පස්සම්භයං කායසඛ්ඛාරං කිව්වහම බලාගෙන ඉන්න එක නවත්වලා හිතන්න ඕන ද කියන එක ඔතැනින් අදහස් වුණා ද?

පිළිතුර: මූලිකව මෙවැනි ප්‍රශ්නයක් එන්න පුළුවන්. අපි හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්නවා ද, නැතිනම් හිතනවා ද? හිතන එක භාවනාවක් වෙනවා ද කියලා අහන එක සාධාරණ ප්‍රශ්නයක්. ඉතින් නො දන්නා දහමක් අපට මූලින් මෙනෙහි කරන්න වෙනවා ඒක අවබෝධ වෙනකම්. ජානං පස්සං යථාභූතං කියලා බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා. ජානං කියන්නේ දැනගන්නා විතරයි. දැනගත්ත එක පස්සං කියන්නේ තමන්ගේ දැක්මක් වෙන්න ඕන. එතකොට තමන්ගේ දැක්මක් වෙනකම් කරන්න වැඩ පිළිවෙළක් තියෙනවා. ඒ දැක්ම ආවාට පස්සේ තියෙන්නේ බලාගෙන ඉදීම විතරයි. මොකද, එතන නුවණ යෙදෙනවා. හැබැයි නුවණ නැති කෙනාට නුවණ එනකම් ඒක හිතට පෙන්නලා දෙන්නත් අවශ්‍ය යි.

අපි හුස්ම උදාහරණයට අරගෙන කිව්වොත් - මූලින්ම හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න කොට අපට එළියේ තියෙන හුස්මක් පෙනෙනවා. ඕක නුවණින් ආයතන පැත්තෙන් වෙන් කරලා බලන එක හිතන්න තියෙන වැඩක්. මේක අනාගතයේ හික්මීමක් ලෙස පෙන්නලා තියෙන්නේ ඇයි කියන කරුණට ඒකත් එක හේතුවක්. පජානාති කතාවක් නෙවෙයි ඔතන තියෙන්නේ. අස්සසාමි'ති පජානාති නෙවෙයි, දූන් අස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති පැත්තටයි මේ යන්නේ.

එතකොට හික්මෙන්න නම් ප්‍රඥාව වැඩෙන්න ඕන. ප්‍රඥාව වැඩෙන්න නම් ඒ සදහා වැඩ පිළිවෙළක් තියෙනවා. නිකම් ම බලාගෙන ඉදීම විතරක් නෙවෙයි. ඒකේ ආරම්භයේ දී - අජ්ඣත්ත වේවා, බහිද්ධ වේවා, මොනවාම හරි දෙයක් තියෙනවා නම්, ඒ තියෙන දෙය ගැන නුවණින් විමසන්න කියනවා. ඒකයි කායෙ කායානුපස්සි කියලා තියෙන්නේ. නැත්නම් නිකම් ම කායානුපස්සි කියන්න පුළුවන් නේ. කායෙ කියන එකෙන් තේරුමක් තියෙනවා. අජ්ඣත්ත වේවා, බහිද්ධ වේවා, කයක් තියෙනවා නම්, ඔන්න ඔය කයේ ධර්මතා බලන්න කියනවා.

දූන් අපි ධර්මතා බලන කොට එතන නුවණින් මෙනෙහි කිරීමක් තියෙන්නේ. මොකද පටන් ගැනීමේ දී සමුදය ධම්මය බලන්න ඕන, වය ධම්මය බලන්න ඕන. ඒක එතකොට හුස්ම කියන එක දැනගන්නට පස්සේ - දූන් දිග හුස්මක් තියෙනවා කියලා දැනගැනීම

එක මොහොතක්, ඒ දැනගත්තාට පසුව තමයි ඒ ගැන නුවණින් බලන්න වෙන්නේ - හුස්ම හැදුණේ කොහොම ද කියලා. මුලින් විදර්ශනාවේ දී කයක් කියලා දෙයක් තියෙනවා. ඒ තමයි ඉති රූපං කියන අවස්ථාව. ඔය හටගත්ත රූපයේ තමයි ඉති රූපස්ස සමුදයො වශයෙන් බලන්න වෙන්නේ. ආශ්වාසය කියලා රූපයක් පහවා ගත්තා නේ. එතකොට ඒක හැදුණේ කොහොමද කියලා විමසනවා. ආයතන පැත්තෙන් බලන කොට පෙනෙනවා කායායතනයෙයි, මනායතනයෙයි ක්‍රියාකාරීත්වය නිසා කියලා. තවත් විමසන කොට පෙනෙනවා කායායතනයට පුළුවන් දැනීමක් දෙන්න විතරයි. හුස්මක් දෙන්න බැහැ. මනායතනයෙන් තමයි හුස්මක් හැදුවේ. එහෙනම් මනායතනයෙන් හදපු හුස්ම මනස ඇතුළේ දෙයක්. ඕක එළියේ තියලා තියෙන්නේ මෝඩකමට කියන ධර්මතාවය මෙනෙහි කිරීම තුළමයි දකින්නේ.

හැබැයි මුල දී මේ සදහා කාලය ගියාට, මේක පුරුදු කිරීම තුළ ඔය නුවණ තමන්ගේ දැක්මක් වුණ දවසට හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න විතරයි තියෙන්නේ. ඒ අවස්ථාවේ දී ප්‍රඥාව යෙදෙනවා. සම්මා දිට්ඨිය යෙදෙනවා. සම්පජානය කියන එක යෙදෙනවා. සතිය විතරයි පිහිටන්න ඕන. එතකොට ආනාපි, සම්පජානො සනිමා කියන තුනම යෙදෙනවා. එහෙම නැත්නම් අපට සතිය විතරයි තියෙන්නේ. සම්පජානය නැහැ. එතකොට දහමක් දන්න, දකින කෙනාට විතරයි සම්පජානය තියෙන්නේ. මේ ලෝකෝත්තර දර්ශනය තියෙන්නේ. ඒක බුදු දහමක විතරයි තියෙන්නේ. මේ දහමක් තියෙන කාලය ක්ෂණ සම්පත්තියක් වෙන්නෙත්, වෙනත් කාලයක මේක කරන්න බැරි වෙන්නෙත් ඒ නිසා යි.

ඒ නිසා දහමක් අහලා තේරුම් ගත්ත මේ දැක්ම කමටහනේ යොදන්න තියෙනවා. මුලින්ම කල්පනා කිරීමකින් තමයි ඒක අපට යොදන්න වෙන්නේ. මොකද අපට මෙහෙම බලන්න පුරුදු නැහැ. අපි ඕක පිළිගන්න ලැහැස්තික් නැහැ. අපේ සසරේ ආපු පුරුද්ද, ලෝකයට අයිති පුරුද්ද හරි බලවත්. යමක් එළියේ තියෙව්මයි කියලා භාරගන්න පුරුද්ද බලවත්. තව විදියකට කිව්වොත් පෘථග්ජන ස්වභාවය කියන්නේ ආයතන වලට මුළාවෙන මට්ටමක්.

ඒක හරියට අර වතුරට එබෙන බල්ලාගේ මානසිකත්වය වගෙයි. ඒ මානසිකත්වය කැඩෙනකම් මේ ධර්මතාවය නුවණින් පෙන්නලා දෙන්න වෙනවා. නුවණින් පෙන්නලා දීම තුළ දැනගත්ත දෙය දැක්මක් වෙනවා. දැක්ම වුණ දවසට හිතන්න නෙවෙයි, ඒකට සිහිය පිහිටගෙන ඉන්න විතරයි තියෙන්නේ. එතකොට එතන ප්‍රඥාව යෙදෙන මට්ටමකට වෙනවා. නමුත් මතක තියාගන්න එතැනින් පටන්ගන්න බැහැ. ප්‍රඥාව මුලින් සකස් විය යුතුයි. අහපු දෙය දැක්මක් කරගන්න ඕන. ජානං පස්සං යථාභූතං වෙන්න ඕන. මහාසලායතනික සූත්‍රයේ¹⁰ ඒ බව හොඳට පැහැදිලි කරනවා. සාමාන්‍ය කෙනා ආයතන පිළිබඳව අජානං අපස්සං යථාභූතං. එයාට සම්මා දිට්ඨිය නැහැ. ජානං පස්සං යථාභූතං වුණොත් තමයි සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවෙන්නේ.

එතකොට පස්සං කියන එක හරි වැදගත්. ජානං කියන තැන තමයි හුඟ දෙනෙක් ඉන්නේ. දැනුම තියෙනවා. ඒක දැක්මක් වෙලා නැති එකයි මෙතන තියෙන ප්‍රශ්නය. දැක්මක් වුණේ නැත්නම් ඒක අනුන්ගේ දැනුමක් විතරයි. තමන්ගේ දැක්මක් නෙවෙයි. එතකොට පස්සං කියන තැනට එතකම් තමන්ට වඩන්න වැඩ පිළිවෙළක් තියෙනවා. ඒ වැඩ පිළිවෙළ තමයි ආසෙවිතා භාවිතා බහුලිකතා කරන්න කියලා තියෙන්නේ.

මේක ආනාපානසති සූත්‍රයේත් තියෙනවා කථං භාවිතා ව කථං බහුලිකතා ව කියලා. එතකොට ඒ අනුව වැඩීම තුළ ඉදිරියට අවස්ථාවක් එන්න පුළුවන් සිහියෙන් බලා සිටීම. හැබැයි ඒ ප්‍රඥාව පිහිටියාට පස්සේ බව මතක තියාගන්න. ප්‍රඥාව පිහිටනකම් ප්‍රඥාව වැඩෙන වැඩ පිළිවෙළකුත් බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා. මේක නිකම් ම මෝඩයෙක් වගේ බලාගෙන ඉඳීමක් නම් නෙවෙයි. දහම තියෙන්නේ ප්‍රඥාවන්තයන්ට යි. දහමක් දන්න දකින කෙනාටයි මේක කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ.

¹⁰ මහාසලායතනික සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, උපරිපණ්ණාසපාළි, සලායතනවග්ගය.

19-08-2017 දින සුභදාරාමයේ දී පැවැත් වූ
ධර්ම සාකච්ඡාවෙන් උපුටාගැනීමක්

සතර සතිපට්ඨානයේ කරන්නම තියෙන්නේ සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති වීම යි. සමුදය ධර්මතාවය දකිමින් කායස්මිං විහරති - කය පිළිබඳව බලමින් සිටීම යි. බුදු දහම අහලා සමුදය බලන්න දන්න, දකින කෙනාට තමයි සමුදය ධර්මතාවය දකිමින් ඉන්න පුළුවන් වෙන්නේ. එතකොට කායානුපස්සනාව යටතේ එන ඕනෑම භාවනාවක් කරන්න කියන්නේ අජ්ඣන්ත රූපයට, බහිද්ධ රූපයට, අජ්ඣන්ත බහිද්ධ රූපයට යි. ඉන් පසුව තමයි කරන්න වැඩක් තියෙන්නේ - සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති, වය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති, සමුදයවය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති වෙන්න තියෙන්නේ.

කායානුපස්සනාවේ 'දෙයක්' කියලා භාරගත්ත කොටසක් තමයි 'කාය' කියන්නේ. කය පිරිසිදු දකින්නයි කායානුපස්සනාව තියෙන්නේ. කායානුපස්සනාව යටතේ එන ඕනෑම භාවනාවක් තියෙන්නේ කය පිරිසිදු දකින්න. 'කය කියලා ලෝකයක්' තියෙනවා නම්, ඒ ලෝකය පිරිසිදු දකින්න දීපු වැඩ පිළිවෙළ තමයි කායානුපස්සනාව. කය කියලා අපි දෙයක් පනවනවා නම් - ශරීර කය වෙන්න පුළුවන්, හුස්ම කය වෙන්න පුළුවන්, එළියේ තියෙන යම්කිසි දෙයක් වෙන්න පුළුවන් - කය කියන්නේ පොදුවේ මොකක් හරි 'දෙයක්' - රූපයක්.

රූප වලින් හැදුණු ලෝකයක් තියෙනවා නම්, ඒ ලෝකයේ ඕනෑම දෙයක් ප්‍රධාන වශයෙන් අජ්ඣන්ත කයයි, බහිද්ධ කයයි කියලා කොටස් දෙකකට බෙදන්න පුළුවන්. තමන්ගේ ශරීරය කියන්නේ අජ්ඣන්ත කය, ශරීරයෙන් බාහිර රූප සියල්ලක් ම බහිද්ධ කියලා ඔහොම නේද අපි අජ්ඣන්ත බහිද්ධ පනවන්නේ? එතකොට අජ්ඣන්ත බහිද්ධ වලින් සකස් වුණ රූප ලෝකයක් අපට තියෙනවා නේද? ඇහැ, කන, නාසය, දිව, කය කියන්නේ අජ්ඣන්ත කය. ඒවාට අරමුණු වෙන දේවල් තමයි බහිද්ධ වෙන්නේ. එළියේ තියෙන ඇහැට පෙනෙන දේවල්. අපි අජ්ඣන්ත බහිද්ධ කියලා ආයතන

බෙදනවා නේ. අප්‍රකාශිත ආයතන කියන්නේ ඇහැ, කන, නාසය, දිව, කය, මනස. බහිද්ධ ආයතන කියන්නේ රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, පොට්ඨබ්බ, ධම්ම. ඕක තමයි අප්‍රකාශිත බහිද්ධ කියන වචන වල සාමාන්‍ය තේරුම.

කායානුපස්සනාවේ දී බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරනවා ඉති අප්‍රකාශිත. වා කායෙ කායානුපස්සි විහරති, බහිද්ධා වා කායෙ කායානුපස්සි විහරති කියලා. අප්‍රකාශිත රූපයෙන් කායානුපස්සිව ඉන්න ඕන, බහිද්ධ රූපයෙන් කායානුපස්සිව ඉන්න ඕන.

කායානුපස්සිව ඉන්නේ කොහොම ද කියන එක තමයි ඊළඟට කියන්නේ. සමුදය ධම්මානුපස්සි වා කායස්මි. විහරති, වය ධම්මානුපස්සි වා කායස්මි. විහරති, සමුදය වය ධම්මානුපස්සි වා කායස්මි. විහරති. ඒකට කියනවා සතිපට්ඨාන භාවනාව කියලා. සමුදය වය දකින කොටස කෙරුවොත් විතරයි සතිපට්ඨානයේ භාවනාව කෙරුවා වෙන්නේ. රූපයක් දිහා නිකම් බලාගෙන ඉන්න එක නෙවෙයි. කය දිහා බලාගෙන ඉන්න එක සිහිය පිහිටීම විතරයි. සිහිය පිහිටීම විතරක් නෙවෙයි සතිපට්ඨාන භාවනාව.

සතිපට්ඨානයේ වැඩ තුනක් තියෙනවා. ආකාපි, සම්පජානො, සතිමා - උත්සාහ කරන්න ඕන, උත්සාහ නො කළොත් භාවනාවක් කරන්න බැහැ. සතිමා - සිහිය පිහිටන්න ඕන. තව කොටසක් තියෙනවා - සම්පජානො. සම්පජානය තියෙන්නේ මේ සාසනයේ විතරයි. අන්‍ය සාසනවල සම්පජානය නැහැ. අන්‍ය සාසනවල අයටත් පුළුවන් උත්සාහයෙන් සිහිය පිහිටගෙන ඉන්න. නමුත් ඒ අයට බැහැ සම්පජානය යොදන්න. සම්පජානය යෙදෙන්නේ දහමක් අහලා තේරුම්ගත්ත මනසකට විතරයි. එතකොට තමයි ඒක මේ බුද්ධ සාසනයේ අංගයක් වෙන්නේ. ඔය තුනම යෙදුණොත් තමයි බුද්ධ සාසනයේ සතිපට්ඨානය වැඩෙන්නේ.

අපි කුමක් හෝ කමටහනකින් වැඩිය යුත්තේ බුද්ධ දේශනාවට අනුව සතිපට්ඨානය යි. දැන් ගුරුවරයෙක් මේ භාවනාව අපට කරන්න කිව්වා නම් ඒක කරන්නේ කුමක් සඳහා ද කියලා අපි දැනගෙන සිටිය යුතු යි. මේ සාසනයේ භාවනා කරන්නේ සතර සතිපට්ඨානය

වැඩීම පිණිස යි. නමුත් අන්‍ය සාසනවල අය භාවනා කරන්නේ සමහර විට වර්තමානයේ සිතිය පිහිටුවා ගැනීම සඳහා යි. බුදු දහම දන්නේ නැති අයටත් හුස්ම දිනා බලාගෙන ඉන්න පුළුවන්. එහෙම ඉන්න කොට ඒ කෙනාටත් හුස්ම ඉහළ, පහළ යන බවත්, දිග, කෙටි වශයෙනුත් දැනගන්න පුළුවන්. ඒ ටික දැනගන්න බුදු දහමක් අවශ්‍ය නැහැ. සො සතොච අස්සසනි, සතොච පස්සසනි - සිහියෙන් හුස්ම ගන්නවා, සිහියෙන් හුස්ම හෙලනවා. එතකොට මොකද වෙන්නේ දීසං වා අස්සසන්තො 'දීසං අස්සසාමී'ති පජානාති - දිග ආශ්වාසයක් තියෙන කොට දිග ආශ්වාසයක් තියෙනවා කියලා දැනගන්නවා. දීසං වා පස්සසන්තො 'දීසං පස්සසාමී'ති පජානාති - දිග ප්‍රශ්වාසයක් තියෙන කොට දිග ප්‍රශ්වාසයක් තියෙනවා බව දැනගන්නවා. රස්සං වා අස්සසන්තො 'රස්සං අස්සසාමී'ති පජානාති, රස්සං පස්සසන්තො 'රස්සං පස්සසාමී'ති පජානාති. කෙටි ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය තියෙන කොට ඒ බව දැනගන්නවා. දැනගන්නේ කොහොම හිටියොත් ද? සිහියෙන් හිටියොත්. හිත එහේ මෙහේ දිව්වොත් ඒ බව දැනගන්න බැහැ.

එහෙම දැනගන්න කොට හුස්මට හිත එකඟ වෙනවා. දැන් භාවනාවක පළවෙනි පියවර තමයි එහෙ මෙහේ දුවන හිත එක්තැන් කිරීම. හිත දුවන ගතිය අඩු කරලා කමටහනටම හිත යොමු කිරීම. ආනාපානසති භාවනාවේ දී කමටහනක් හැටියට යොදාගන්නේ හුස්ම. දහම දැනගත්තත්, නැතත්, සිහිය තියෙන කෙනාට හුස්ම දිග හෝ කෙටි බව දැනගන්න පුළුවන්. ආශ්වාසය තියෙන කොට ප්‍රශ්වාසය නැති බවත් දැනගන්නවා. ආශ්වාස දෙකක සම්බන්ධයක් නැති බවත් දකින්න පුළුවන්. හැම ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයක්ම අලුතෙන්ම පටන්ගන්න බවත් දකිනවා. හැම හුස්මක්ම මොහොතක් මොහොතක් පාසා ඇතිවෙලා නැතිවෙන බව දකිනවා. දැන් ඔහොම ඉන්න කොට හුස්ම ටිකෙන් ටික සියුම් වෙන බවත් පෙනෙනවා. හොඳටම අවධානය තියෙන කෙනාට හුස්ම නො දැනී යන බවත් පෙනෙනවා. හුස්ම ගන්නවා ද, නැත් ද කියලා දැන් සැකයකුත් එන්න පුළුවන්. හරි සනීපයකුත් දෙනෙනවා, ඒ විදියට ඉන්න ලොකු කැමැත්තකුත් ඇතිවෙනවා.

මේ ටික ආනාපාන සතිය කරන ඕනෑම කෙනෙකුට සිදුවෙන, භාවනාවේ ඉන්න කොට අත්දැකින්න පුළුවන් දෙයක්. එතන දී මාර්ගඵල ලැබෙයි ද, නැත් ද කියන එක නුවණින් තම තමන් විමසන්න. මොකුත් නැහැ කියලා ශුන්‍යතාවයක් තියෙනවා කියලා හිතුවාට එතන සම්පජානය නැති බව නුවණ තියෙන කෙනාට පෙනෙනවා. ඔය තැනට වෙනකම් භාවනාව දැනගන්න බුදුකෙනෙක් අවශ්‍ය ද? බුදු දහමක් අහන්න අවශ්‍ය ද? නැහැ. හුස්ම දිහා බලාගෙන සිටීම දහම නො දන්න කෙනෙකුට වුණත් කරන්න පුළුවන් දෙයක්!

බුදුරජාණන්වහන්සේ අර්ථය ස්වාමීන් වහන්සේට කියනවා 'ඔහොම වඩන ආනාපානසතියකුත් තියෙනවා, මම නැහැ කියන්නේ නැහැ' කියලා. නමුත් මේ සාසනයේ ආනාපානසතිය මෙන් මේ ආකාරයටයි වඩන්නේ කියලා ආනාපානසති සූත්‍රය¹¹ දේශනා කරනවා. එතකොට මේ සාසනයේ දී සතර සතිපට්ඨානය වැඩෙන ආකාරයට කරන ආනාපානසතියක් තියෙනවා. ඊළඟට ඒ සතර සතිපට්ඨානයෙන් බොජ්ඣංග වැඩීමකුත් තියෙනවා. එහෙම වුණොත් තමයි ඒ කරන භාවනාව බුද්ධ සාසනයේ දේශනා කරන ආනාපානසතිය වෙන්නේ. නිකම්ම සිහිය පිහිටීම තුළින් සතර සතිපට්ඨානය වැඩෙනවා ද, බොජ්ඣංග වැඩෙනවා ද කියලා තමන් නුවණින් විමසන්න ඕන.

එතකොට ආනාපානසති සූත්‍රයේ දී බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරනවා කථං භාවිතා ව හික්ඛවෙ, ආනාපානස්සති කථං බහුලීකතා චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ පරිපුරෙති? ආනාපානසතිය කොහොම භාවිතා කළොත් ද, කොහොම බහුලව භාවිතා කළොත් ද, සතර සතිපට්ඨානය වැඩෙන්නේ කියලා. යස්මිං සමයෙ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු දීසං වා අස්සසන්තො 'දීසං අස්සසාමී'ති පජානාති, දීසං වා පස්සසන්තො 'දීසං පස්සසාමී'ති පජානාති, රස්සං වා අස්සසන්තො 'රස්සං අස්සසාමී'ති පජානාති, රස්සං පස්සසන්තො 'රස්සං

¹¹ ආනාපානසති සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, උපරිපණ්ණාසපාළි, අනුපදවග්ගය.

පස්සසාමී'නි පජානාති. ඔය ටිකේ අර්ථය මම කලින් කිව්වා - දිග, කෙටි හුස්ම පිළිබඳව.

ඊළඟට දේශනා කරනවා 'සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමී'නි සික්ඛති. 'සබ්බකායපටිසංවෙදී පස්සසිස්සාමී'නි සික්ඛති කියලා.

'සබ්බකායපටිසංවෙදී' කියන්නේ සියලු කය ගැනම සංවේදීව ඉන්නවා. සියලු කය කියන කොට ආශ්වාසය ගත්තොත් පටන්ගන්න තැන ඉඳලා ඉවරවෙනකම් ම සංවේදීව ආශ්වාස කරමින් ඉන්නවා. ප්‍රශ්වාසයේත් සියලු කය දැනගෙන ඉන්නවා. මෙතන කියනවා අස්සසිස්සාමී'නි සික්ඛති කියලා. කලින් කිව්වේ පජානාති කියලා - ඒ කියන්නේ දැනගන්නවා. දැන් දැනගන්නවාට වඩා වෙනසක් තියෙනවා - හික්මෙනවා. ඒ විතරක් නෙවෙයි අස්සසාමී'නි කියන්නේ වර්තමාන ක්‍රියාව, අස්සසිස්සාමී'නි කියන්නේ අනාගත ක්‍රියාව. එතකොට හික්මීම තියෙන්නේ අනාගතයේ, දැනගැනීම තියෙන්නේ වර්තමානයේ.

ඊළඟට දේශනා කරනවා පස්සමිහයං කායසඛ්ඛාරං අස්සසිස්සාමී'නි සික්ඛති, පස්සමිහයං කායසඛ්ඛාරං පස්සසිස්සාමී'නි සික්ඛති.

පස්සමිහයං කියන වචනයේ සාමාන්‍ය තේරුම තමයි සංසිදීම. කායසඛ්ඛාර කියන්නේ හුස්ම කියලාත් අපි අහලා තියෙනවා. කායසඛ්ඛාරය, වච්චසඛ්ඛාර, විත්තසඛ්ඛාර කියලා සංඛාර විස්තර වෙනවා. කායසඛ්ඛාරය ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය හැටියට විස්තර කරනවා. වච්චසඛ්ඛාර කියන්නේ විතක්ක, විචාර - අනිත් අයට ඇහෙන්න කතා කරන්න පුළුවන්, හිත ඇතුළෙනුත් කතා කර කර ඉන්න පුළුවන්. භාවනා කරන කොට විතක්ක, විචාර හොඳට තේරෙනවා. විතක්ක, විචාර තමයි වචන වලට පෙරළෙන්නේ. විත්තසඛ්ඛාර කියන්නේ සංඥා, වේදනා වලට. ඒවා වෙනම විමසලා බලන්න. දැන් මෙතන දී අපි මේ ටික කිව්වේ කායසඛ්ඛාරය ගැන සඳහන් වුණ නිසා යි.

එතකොට සංසිදෙන්න ඕන කායසඛ්ඛාරය. දැන් අපට හිතෙන්න පුළුවන් හුස්ම සංසිදුනා නම් හරි කියලා. හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න කොට හුස්ම සංසිදෙනවා නේ. දැනෙන්නේ නැතිවෙලා

යනවා. එතකොට කෙනෙක්ට හිතෙන්න පුළුවන් මේ හුස්ම දූනෙන්නේ නැතුව ගිය තැන ගැන තමයි මේ කියන්නේ කියලා. එහෙම හිතන එකක් සාධාරණයි. හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න කොට මේක හුඟ දෙනෙක් අත්දකින අවස්ථාවක්. එතකොට හිතෙනවා මේ සාසනයේ ආනාපානසතිය තමයි වඩන්නේ කියලා. දැන් ප්‍රශ්නය තියෙන්නේ මෙතන දී අස්සසිස්සාමී'ති සික්ඛති කියලා කොටසකුත් යෙදෙන එකයි. හුස්ම ගනිමින් හික්මෙනවා කියනවා. පස්සම්භයං කායසඛ්ඛාරං පස්සසිස්සාමී'ති සික්ඛති කියලාත් කියනවා.

දැන් මොකද වෙලා තියෙන්නේ? කායසඛ්ඛාර සංසිද්දලා හුස්ම ගනිමින් හික්මෙනවා. කායසඛ්ඛාර සංසිද්දලා හුස්ම හෙලමින් හික්මෙනවා. හුස්ම සංසිද්දනා නම් හුස්ම දූනෙන්නේ නැහැ නේ. දැන් එහෙනම් අස්සසිස්සාමී'ති සික්ඛති ද, පස්සසිස්සාමී'ති සික්ඛති ද? දැන් ආශ්වාස කරමින් හික්මෙනවා ද, ප්‍රශ්වාසය කරමින් හික්මෙනවා ද? කොයි එකට ද වැටෙන්නේ? හුස්ම දූනෙන්නේ නැතිනම් කියන්න පුළුවන් ද ආශ්වාස කරමින් හික්මෙනවා කියලා?

මෙතන දී විමසලා බලන්න හුස්ම දූනෙන්නේ නැති එක ගැන ද මේ කියන්නේ කියලා. එහෙම වෙන්න බැහැ නේද? එහෙම වුණා නම් කොහොම ද හුස්ම ගනිමින් හික්මෙන්නේ? හුස්ම නැතිනම් හුස්ම ගනිමින් හෝ දමමින් හික්මෙන්න බැහැ නේද? එතන අඩුවක් තියෙනවා කියලා පෙනෙනවා ද? එතකොට හුස්ම දූනෙන්නේ නැතුව යෑම ගැන වෙන්න බැහැ මේ කියන්නේ.

ඊළඟ කොටසත් බැලුවොත් - කායෙ කායානුපස්සි භික්ඛවෙ, තස්මිං සමයෙ භික්ඛු විහරති ආනාපි සම්පජානො සතිමා විනෙයා ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං කියනවා. මේ ලෝකයේ ඇලීම්, ගැටීම් නැතුව ඉන්නවා. 'ලෝකය' කියන්නේ මොකක් ද කියලා ඊළඟට විස්තර වෙනවා. කායෙසු කායඤ්ඤතරාහං භික්ඛවෙ, එවං වදාමී යදිදං අස්සාසපස්සාසා - කය කියලා යම්කිසි දෙයක් තියෙනවා නම්, ඒකේ එක කොටසක් තමයි මේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස කය.

මේක කායානුපස්සනාව ගැන එක උදාහරණයක් විතරයි. කායානුපස්සනාවේ භාවනා රාශියක් තියෙනවා. ඒවායින් එක

කමටහනක් තමයි ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය. ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස කය තමයි 'කය' කියන ලෝකයේ එක්තරා කොටසක් වෙන්නේ.

දැන් නැවතත් මුලට ගියොත් - සබ්බකායපටිසංවෙදී කියන කොට එහෙනම් මුළු ආශ්වාස කය ගන්නත් වෙනවා, මුළු ප්‍රශ්වාස කය ගන්නත් වෙනවා. මෙලෙස භාවනා කරන කෙනා දන්නවා ආශ්වාස කයක් තියෙනවා, ප්‍රශ්වාස කයක් තියෙනවා කියලා. ඒවායේ ලක්ෂණ - දිග ද, කෙටි ද කියලාත් දන්නවා.

දැන් මේ සාසනයේ හික්මෙන්න නම් අපට නැවතත් සතිපට්ඨානයට ගිහිල්ලා විමසන්න වෙනවා. ඉති අප්ඤ්ඤානං වා කායෙ කායානුපස්සි විහරති, බහිද්ධා වා කායෙ කායානුපස්සි විහරති, අප්ඤ්ඤානං බහිද්ධා වා කායෙ කායානුපස්සි විහරති - මෙහෙම ඉන්න කියනවා නේ. ඒ ඉන්නේ කොහොම ද? සමුදය ධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති, වය ධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති, සමුදය වය ධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති. මේ ටික තියෙන්නේ සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ.¹² ආනාපානසති සූත්‍රයේ නෙවෙයි. දැන් සතිපට්ඨානයේ එක කමටහනක් නේ ආනාපානසතිය. එතකොට සතිපට්ඨානය වඩන්න කියපු විදියට අපට ආනාපානසතිය වඩන්න වෙනවා.

එහෙනම් දැන් සමුදය බලන්න ඕන, වය බලන්න ඕන, සමුදය වය බලන්න ඕන කියලා පෙනෙනවා නේද? දැන් මේක සම්මා දිට්ඨියටත් ගැළපෙනවා නේද? රූපයේ ඇත්ත දකින්න නම් බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා නේද ඉති රූපස්ස සමුදයො කියලා බලන්න කියලා. දැන් අපේ රූපය මොකක් ද? ආශ්වාස රූපයයි, ප්‍රශ්වාස රූපයයි. කය කියන එකේ එක කොටසක්, රූප ලෝකයේ එක කොටසක්. එහෙනම් දැන් ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයේ සමුදය බලන්න වෙනවා.

දැන් දහම අහලා දැනගත්ත කෙනා දන්නවා සමුදය බැලීම සඳහා ක්‍රම දෙකක් තියෙනවා කියලා. එකක් ලෝකයට අයිති විදියට සමුදය

¹² සතිපට්ඨාන සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, මූලපණ්ණාසයක, මූලපරියාය වග්ගය.

බැලීම, අනෙක් එක ලෝකයෙන් එතෙර වෙත විදියට සමුදය බැලීම. ලෝකයට අයිති විදියට බලන කොට බාහිරයෙන් ලෝකය හොයනවා. බුදුරජාණන්වහන්සේ පැහැදිලි කරන්නේ තමන් තුළින් ලෝකයයි, ලෝක සමුදයයි, ලෝක නිරෝධයයි, මාර්ගයයි හොයන්න කියලා යි. මේ බඹයක් පමණ ශරීරය තුළින්, ආයතන තුළින් හොයන්න කියලා. රොහිතස්ස සූත්‍රය¹³.

එහෙනම් දැන් අපට හුස්ම කයේ සමුදය හොයාගන්න වෙනවා. ආශ්වාස කය තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ කොහොම ද? ප්‍රශ්වාස කය තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ කොහොම ද? මොන ආයතන වලින් ද මේක දැනගත්තේ කියලා හොයාගන්න වෙනවා. එතකොට පෙනෙනවා කායායතනයයි, මනායතනයයි වැඩ කරලා තියෙන බව.

මෙන්න මෙතන හොඳට පැහැදිලි කරගත යුතු තැනක්. කිසියම් ම රූපයක් දැනගන්නා නම් මොන ආයතන හරහා ද දැනගත්තේ කියලා නුවණින් විමසිය යුතුයි. හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න කොට කායායතනයයි, මනායතනයයි වැඩ කරලා තියෙන බව වැටහෙනවා. කාය ස්පර්ශයෙන් දැනුණා, ඊටපස්සේ දැනුණ දෙය ගැන කල්පනා කලා. දැන් ඔන්න ආයතන දෙක හඳුනා ගත්තා. ඊළඟට ආයතන කෘත්‍යය හඳුනාගන්න දක්ෂ වෙන්න ඕන. කායායතනයට පුළුවන් දැනීමක් දෙන්න විතරයි. මුත කියන ස්වභාවය. කායායතනයට දැකීමක්, ඇසීමක් දෙන්න බැහැ. දිට්ඨි, සුත, මුත, විඤ්ඤාත කියන හතරෙන් මුත කියන ස්වභාවය විතරමයි කායායතනයට දෙන්න පුළුවන්.

කායායතනයට දැනීමක් දෙනවා මිසක්, හුස්ම කියලා දෙයක් දෙන්න බැහැ. ආශ්වාසය, ප්‍රශ්වාසය කියලා දෙයක් දෙන්න බැහැ. කායායතනයෙන් දෙන දැනීම් ටික හුස්මක් කරන්නේ කවුද? මනායතනය. දැනීම ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා, 'ඔහොම දැනෙන්නේ නම් හුස්ම ඉහළ යනවා, ඔහොම දැනෙන්නේ නම් හුස්ම පහළ යනවා' කියලා කියන්නේ මනායතනය. හුස්ම ගැන, ආශ්වාස

¹³ රොහිතස්ස සූත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, සභාපවග්ගය, දෙවපුත්ත සංයුත්තය, නානාතිත්ථිය වග්ගය.

ප්‍රශ්නාස කියන වචන දෙක මීට කලින් අහලා තිබුණේ නැත්නම් දැන් එහෙම දෙයක් පනවයි ද? අපි පෙර ඇසුරකුත් එකතු කරලාම තමයි ඔය කතාව කියන්නේ. ඕක විමසිය යුතු එක පැත්තක්.

දෙවෙනි එක තමයි - අපි එක ක්ෂණයක, එක මොහොතක කායායතනයෙන් දෙන දැනීම ගත්තොත් - ඕක ආශ්වාස ද, ප්‍රශ්නාස ද කියන්න බැහැ නේද? දැනෙනවා විතරයි. අපි දැනීම් කීපයක් එකතු කරලා තමයි හඳුනා ගන්නේ ඉහළ යනවා හෝ පහළ යනවා කියලා. එහෙනම් ඒ එක මොහොතක දැනීමේ කොහොමත් හුස්මක් තිබ්ලා නැහැ. දැනීම් කීපයක් එකතු කරලා ඒවා ගැන කල්පනා කරලා තමයි කියන්නේ 'හුස්ම ඉහළට ගන්නවා - ඒක ආශ්වාසය' කියලා. තව දැනීම් ටිකක් එකතු කරලා ඒ ගැන කල්පනා කරලා කියනවා 'ඕකට කියන්නේ හුස්ම පහළ දමනවා - ප්‍රශ්නාසය' කියලා. දැන් මනසෙන් නේද ඔය වැඩේ කරන්නේ? ආශ්වාස ද, ප්‍රශ්නාසය ද කියලා කියන්නේ මනසෙන්. තනි දැනීමකින් ඒක කියන්න බැහැ. දැනීම් ගොඩක් එකතු කරලා තමයි මේ බව කියන්නේ. එක මොහොතක දැනීමක් ගත්තොත් ඒ දැනීමට නමක් දෙන්න බැහැ.

දැන් කවුද ආශ්වාස ප්‍රශ්නාසය පනවන්නේ? මනායතනයෙන් නේද? දැන් මනායතනය පිරිසිදු දැකලා තියෙනවා නම් මනායතනයේ කෘත්‍යය දන්නවා. මනායතනයට පුළුවන් මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ මට්ටමක් දෙන්න පමණයි. කල්පනා කරන එක විතරයි මනසට කරන්න පුළුවන්. ඊට වඩා දෙයක් මනසට කරන්න බැහැ. එළියේ රූප හදන්න මනසට බැහැ. මෝඩකමට තමයි මනස එළියේ රූප හැඳුවා කියලා කියන්නේ. මනායතනයට පුළුවන් හිතන්න විතරයි. මනසෙන් හදන දෙය මනසෙන්ම දැනගන්නවා විතරයි.

කවුද එතකොට හුස්ම හැඳුවේ? මනස. ආශ්වාස ප්‍රශ්නාසය කියන්නේ මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණයක් නේද? දැන් ලෝකයට අයිති පුරුද්දට අපි ඔය හුස්ම තියෙන්නේ බාහිරයේ කියලායි අරගෙන තියෙන්නේ. නාසයේ හැපෙන හුස්මක් විදියටයි දැනගෙන තියෙන්නේ. හිතෙන් හදපු දෙය හිත දැනගත්තා කියලා එතන සිහිය නුවණ යෙදිලා නැහැ.

නමුත් ආයතන විදියට බැලුවොත් නුවණක් එනවා 'කායායතනයෙන් දැනීම ටිකක් දීලා තියෙනවා. ඒ දැනීම ගැන කල්පනා කරලා හිතෙන් කියලා තියෙනවා - ඕකට කියන්නේ ආශ්වාසය' කියලා. එහෙනම් ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය හිතෙන් හදපු දෙයක් නේද?

හිතෙන් හදපු ඒවා 'දෙයක්' කරන්නේ කාගේ මානසිකත්වයට ද? වතුරට එබෙන බල්ලාගේ මානසිකත්වයට! හිතෙන් හදපු දෙය හිත දැනගත්තා කියන සිහිය නුවණ නැතුව, ඔය දැනගත්ත දෙය තියෙන්නේ එළියේ කියලා භාරගත්තා. ඔන්න දැන් හුස්මක් බාහිරයෙන් පනවලා තියෙන්නේ ලෝකයට අයිති පුරුද්දට නේද? ඇත්ත ඇතිහැටි දැක්කා නම් බාහිරයෙන් හුස්මක් පනවන්නේ නැහැ. හිතට මෙහෙම හිතුනා කියලා දකින්න පුළුවන්. නමුත් ඕක තියෙන්නේ එළියේ කියලා කියන්නේ නැහැ. එහෙම කිව්වා නම් කිව්වේ අවිද්‍යාවෙන්ම යි. මෝඩකමටම යි.

එහෙනම් අපි මෙපමණ කල් දන්න හුස්ම තියෙන්නේ අවිද්‍යාව තියෙනකම්, ආයතන මුළාව තියෙනකම් නේද? ආයතන ගැන සිහිය, නුවණ පිහිටියා නම් කායායතනයෙන් මොනවා දෝ දැනෙනවා, මනායතනයෙන් ඒ ගැන කල්පනා කරනවා. කල්පනා කරලා දැනගත්ත ස්වභාවයක් පමණයි ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය. හිතෙන් හදපු දෙය හිත දැනගෙන.

දැන් මොකද වෙන්නේ? එළියේ පනවපු හුස්ම දැන් ටික ටික උපද්දන්නේ නැති වෙනවා. ඇත්ත දකින්න, දකින්න බාහිර රූප පනවන්නේ නැහැ. ප්‍රඥාවෙන් දකින කොට මෝඩකමට පනවපු රූප දැන් පනවන්නේ නැති වෙනවා.

ඇත්ත දකින කොට හුස්ම කියන කායසඛ්ඛාරයට මොකද වෙන්නේ? ඒවා අවිද්‍යාවෙන් කරන සංඛාර කියලා පෙනෙන්න පටන් ගන්නවා. අවිද්‍යාවෙන් කරන සංඛාර අවිද්‍යාව දුරු වුණොත් උපදින්නේ නැහැ. එහෙම දකින කෙනා නිරෝධය දැනගන්නවා. ඉමස්මිං. සති ඉදං භොති, ඉමස්මිං. අසති ඉදං න භොති කියන ධර්මතාවය පෙනෙනවා. වතුරේ බල්ලෙක් හදන එක අවිජ්ජා

පච්චයා සංඛාරයක්. එළියේ හුස්මක් හදන එකක් අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරයක් නේද?

ආයතන ගැන සිහිය නුවණ නැති කමට, ආයතන මූලාවෙන් හදන දෙයක් බව නුවණින් පෙනෙනවා. ඒක කාය සංඛාරයක් - කයක් හැඳුවා. ඇත්ත දකින කොට මූලාවෙන් පනවපු සංඛාරය පනවන්නේ නැති වෙනවා. උපදින්නේ නැහැ, නිරුද්ධ වෙනවා. දැන් මේ විදියට බලන කොට ඇතිවෙන්නේ හික්මීමක්. කලින් මෝඩකමට දෙයක් පනවගෙන, ඒක භාර අරගෙන, ඒ මත ක්‍රියා කරලා තියෙනවා. උපාදාන කරලා තියෙනවා. මේ බව අවබෝධ කිරීම තුළ අනාගතයේ හික්මීමක් ඇතිවෙනවා කියලා දැන් පෙනෙනවා ද? ප්‍රඥාවෙන් දැක්කොත් හික්මෙනවා, ඒකයි අනාගතයේ හික්මෙනවා කියලා කියන්නේ. එහෙම දැක්කේ නැත්නම් හික්මෙන්නේ නැහැ.

ඒ හික්මීම සතිපට්ඨානයේ තව දුරටත් විස්තර කරනවා, යාවදෙව ඤාණමත්තාය - අනාගතයේ ඥානයක් පිණිස, පටිස්සතිමත්තාය - එළඹ සිටි සිහියක් පිණිස, අනිස්සිතොව විහරති - මේක තමයි වැදගත්ම කොටස. මෙව්වර කල් නිශ්‍රිතව, ඇසුරු කරගෙන හිටියේ. දැන් නුවණ පිහිටන කොට අවිද්‍යාවෙන් කරපු සංඛාරය ඇසුරු කරන්නේ නැති වෙනවා. න ව කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති - රූප ලෝකයේ උපාදාන කරන්න දෙයක් දැන් ඉතුරු වෙන්නේ නැහැ. පැනවෙන්නේ නැහැ. ඕක තමයි සතිපට්ඨානයේ කායානුපස්සනාවේ ප්‍රතිඵලය. ඒ සඳහායි මේ සාසනයේ කායානුපස්සනාව වඩන්නේ.

දැන් මොකද වෙන්නේ? දැනුත් ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස කරමින් ඉන්න පුළුවන්. ඒ අතරම කායසංඛාර සංසිද්දිලාත් ඉන්න පුළුවන්. පස්සම්භයං කායසම්ඛාරං අස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති, පස්සම්භයං කායසම්ඛාරං පස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති. හුස්ම සංසිද්දිලා හුස්ම ගනිමින් හික්මෙන්න පුළුවන්. හුස්ම පහළ හෙලමින් හික්මෙන්නත් පුළුවන්. මේ කරන්නේ විදර්ශනාව. දැන් සංසිදෙන්නේ ප්‍රඥාවෙන් මිසක් සමාධියෙන් නෙවෙයි. හුස්ම ගන්න ගමන්, හුස්ම හෙලන ගමන් හුස්ම පනවන්නේ නැතුව ඉන්නවා. උපමාවේ දී වතුරට එබෙන ගමන් බල්ලෙක් පනවන්නේ නැතුව ඉන්නවා වගෙ යි.

මෙහෙම කායානුපස්සනාව වැඩෙන කෙනාගේ මුළාව දුරු වෙනවා - අසම්මුට්ඨා - සම්පජානකාරී හොති - ඒ විස්තරය බොජ්ඣංග කොටසේ දී පෙන්වනවා. කථං භාවිතා ව හික්කවෙ, වත්තාරො සතිපට්ඨානා කථං බහුලිකතා සත්ත බොජ්ඣංගිගෙ පරිපුරෙන්නි? සතර සතිපට්ඨානය කොහොම ද සජ්ත බොජ්ඣංගි වැඩීම පිණිස යොදා ගන්නේ. යස්මිං සමයෙ හික්කවෙ, හික්කු කායෙ කායානුපස්සි විහරති ආනාපී සම්පජානො සතිමා විනයො ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං - ආනාපානසතියේ කායානුපස්සනාව ගැනයි මේ කියන්නේ. පනවා ගත්ත කය දිහා සිහිය පිහිටගෙන ඒකේ ධර්මතා බලනවා. කය කියලා ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයක් තියෙනවා නම් ඒකේ ධර්මතා බලනවා. ධර්මතා කියන්නේ සමුදය-වය. උපදින්නේ කොහොම ද, නූපදින්නේ කොහොම ද කියලා බලනවා. උපට්ඨිතාස්ස තස්මිං සමයෙ සති හොති - පිහිටපු සිහිය. අසම්මුට්ඨා - මුළා නොවී සිහිය පිහිටලා සිටිනවා.

කලින් අවස්ථාවේ දී මුළා වෙලා, එළියේ දෙයක් පනවලායි ඒ ගැන සිහිය පිහිටගෙන හිටියේ. වතුරේ බල්ලා දිහා බලාගෙන සිහිය පිහිටලා ඉන්නත් පුළුවන්. මුළා නොවී ඒ දිහා බලාගෙන ඉන්නත් පුළුවන් වගේ. ඒකට තමයි අසම්මුට්ඨා කියන්නේ.

ඔන්න ඕකත් මේ සාසනයේ ආනාපානසතියේ කායානුපස්සනාවේ ප්‍රතිඵලයක්. අන්‍ය සාසන වල ඔය අසම්මුට්ඨා කොටස නැහැ.

මෙතන දී කියනවා බොජ්ඣංගි වැඩෙන්න නම් කායානුපස්සනාව වැඩෙන්න ඕන කියලා - උපට්ඨිතාස්ස තස්මිං සමයෙ සති හොති අසම්මුට්ඨා. යස්මිං සමයෙ හික්කවෙ හික්කුනො උපට්ඨිතා සති හොති අසම්මුට්ඨා - සිහිය පිහිටලා, මුළා නොවී හික්කුවක් ඉන්න කොට, සතිසම්බොජ්ඣංගිගො තස්මිං සමයෙ හික්කුනො ආරද්ධො හොති - එවැනි කෙනාට පහළ වෙනවා සති සම්බොජ්ඣංගිය. එතකොට පෙනෙනවා සති සම්බොජ්ඣංගිය නිකම් පහළ වෙන්නේ නැති බව. නිකම්ම හුස්ම දිහා බලාගෙන හිටියාට සති සම්බොජ්ඣංගිය පහළ වෙන්නේ නැහැ. එහෙනම් සති සම්බොජ්ඣංගිය පහළ වෙන්න නම් සිහිය පිහිටලා හිටින්නත් ඕන

- උපටිඨිකා සති වෙන්නත් ඕන, අසම්මුට්ඨා වෙන්නත් ඕන. අසම්මුට්ඨා වෙන්නේ දහමක් අහලා තේරුම් ගන්න කෙනා විතරයි. සම්පජානය තියෙන කෙනා විතරයි. ඔතන තමයි අන්‍ය සාසන වලයි මේ සාසනයෙයි අතර තියෙන වෙනස.

සද්ධර්ම ශ්‍රවණය කරලා ඒක තේරුම් ගන්න කෙනාටයි, යෝනිසොමනසිකාරය කරන්න පුළුවන්. ඉපදුනේ කොහොමද කියලා සමුදය බලන්න පුළුවන් කමටමයි යෝනිසොමනසිකාරය කියන්නේ. හටගත්තේ කොහොමද කියලා ඇත්ත ඇති හැටියට බලන්න පුළුවන්කම තියෙන කෙනාට කියනවා යෝනිසොමනසිකාරය කරනවා කියලා.

එතකොට හුස්ම හටගත්තේ කොහොමද කියලා සමුදය ධර්මය දකින එකයි අපට මෙනත දී කරන්න තියෙන්නේ. සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති වෙන්න ඕන. සමුදය දකින කෙනා වය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති වෙනවා. මේ මෝඩකම තියෙනකම් සමුදය තියනවා, මෝඩකම නැත්නම් උපදින්නේ නැහැ කියන ධර්මතාවය දකිනවා. සමුදය-වය එකට දකින්නත් පුළුවන් - සමුදය වය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති.

ඔහොම ඉන්න කොට මුළාව දුරු වෙනවා නේද? අසම්මුට්ඨා - සිහියත් පිහිටනවා, මුළාවත් දුරු වෙනවා. අන්‍ය සාසන වල කරන ආනාපානසති භාවනාවේ දී සිහිය පිහිටනවා විතරයි. මුළාව දුරු වෙන්නේ නැහැ. එතකොට ඔන්න ඔහොමයි මේ සතිපට්ඨානය බොජ්ඣංග වැඩෙන විදියට ආනාපානසතිය වඩන්නේ. එතකොට අන්‍ය සාසන වල කරන ආනාපානසතියයි, බුදුකෙනෙක් පෙන්නලා දෙන ආනාපානසතියයි අතර වෙනස නුවණ තියෙන කෙනාට හොඳට පෙනෙන්න ගන්නවා.

අර්ථය සූත්‍රයේ¹⁴ දී අර්ථය ස්වාමීන්වහන්සේ කියනවා 'අපි ආනාපානසතිය වඩනවා' කියලා. කොහොමද වඩන්නේ කියලා

¹⁴ අර්ථය සූත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, මහාවග්ගපාළි, ආනාපානසංයුක්තං, එකධම්මවග්ගො.

බුදුරජාණන්වහන්සේ ඇහුවහම ඔහු කියනවා 'මම සිහියෙන්ම හුස්ම ගන්නවා, සිහියෙන්ම හුස්ම දමනවා' සො සතොව අස්සසති, සතොව පස්සසති කියලා. අතීත කාමයන්ගෙන් වෙන්ව, අනාගත කාමයන්ගෙන් වෙන්ව, වර්තමානයේ මේ මොහොතේ හුස්මට සිහිය තියාගෙන ඉන්නවා. ද්වේශයන්ගෙන් තොරව මේ මොහොතේ හුස්මට සිහිය තියාගෙන ඉන්නවා කියලා අරිට්ටි ස්වාමීන්වහන්සේ කියනවා. එතකොට බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරන්නේ 'අරිට්ටි, එහෙම ආනාපානසතිකුත් තියෙනවා, මම නැහැ කියන්නේ නැහැ. හැබැයි මේ සාසනයේ ආනාපානසතිය නම් මෙන්න මෙහෙමයි වඩන්නේ. සතර සතිපට්ඨානය වැඩීම පිණිස, සජ්ත බොජ්ඣංග වැඩීම පිණිස කරන ආනාපානසතිය¹⁵ නම් වඩන්නේ මෙන්න මෙහෙමයි' කියලා බුදුරජාණන්වහන්සේ විස්තර කරනවා.

දැන් මේ ආනාපානසති ක්‍රම දෙකේ වෙනස දළ වශයෙන්වත් දකින්න පුළුවන් ද? සම්මා දිට්ඨිය තියෙනවා ද කියලා නුවණින් විමසන්න. සම්මා දිට්ඨිය කියන්නේ චතුරායඝී සත්‍යය පිළිබඳ ඥානය - දුක, සමුදය, නිරෝධය, මාර්ගය. දුක කියන්නේ මොකක් ද? රූපයක් පනවලා භාරගන්න එක, රූප උපාදානය දුකයි. එහෙනම් හුස්ම කියලා රූපයක් පැනෙව්වා නේද? ඒකේ ඇත්ත දැක්කොත් - මේක අවිද්‍යාවෙන් කරපු සංඛාරයක්, සංඛාර දුකකියක්, ඕක දුකමයි කියලා දැක්කොත් සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවෙනවා. රූපයක් භාර ගැනීම සංඛාර දුකකියක්. දැන් මෙතන දී රූපය වෙලා තියෙන්නේ ආශ්වාසය හෝ ප්‍රශ්වාසය. බාහිරයේ තියෙන දෙයක් ලෙස පිළිගත් ස්වභාවයක්. එතකොට බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා රූප උපාදානය දුකයි කියලා - සංඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානකාමා දුකා. ඒ තමයි දුක ආයඝී සත්‍යය.

සමුදය මොකක් ද? දැන් ආයතන මුළාවෙන් නේ රූපය පැනෙව්වේ. එතන අවිද්‍යාව පෙනෙන්න ගන්නවා. දුක හටගන්න හේතුව - අවිද්‍යාව.

¹⁵ ආනාපානසති සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, උපරිපණ්ණාසපාළි, අනුපදවග්ගො.

නිරෝධය මොකක් ද? මෙතන සිහිය නුවණ පිහිටියා නම්, අවිද්‍යාව යෙදුණේ නැත්නම්, ආයතන ගැන පිරිසිදු දෑක්කා නම්, එළියේ හුස්මක් පනවයි ද? ආශ්වාසක් හෝ ප්‍රශ්වාසයක් පැනවෙන්නේ නැහැ. ඒක තමයි නිරෝධය. නිරොධෙ ඤාණං.

දැන් වැඩෙන්නේ මොකක් ද? මාර්ගය. එතකොට වතුරායී සත්‍යය ගැන අවබෝධයක් තියෙන කෙනාටත් හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න පුළුවන්. නමුත් එයා නිකම්ම ඇති වුණ හුස්ම නැතිවෙනකම් බලාගෙන ඉන්නවා නෙවෙයි. හුස්ම තියෙන කොටම ආකාපී සම්පජානෝ සතිමා වෙනවා. එතකොට ඔය හුස්ම පැනෙව්වේ ආයතන මුළාවෙන් බව පෙනෙනවා. කායායතනයෙන් දුනෙනවා, මනායතනයෙන් හුස්ම හදනවා කියන සංසිද්ධියයි ඇත්තටම වෙලා තියෙන්නේ. මනායතනයෙන් හදපු දේවල් එළියේ තියෙන්න බැහැ නේ කියලා එයාට සිහිය නුවණ පිහිටනවා.

දැන් මොකද වෙන්නේ? එහෙම කරන කෙනා හුස්ම ගන්න ගමන් හුස්මෙන් මිඳෙනවා. පස්සම්භයං කායසඛ්ඛාරං අස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති, පස්සම්භයං කායසඛ්ඛාරං පස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති - කාය සංඛාරය සංසිදුවලා හුස්ම ගනිමින් සහ හුස්ම හෙලමින් හික්මෙනවා.

දැන් පෙනෙනවා ද වෙනස? ඒකේ ප්‍රතිඵලය වෙන්නේ ඒක ඇසුරු කරන්නේ නැහැ, උපාදානය කරන්නේ නැහැ - අනිස්සිතෝ ච විහරති වෙනවා. එහෙම කෙනාට න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති කියලා කියන්න පුළුවන් නේද?

ඇත්ත ඇතිහැටි දකිනවා. මේ හුස්මක් පටිච්ච සමුප්පන්න බව දකිනවා. මේ හේතු තියෙනකම් නේ හුස්ම පැනවෙන්නේ කියලා දකිනවා. හුස්මක් නැහැ කියලා කියනවා නෙවෙයි. මෝඩකම් තියෙනකම් තියෙනවා. මේ දහම අහලා නැති කෙනෙක්ට හුස්ම නැහැ කියලා කිව්වොත් එයාට ඒක තේරෙන්නේ නැහැ. එතකොට අපට කියන්න වෙන්නේ 'මෙන්න මේ නිසායි ඔය හුස්ම පනවගෙන ඉන්නේ. මේ හේතු යෙදුණේ නැත්නම්, ආයතන මුළාව යෙදුණේ

නැත්නම්, ආයතන පිරිසිදු දැක්කා නම් හුස්මක් පැනවෙන්නේ නැහැ'. එතකොට ඇසුරු කරන්න හුස්මක් නැති වෙනවා.

ප්‍රශ්නය: වර්තමානයේ හිත පිහිටුවහම මදි ද?

පිළිතුර: වර්තමානයේ හිත පිහිටන කොට හුස්ම නැතිවෙලා යයි. ඒකට දහම දැනගන්න ඕනේ නැහැ නේ. හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්නවා විතරයි. නිකම් වතුරේ ඉන්න බල්ලා දිහා බලාගෙන ඉන්නවා වගේ වර්තමානයේ සිහිය පිහිටුවන්න පුළුවන්. එතන නුවණ කෝ? සමුදය බලන්නත් මේ දහමේ පෙන්නනවා. එතකොට හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්නවා විතරක් නෙවෙයි, සමුදය ධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති වෙන්න ඕන. හුස්ම හටගන්නේ කොහොමද කියලා දැකීමත් හුස්ම කය ගැන බලාගෙන ඉන්න ඕන. නැත්නම් සතිපට්ඨානය වැඩෙන්නේ නැහැ නේ. නැත්නම් වෙන්නේ හිත එකඟවෙලා, හිත සියුම්වෙලා ගිහිල්ලා, රූපාවචර, අරූපාවචර ධ්‍යාන වැඩෙයි. අසඤ්ඤ තලයට නම් යන්න පුළුවන් වෙයි. නිවනක් නම් පිහිටන්නේ නැහැ. නිවන තියා නිවන් මාර්ගයට වත් වැටෙන්නේ නැහැ. සෝවාන් වෙන්න වත් බැහැ. හරියට අගෙත් කිරි දොවනවා වගෙයි.

ඒ ඇයි? සම්මා දිට්ඨිය නැහැ. සම්මා දිට්ඨිය නැත්නම් ආයතීඡ්ඨාංගික මාර්ගය උපදින්නේ නැහැ. කායානුපස්සනාව කියන්නේ 'කය' කියන ලෝකයේ ඇත්ත ඇතිහැටි දකින මාර්ගය. කය පිරිසිදු දකින මාර්ගය. කය පිරිසිදු දැකලා නැති නිසා ඒ සඳහා අපට දීලා තියෙන මාර්ගයක් තමයි කායානුපස්සනාව. ඒක වඩන කොට කයේ ඇත්ත අවබෝධ වෙනවා. මේ අවබෝධය ගන්න අප්ප්ඤ්ඤා කයෙන් බලන්න තියෙනවා, බහිද්ධ කයෙන් බලන්න තියෙනවා. අපට කය කියලා යම් දෙයක් තියෙනවා නම්, ඒ හැම කයකටම පොදු ධර්මතාවය මේක.

මුළු රූප ලෝකයටම පොදු ධර්මතාවය මේක නේ කියලා දකින්න පුළුවන් වෙනවා. කයක් පැනව්වා නම් පනවලා තියෙන්නේ ආයතන මුළාවෙන්ම යි. එතකොට ආශ්වාස කයෙන් මේ රූපයේ ඇත්ත - සමුදය-වය අවබෝධ කළොත්, අනිත් රූප වලටත් ඔය

ධර්මතාවයමයි කියලා නුවණක් එනවා. ඒකයි කායෙසු කායඤ්ඤතරාහං කියන්නේ. මේ රූප ලෝකයෙන් එක කොටසක්, එක උදාහරණයක් තමයි ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය. කායෙසු කායඤ්ඤතරාහං හික්කවෙ, එවං වදාමී යද්දං අස්සාසපස්සාසා - කය කියලා කොට්ඨාසයක් තියෙනවා නම් අන්න ඒ කොට්ඨාස වලින් එකක් තමයි ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස කය.

ප්‍රශ්නය: දැනීම දැනීමක් විතරයි කියලා බැලුවොත් හරි ද?

පිළිතුර: දැනීම දැනීමක් විතරයි තමයි. හැබැයි එහෙම කියලා මාර්ගය වඩන්න නම් බැහැ. ඒක ප්‍රතිඵලයක්. මතක තියාගන්න ඵලයෙන් පටන් ගන්න බැහැ. දැනීම දැනීමක් විතරයි කිය කියා හිටියාට හරියන්නේ නැහැ. හුස්මේ ඇත්ත පෙන්නන එකයි කරන්න තියෙන්නේ. සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං. විහරති, වය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං. විහරති, සමුදය වය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං. විහරති - මේක තමයි බුදුරජාණන්වහන්සේ අපට දීලා තියෙන වැඩ පිළිවෙළ. නිකම්ම බලාගෙන ඉඳීම නෙවෙයි, සමුදයයි, වයයි පෙන්න පෙන්න ඉන්න ඕන. නිකම්ම දැනීමක් කියලා හරියන්නේ නැහැ. හුස්මක් පැනෙව්වා නම් පැනවුණේ මේ විදියටයි කියලා ආයතන ක්‍රියාකාරිත්වය පෙන්නන්න ඕන. කායායතනයෙන් දූනෙනවා, මනායතනයෙන් හුස්මක් හදනවා කියන එක පෙන්නලා දෙන්න ඕන.

අපට අහුවෙන්නේ හුස්ම කියන එක. ඒක ඵලයක්. එතකොට හුස්මේ ඇත්ත - සමුදය පෙන්නලා දෙන්න ඕන. හුස්ම කියන්නේ රූපයක් - ඉති රූපං. ඉති රූපස්ස සමුදයො කියන එක තමන් පෙන්නලා දෙන්න ඕන. එතකොට මෙවැනි දහමක් අහලා දැනගෙන තියෙන කෙනාට විතරයි මේ මග වඩන්න පුළුවන්. කාගෙන් ද අහලා දැනගන්නේ? බුදුරජාණන්වහන්සේගෙන්. බුදුකෙනෙකුට විතරයි ආයතන ගැන දේශනා කරන්න පුළුවන්. වෙන කාටවත් බැහැ. ආයතන පිරිසිදු දකින්න, නැකුව නිවනක් පනවන්නේ නැහැ කියලා බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා.

ඉතින් බුදු දහමේ මාර්ගඵල කියන්නේ නිකම් ඔහේ මෝඩයෙක් වගේ බලාගෙන ඉඳලා ලබන්න පුළුවන් ඵල නෙවෙයි. ප්‍රඥාවන්තයන්ටයි බුදු දහම තියෙන්නේ. ජානනො ඵස්සනො වෙන්න ඕන. දන්න දකින කෙනාටයි සතර සතිපට්ඨානය තියෙන්නේ. මුළාව දුරුවෙන විදියේ වැඩ පිළිවෙළක් බුදු දහමේ තියෙන්නේ.

එතකොට අසම්මුට්ඨා වෙනකම් කායානුපස්සනාවේ බොජ්ඣංගිග පහළ වෙන්නේ නැහැ. එහෙම නො වුණොත් හුස්ම දූනෙන්නේ නැතිවෙලා ගිහිල්ලා, අසඤ්ඤව ඉන්නවා.

ප්‍රශ්නය: ආයතන හය ගැනම බලන්න තියෙන්නේ ඔය විදියට ද?

පිළිතුර: ඔව්. දැන් හුස්මෙන් බලනවා වගේ අනෙක් ආයතන වලිනුත් බලන්න පුළුවන්. ශබ්ද ඇහෙන කොට එළියේ රූප හදන හැටි. ආයතන පිරිසිඳ දැකීමේ වැඩ පිළිවෙළක් මේ තියෙන්නේ. ඒකත් කායානුපස්සනාව.

දැන් ආත් එක ගත්තොත් ඒක බහිද්ධ රූපයක්. එහෙනම් ඒකේ සමුදය බලන්න. සමුදය බලන කොට පෙනෙනවා ශබ්දයක් ඇහුණා. ඒ අනුව හිතෙන් ආත් එකක් හැදුවා. එතකොට ඔතන සිහිය නුවණ නැති නිසා නේ එළියේ දෙයක් පැනෙව්වේ. එතකොට පෙනෙන්න ගන්නවා මෙව්වර කල් අහුවුණ ලෝකය දැන් පැනවෙන්නේ නැහැ කියලා. ලෝකයෙන් එතෙර වෙනවා. සමුදයයි නිරෝධයයි මේ පෙන්නන්නේ. නිරෝධය කියන්නේ නූපදීම. තියෙන දෙය නැති කරනවා නෙවෙයි. ඉපැද්දුවේ මෝඩකමට නේ කියලා පෙන්නලා දෙනවා. මෝඩකම නැත්නම් උපදින්නේ නැහැ කියලා නිරෝධයෙ ඥානය එනවා.

දුකේ ඤාණං, සමුදයෙ ඤාණං, නිරෝධයෙ ඤාණං තියෙන කෙනාට මග්ගෙ ඤාණං තියෙනවා. එහෙම කෙනාට ලෝකෝත්තර සම්මා දිට්ඨිය තියෙනවා කියලා කියනවා. ලෝකයෙන් එතෙර වෙන සම්මා දිට්ඨිය තියෙනවා.

දැන් බාහිර දෙය අනාත්මයි, අනාත්මයි කියලා කියනවා නෙවෙයි. උන් එක හැදිලා තියෙන්නේ සතරමහාධාතුවෙන් කියනවා නෙවෙයි. ඒවා ලෝකයට අයිති ඇත්ත. සතරමහාධාතුවෙන් හැදුණා කිව්වත්, පරමානු වලින් හැදුණා කිව්වත් වැඩි වෙනසක් නැහැ. ඇතිවෙලා නැතිවෙන දේවල් ගොඩාක් ඔහු තියෙනවා කියන එක ලෝකයට අයිති දැක්මක්. ඔය බාහිරයෙන් හොයන්නේ. තමන් තුළින් නෙවෙයි ලෝකයයි, සමුදයයි, නිරෝධයයි දකින්නේ. එහෙම නම් ඒක ලෝකයෙන් එතෙර වීම පිණිස තියෙන මාර්ගය වෙන්න බැහැ. ඒකත් දහමේ පෙන්නනවා, නමුත් ඒක පෙන්නන්නේ පූර්ව ප්‍රතිපදාව හැටියට යි. අපේ බලවත් කෙලෙස් අඩු කරගන්න ඒක උදව් වෙනවා. තමන් තුළින් ලෝකය දකින්න පටන්ගන්න දවසටයි ආර්ය ප්‍රතිපදාව වැඩෙන්නේ. හුස්ම කියන එකත් තමන් තුළින් දකින්න ඕන. ආයතන තුළින් දකින්න ඕන.

ප්‍රශ්නය: ඇතිවීම නැතිවීම තව ටිකක් කරුණාකරලා තේරුම් කරලා දෙන්න.

පිළිතුර: ලෝකයට අයිති ඇතිවීම නැතිවීමයි, බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන අනිච්ච සඤ්ඤාවයි වෙනස්. රූපයේ අනිච්ච සඤ්ඤාව වඩන්නේ කොහොම ද? ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො, ඉති රූපස්ස අත්ථභිගමො¹⁶ කියන ආකාරයට යි. වේදනාවේ, සංඥාවේ, සංඛාරයේ, විඤ්ඤාණයේත් අනිච්ච සඤ්ඤාව වඩන්නේ එහෙමම යි. ඔය විදියටයි මේ පංචඋපාදාන ස්කන්ධයේම - රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණයේ අනිච්ච සඤ්ඤාව වඩන්න තියෙන්නේ. සමුදය මොකක් ද කියලා හොයන්නම තියෙනවා. නැතුව ඵලය විතරක් අල්ලගෙන ඒක වෙනස් වෙනවා කිය කියා බලාගෙන හිටියාට හරියන්නේ නැහැ. ඒක කැමති විදියට පවත්වන්න බැහැ කිය කියා බලාගෙන හිටියාට හරියන්නේ නැහැ. යමක් හටගත්තේ කොහොමද කියන පැත්තම පෙන්නන්න වෙනවා.

¹⁶ අනිච්චසඤ්ඤා සූත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, බන්ධ සංයුක්තය, පුළුඵ වග්ගය.

ඒ නිසා තමයි නුවණින් මේ ආනාපානසති සූත්‍රය වගේ සූත්‍ර කියවන්න කියන්නේ. විත්තානුපස්සනාවේ දී කියනවා නාහං හික්ඛවෙ මුට්ඨස්සතිස්ස අසම්පජානස්ස ආනාපානස්සතිං වදාමි කියලා. මුට්ඨස්සති කෙනාටයි, අසම්පජානයේ ඉන්න කෙනාටයි ආනාපානසතිය කරන්න බැහැ. සිහි මුළා වුණ කෙනාට, සතිය නැති කෙනාට ආනාපානසතියේ විත්තානුපස්සනාව කරන්න බැහැ. මෙතන විත්තානුපස්සනාව කියන වචනය නැහැ. හැබැයි නාහං හික්ඛවෙ මුට්ඨස්සතිස්ස අසම්පජානස්ස ආනාපානස්සතිං වදාමි කියන වගන්තිය තියෙන්නේ ආනාපානසති සූත්‍රයේ විත්තානුපස්සනාවේ කියන එක මතක් කරගන්න.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: මුට්ඨස්සතියෙන් භාවනා කරනවා කියන්නේ දහමක් අහලා නැතුවත් හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න පුළුවන්. කය දිහා, දෑනෙන දේවල් දිහා මෝඩයෙක් වගේ බලාගෙන ඉන්න පුළුවන්. ඒ සදහා දහමක් තියෙන්න අවශ්‍ය නැහැ නේ. එතකොට මේක හැම විදියටම කරන භාවනා වලින් ලැබෙන ප්‍රතිඵලයක් නෙවෙයි. ඒක බුදුරජාණන්වහන්සේ පැහැදිලිව දේශනා කරලා තියෙනවා. මේ සාසනයේ විතරයි මාර්ගඵල තියෙන්නේ කියලා සිංහනාදයක් කරනවා. සෝවාන්, සකාදාගාමී, අනාගාමී, අරිහත් ඵල තියෙන්නේ මේ සාසනයේ විතරයි, අන්‍ය සාසන වල නෙවෙයි කියලා සිංහනාදයක් කරනවා. ඒක ආයෙ කාටවත් බොරු කරන්න පුළුවන් දෙයක් නෙවෙයි. ඉතින් අපට නොයෙක් තැන් වලින් අහන්න ලැබුණාට ඔය භාවනාවෙන් මේක, මේ භාවනාවෙන් මේක කියලා, එහෙම වෙන්නේ නැති බව තමන්ට නුවණට වැටහෙන්න ඕන. එහෙනම් දහමක් අහන්න ලැබුණු වෙලාවක ඒක නුවණින් හොයන්නම වෙනවා. ඔය ක්‍රමයෙනුත්, මේ ක්‍රමයෙනුත් ලැබෙන්නේ එකමයි කියලා කිව්වාට, බුද්ධ සාසනයේ නම් එහෙම කියන්නේ නැහැ.

මුට්ඨස්සතියෙන් මිදෙන්න වැඩ පිළිවෙළක් කායානුපස්සනාව කොටසේ දී දීලා තියෙනවා. මේ මුළාව දුරුවීමේ වැඩ පිළිවෙළ කරන කෙනාට විත්තානුපස්සනාවට එන්න පුළුවන් වෙනවා. කායානුපස්සනාවයි, වේදනානුපස්සනාවයි වඩන කොට සිහිය

පිහිටනවා, මුළාව දුරුවෙනවා. එහෙම කෙනාට විත්තානුපස්සනාවට එන්න පුළුවන්. ඒ මුළාව තියාගෙන විත්තානුපස්සනාව කරන්න බැහැ. කලා කියලා හිතුවට මග-එල ලැබෙන්න විදියක් නැහැ.

දැන් අපට වෙලා තියෙන්නේ 'මම විත්තානුපස්සනාව කරනවා, ධම්මානුපස්සනාව කරනවා' කියලා ඒවාට පනිනවා, රූප වලින් හදාගත්ත ලෝකයේ මුළාව එහෙමීමම තියාගෙන. කායානුපස්සනාව වඩලා ඒ මුළාව දුරුවෙන විදියේ වැඩපිළිවෙළක යෙදෙන්නේ නැහැ. මේ මාර්ගය අනුපිළිවෙළින් තියෙන මාර්ගයක් කියන එක මතක තියාගන්න.

මේවා තමයි අපි නුවණින් විමසලා සොයාගත යුතු කරුණු. දහම තියෙන කාලයක ගන්න පුළුවන් ප්‍රතිඵල තියෙනවා. අපි දහම අමතක කරලා කවුරුවත් කියන එක කර කර හිටියොත්, ඤාණ සම්පත්තිය ලැබුණ වෙලාවේ ලැබෙන දහම අපතේ යනවා. ඉතින් සිහියෙන්, නුවණින් දහම විමසන්න. එතකොට තමන්ගේ අඩුපාඩුවක් තියෙනවා නම් ඒක හදාගැනීමේ හැකියාව තමන්ටම තියෙනවා. මම කියන නිසා වත්, කිසි කෙනෙක් කියන නිසාවත් පිලිගන්න එපා. මේ සූත්‍ර නුවණින් කියවලා බලන්න. මේවා ඇත්ත ද, මෙහෙම වෙන්න පුළුවන් ද කියලා. පටිච්ච සමුප්පාදයට, චතුරායඝී සත්‍යයට ගැලපෙනවා ද, අනිත් සූත්‍ර වලට ගැලපෙනවා ද කියලා නුවණින් විමසන්න. එහෙම බලන කොට අපි එක එක මත වලට රැවටෙන්නේ නැහැ. හැම විටම දහමට, විනයට ගළපලා බලන්න.

දැන් විමසලා බලන්න ඇයි බුදුරජාණන්වහන්සේ අර්ථය ස්වාමීන් වහන්සේට කිව්වේ ඕහොම වඩන ආනාපානසතියකුත් තියෙනවා කියලා. නමුත් මේ සාසනයේ ආනාපානසතිය වඩන්නේ නම් මෙහෙමයි කියලා වෙනම වදාරන්නේ ඇයි? මේවා නුවණින් සෙවිය යුතු තැන්. මොකද අපිත් ආනාපානසතිය වඩනවා කියලා ඉන්ද්‍රියාවේ ඒ කාලයේ තිබුණ ආනාපානසතියම නම් කරන්නේ, බුද්ධ සාසනයෙන් ප්‍රයෝජනයක් ගත්තා වෙන්නේ නැහැ. ඒක හරි භයානක තත්ත්වයක්. හුඟාක් චීර්යය කරලා භාවනා කරන්නත් උත්සාහ කරනවා. නමුත් අවිද්‍යාවේ ඉඳන් ලෝකයට අයිති

භාවනාවක් විතරක් නම් කරන්නේ, බුද්ධ සාසනයකින් ගන්න තියෙන ප්‍රතිඵලය අපරාදේ මගහැරෙනවා.

ඒ නිසා පූර්ව ප්‍රතිපදාවක් කරන්න, ඒ අතරම දහමක් නුවණින් හොයන්න, විමසන්න. එතකොට තමන්ගේ අඩුපාඩු තියෙනවා නම් ඒවා හදාගන්න පුළුවන් වෙනවා. ඒ සදහායි අපි දහම නුවණින් විමසන්න ඕන. ඉතින් ඔය පණිවිඩය තමයි මට දෙන්න තියෙන්නේ. තමන් මෙව්වර කල් භාවනා කළා කියන එක නෙවෙයි වැදගත් වෙන්නේ. දූන් හරි සම්මා දිට්ඨිය ඇති කරගන්නා කියලා හිතාගන්න පුළුවන් නම් එතනයි වැදගත් වෙන්නේ.

එතකොට ශ්‍රද්ධානුසාරී වෙන්නේ ඔන්න ඔය දැක්ම මත යි. මෙවැනි දහමක් හොයාගෙන, දේශනා කරන්න පුළුවන් බුදුරජාණන්වහන්සේ නමකට විතරයි නේ කියන ශ්‍රද්ධාව ඇතිවෙනවා. දහම දැකලාම නෙවෙයි, නමුත් ශ්‍රද්ධාවක් එනවා මේ වගේ දෙයක් නම් බුදුරජාණන්වහන්සේ නමකට හැර වෙන කිසිම කෙනෙකුට කියන්න බැහැ කියලා. ඒ ශ්‍රද්ධාව තුළ දහම හොයන කොට ධර්මය අවබෝධ වෙනවා. එතකොට ධම්මානුසාරී වෙනවා. ශ්‍රද්ධානුසාරී වුණොත් එහෙම කෙනා සෝවාන් නොවී මැරෙන්නේ නැහැ කියලා බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා. ඉතින් අඩු තරමින් ශ්‍රද්ධානුසාරී වෙන්නවත් උත්සාහ කරන්න. එහෙම කෙනා ධම්මානුසාරී වෙනවා. මැරෙන්න මොහොතකට කලින් හරි සෝවාන් වෙනවා. බොරුවට සෝවාන් වුණා කියලා හිතාගෙන ඉන්නවාට වඩා ඔන්න ඔය මට්ටමටවත් ආවොත් ඒක වටිනවා. ඉතින් හිත සමාධි කරලා සමාධියෙන් මොනවා හරි පෙන්නලා අපව රවට්ටනවාට වඩා ප්‍රඥාවක් තුළින් දැකීම ඉතාමත්ම උසස්. එතෙන්ට තමයි අපි එන්න උත්සාහ කරන්න ඕන. ඔය පණිවිඩය තමයි මට දෙන්න තියෙන්නේ.

09-09-2017 දින සුභදුරාමයේ දී පැවැත් වූ
ධර්ම සාකච්ඡාවෙන් උපුටාගැනීමක්

ආනාපානසති භාවනාව තුළින් සක්කාය දිට්ඨිය දුරුවීම

සම්මා දිට්ඨිය ඇති වුණාට පස්සේ ආනාපානසතිය දකින විදිය වෙනස් වෙනවා. සම්මා දිට්ඨිය එන්න කලින් ආනාපානසතිය කළේ ලෝකයට අයිති විදියට යි. හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න කොට ඇතිවෙන, නැතිවෙන හුස්මක් දැක්කා. දිග, කෙටි වශයෙන් දැක්කා. ඊටපස්සේ ඒක සියුම් වෙලා ගිහිල්ලා නැතිවෙන හැටිත් දැක්කා. ඒ විදිහට හුස්ම දිහා ඔහේ බලාගෙන ඉන්න කොට එතන සම්මා දිට්ඨිය වැඩෙන්නේ නැහැ. වතුරායඹී සත්‍යය දකින්නේ නැහැ, පටිච්චසමුප්පාදය දකින්නේ නැහැ. කිසිවක් නැහැ, ශුන්‍යතාවයක් දැක්කා කියලා ඔහේ බලාගෙන ඉඳලා අසඤ්ඤ තලයට, අරූපාවචර ධ්‍යාන වලට නම් යන්න පුළුවන්. ඒ විදියට කල්ප ගණන් ඉන්නත් පුළුවන්. ඊටපස්සේ නැවත සතර අපායටත් යන්න පුළුවන්. තිස් එක් තලයේ සැරිසරන්න පුළුවන් - එච්චරයි. ඒ කොහේ හිටියත් තවම සසරේ බව දකින්න ඕන.

බුදුරජාණන්වහන්සේ නමක් පහළවෙන්නේ සසරෙන් එතෙර වෙන දහමක් කියා දෙන්න යි. සසරේ යන විදිය කියා දෙන්න බුදුරජාණන්වහන්සේ නමක් අවශ්‍ය නැහැ. ඒ නිසා මේ ලෝකයෙන් එතෙර වෙන දර්ශනය භොයාගන්න තමයි අපි ක්ෂණ සම්පත්තිය උදව් කරගන්න ඕන.

ආනාපානසති සූත්‍රයේ මෙහෙම දේශනා කරලා තියෙනවා:

කථං භාවිතා ව, භික්ඛවෙ, ආනාපානසති කථං බහුලිකතා වත්තාරො සතිපට්ඨානෙ පරිපූරෙති? කොහොම භාවිතා කරන, කොහොම වඩන ආනාපානසතියෙන් ද සතර සතිපට්ඨානය පරිපූරණ වෙන්නේ? ඒක නේද අපට වැදගත් වෙන්නේ? හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉඳලා, හුස්ම නැතිවෙලා යන එක නෙවෙයි මෙතන

වැදගත් කරුණ. කොහොම ආනාපානසතිය වැඩුවොත් ද, කොහොම භාවිතා කරන, කොහොම බහුලව භාවිතා කරන ආනාපානසතියෙන් ද සතිපට්ඨානය වැඩෙන්නේ කියන කාරණාවයි අපට වැදගත් වෙන්නේ.

යස්මිං සමයෙ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු දීසං වා අස්සසන්තො 'දීසං අස්සසාමී'ති පජානාති, දීසං වා පස්සසන්තො 'දීසං පස්සසාමී'ති පජානාති, රස්සං වා අස්සසන්තො 'රස්සං අස්සසාමී'ති පජානාති, රස්සං වා පස්සසන්තො 'රස්සං පස්සසාමී'ති පජානාති. යම්කිසි සමයක හික්ඛවක්, හුස්ම දීර්ඝව තියෙන කොට දීර්ඝ බව දැනගන්නවා, කෙටිව තියෙන කොට කෙටි බව දැනගන්නවා. ඒක ආශ්වාසයේත් දැනගන්නවා, ප්‍රශ්වාසයේත් දැනගන්නවා.

ඔය ටික ඇහුවහම කාට කාටත් හරි සතුටයි - 'අපි කරලා තියෙන එකමයි මේ දේශනා කරලා තියෙන්නේ' කියලා. නමුත් ඊළඟට මොකක්ද කියන්නේ කියලා නුවණින් විමසන්න වෙනවා.

'සබ්බකායපට්ඨංවෙදී අස්සසිස්සාමී'ති සික්ඛති. 'සබ්බකායපට්ඨංවෙදී පස්සසිස්සාමී'ති සික්ඛති. සබ්බකාය කියන්නේ 'සියලු කය' - හුස්ම පටන්ගත්ත තැන ඉඳන් අවසන් වෙනකම් කියන එක. හුස්ම දිගේ යනවා නෙවෙයි, එක තැනක ඉඳන් හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න කොට ආශ්වාසය පටන්ගත්ත බව දැනගැනීමේ ඉඳන් ඉවරවෙන කම් තමයි ආශ්වාසයේ සබ්බකාය කියන්නේ. ප්‍රශ්වාසයේ පටන්ගත්ත තැන ඉඳන් ඉවරවෙන කම් තමයි ප්‍රශ්වාසයේ සබ්බකාය. ඒ ගැන සංවේදීව ඉන්නවා. අවධානය නැති වුණොත් සංවේදීව ඉන්න බැහැ. හොඳින් අවධානය පිහිටන කොට හුස්ම ආරම්භයේ ඉඳලා ඉවරවෙනකම් ම පෙනෙනවා. ඊළඟට ප්‍රශ්වාසයේත් ආරම්භයේ ඉඳලා ඉවරවෙනකම් ම පෙනෙනවා. එහෙම පිහිටන්නේ හොඳ සිතියක් තිබුණොත් පමණයි. හිත වෙන අරමුණු ඔස්සේ දුවන්නේ නැති ගණනට දැන් හුස්මටම අවධානය යොමුවෙලා. එතකොට 'හුස්මේ තියෙන සියලුම කය' දැනගන්නවා. හුස්ම කියලා රූපයක් පැනෙව්වා නම් ඒ සියල්ල ගැනම දැන් අවධානයෙන් ඉන්නවා. මේ කිව්වේ 'සබ්බකායපට්ඨංවෙදී' කියන වගන්තිය ගැන විතරයි.

දැන් අස්සසස්සාමී'නි සික්ඛනි කියන්නේ මොකක් ද කියලා බලමු. ආශ්වාස කරමින් හික්මෙන්නේ කොහොමද? මෙතන බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරන්නේ හික්මීමක් ගැන යි. කලින් කිව්වේ 'පජානාති' - දැනගැනීමක් ගැන යි. ඕනෑම කෙනෙකුට දැනගන්න පුළුවන්. හොඳට අවධානයෙන් බලාගෙන ඉන්න කොට දැනගන්න පුළුවන්. නමුත් මේ ආයතී සාසනයේ හික්මෙන්න හැමෝටම බැහැ. ඉඬ හික්ඛවෙ හික්ඛ කියන්නේ මේ බුද්ධ සාසනයේ හික්ඛවට යි.

අස්සසස්සාමී'නි සික්ඛනි - ආශ්වාස කරමින් හික්මෙනවා. අස්සසස්සාමී'නි කියන්නේ අනාගත කාලයේ වරන්තරීම්ක බවත්, අස්සසාමී'නි කියන්නේ වර්තමාන කාලයේ වරන්තරීම්ක බවත් අපි තේරුම් ගත යුතුයි. අස්සසස්සාමී'නි කියන්නේ ආශ්වාස කරමින් හික්මීම අනාගතයට. පජානාති කියන්නේ වර්තමානයේ දී දැනගන්නවා.

එතකොට ඇයි වර්තමානයේ දී දැනගන්නවා, අනාගතයේ දී හික්මෙනවා කියලා කිව්වේ? සබ්බකායපට්ඨසංවෙදී දැන් මේ වර්තමාන මොහොතේ, ඒ කියන්නේ එක ඤාණයක් ගත්තොත්, එතන තියෙන්නේ ආශ්වාසය ද, ප්‍රශ්වාසය ද? එක මොහොතක දැනීමක් විතරයි වර්තමාන මොහොතේ තියෙන්නේ. කායායතනයෙන් දැනීමක් දෙනවා. ඒක ආශ්වාසය ද, ප්‍රශ්වාසය ද කියලා කියන්න බැහැ. ඊළඟ මොහොතේ තව දැනීමක් දෙනවා. ඒ වගේ දැනීම් කීපයක් එකතු කළොත් තමයි හුස්ම ඉහල යනවා හෝ පහළ යනවා කියන්න පුළුවන් වෙන්නේ.

එක මොහොතක් ගත්තොත් හුස්ම ගනිමින් හෝ හුස්ම දමමින් කියන කතාවක් කියන්න බැරි වෙනවා. එක මොහොතක දී ඒක ආශ්වාසය ද, ප්‍රශ්වාසය ද කියලා කියන්න බැහැ. එහෙනම් ආශ්වාසයක් පනවන්නේ නැතුව වර්තමානයේ ආශ්වාස කරමින් හික්මෙන්න පුළුවන් ද? බැහැ. දැනීමක් කියලා නම් හික්මෙන්න පුළුවන්. නමුත් ඉහල යනවා හෝ පහළ යනවා කියලා කියන්න

බැහැ. ඉහළ යනවා හෝ පහළ යනවා කියලා කියන්න නම් දැනීම රාශියක් අවශ්‍ය වෙනවා.

දැන් සබ්බකායපටිසංවෙදී කියන කොට මුළු හුස්ම දැනගන්න වර්තමානයේ පුළුවන් ද, නැත්නම් හුස්ම ඉවර වෙනකම් ඉන්න ඕන ද? පටන් අරගෙන ඉවර වෙනකම් හිටියොත් තමයි සියලු කස දැනගන්නා කියලා කියන්න පුළුවන් වෙන්නේ. හුස්ම පටන් ගත්ත මොහොතේ වත්, මැද හරියේ දී වත් සබ්බකායපටිසංවෙදී කියලා කියන්න බැහැ. ඉවර වෙනකම් හිටියොත් තමයි සබ්බකායපටිසංවෙදී වෙන්නේ. එහෙනම් ඒක අනාගතයේ වරනැගීමක් වෙනවා.

එතකොට හුස්ම කයේ සබ්බකායපටිසංවෙදී වෙන්න නම් ආශ්වාසය හෝ ප්‍රශ්වාසය පටන් අරගෙන ඉවර වෙනකම් ම ඉන්න වෙනවා. සම්පූර්ණ හුස්ම දැනගන්නේ දැනීමි ටික පටන් ගත්ත වෙලාවේ ඉදන් ඉවර වෙනකම් ගියාට පසුව නේද? එතකොට ඔය සේරම එකතු කරලා හිත තමයි කියන්නේ 'ඔය දැනීමි ටිකට කියන්නේ දිග ඉහළ යන හුස්මක්, කෙටි පහළ යන හුස්මක්' කියලා. වර්තමානයේ දැනෙන එක දැනීමකින් විතරක් එහෙම කියන්න බැහැ. එහෙනම් දැනීමි ටික ඉවර වෙලා ඊට පස්සේ තමයි මේක 'දිග, කෙටි, ආශ්වාසය, ප්‍රශ්වාසය' කියලා පනවලා තියෙන්නේ.

දැන් විමසලා බලන්න ඒවා පැනෙව්වේ කායායතනයෙන් ද, නැතිනම් මනායතනයෙන් ද කියලා. එතකොට පෙනෙනවා ඒවා පැනෙව්වේ මනායතනයෙන් කියලා. එහෙනම් කායායතනයට දෙන්න පුළුවන් දැනීමක් විතරයි. දැනීම කියන එක හුස්මක් ද? නැහැ. ඒක හුස්මක් බවට පත් කරන්නේ මනායතනය. ආශ්වාසය හෝ ප්‍රශ්වාසය බවට පත් කරන්නේ මනායතනය. හිතෙන් හිතන්න ගිහිල්ලා නේ. දැනීමි ටික එකතු කරලා හිතෙන් හිතීම තුළ තමයි ආශ්වාසය හෝ ප්‍රශ්වාසය කියලා දැනගන්නේ. කායායතනයට පුළුවන් දැනීමක් - මුත කියන ස්වභාවය දෙන්න විතරයි.

ඔය දැනීමි ගොඩක් එකතු කරලා, කල්පනා කරන්න ගිහින්, පෙර ඇසුරත් ඇදලා අරගෙන, ආශ්වාසයක් හෝ ප්‍රශ්වාසයක් පනවා ගන්නවා. මනසින් සංස්කරණය කරන්න මේ මොහොතේ දැනෙන

දැනීමයි, පෙර ඇසුරයි, දෙකම එකතු කරලා දෙයක් හදනවා. ඒ දෙයට කියනවා ධම්ම කියලා. මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ. එතකොට මනසෙන් ම හදන ධම්ම කියන නිර්මාණය, මනසෙන් ම දැනගන්නවා. මනෝවිඤ්ඤාණයෙන් දැනගන්නවා. මනසෙන් හදන දේවල් අල්ලන්න බැහැ, හැපෙන්නේ නැහැ. හැබැයි අපට හුස්ම නම් නාසයේ හැපෙනවා කියලා හිතෙනවා නේද? දැන් තේරුම් ගන්න මනසෙන් හදපු දෙය එළියෙන් තියලා කියලා. අපිත් අර වතුරට එබෙන බල්ලාගේ මානසිකත්වයට ගිහිල්ලා. අන්න වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා කියනවා. හිතෙන් හදපු එක එළියෙන් තියලා ඉවරයි. නාසයේ හැපෙන 'දෙයක්' කළා. 'දෙයක්' බවට පත් කරලා එළියෙන් තිබ්බා. ඒක තමයි සසරේ ආව විදිය.

මේක අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරයක් බව නුවණින් බලන කොට පෙනෙන්න ඕන. දැන් මේ දකින්නේ හුස්මේ සමුදය. හුස්ම හැදුවේ, හුස්ම සකස් කළේ කොහොම ද? ආයතන මූලාවකින් තමයි මේක සිදුවුණේ. ඒක කායායතනයයි, මනායතනයයි වැඩක් බව දන්නේ නැහැ. අපි බලාගෙන හිටියේ නාසයේ හැපෙන හුස්මක් දිහා යි.

එතකොට ආයතන පිරිසිදු දකින කෙනා - මේ සාසනයේ හිඤ්ච - ඉඬ හිඤ්චෙ හිඤ්ච, බුද්ධ සාසනයේ හිඤ්ච එහෙම එළියේ තියෙන දෙයක් ගැන නෙවෙයි බලාගෙන ඉන්නේ. බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරපු ආකාරයට නුවණින් ආයතන පිරිසිදු දකින්න උත්සාහ කරනවා. ආයතන වෙන් කරලා බලනවා. මෙතන වැඩ කළේ කායායතනයයි, මනායතනයයි බව දකිනවා. කායායතනයෙන් දුන්නේ දැනීම විතරක් බව දකිනවා. දැනීම් රාශියක් එකතු කරලා ආශ්වාසයක් සකස් කළේ මනායතනය බව දකිනවා. මනායතනයෙන් හදපු දේවල් එළියේ තියෙන්න බැහැ, මනස තුළම සංසිද්ධියක් බව දකිනවා. නමුත් මෝඩකමට, වතුරට එබෙන බල්ලාට අයිති මානසිකත්වයෙන් එළියෙන් තියලා ඒවා උපාදානය කරලා තියෙනවා කියලා අවබෝධ වෙනවා.

දැන් හුස්ම උපාදාන කරලා ද, නැත් ද? උපාදාන කරලා, දැඩිව පිලිඅරගෙන තියෙන්නේ. නාසයේ හැපෙන දිග, කෙටි හුස්ම

තියෙනවා කියලා දැඩිව පිලිඅරගෙන, උපාදාන කරලා ඉවරයි. භාර අරගෙන ඉවරයි. කවුරුවත් නැහැ කිව්වත් පිලිගන්න ලැහැස්ති නැහැ. ඒ තරමටම අවිද්‍යාව මුල් බැසගෙන තියෙන්නේ. හිතෙන් හදපු එක එළියෙන් තිබ්බා කියන එක පිලිගන්න මානසිකත්වයක් නැහැ, නුවණක් නැහැ. ඒකට හේතුව බුදුදහම අහලා, දැකලා නැහැ. තමන් දන්න ටික ඇත්ත කියලා හිතාගෙන ඉන්නවා. ලෝකයට අයිති ඇත්තේ අපි බැසගෙන ඉන්නවා. නමුත් ලෝකයෙන් එතෙර වෙන දහමක් තමයි බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරන්නේ. ආයතන විදියට දකින්න කියනවා.

දැන් සබ්බකාය කියලා කියපු දිග හුස්ම හෝ කෙටි හුස්ම, ආශ්වාසය හෝ ප්‍රශ්වාසය - ඒවා නේ සබ්බකාය. දැන් ඒකේ සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති වෙන්න කියලා බුදුරජාණන්වහන්සේ පෙන්නවා. අපි නම් ඉතින් මෝඩකමට තියෙන හුස්ම මොකක් ද කියලා හොඳට බලාගෙන ඉන්නවා. හරියට අර වතුරේ ඉන්න බල්ලා කරන්නේ මොකක් ද කියලා බලාගෙන ඉන්නවා වගෙයි. අපි සමුදය ගැන හොයන්නේ නැහැ. ඉතින් කොහොමද සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති වෙන්නේ? නමුත් කියන්නේ නම් 'මම කායානුපස්සනාව වඩනවා' කියලා! බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන්නේ නම් කායානුපස්සනාව වඩනවා නම් සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති වෙන්න කියලා. සමුදය ධර්මය දකිමින් ඉන්න කියලා.

එතකොට සමුදය එළියෙන් ද, නැතිනම් තමන් තුළින් ද දකින්න කියන්නේ? තමන් තුළින්. සමුදය තමන් තුළින් දකින්න නම් ආයතන විදියට දකින්න වෙනවා. මොන ආයතන වලින් ද යමක් දැනගත්තේ කියලා විමසන්න වෙනවා. එතකොට හුස්ම කියන්නේ කායායතනයෙයි, මනායතනයෙයි වැඩක් බව පෙනෙන්න ගන්නවා. කායායතනයෙන් දූනෙන දෙය ගැන මනායතනයෙන් හිතන්න ගිහිල්ලා, හුස්මක් හදලා, ඒක තියෙන්නේ එළියේ කියලා දැඩිව උපාදාන කරලාත් ඉවරයි. හරියට ඔය දැනගත්තේ අර ඉන්න බල්ලාමයි කියලා උපාදාන කරලා ඉවරයි වගේ. ඒක තමයි ලෝකයට

අයිති මානසිකත්වය. පෘථග්ඡන මානසිකත්වය. ලෝකයෙන් එතෙර වෙන පැත්ත නෙවෙයි, සම්මා දිට්ඨිය නෙවෙයි.

සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවෙන්න නම් දුකෙකි ඤාණං, සමුදයෙ ඤාණං, නිරොධෙ ඤාණං, මග්ගෙ ඤාණං වෙන්න වෙනවා. දුකෙකි ඤාණං කියන්නේ මොකක් ද? රූප උපාදානය දුකයි. හුස්ම කියන රූපය උපාදාන කලා නම් ඒ තමයි දුක. සමුදයෙ ඤාණං කියන්නේ මොකක් ද? ආයතන මුළුව දැකීම. අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරයක් බව දැකීම. නිරොධෙ ඤාණං කියන්නේ මොකක් ද? සමුදය තියෙනකම් දුක තියෙනවා. සමුදය තියෙනකම් හුස්ම තියෙනවා. සමුදය නැත්නම්, සිහිය නුවණ පිහිටියා නම් මොකද වෙන්නේ? මනසෙන් හදපු දෙය මනස දැනගත්තා කියලා දැක්කා නම් එළියෙන් හුස්මක් පනවන්නේ නැහැ. හරියට අර වතුරේ බල්ලෙක් හදන්නේ නැහැ වගෙ යි. ඒ තමයි නිරෝධය - උපද්දන්නේ නැහැ. නිරොධෙ ඤාණං. මේ ඇත්ත හිතට පෙන්නලා දෙන එක තමයි මග්ගෙ ඤාණං වෙන්නේ. එහෙම කෙනාට සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවෙනවා.

සම්මා දිට්ඨිය යෙදෙන කොට හැමවිටම දැකින්නේ පටිච්ච සමුප්පන්න බව යි. හුස්මේ පටිච්ච සමුප්පන්න බව. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි, මෙය නැත්නම් ඔහොම වෙන්න බැහැ' කියන සංසිද්ධිය. ඉමස්මීං සති ඉදං හොති, ඉමස්මීං අසති ඉදං න හොති. සම්මා දිට්ඨිය යෙදෙන නිසා ඔය දැකින්නේ පටිච්ච සමුප්පාදය, නැතිනම් වතුරායඝී සත්‍යය. සම්මා දිට්ඨිය යෙදුණොත් ලෝකෝත්තර මාර්ගය වැඩෙනවා. ආයඝීඝීයාංගික මාර්ගය වැඩෙනවා. මේ විදියට බලන ඤාණයක් ඤාණයක් පාසා වැඩෙන්නේ ආයඝීඝීයාංගික මාර්ගය, ලෝකයෙන් එතෙර වෙන මාර්ගය.

ලෝකයෙන් එතෙර වෙන මාර්ගය වැඩුණොත් විතරයි සක්කාය දිට්ඨිය කැඩෙන්නේ. රූපය නිසා සක්කාය දිට්ඨියකට අනුවෙලා හිටියා නම්, රූපය ඇසුරු කිරීම මත පිහිටිය සක්කාය දිට්ඨියට දැන් රූපය ඇසුරු කරන්නේ නැතිවෙන කොට පිහිටන්න තැනක් නැති වෙනවා. රූපය පිරිසිදු දැකීම තුළ සක්කාය දිට්ඨිය දුරුවෙන්නේ ඉබේම යි. සක්කාය දිට්ඨිය පිහිටන්න බැරි වෙනවා. තිබ්බන

සක්කාය දිට්ඨිය නැතිවෙනවා නෙවෙයි. සක්කාය දිට්ඨිය උපදින්න හේතු නැති වෙනවා.

තියෙන රූපය නැති වෙනවා නම් තියෙන සක්කාය දිට්ඨිය නේ නැතිවෙන්නේ? දැන් එහෙම කතාවක් නෙවෙයි. උපදින්න හේතු නැති වෙනවා. සක්කාය දිට්ඨිය ගැන කතා කරන්නවත් බැර වෙනවා. මොකක් හින්දා ද ‘මම’ පනවන්නේ කියලා අහන්න වෙනවා. හුස්ම නිසා ‘මම’ පැනෙව්වා. හුස්ම අවිද්‍යාවෙන් කරපු සංඛාරයක් නම්? දැන් මොකක් හින්දා ද ‘මම’ පනවන්නේ? උපමාවේ වතුරේ ඉන්න බල්ලා නිසා ‘මම’ පැනෙව්වා නම්, ඒක අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරයක් නම්? අවිද්‍යාව තියෙනකම් ඕක තියෙනවා, අවිද්‍යාව නැත්නම් උපදින්න බැහැ, පිහිටන්න බැහැ.

සක්කාය දිට්ඨිය ගැන හොඳට තේරුම් ගන්න උත්සාහ කරන්න. ‘රූපය ඇසුරු කරන තාක් කල් මම වෙමි, ඇසුරු නො කරගෙන නෙවෙයි’¹⁷ කියලා ආනන්ද සූත්‍රයේ දේශනා කරලා තියෙනවා. බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරනවා රූපය ඇසුරු කරන්නේ මෝඩකමට මයි, ලෝකය හදන්නේ අවිද්‍යාව මතයි කියලා. ලෝකය කියන්නේ දුක මත තියෙන දෙයක්. ඒ ඇයි? අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා නිසා. සංඛාර දුකකයට අනුවෙලා.

දහමක් නො දන්නා කෙනාට හිතෙනවා ‘ඉතින් හුස්ම තිබුණාට මට තියෙන දුක මොකක් ද? ඔහේ තිබුණාවේ’ කියලා. බල්ලා කියයි වතුරේ බල්ලෙක් හිටියාට මට මොකක්ද තියෙන දුක කියලා. මම ඇලෙන්තෙත් නැහැ, ගැටෙන්නෙත් නැහැ කියලා. මෙතන නුවණින් විමසලා බලන්න ඒක ලෝකයට අයිති නැත් ද කියලා. බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරනවා ලෝකය පවතින්නේ දුක මත කියලා. ඒක අවිද්‍යාව මත සංඛාරයක් කියලා දකින්න.

එතකොට හුස්ම කියන්නේ කාය සංඛාරයක්. කාය සංඛාර කියන්නේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය. එතකොට ඇයි ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයට කාය

¹⁷ ආනන්ද සූත්‍රය - සංයුත්ත නිකාය, බන්ධක වග්ගය, බන්ධසංයුත්තය, පෙරවග්ගය.

සංඛාරයක් කියන්නේ කියලා විමසලා තියෙනවා ද? ලෝකයට අයිති මානසිකත්වයට දෙන උත්තරය තමයි කය ඇසුරු කරගෙන හින්දා කාය සංඛාර කියනවා කියලා.

සංඛාර කියන්නේ 'සකස් වෙනවා' කියන අර්ථය. සකස් වෙන්නේ මොනවායින් ද? හේතුප්‍රත්‍යයෙන්. හේතුප්‍රත්‍යයෙන් සකස් වෙන දේවල් වලටයි සංඛත ධර්ම කියන්නේ.

එතකොට කාය සංඛාර කියන්නේ මොකක් ද? කයක් නේද සකස් කරන්නේ? ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස කියන්නේ කයක්, රූපයක්. කායෙසු කායඤ්ඤතරාහං, හික්ඛවෙ, එවං වදාමී යදිදං - අස්සාසපස්සාසා. කය කියලා යමක් පනවනවා නම් ඒකේ එක කොටසක් තමයි ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය. රූපයක් නම් ඒක හැම වෙලාවේම අවිද්‍යාවෙන් සකස් කරපු දෙයක් ම යි. දහම අහනකම්, දහම දකිනකම් අපට මේ අවිද්‍යාව භොයාගන්න බැහැ. ආයතන පිරිසිදු දකිනකම් කයක් සකස් කලා කියලා අපට නුවණක් එන්නේ නැහැ. බල්ලාට නුවණක් එන්නේ නැහැ අවිද්‍යාවෙන් වතුරේ බල්ලෙක් පැනෙව්වා කියලා. උග්‍ර හිතන්නේ ඉන්න බල්ලෙක්වමයි දැනගත්තේ කියලා. නුවණ පහළවෙන තාක් කල් උග්‍ර දැනගන්න විදියක් නැහැ අවිද්‍යාවෙන් බල්ලෙක් සකස් කලා කියලා. අපට නුවණ තියෙන නිසා අපට කියන්න පුළුවන් බල්ලා අවිද්‍යාවෙන් බල්ලෙක්ව පනවගෙන ඉන්නවා කියලා. බල්ලා හිතන්නේ බල්ලෙක් ඉන්න හින්දාමයි ඔය පෙනෙන්නේ කියලා. උග්‍ර නුවණ නැහැ මේක අවිද්‍යාවෙන් කරපු සංඛාරයක් කියලා දකින්න.

ඒ වගේම අපිත් රූපය දැඩිව උපාදාන කරන තාක් කල්, රූපය අවිද්‍යාවෙන් හඳුපු එකක් කියලා දකින්න නුවණ නැහැ. ඒ සඳහා බුදුරජාණන්වහන්සේ නමකගේ දහම අහලා දකින්නම වෙනවා. ලෝකයට අයිති ඕනෑම දෙයක් අවිද්‍යාවෙන් සකස් කරපු සංඛාරයක් කියලා. එතකොට ලෝකය පවතින්නේ දුක මත යි. ඒ ඇයි? මේක සංස්කාර ලෝකයක් නිසා. සංස්කාර දුක්ඛයටයි අපි අහුවෙන්නේ. අපි සාමාන්‍යයෙන් හිතන, යමකට අකමැති දුක ගැන නෙවෙයි

මෙතන කියන්නේ. ඉවිෂ නැති බව නිසා එන දුක නෙවෙයි. ලෝකයෙන් එතෙර වෙන්න නම් සංස්කාර දුක තේරුම් ගන්න ඕන.

දුක් තුනක් ගැන ධර්මයේ සඳහන් වෙනවා - දුක්ඛ දුක්ඛ, විපරිණාම දුක්ඛ, සංඛාර දුක්ඛ කියලා. මේ සංඛාර දුක්ඛය ගැන තේරුම් ගත්තොත් විතරයි ලෝකයෙන් එතෙර වෙන්න පුළුවන් වෙන්නේ. සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චාති, දුක්ඛාති කියලා දේශනා කරලා තියෙනවා. ඇයි සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛාති කියලා කිව්වේ? අපට සමහර සංඛාර සැපයි, සමහර සංඛාර දුකයි. නමුත් ආර්ය දර්ශනයේ දී සියලු සංස්කාර දුකයි. ඇයි ඒ? මේවා අවිද්‍යාවෙන් කරන සංඛාර, මෝඛකමට කරන සංඛාර නිසා. වතුරේ හදන බල්ලෝ වගෙයි. ආයතන මුළාවෙන් හදන ලෝකයක් මේ තියෙන්නේ. සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛාති කියලා කියන කොට එකක්වත් ඉතුරු කරලා නැහැ සැපක් කියන්න. නැතිනම් මේ සංඛාර වලින් කොටසක් දුක නැහැ කියලා වෙන් කරන්න පුළුවන් නේ. (එහෙම කරන පිරිසකුත් ඉන්නවා!) ආශ්වාසය ප්‍රශ්වාසය කාය සංඛාරයක්, ඕක දුක නෙවෙයි කියලා ලෝකයට අයිති විදියට බේරෙන්න බලනවා. නමුත් බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරන්නේ සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛාති කියලා යි. තේරුම් ගන්න බැරි කමට කියනවා ඕක වෙන පරියායක් කියලා. තමන්ගේ මෝඛකම නෙවෙයි දකින්නේ, දහම වෙනස් කරන්න හදනවා.

ධර්මයේ පැහැදිලිව අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා, සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛාති ආදී වශයෙන් කියලා තියෙනවා. ඕවා බුද්ධ වචන. අපි වගේ බුදුරජාණන්වහන්සේලා නිකම් වචන නාස්ති කරන්නේ නැහැ. අපේ මෝඛකමට තේරුම්ගන්න බැරිකම වෙනම කතාවක්.

එතකොට මතක තියාගන්න ලෝකය කියන්නේ සංස්කාර ගොඩක් බව. ඒ ලෝකය තමයි අපි අජ්ඣත්ත බහිද්ධ කියලා බෙදාගෙන ඉන්නේ. ඔය මෝඛකම නැති කරන්න තමයි බුදුරජාණන්වහන්සේ කායානුපස්සනාව දීලා තියෙන්නේ. කායානුපස්සනාවේ දී කියන්නේ වෙන මොකුත් නෙවෙයි, සමුදය බලන්න කියලා යි. සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති වෙන්න කියලා යි.

එතකොට තමන්ම බලන්න මෙපමණ කල් සමුදය හෙවිවේ බාහිරයෙන් ද, තමන් තුළින් ද කියලා. බුද්ධ උපදේශය ද අපි මේ අනුගමනය කරලා තියෙන්නේ කියලා නුවණින් විමසන්න. අපි හදාගත්ත ආනාපානසතියක් ද, නැතිනම් බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කළ ආනාපානසතිය ද වඩලා තියෙන්නේ කියලා හොඳට විමසන්න. මේ සම්බන්ධව අර්ථය සූත්‍රය¹⁸ විමසලා බලන්න. අර්ථය ස්වාමීන් වහන්සේ මේ බුද්ධ සාසනයේ පැවිදි වුණ ස්වාමීන්වහන්සේ නමක්. ඔහුට බුදුරජාණන්වහන්සේ පවසනවා 'අර්ථය ඔය විදියට වඩන ආනාපානසතියකුත් තියෙනවා, මම නැහැ කියන්නේ නැහැ. ඒ වුණාට බුද්ධ සාසනයේ ආනාපානසතිය නම් වඩන්නේ මෙන්න මෙහෙමයි' කියලා.

එතකොට අපිත් ආනාපානසතිය කියලා මෙව්වර කල් වඩලා තියෙන්නේ අන්‍ය සාසන වල ආනාපානසතිය ද, බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරපු ආනාපානසතිය ද කියලා තමන්ම නුවණින් විමසන්න. ආනාපානසතිය එන්නේ සතර සතිපට්ඨානයේ යි. සතර සතිපට්ඨානයේ කියන්නේ ම සමුදය ධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති කියලා යි. අපිත් සමුදයක් බලලා තියෙනවා, නමුත් ඒ බලලා තියෙන්නේ එළියෙන්. හේතු ටික - ලෝකයයි, ලෝක සමුදයයි බාහිරයෙන් හොයලා තියෙන්නේ. අපට ඇතිවෙන, නැතිවෙන හුස්ම තිබුණේ එළියේ. එතකොට තමන් තුළින් ලෝකයයි, ලෝක සමුදයයි දැක්කේ නැහැ නේ ද? නමුත් බුදුරජාණන්වහන්සේ පැහැදිලිව දේශනා කරනවා ලෝකයයි, ලෝක සමුදයයි, නිරෝධයයි, මාර්ගයයි තමන් තුළින් දකින්න¹⁹ කියලා. ආයතන තුළින් දකින්න කියලා.

ඉතින් නිකම් ම මෝඩයින් වගේ හුස්ම දිහා බලාගෙන හිටියාට බුදු දහමේ දේශනා කරන ආනාපානසතිය වැඩෙන්නේ නැති බව තේරුම් ගන්න ඕන. එහෙම වුණා නම් බුදුරජාණන්වහන්සේ නමක්

¹⁸ අර්ථය සූත්‍රය - සංයුත්ත නිකාය, මහාවග්ගපාළි, ආනාපානසංයුත්තය, එකධම්ම වර්ගය.

¹⁹ රොහිතස්ස සූත්‍රය - සංයුත්ත නිකාය, සගාථාවග්ගපාළි, දෙවපුත්තසංයුත්තය, නානාතිත්ථියවග්ගය.

අවශ්‍ය නැහැ, ඝෂණ සම්පත්තියක් අවශ්‍ය නැහැ. එතකොට වෙන්වේ සිත සියුම් වෙලා, හුස්ම දූනෙන්වේ නැතුව ගිහිල්ලා, අසඤ්ඤ තලයකට යනවා. ශුන්‍යතාවයකට යනවා. නමුත් ඒක ආයච්ච ශුන්‍යතාවය නම් නෙවෙයි කියලා දකින්න අපි දඤ්ඤ වෙන්න ඕන. කිසි දෙයක් දූනෙන්වේ නැතුව ඉඳලා, අසඤ්ඤ තලයකට ගිහිල්ලා කල්ප ගණනක් ඉඳලා ආයෙත් සසරටම වැටෙනවා. සංසාරයෙන් නම් ගැලවෙන එකක් නැහැ, පටිච්ච සමුප්පාදය දකින එකක් නැහැ, චතුරායච්ච සත්‍යය අවබෝධ වෙන එකක් නැහැ. ඒ නිසා අපි දඤ්ඤ වෙන්න ඕන දහම නුවණින් විමසන්න. මේ ලැබුණ ඝෂණ සම්පත්තියෙන් ප්‍රයෝජනයක් ගන්න. අපට එක එක්කෙනාගේ ධර්මයෙන් වැඩක් නැහැ. බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කළ ධර්මයයි අපි දකින්න ඕන.

ඒ නිසා හැම විටම දහමට ගලපන්න. පටිච්ච සමුප්පාදය දැක්කොත් විතරයි දහම දැක්කා වෙන්වේ. වෙන විදියක් තියෙන්න බැහැ. හුස්ම නැතිවෙනවා දැක්කාට පටිච්ච සමුප්පාදය දකින්නේ නම් නැති බව තේරුම් ගන්න.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: බාහිර හුස්ම මෝඩකමට පැනෙව්වේ කියන තැන තමයි පටිච්ච සමුප්පන්න බව දකින්න තියෙන්නේ. අවිද්‍යාව ඇති තාක් කල් බාහිර හුස්ම තියෙනවා. අවිද්‍යාව යෙදුණේ නැත්නම් - එතකොට දැනීමක් විතරයි තියෙන්නේ කියලා දකින්නේ නුවණින්, සමාධියෙන් නෙවෙයි. නමුත් දූන් වෙලා තියෙන්නේ සමඵයෙන් දැනීම ඉතුරුවෙලා. ඊටපස්සේ සමහරවිට නින්ද යනවා! එහෙම නැත්නම් මොකුත් නො දැනී යනවා. දැනීමක් නො දැනී යනවා. ඒක සමඵයෙන් වෙන වැඩක්. එතකොට අසඤ්ඤ තලයට තමයි යන්නේ.

නමුත් මේ සාසනයේ ආනාපානසතියේ දී දැනීම තියාගෙන නුවණින් පෙන්නනවා. ඇයි දැනීම තියාගෙන නුවණින් පෙන්නන්න කියන්නේ? අස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති වෙන්නයි මේ කියන්නේ. හුස්ම නැතුව ඉන්න නෙවෙයි, හුස්ම ගනිමින් හික්මෙන්න කියලායි කියන්නේ. දැනීම නැතුව හික්මෙන්න නෙවෙයි.

ඊළඟ කොටසේ දී තවත් පැහැදිලි වෙනවා. පස්සම්භයං කායසම්බාරං අස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති. පස්සම්භයං කියන්නේ සංසිදෙනවා කියන අර්ථය. හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න කොට හුස්ම සංසිදෙනවා. එහෙම සංසිදෙනවා, නමුත් ප්‍රශ්නය තියෙන්නේ එහෙම සංසිදුනාට පස්සේ අස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති වෙන්නේ කොහොමද කියලා දකින එකයි. හුස්ම ගනිමින්, හුස්ම දමමින් හික්මෙන්නේ කොහොම ද? අස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති, පස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති කියලා දේශනයේ පැහැදිලිව තියෙනවා.

ආයතන විදියට බලන කෙනාට මොකද වෙන්නේ? ආයතන මූලාවෙන් කරපු කාය සංස්කාරයක් කියලා එයාට නුවණ තියෙනවා. හුස්මක් හැදුවා කියලා, කයක් හැදුවා කියලා නුවණ තියෙනවා. අවිද්‍යාව තියෙනකම් කාය සංස්කාරයක්. අවිද්‍යාව නැත්නම් කාය සංස්කාරය සංසිදෙනවා. ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති. දැන් හොඳට මේ මොහොතේ හුස්ම දිහා බලන්න. ඉහළ පහළ යනවා හොඳට දූනෙනවා. දැන් ඔතන කාය සංඛාරය හදන්න උදව් වුණ ආයතන තමයි කායායතනයයි, මනායතනයයි. කායායතනයෙන් දෙන්න පුළුවන් දැනීමක් විතරයි. කායායතනයට නාසයක්, සුළඟක් දෙන්න බැහැ. එතකොට දැන් මේ මොහොතේ පෙනෙන්නේ දැනීම ද, හුස්ම ද? දූනෙන ස්වභාවයක් නම් තියෙනවා නේද? මුත - දැනීමේ නාසයකුත් නැහැ, සුළඟකුත් නැහැ. සුළඟක් නැතිනම් ඉහළ පහළ යන කතාවකුත් නැහැ. හුස්මක් කියලා හැදුවේ කවුද? මනස. දැනීම ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා මනසෙන් තමයි ඔය ටික ඔක්කෝම හැදුවේ. මනසෙන් හැදුව ඒවා කයට දූනෙන්න පුළුවන් ද? මනසෙන් හැදුව ඒවා නිකම් හීනයක් වගේ නේද? හිතෙන් හදන දෙය හිත දූනගන්නවා. තමන්ට ඕනේ දෙයක් හිතන්න පුළුවන්. නමුත් හිතන දේවල් එළියේ තියෙනවා ද? නාසයේ හැපෙනවා ද එළියේ තියෙන ඒවා? නාසයේ හැපෙන හුස්ම නිකම් අර වතුරේ හදපු බල්ලෙක් වගේ නේද?

එතකොට දැන් පෙනෙනවා අවිද්‍යාව තියෙනකම් නම් එළියේ හුස්ම තියෙනවා. අවිද්‍යාව තියෙනකම් නාසයකුත් තියෙනවා. නාසයේ හැපෙන ඉහළ පහළ යන හුස්මකුත් තියෙනවා. අවිද්‍යාව නැත්නම්

මොකද වෙන්නේ? ඕවා එකක්වත් පනවන්න බැහැ නේද? දැන් පෙනෙන්නේ මෙව්වර කල් මෝඩකමට පනවපු ඒවාගේ නිරෝධය යි. නිරෝධය දකිමින් හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න පුළුවන්. දැන් හුස්ම දිහා නෙවෙයි, දැනීම දිහායි බලාගෙන ඉන්නේ. නුවණින් පෙනෙනවා මෝඩකමට ඉස්සර හුස්මක් හදලා එළියෙන් තිබ්බා අවිද්‍යාව නිසා. නමුත් දැන් දන්නවා හිතෙන් හදන දෙය හිත දැනගන්නවා විතරයි නේ කියලා. කායායතනයෙන් දැනීමක් විතරක් නම් දීලා තියෙනවා කියලා. දැනීමට තැනකුත් නැහැ කියලා මතක තියාගන්න. දැනීම දැනීමක් විතරයි. නාසයක් පනවලා එළියෙන් තිබ්බාට පස්සේ තමයි නාසය තියෙන තැන ගැන කතා කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ. මුත කියන්නේ දැනීමක් විතරයි. ඒකේ රූප නැහැ. මුත කියන ස්වභාවයෙන් නවත්වපු නැති නිසා තමයි නාසයක්, හුස්මක්, ඉහළ-පහළ යෑමක්, දිග-කෙටි බවක් පැනෙව්වේ. රූප ලෝකයක් හැදුවා. සතරමහාධාතුව හැදුවා.

අවිද්‍යාව තියෙන කොට විඤ්ඤාණයෙන් දර්ශනය කරපු දේවල් තමයි නාසයයි, හුස්මයි. අවිද්‍යාව දුරු වුණහම විඤ්ඤාණං අනිදස්සනං වෙනවා. දැන් විඤ්ඤාණයට දර්ශනය කරන්න මොකුත් නැති වෙනවා. ඒ ඇයි? ඒවා අවිද්‍යාවෙන් පනවපු දේවල් නිසා. විඤ්ඤාණං අනිදස්සනං අනන්තං සබ්බතොපහං, එත්ථ ආපො ච පඨවී තෙජෝ වායො න ගාධති. එත්ථ දීඝඤ්ච රස්සඤ්ච අණුං ථූලං සුභාසුභං, එත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච, අසෙසං උපරුජ්ඣධති - කෙවඬ්ඪ සුත්‍රය²⁰. විඤ්ඤාණං අනිදස්සනං වෙන තැන දිග කෙටි, මහත හීනි, සුභ අසුභ කිසිවක් පිහිටන්නේ නැහැ. පඨවී, ආපො, තෙජෝ, වායො කිසිවක් පිහිටන්නේ නැහැ. නාමරූප ශේෂයක් නැතුවම උපරෝධනය වෙනවා. නමුත් අවිද්‍යාවෙන් පනවන කොට මේවා සියල්ලක්ම තියෙනවා.

මෙන්න මේක තමයි බුද්ධ දේශනාව. මේ වගේ තත්ත්වයක් තියෙනවා. මේක තමයි නිරොධෙ ඤාණං කියන්නේ. නිරොධෙ

²⁰ කෙවඬ්ඪ සුත්‍රය - දීඝනිකාය, සීලක්ඛන්ධවග්ගපාළි.

ඥාණං වුණොත් සම්මා දිට්ඨිය ඇති වෙනවා. නිරොධෙ ඥාණං නැත්නම් සම්මා දිට්ඨිය උපදින්න බැහැ.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: දැනීමට රූප පැනෙව්වේ නැත්නම් ප්‍රශ්නයක් නැහැ. නමුත් රූප පැනෙව්වොත් මතක තියාගන්න දැනීමෙන් නැවතිලා නැහැ කියන එක. එතකොට රූප කියන කොට ආශ්වාසය ප්‍රශ්වාසය දෙකම රූප. ඒ නිසා තමයි කායෙසු කායඤ්ඤානරාහං හික්කවෙ එවං වදාමි යදිදං අස්සාසපස්සාසා කියන්නේ. කය කියන කොට්ඨාස තියෙනවා නම් ඉන් එකක් තමයි ආශ්වාසය ප්‍රශ්වාසය කියලා බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරනවා. එතකොට ආශ්වාසය ප්‍රශ්වාසය කාය සංඛාරයක් බව තේරුම් ගන්න. දැනීමෙන් නැවැත්කුවා නම් කාය සංඛාරයක් වෙන්නේ නැහැ. කයක් සකස් කරන්නේ නැහැ.

ඇත්ත අවබෝධ වෙන කොට මොකුත් නිරුද්ධ කරන්න ඕනේ නැහැ. නිරෝධය සාක්ෂාත් වෙනවා. ආයතන පිරිසිදු දකින්න. සම්මා දිට්ඨිය කියන්නේ ඇත්ත ඇතිහැටි දකින නුවණ. ඒ නුවන ඇති කරගන්නයි දහම අහන්න ඕන. මාර්ගය තමයි ඇත්ත ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙන වැඩ පිළිවෙළ. සම්මා දිට්ඨියෙන් පටන් අරගෙන, නැවත නැවත පෙන්නලා දෙනවා. අපි තවම ඉන්නේ ලෝකයට අයිති දෘෂ්ටියේ. මේ මොනවා කතා කළත් අපි තවම හුස්මට අහුවෙනවා නේ. එහෙනම් වතුරේ බල්ලා ඉන්නවා කියන දෘෂ්ටියේ තමයි අපිත් ඉන්නේ. භාවිතා බහුලිකතා වෙන්න ඕන. මේ දැනගත්ත දෙය පැහැදිලි වෙනකම්, ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙනකම් නැවත නැවත පෙන්නලා දෙන්න වෙනවා.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: දැනීම විතරයි එළියේ මොකුත් නැහැ කියලා ඔය යන්න හදන්නේ දෘෂ්ටියකට. ඕක උච්ඡේද වාදය වෙනවා. දන් අපි නුවණින් පෙන්නන්නේ 'එළියේ යමක් තියෙනවා නම් ඒ තියෙන්නේ අවිද්‍යාව නිසායි' කියලා. ඒ ධර්මතාවය පෙන්නලා දෙන්න. හුස්ම නැහැ, නැහැ කියන්න එපා. එතකොට ඒක උච්ඡේද වාදය. හුස්ම තියෙනවා නම් තියෙන්නේ මේ මනසින් හදපු එක මනස දැනගෙන,

එතන ඇත්ත නො දැක, මෝඩකමට එළියෙන් තිබ්බ නිසායි කියන ධර්මතාවය පෙන්නලා දෙන්න.

බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරන්නේ සමුදය ධර්මය පෙන්නලා දෙන්න - සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති කියලා යි. හුස්ම නැහැ, නැහැ කිය කියා ඉන්න නෙවෙයි.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: බාහිර රූප සම්බන්ධ වෙන්නේ නැහැ කියන කොටම බාහිර රූප තියෙන බව පිලිඅරගෙන ඉවරයි. මෙතන අපි හිතන ටිකක් තියෙනවා, බාහිරයේ ධාතු තියෙනවා, ඔය දෙක සම්බන්ධ කරන එක තමයි වැරැද්ද කියලායි ඔය දකින්න හදන්නේ. ඔය කතාව නෙවෙයි මේ කියන්නේ. එහෙම සම්බන්ධ නො කරන්න ගිහින් දෑත් බාහිර රූපයට අනුවෙලා තියෙන්නේ. එතකොට තමයි එළියේ සතරමහාධාතුව අල්ලගන්නේ. 'එළියේ සතරමහාධාතුව තියෙනවා, අපි තමයි ඒකට මනසෙන් රූප හදලා ඒකට අලවලා තියෙන්නේ' කියලා කියන්නේ. නාමයටත් අනුවෙලා, රූපයටත් අනුවෙලා. නමුත් ඔය ධර්මතාවය නෙවෙයි මේ කියන්නේ කියලා හොඳට තේරුම් ගන්න. මේ කියන්නේ ඊට වෙනස් ධර්මතාවයක්.

'දෙයක්' තියෙනවා නම් අප්ප්ඤ්ඤා වේවා, බහිද්ධ වේවා, බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරන්නේ ඒකේ සමුදය දකිමින් ඉන්න කියලා යි. එතකොට එතන සමුදය මොකක් ද? ආයතන මුළාව. එතකොට ඔය මුළාව පෙන්වීම තුළයි අවිද්‍යාවෙන් හදන දේවල් හදන්නේ නැති දවසක් එන්නේ. මුළාව තුළ හදන දේවල් මුළාව දුරුවෙන කොට හදන්නේ නැති වෙනවා. අන්න ඒ ධර්මතාවයයි දකින්න ඕන. අපි ඒවා දෙපැත්තට වෙන් කර කර හිටියාට මුළාව දුරුවෙන්නේ නැහැ. අපි කොච්චර නැහැ කිව්වත් එතන අප්ප්ඤ්ඤා බහිද්ධ දෙක ඉතුරු වෙනවා. අප්ප්ඤ්ඤා එක අන්තයක්, බහිද්ධ තව අන්තයක්. නාමය එක අන්තයක්, රූපය තව අන්තයක් (මජ්ඣිමනිකායෙ සුත්තය)²¹.

²¹ මජ්ඣිමනිකායෙ සුත්තය - අභිගුත්තර නිකාය, ඡක්කනිපාතපාළි, මහාවග්ගය.

දැන් පෙන්නන්නේ අප්‍රකාශනය හටගත්තේ කොහොම ද, බහිද්ධ හටගත්තේ කොහොම ද කියලා යි. අවිද්‍යාව මතයි මේවා පනවලා තියෙන්නේ. අවිද්‍යාව නැත්නම් අප්‍රකාශනය බහිද්ධ දෙක පැනවෙන්නේ නැහැ කියන ධර්මතාවය නුවණින් දකිනවා. ඉමසමිං සති ඉදං හොති, ඉමසමිං අසති ඉදං න හොති කියන පටිච්ච සමුප්පන්න ධර්මතාවය දකිනවා. බුදුරජාණන්වහන්සේ පැහැදිලිව දේශනා කරනවා මේ අප්‍රකාශනය ආයතනත් සංඛතයි, පටිච්ච සමුප්පන්නයි. බහිද්ධ ආයතනත් සංඛතයි, පටිච්ච සමුප්පන්නයි කියලා. මේවා අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් හටගෙන තියෙන්නේ කියලා පෙන්නනවා. අවිද්‍යා, කර්ම, තණ්හා, ආහාර වලින් මෙතන අපි සාකච්ඡාවට ගන්නේ අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් හටගෙන තියෙන්නේ කියන ධර්මතාවය යි.

එතකොට අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් නම් අප්‍රකාශනය බහිද්ධ දෙක හටගන්නේ, අවිද්‍යාව දුරු වුණ මනසකට ඕවා හටගන්න පුළුවන් වෙයි ද කියලා හොඳට නුවණින් විමසන්න. හටගන්න බැහැ. ඔන්න ඔය ධර්මතාවයයි දකින්න ඕන. අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් යමක් හටගත්තා ද, අවිද්‍යාව දුරු වුණ දවසට ඒවා ගැන කතා කරන්න බැහැ හට නො ගන්න නිසා. එතකොට ඒක හැඳුණු සතරමහාධාතුවක් ගැනවත් කතා කරන්න බැහැ. උපමාවේ වතුරේ බල්ලා නැති වුණොට බල්ලා සකස් වූ සතරමහාධාතුව තියෙනවා කියන තැනකට ගියොත් ඒත් මෝඩකම යෙදිලා නේද? මෙහේ මෝඩකමට බල්ලෙක් උපද්දලා එළියෙන් තියලා, උඟ හැදිවිච්ච සතරමහාධාතුව හරි ඉතුරු කරගත්තොත් ඒත් මෝඩකම යෙදිලා. එතෙත්ටත් යන්න එපා කියලායි මේ කියන්නේ.

'දෙයක්' තියෙනවා නම් ඒකේ සමුදය බලන්න. සමුදයේ හැමවිටම අවිද්‍යාව, ආයතන මුළාව තියෙනවා. මේක හරිම සරළ ධර්මතාවයක්. ආයතන මුළාවෙන් හදපු ලෝකයක් අපි මේ පරිහරණය කරන්නේ. බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරන්නේ ආයතන පිරිසිදු දකින්න කියලා යි. ඒක දකින්න දැක් වෙන්න ඕන. එතකොට මේ ලෝකයට අයිති ඕනෑම දෙයක්, තමන් දන්න, පාඩම් කරපු රූප විසිඳුම කිව්වත්, ඔය සියල්ලටම පොදු එක ධර්මතාවයයි. ඒ සියල්ලම

අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාර. අපට තේරෙන භාෂාවෙන් කිව්වොත් 'චතුරේ හදපු බල්ලෙක්'. ගැඹුරු භාෂාවෙන් කිව්වොත් 'අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරයක්'. මෝඩකමට පනවපු දේවල්.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: මෝඩකම තියෙනකම් ඕවා ගැන කතා කර කර ඉන්න පුළුවන්. රූපයක් තියෙනකම් ඒක කඩ කඩා විස්තර ටික බලන්න පුළුවන්. ඒ රූප තියෙනවා නම්. බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරන්නේ ඒ තියෙන රූපයේ සමුදය ධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති වෙන්න කියලා යි. ඒ තියෙන රූපය තමයි කෙටියෙන් බෙදුවේ අජ්ඣන්ත බහිද්ධ කියලා. එතකොට මුළු ලෝකයම අනුවෙලා ඉවරයි. සතරමහාධාතුව වුණත් අජ්ඣන්ත ද, බහිද්ධ ද කියලා හොයා ගන්න දක්ෂ වෙන්න. ඒ සඳහා කායානුපස්සනාව වඩන්න ඕන - ඉති අජ්ඣන්තං වා කායෙ කායානුපස්සි විහරති, බහිද්ධා වා කායෙ කායානුපස්සි විහරති වෙන්න ඕන. කායානුපස්සනාව වඩන කොට රූපයෙන් එතෙර වෙනවා. සමුදය දකින කොට පටිච්ච සමුප්පාදය දන්න කෙනාට පෙනෙනවා සමුදය තියෙනකම් විතරයි යමක් ගැන කතා කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ කියලා. සමුදය නැත්නම් නිරෝධයි. නිරෝධය කියන්නේ උපදින්නේ නැහැ කියන ධර්මතාවය.

ඉතින් රහත්වෙන්න නම් ඉපදීම නැති කරන්න ඕන. උපද්ද උපද්ද රහත්වෙන්න බැහැ. බිණා ජාති කියන්නේ තවත් ඉපදීමක් නැහැ. මැරුණායින් පසුව ඉපදීමක් ගැන නෙවෙයි මේ කියන්නේ. මැරෙන්නක් ඉපදිලා ඉන්න එපැයි! ඉපදුනේ නැත්නම් මැරෙන්නේ කවුද? ඔන්න මරණයක් නැති කරනවා. ඉපද්දුවේ නැත්නම් මරණය නැහැ. මේව නුවණින් සෙවිය යුතු තැන්. අපි අපේ මෝඩකමට උපද්දවා ගත්ත රහතන්වහන්සේ මැරෙනවා කියලා කියනවා. මැරෙනවා කියන්න කැමති නැති නිසා පිරිනිවන්පානවා කියලා කියනවා! නමුත් රහතන්වහන්සේ නම් උදාන වාකාස් කියනවා - බිණා ජාති - ඉපදීමක් නැහැ, මරණයක් නැහැ කියලා. අපි හදාගත්ත රහතන්වහන්සේ උපදිනවා, මැරෙනවා විතරක් නෙවෙයි, ලෙඩ වෙනවා, වයසට යනවා, ඔක්කෝම දුක් ටිකක් තියෙනවා කියලා අපි මෝඩකමට කියනවා. නමුත් රහතන්වහන්සේ කියනවා දුක ඉතුරු

නැතුව නිරුද්ධ කළා කියලා. නමුත් මෝඩකමට අපි කියනවා 'එහෙම කොහොමද, මැරෙනකම් තියෙනවා නේ' කියලා. ඉතින් ඕවා දෘෂ්ටි බව නුවණින් දකින්න. දහම තේරුම් ගත්තේ නැතිකමට තියෙන දෘෂ්ටි. ඕවා සක්කාය දිට්ඨිය මත කියන කතා. කෙටියෙන්ම කිව්වොත් එව්වරයි කියන්න තියෙන්නේ! රූපයක් අල්ලගෙන කියන කතා සියල්ලම සක්කාය දිට්ඨිය තුළ ඉදන් කියන කතා බව හොඳින් තේරුම් ගන්න. සක්කාය දිට්ඨිය දුරු වුණොත් ඔය කතා යෙදෙන්නේ නැහැ. ඕවා මෝඩ කතා කියලා පෙනෙනවා. අර වතුරේ ඉන්න බල්ලා ගැන අහන ප්‍රශ්න ඔක්කෝම මෝඩ ප්‍රශ්න. ප්‍රශ්න වැරදියි. ප්‍රශ්න වැරදි බව තේරුම් ගන්නවත් අපට නුවණක් නැහැ.

ඉතින් ඕවා තේරුම්ගන්න තමයි කායානුපස්සනාව යටතේ මේ ආනාපානසතිය දීලා තියෙන්නේ. අපි ඒකේ සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කියන කැල්ල අමතක කරලා අපට ඕනේ විදියට ආනාපානසතිය වඩනවා. ඒක බුද්ධ දේශනාව නෙවෙයි. සමුදයක් හෙව්වත් හොයලා තියෙන්නේ එළියෙන්. 'අර එළියේ තියෙන හුස්ම ඇති වුණා, නැති වුණා නේ, ඉතින් මම අනිත්‍ය බැලුවා නේ' කියලා හිතනවා. එතකොට අනිත්‍ය බලපු, අනිත්‍ය අවබෝධ කරපු 'මම' නම් ඉතුරු වෙයි. එහෙම හිතුවාට සක්කාය දිට්ඨිය කැඩෙන්න විදියක් නම් නැහැ කියලා නුවණින් දකින්න.

මේවා මෙහෙම කිව්වේ නැත්නම් තේරුම් ගන්නේ නැහැ. ඒකයි මෙහෙම කියන්නේ. හුරතල් කර කර ඉඳලා හරියන්නේ නැහැ. ඇත්ත ඇතිහැටි පෙන්නලා දෙන්න ඕන. වැරද්ද වැරද්දම යි. දහමට ගළපලා නුවණින් බලන්න. මේවාට එකඟ වෙන්නේ නැත්නම් බය නැතුව කතා කරන්න, ප්‍රශ්න කරන්න. හුඟ දෙනෙක් මේ ආනාපානසතිය වරදවාගෙන ඉන්නවා. බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරපු ආනාපානසතිය මොකක් ද කියන එක යටහිතල්ලා තියෙන්නේ.

දැන් තේරෙනවා ද පස්සම්භයං කායසඛ්ඛාරං අස්සසිස්සාමි'ති සික්ඛති කියන්නේ මොකක් ද කියලා? හුස්ම ගනිමින් හොඳට

බලාගෙන ඉන්න පුළුවන් කායසංඛාර සකස් කරන්නේ නැතුව. ප්‍රඥාවෙන් දැකීම තුළ ඇස් ඇරගෙන හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉඳලා හුස්ම සංසිදෙන න පුළුවන්. කායසංඛාර නො කර බලාගෙන ඉන්න පුළුවන්. ආයතන ගැන සිහිය නුවණ පිහිටියොත් කායසංඛාර සකස් වෙන්නේ නැහැ. හිතෙන් හදන එක කයක් බවට පත් කරන්නේ නැහැ. එතකොට හුස්ම කයක් පනවන්නේ නැහැ. දැනීමක් විතරක් තියෙයි.

අන්න එදාට තමයි තේරෙන්නේ බුදුරජාණන්වහන්සේ මුතෙ මුතමත්තං හවිස්සති කියලා දේශනා කරලා තියෙන්නේ මොකක් ද කියලා. දැනීම දැනීමක් විදියට හික්මෙන කිව්වේ. මුතෙ මුතමත්තං හවිස්සති කියන එක යන්තම් හෝ තේරුම් යන්නේ එදාට යි. දැන් අපි දැනීමක් විතරයි කියලා කිව්වාට උච්ඡේද වාදයට වැටිලා තියෙන්නේ. දැනීම මත ඉඳගෙන අපි අවිද්‍යාවෙන් පනවන ටික හඳුන ගත්තොත්, ඒ පනවන ටිකේ සමුදය දැක්කොත් එතකොට සමුදය දැකීම තුළ පනවන්නේ නැති වෙනවා. ඒ අවබෝධය තුළ පනවන්නේ නැති වෙනවා මිසක් ඕක දකිනකම් මුතෙ මුතමත්තං වෙන්න බැහැ. අපි වචනයට කිව්වාට 'දැනීම විතරයි' කියලා, අපට දැනීම අල්ලන්න බැහැ. අපි අවිද්‍යාවෙන් කරන ටිකයි පෙන්නලා දෙන්න ඕන. 'ඕක මේ මෝඩකමට පනවන එකක් නේ. මෝඩකම නැත්නම් පැනවෙන්නේ නැහැ නේ' කියන ධර්මතාවය - සමුදය, නිරෝධය පෙන්නන්න ඕන.

ප්‍රශ්නය: පනවන එක නැවැත්වුවොත් හරි නේ ද?

පිළිතුර: අපි අවිද්‍යාව නිසා පනවනවා. පනවන එක පුළුවන් නම් නවත්වන්න බලන්න! හැමවෙලේම අපි පනවගෙනයි ඉන්නේ. මේ ආයතන ගැන සිහිය නුවණ පිහිටගෙන ඔය පැනවීමක් බව නුවණින් දකින්න උත්සාහ කරන්න. හිතුවත් නැතත් අපි පනවනවා. හදන හැම හිතේම ඔය මෝඩකම යෙදෙනවා. ඒ නිසා එක ක්‍ෂණයකටවත් ඔය නුවණ ගන්න බලන්න. අපට එහෙම හැමවෙලේම පිහිටලා ඉන්න බැහැ. හැමවෙලේම නුවණ යෙදෙන්නේ රහතත්වහන්සේට පමණයි. එක ක්‍ෂණයකට විදර්ශනය කරලා, ඒක භාවිතා බහුලිකතා

කරන්න. දැන්වත් මේ පැනවීමක් කියලා ආයතන වෙන් කරමින් දකින්න. බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරන්නේ සතියක් මෙහෙම කළොත්, දවසක් කළොත්, දවස් භාගයක් කළොත් ඒත් ඇති අනාගාමී හෝ රහත් වෙන්න කියලා. එහෙම ධර්මතාවයක් මේ කියන්නේ.

අපි මුලින් වෙන් කළාට ඇත්ත පෙන්නන කොට අප්ප්ඤ්ඤා බහිද්ධ කියලා වෙන් කරන්න බැරි වෙනවා. දැන් නාසය අප්ප්ඤ්ඤා, හුස්ම බහිද්ධ - එළියේ තියෙන සුළඟ ඇවිල්ලා නාසයේ හැපෙනවා කියලායි අපි පනවගන්නේ. අප්ප්ඤ්ඤා බහිද්ධ තියෙන්නේ ලෝකයේ ඉන්න කෙනාට යි. එහෙම තියෙන කෙනාට ඒකේ සමුදය දකින්න කියලායි කියන්නේ. කයක් තියෙනවා නම් ඒකේ සමුදය බලන්න. හිතෙන් මවාගෙන බලන්න ඕන නැහැ, දැනට කයක් තියෙනවා නම් ඒ කයේ සමුදය බලන්න. කායෙ කායානුපස්සි විහරති වෙන්න.

අපි මේ ආනාපානසති සූත්‍රය ගැන හුඟක් කතා කරලා තියෙනවා. නාහං භික්ඛවෙ මුට්ඨස්සතිස්ස අසම්පජානස්ස ආනාපානස්සතිං වදාමී කියලා කිව්වේ ඇයි කියලා දැන් තේරෙයි. එතකොට මුට්ඨස්සති ස්වභාවයෙන් - මුළාවෙන් ඇති කරගත්ත ලෝකයෙන් මිඳෙන්නයි මේ කායානුපස්සනාව, වේදනානුපස්සනාව තියෙන්නේ. ඒ ටික කරන්නේ නැතුව චිත්තානුපස්සනාවට යන්න බැහැ. මුට්ඨස්සති අසම්පජාන කෙනාට චිත්තානුපස්සනාව කරන්න බැහැ කියලා දේශනා කරලා තියෙනවා.

නමුත් අපි මොකද කරන්නේ 'නැහැ, නැහැ, මට චිත්තානුපස්සනාව කරන්න ඕනේ, ධම්මානුපස්සනාව කරන්න ඕනේ' කියලා තවම ලෝකයට අහුවෙලා ඉඳන් චිත්තානුපස්සනාවට, ධම්මානුපස්සනාවට පනින්න හදනවා! නමුත් ඒක කරන්න බැහැ. අපි බුද්ධ දේශනාව අනුගමනය කළ යුතු යි. ඉතින් ඒ මුට්ඨස්සතියෙන්, අසම්පජානයෙන් මිඳෙන්න කායානුපස්සනාව හොඳට වඩන්න. සමුදය ධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති වෙන්න ලෝකයෙන් එතෙර වෙන විදියට. මෙව්වර කල් අපි ඕක වඩලා තියෙන්නේ ලෝකයට අයිති විදියට යි. දැන් ලෝකයෙන් එතෙර වෙන විදිය හඳුනගන්න.

එතකොට බුදුරජාණන්වහන්සේ නමක් පෙන්නන්නේ නිකම් හුස්ම දිහා බලාගෙන ඉන්න නෙවෙයි. සම්මා දිට්ඨිය ඇති කරගෙන සමුදය බලමින් ඉන්න. හුස්මක් තියෙනවා නම්, කයක් තියෙනවා නම්, බාහිර රූපයක් තියෙනවා නම් ඒකේ සමුදය මොකක් ද කියලා බලන්න. එහෙම බලන කෙනා අනිස්සිතො ව විහරති න ව කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති වෙනවා. එහෙම කෙනාට කායානුපස්සනාවේ ප්‍රතිඵල ලැබෙයි. ඒක නිකම් ම දූනෙන්නේ නැතුව ඉදිමක් නෙවෙයි. දැනීම තුළ අහු නොවී ඉදිමක් කියලා නුවණින් දකින්න.

බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරන්නේ ඇහැ පාවිච්චි කරන්න රූපයට අහුවෙන්න එපා, කන පාවිච්චි කරන්න ශබ්දයට අහුවෙන්න එපා, ආයතන පරිහරණය කරන්න ලෝකයට අහුවෙන්න එපා කියලා. ඒක තමයි බුද්ධ දේශනාව. ආයතන ටික වහගෙන ඉන්න නෙවෙයි. එතකොට වෙන්නේ අරූපාවචර අසඤ්ඤ තල වලට යනවා. නිවාප සුත්‍රයේ²² කියනවා ආයතන පරිහරණය කරන්න ලෝකයට අහුවෙන්න එපා. තණකොළ කන්න වැද්දාට අහුවෙන්නේ නැතුව. එහෙම ධර්මතාවයක් මේක. ඒ තැන දක්වා යන්නයි අපි දහම නුවණින් විමසිය යුත්තේ.

²² නිවාප සුත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, මූලපණ්ණාසකය, ඔපම්මවග්ගය.

2017 දෙසැම්බර් 19 වන දින අන්තර්ජාලය ඔස්සේ පැවැත් වූ
ධර්ම සාකච්ඡාව (සවනට සිසිලස)

අවධිකතාගර සූත්‍රය²³

'ඉධ, ගහපති, හික්ඛු - මේ සාසනයෙහි මහණතෙම - විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි - කාමයන්ගෙන් වෙන්වම, අකුසල ධර්මයන්ගෙන් වෙන්ව - සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං - විතක්ක විචාර සහිත වූ විවේකයෙන් හටගත් ප්‍රීති සුඛය ඇතිව - පයමං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරති - ප්‍රථම ධ්‍යානයට පැමිණ වාසය කරනවා. සො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති - හෙතෙම මෙසේ මෙනෙහි කරනවා.

'ඉදම්පි පයමං ඤානං - මේ ප්‍රථම ධ්‍යානය - අභිසඞ්ඛනං - හේතුප්‍රත්‍යයෙන් හටගත් - අභිසඤ්චෙතයිතං - චේතනා වලින් (සිතෙන්) උපදවන ලද්දක් - යං ඛො පන කිඤ්චි - යම්කිසි දෙයක් - අභිසඞ්ඛනං අභිසඤ්චෙතයිතං - හේතුප්‍රත්‍යයෙන් හටගත්තා නම්, සිතෙන් උපදවන ලද්දක් නම් - තදනිච්චං - ඒ දෙය අනිත්‍යයි - නිරොධධම්ම'න්ති - නිරෝධ ධර්මයක් කියලා - පජානාති - විශේෂයෙන් දැනගන්නවා.

සො තත්ථ ධීතො - හෙතෙම මෙසේ සිටින විට - ආසවානං ඛයං පාපුණාති - ආසුව ක්ෂය වෙනවා. මෙතන තේරුම් ගන්න ඕන ආසුව ක්ෂය වෙන්නේ රහතත්වහන්සේගෙ යි. එතකොට මෙහෙම ඉන්න කෙනා රහත්භාවයට පත්වෙනවා කියන අදහස තමයි තියෙන්නේ.

නො වෙ ආසවානං ඛයං පාපුණාති - ආසුව ක්ෂය වූණේ නැත්නම් - තෙනෙව ධම්මරාගෙන තාය ධම්මනන්දියා පඤ්චන්තං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා ඔපපාතිකො හොති - පංච

²³ අවධිකතාගර සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, මජ්ඣිමපණ්ණාසපාළි, ගහපතිවග්ගය.

ඔරම්භාගිය සංයෝජන ප්‍රභීණ වෙලා ඕපපාතික වෙනවා - තත්ව පරිනිබ්බාසී - එතැනම පරිනිබ්බාණයට පත්වෙනවා - අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා - ඒ ලෝකයෙන් පෙරලා එන්නේ නැහැ.

අයම්පි බො, ගහපති, තෙන භගවතා ජානතා පස්සතා අරහතා සම්මාසම්බුද්ධෙන එකධම්මො අක්ඛාතො - මෙන්න මේක තමයි ගාහපතිය ඒ දන්න දකින අරහත් වූ සම්මාසම්බුද්ධ වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒක ධර්මයක් ලෙස දේශනා කළේ - යත්ව - කුමක් සඳහා ද? - හික්ඛුනො අප්පමත්තස්ස ආතාපිනො පහිතත්තස්ස විහරතො අවිමුත්තඤ්චෙව චිත්තං විමුච්චති අපරික්ඛිණා ච ආසවා පරික්ඛයං ගච්ඡන්ති, අනනුප්පත්තඤ්ච අනුත්තරං යොගක්ඛෙමං අනුපාපුණාති - කෙලෙස් දුරුවෙන්න, රහත්භාවය ලබන්න, නො මිදුණු හිත මිඳෙන්න, නො ලැබුණු අනුත්තර වූ ධර්මතා ලැබෙන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ එක් ධර්මයක් දේශනා කරලා තියෙනවා.

ඉහත පාඨ අපි නැවතත් සාරංශ කළොත් - යම්කිසි හික්ෂුවක් කාමයන්ගෙන්, අකුසල ධර්මයන්ගෙන් වෙන්ව, විතක්ක විචාර සහිත වූ විචේකයෙන් හටගත් ප්‍රීති සුඛය සහිත ප්‍රථම ධ්‍යානයට පැමිණ වාසය කරයි ද, හෙතෙම මෙන්න මේ විදියට මෙනෙහි කරනවා. 'මේ ප්‍රථම ධ්‍යානය හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත්, චේතනා වලින් (සිතෙන්) උපදවන ලද්දක්. යම්කිසි දෙයක් හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත්තා නම්, සිතෙන් උපදවන ලද්දක් නම් ඒ දෙය අනිත්‍යයි, නිරෝධ ධර්මයක් කියලා විශේෂයෙන් දැනගන්නවා. එහෙම ඉන්න කෙනාගේ ආසුව ක්ෂය වෙනවා. ආසුව ක්ෂය නො වුණොත් පංච ඔරම්භාගිය සංයෝජන ප්‍රභීණ කරලා ඕපපාතික වෙලා එතැනම පරිනිබ්බාණයට පත් වෙනවා. නැවත මේ ලෝකයට එන්නේ නැහැ. මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ එක ධර්මයක්.

පුන ච පරං ගහපති - නැවතත් ගහපතිය - හික්ඛු විතක්කවිචාරානං වූපසමා - හික්ෂුවක් විතක්ක විචාර සංසිද්ධලා - අප්ඤ්ඤානං සම්පසාදනං...-පෙ- දුතියං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරති - ද්විතීය ධ්‍යානයට සමච්ඡිලා විහරණය කරනවා. සො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති -

ඔහුත් මෙන්ම මෙහෙම මෙනෙහි කරනවා - ඉදම්පි බො දුතියං ඝානං අභිසම්බතං අභිසංඝ්ඤ්චෙතයිතං - මේ දෙවෙනි ධ්‍යානයත් අභිසම්බතයි, අභිසංඝ්ඤ්චෙතයිත යි. පළවෙනි ධ්‍යානයට මෙන්ම ඉතුරු ටිකත් සිදුවෙලා ඒ කෙනා එක්කෝ ආසුව ක්ෂය වෙලා රහත් වෙනවා. නැතිනම් අපට තේරුම් ගන්න පුළුවන් අනාගාමී වෙලා ඕපපාතිකව අදාළ බ්‍රහ්මලෝකයක ඉපදිලා එතැනින් රහත්භාවය ලබාගන්නවා කියලා.

පුන ච පරං ගහපති භික්ඛු ජිනියා ච විරාගා - ශ්‍රීතියෙනුත් අතහැරලා, විරාග වෙලා -පෙ- තතියං ඝානං උපසම්පජ්ජ විහරති - තුන්වැනි ධ්‍යානයට සමවැදිලා ඉන්නවා. සො ඉති පටිසංඝ්ඤ්චිකංඛි - ඔහුත් මෙන්ම මෙහෙම මෙනෙහි කරනවා - ඉදම්පි බො තතියං ඝානං අභිසම්බතං අභිසංඝ්ඤ්චෙතයිතං - මේ තුන්වෙනි ධ්‍යානයත් අභිසම්බතයි, අභිසංඝ්ඤ්චෙතයිතයි. එයාත් ඒ තුළින් රහත්භාවය ලබනවා, රහත් වෙන් බැරි වුණොත් අනාගාමී වෙලා පිරිනිවන් පානවා කියලා.

පුන ච පරං ගහපති භික්ඛු සුඛස්ස ච පහානා -පෙ- සුඛයත් අයින් කරලා - චතුස්සං ඝානං උපසම්පජ්ජ විහරති - චතුර්ස්ව ධ්‍යානයට සමවැදිලා ඉන්නවා. සො ඉති පටිසංඝ්ඤ්චිකංඛි - ඔහුත් මෙන්ම මෙහෙම මෙනෙහි කරනවා - ඉදම්පි බො චතුස්සං ඝානං අභිසම්බතං අභිසංඝ්ඤ්චෙතයිතං - මේ හතරවෙනි ධ්‍යානයත් අභිසම්බතයි, අභිසංඝ්ඤ්චෙතයිතයි. එයාත් ඒ තුළින් රහත්භාවය ලබනවා, රහත් වෙන් බැරි වුණොත් අනාගාමී වෙලා පිරිනිවන් පානවා කියලා.

ඊළඟට තව විදියක් කියනවා - පුන ච පරං ගහපති භික්ඛු මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරික්ඛා විහරති - මෙත්තා සහගත චේතනාව එක දිසාවකට පතුරවලා වාසය කරනවා. තථා දුතියං, තථා තතියං, තථා චතුස්සං - සතර දිසාවටම පතුරවාගෙන වාසය කරනවා. ඉති උද්ධමධො තිරියං - උඩ, යට, හරස් අතට - සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන

අබ්‍යාපජ්ඣෙකාන ඵරිඤ්චා විහරති - ඔය විදියට මෙත්තා සහගත සිතුවිලි අප්‍රමාණව මහග්ගතව පතුරවාගෙන වාසය කරනවා. සො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති - ඔහුත් මෙන්න මෙහෙම මෙනෙහි කරනවා - අයම්පි ඛො මෙත්තාවෙතොවිමුක්ති - මෙන්න මේ මෙත්තා වෙතොවිමුක්තියත් අභිසඞ්ඛතා අභිසඤ්චෙතයිතා - මෙනන හොදට තේරුම් ගන්න, දැන් මෙනෙහි කරන්නේ මේකත් අභිසඞ්ඛතයි, අභිසඤ්චෙතයිතයි කියලා. යං ඛො පන කිඤ්චි අභිසඞ්ඛතං අභිසඤ්චෙතයිතං - යම්කිසි දෙයක් අභිසඞ්ඛත නම්, අභිසඤ්චෙතයිත නම්, තදනිච්චං නිරොධධම්ම'න්ති පජානාති - මේක අනිත්‍යයි, නිරෝධ ධර්මයක් කියලා දැනගන්නවා. සො තඤ්ච ධීතො - එහෙම ඉන්න කෙනා පෙර කියන ලද ආකාරයටම රහත් වෙනවා, එහෙම නැත්නම් අනාගාමී වෙලා එතැන දී මාර්ගය සම්පූර්ණ කරනවා කියලා.

පුන ච පරං ගහපති භික්ඛු - නැවතත් භික්ඛුවක් - කරුණාසහගතෙන වෙනසා -පෙ- මුදිතාසහගතෙන වෙනසා -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතෙන වෙනසා -පෙ- එකං දිසං ඵරිඤ්චා විහරති, තථා දුකියං, තථා තතියං, තථා චතුසුථං - සතර දිසාවටම, ඒ වගේම - ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං උපෙක්ඛාසහගතෙන වෙනසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ඣෙකාන ඵරිඤ්චා විහරති - බ්‍රහ්මවීරහණ හතරම ඔය විදියට කියනවා. එතකොට උපේක්ෂා බ්‍රහ්ම විහරණයේ ඉන්න කෙනා සො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති - මෙන්න මෙහෙම මෙනෙහි කරනවා. අයම්පි ඛො උපෙක්ඛාවෙතොවිමුක්ති - මෙන්න මේ උපේක්ෂා සහගත වේතො විමුක්තිය - අභිසඞ්ඛතා අභිසඤ්චෙතයිතා. යං ඛො පන කිඤ්චි අභිසඞ්ඛතං අභිසඤ්චෙතයිතං තදනිච්චං නිරොධධම්ම'න්ති පජානාති. සො තත්ථ ධීතො -පෙ- අනුත්තරං යොගක්ඛෙමං අනුපාපුණාති.

එතැන දී තේරුම් ගන්න මෙත්තා, මුදිතා, කරුණා, උපෙක්ඛා කියන වේතො විමුක්ති වලට සමචැදුණු කෙනාත් මෙන්න මේ විදියට මෙනෙහි කළොත් - ඒකත් අභිසඞ්ඛතයි, අභිසඤ්චෙතයිතයි කියලා - එහෙම කෙනා තේරුම් ගන්නවා - තදනිච්චං නිරොධධම්ම'න්ති

පජානාති. ඒ තුළින් එයාට පුළුවන් රහත් වෙන්න හෝ එහෙම නැත්නම් අනාගාමී වෙලා එතැන දී මාර්ගය සම්පූර්ණ කරගන්න.

ඊළඟට තවත් කියනවා - පුන ව පරං ගහපති භික්ඛු සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා - සියලු රූප සංඥාවන් සමතික්‍රමණය කරලා - පටිසසඤ්ඤානං අත්ඵගමා - පටිස සංඥාව දුරු කරලා - නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා - නානත්ව සංඥා මෙනෙහි කරන්නේ නැතුව - අනන්තො ආකාසො ති ආකාසානඤ්චායනනං උපසම්පජ්ජ විහරති - ආකාසානඤ්චායනනයට සමවැදිලා විහරණය කරනවා. සො ඉති පටිසඤ්චිකති - එයා මෙන්න මෙහෙම මෙනෙහි කරනවා - අයම්පි ඛො පන ආකාසානඤ්චායනනසමාපත්ති අභිසම්බතා අභිසඤ්චෙතයිතා - මේකත් අභිසම්බතයි, අභිසඤ්චෙතයිතයි. යං ඛො පන කිඤ්චි අභිසම්බතං අභිසඤ්චෙතයිතං - යමක් අභිසම්බත නම්, අභිසඤ්චෙතයිත නම් - තදනිච්චං නිරොධධම්මන්ති පජානාති - ඒක අනිත්‍යයි, නිරෝධ ධර්මයක් කියලා දැනගන්නවා. සො තත්ථ ධීතො -පෙ- අනුත්තරං යොගක්ඛෙමං අනුපාපුණාති.

පුන ව පරං ගහපති භික්ඛු සබ්බසො ආකාසානඤ්චායනනං සමතික්කමා - ආකාසානඤ්චායනනයත් සමතික්‍රමණය කරලා - අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති විඤ්ඤාණඤ්චායනනං උපසම්පජ්ජ විහරති - විඤ්ඤාණඤ්චායනනයට සමවැදිලා විහරණය කරනවා. සො ඉති පටිසඤ්චිකති - එයා මෙන්න මෙහෙම මෙනෙහි කරනවා - අයම්පි ඛො විඤ්ඤාණඤ්චායනන සමාපත්ති අභිසම්බතා අභිසඤ්චෙතයිතා - මේකත් අභිසම්බතයි, අභිසඤ්චෙතයිතයි. යං ඛො පන කිඤ්චි අභිසම්බතං අභිසඤ්චෙතයිතං තදනිච්චං නිරොධධම්මන්ති පජානාති. සො තත්ථ ධීතො -පෙ- අනුත්තරං යොගක්ඛෙමං අනුපාපුණාති.- යමක් අභිසම්බත නම්, අභිසඤ්චෙතයිත නම් ඒක අනිත්‍යයි, නිරෝධ ධර්මයක් කියලා දැනගන්නවා.

පුන ව පරං ගහපති භික්ඛු සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායනනං සමතික්කම්ම නස්ථි කිඤ්චිති ආකිඤ්චඤ්ඤායනනං උපසම්පජ්ජ විහරති - විඤ්ඤාණඤ්චායනනයත් සමතික්‍රමණය කරලා

ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට සමවැදිලා විහරණය කරනවා. සො ඉති පටිසඤ්චිකති - එයාත් මෙහෙම මෙනෙහි කරනවා - අයම්පි ඛො ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති අභිසඞ්ඛනා අභිසඤ්චෙනයිතා - මේ ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තියත් අභිසඞ්ඛනයයි, අභිසඤ්චෙනයිතයි. යං ඛො පන කිඤ්චි අභිසඞ්ඛනං අභිසඤ්චෙනයිතං තදනිච්චං නිරොධධම්මන්ති පජානාති. සො තත්ථ ධීතො ආසවානං ඛයං පාපුණාති. - එහෙම ඉන්න කෙනා ආසුව ක්ෂය කරනවා. නො වෙ ආසවානං ඛයං පාපුණාති - ආසුව ක්ෂය වුණේ නැතිනම් - තෙනෙව ධම්මරාගෙන තාය ධම්මනන්දියා පඤ්චන්තං ඔරම්භාගියානං සංයෝජනානං පරික්ඛයා ඔපපාතිකො හොති, තත්ථ පරිනිබ්බායී - පංච ඔරම්භාගිය සංයෝජන ප්‍රභිණ වෙලා ඔපපාතික වෙනවා එතැනම පරිනිබ්බාණයට පත්වෙනවා - අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා - නැවත මේ ලෝකයට එන්නේ නැහැ.

අයම්පි ඛො, ගහපති, තෙන භගවතා ජානතා පස්සතා අරහතා සම්මාසම්බුද්ධෙන එකධම්මො අක්ඛාතො - මේ විදියට තමයි ගාහපතිය ඒ සියල්ල දන්නා වූ, දක්නා වූ අරහත් වූ සම්මාසම්බුද්ධ වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒක ධර්මයක් දේශනා කළේ - යත්ථ - කුමක් සදහා ද? - හික්ඛුතො අප්පමත්තස්ස ආතාපිතො පහිතත්තස්ස විහරතො අවිමුත්තඤ්චෙව විත්තං විමුච්චති අපරික්ඛීණා ච ආසවා පරික්ඛයං ගච්ඡන්ති, අනනුප්පත්තඤ්ච අනුත්තරං යොගක්ඛෙමං අනුපාපුණාති - කෙලෙස් දුරුවෙන්න, රහත්භාවය ලබන්න, නො මිදුණු හිත මිදෙන්න, නො ලැබුණු අනුත්තර වූ ධර්මතා ලැබෙන්න බුදුරජාණන් වහන්සේ එක් ධර්මයක් දේශනා කරලා තියෙනවා.

මෙන්න මේ ආකාරයට ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ දේශනා කරනවා. මෙතැන දී එකොළොස් ආකාරයක් දේශනා කරනවා. ඒ තමයි ප්‍රථම, දෙවෙනි, තුන්වැනි, වතුර්ථ ධ්‍යාන, මෙත්තා, මුදිතා, කරුණා, උපෙක්ඛා වේතො විමුක්ති, ආකාසානඤ්චායතනය, විඤ්ඤාණඤ්චායතනය, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය. මේ එකොළොස් තැනම, යම්කිසි විදියකට මෙනෙහි කළොත් - සො ඉති පටිසඤ්චිකති - ඒ මෙනෙහි කරන විදිය තමයි, මේකත්

අභිසච්චතයී, අභිසඤ්චෙතයීතයී කියලා. එයාට ඊළඟට නුවණක් එනවා යම්කිසි දෙයක් අභිසච්චත නම්, අභිසඤ්චෙතයීත නම්, ඒක අනිත්‍ය, නිරෝධ ධර්මයක් කියලා. ඒ තුළින් නිවන අවබෝධ කරගන්නවා. එහෙම නැතිනම් අනාගාමී වෙනවා කියන ඒ ධර්මතාවය තමයි මෙතැන පැහැදිලි කරලා තියෙන්නේ.

ප්‍රශ්නය: මේක බුද්ධ භාෂිතයක් ද? සමථයෙන් විපස්සනාවට පිවිසීමක් ගැන ද මෙතැන විස්තර වෙන්නේ?

පිළිතුර: මේක බුද්ධ භාෂිතයක් කියලා මෙතන සඳහන් වෙලා නැහැ. නමුත් මේ සූත්‍රය තියෙන්නේ මජ්ඣිම නිකායේ. මජ්ඣිම නිකායේ තියෙන සූත්‍ර බුද්ධ භාෂිත විදියටයි සාමාන්‍ය පිළිගැනීම. කෙනෙකුට අවශ්‍ය නම් ඊට වඩා හොයන්න පුළුවන්. මේක දේශනා කරලා තියෙන්නේ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ කියලා පැහැදිලිව තියෙනවා. ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ තමයි දශම ශාඛපතියාට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙහෙම දේශනා කරලා තියෙනවා කියලා කියන්නේ. අපි කවුරුත් අහලා තියෙනවා ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ කියන්නේ ධර්ම භාණ්ඩාගාරික ස්වාමීන් වහන්සේ කියලා. උන්වහන්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙහෙම දේශනා කරලා තියෙනවා කියලා කියන කොට ඒක බුද්ධ භාෂිතයක් කියන එක පැහැදිලි යි.

මෙතැන දී අහපු දෙවැනි ප්‍රශ්නය බොහොම වැදගත් වෙනවා. සමථයයි විදර්ශනාවයි ගැන මේ සූත්‍රයේ පැහැදිලිව සඳහන් වෙනවා. සමථයෙන් ලබාගන්න පුළුවන් ඉහළම ඵල ගැනයි මේ එකොළොස් ආකාරයකින් දේශනා කරලා තියෙන්නේ. ධ්‍යාන සමාපත්ති, වේතෝ විමුක්ති කියන්නේ සමථයෙන් ලබාගන්න පුළුවන් ඉහළම ඵල. නමුත් මෙතන ප්‍රශ්නය වෙන්නේ ඒවා ලෝකයට අයිති යි. ඒ ඵල ලබාගත්තා කියලා තවම සංසාරයෙන් එතෙර වෙලා නැහැ. එතකොට ඒක සමථයක්ම යි. එවැනි සමථයක් වඩාම කෙනෙක් ඒක විදර්ශනාවට හරවන්නේ කොහොමද කියන එක තමයි මේ සූත්‍රයෙන් අපට විශේෂයෙන් තේරුම් ගන්න පුළුවන් වෙන්නේ. ඒ ඕනෑම අවස්ථාවක් ලබාගත්ත කෙනා ඊළඟට කරන්නේ සො ඉති

පටිසඤ්චිකති - සමථයෙන් ඒ තත්ත්වය ලබාගෙන විභරණය කරන කෙනා මෙන් මෙහෙම මෙනෙහි කරනවා. අයම්පි බො...පෙ-අභිසඞ්ඛතා අභිසඤ්චෙතයිතා (මේ එකොළොස් ආකාරයම මෙතැනට යොදාගත හැකියි) - මේකත් අභිසඞ්ඛතයි, අභිසඤ්චෙතයිතයි කියලා.

එතකොට එහෙම මෙනෙහි කරනවා විතරක් නෙවෙයි එයාට තව නුවණකුත් තියෙනවා. ඕතැනත් වැදගත් වෙනවා. යං බො පන කිඤ්චි අභිසඞ්ඛතං අභිසඤ්චෙතයිතං තදනිච්චං නිරොධධම්ම'න්ති පජානාති. යම්කිසි දෙයක් අභිසඞ්ඛතයි, අභිසඤ්චෙතයිතයි නම් ඒක අනිත්‍යයි, නිරෝධ ධර්මයක් කියන නුවණ වෙනම තියෙන්නත් ඕන. එහෙම දකින්න පුළුවන් සම්මාදිට්ඨිය තියෙන කෙනාට කියලායි මට හිතෙන්නේ. ඒක අනිච්චසඤ්ඤා සූත්‍රයටත්²⁴, වාසිජට සූත්‍රයටත්²⁵ ('ජානතො අහං භික්ඛවෙ, පස්සතො ආසවානං ඛයං වදාමි'...) ගැලපෙනවා.

එතකොට යම්කිසි දෙයක් අභිසඞ්ඛතයි, අභිසඤ්චෙතයිතයි නම් ඒක අනිත්‍යයි, නිරෝධ ධර්මයක් කියලා තේරුම් ගැනීමේ හැකියාවක් තියෙන කෙනාට තමයි සමථයෙන් ලබපු ඵලය විදර්ශනාවට යොමු කරලා, මේ නො ලැබුණු මගඵල ලබගන්න හැකියාව තියෙන්නේ. එතකොට පැහැදිලිවම විදර්ශනය පටන් ගන්නේ එතැනින්. එතැනට එනකම් තියෙන්නේ සමථය කියලා මෙනත බොහොම පැහැදිලියි. ඉතින් එකොළොස් ආකාරයකටම සමථය වැඩෙන හැටි මෙනත විස්තර කරලා තියෙනවා. මම හිතනවා එතනින් විදර්ශනයට යන විදිය හරිම වැදගත් තැනක් කියලා.

ප්‍රශ්නය: මේක කරන්නේ සමථ භාවනාවක ඉන්න ගමන්ම ද?

පිළිතුර: මේ ආකාරයට විභරණය කරන කෙනා ගැනයි මේ සූත්‍රයේ පැහැදිලි කරන්නේ. ඒ කියන්නේ සමථය සාමාන්‍යයෙන් පුරුදු

²⁴ අනිච්චසඤ්ඤා සූත්‍රය - සංයුත්ත නිකාය, බ්‍රහ්ම සංයුත්තය, පුළුඵ වග්ගය.
²⁵ වාසිජට සූත්‍රය - සංයුත්ත නිකාය, බ්‍රහ්මවග්ගො, බ්‍රහ්ම සංයුත්තය, පුළුඵ වග්ගය.

කරගත්ත කෙනෙක්. උදාහරණයක් වශයෙන් ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවැදුණු කෙනා ඒ ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවැදී වැදී ඉන්නවා. ඒකෙන් අදහස් වෙන්නේ නැහැ ධ්‍යානයට සමවැදිලා ඉන්න වෙලාවේම විදර්ශනා කරනවා කියලා. ධ්‍යාන වලට සමවැදීමේ හැකියාවක් තියෙන කෙනා ගැනයි මේ කියන්නේ.

ඊළඟට වෙනම කියනවා සො ඉති පටිසඤ්චිකාති කියලා. එයා මෙහෙම මෙනෙහි කරනවා. අයමිපි බො පයමං කාමානං අභිසඞ්ඛතා අභිසඤ්චෙතයිතා. එතකොට අපට හිතන්න වෙන්නේ ධ්‍යානය තුළ ඉදගෙන නෙවෙයි, ධ්‍යානයෙන් එළියට ඇවිල්ලා හොඳට මෙනෙහි කරන්න පුළුවන්කම තියාගෙන තමයි අර සමවැදුණ ධ්‍යානය ගැන මෙනෙහි කරන්නේ. ඒ කියන්නේ ධ්‍යානයෙන් එළියට පැමිණුනාට පසුවයි කියලා අපට හිතන්න පුළුවන්.

තව පැත්තකින් බැලුවොත්, ධ්‍යාන සමාධි වඩපු අය දන්නවා හිතන්න ගියොත් එතකොට ඉන්නේ ධ්‍යානය තුළ නෙවෙයි කියලා. ධ්‍යානය කියන්නේ හිත එකඟ වීමක්. හිතනවා කියන කොට ඒ එකඟ වීමෙන් මිදීමක් වෙනවා.

දැන් බොහෝ වෙලාවට අපි සාමාන්‍යයෙන් හිතන්න පුරුදුවෙලා ඉන්න ආකාරයට මේක සසඳගෙන ඉවරයි - 'ඔය මෙනෙහි කරන්නේ අනිත්‍යයි, නිරෝධයි' කියලා. නමුත් මෙතන නුවණින් දකින්න ඕන මේ මෙනෙහි කරන්නේ අනිත්‍යයි, නිරෝධයි කියලා නෙවෙයි. තදනිව්වං නිරොධධම්ම'න්ති පජානාති වෙන්න කියලායි කියන්නේ. එහෙම වෙන්නේ මොනවා කළොත් ද? මෙන්න මේ ධර්මයන් අභිසඞ්ඛතයි අභිසඤ්චෙතයිතයි කියලා මෙනෙහි කළොත්. එතකොට තදනිව්වං නිරොධධම්ම'න්ති පජානාති කියන්නේ ප්‍රතිඵලයක් මිසක් මෙනෙහි කිරීමක් නෙවෙයි. අනිත්‍යයි කියන එක තේරුම් ගන්නේ මෙන්න මේ සිද්ධියත් අභිසඞ්ඛතයි අභිසඤ්චෙතයිතයි කියලා මෙනෙහි කිරීම තුළින්. එතන වැදගත් පණිවිඩයක් තියෙනවා.

ප්‍රශ්නය: ඔය කියන්නේ දනිමින්, දකිමින් ඉන්න කියලා ද?

පිළිතුර: අපි එක එක විදියට විමසන්න ඕන. මේ සූත්‍රයට අනුව පැහැදිලිව තියෙනවා සො ඉති පටිසඤ්චිකකති - මෙන්න මෙහෙම මෙනෙහි කරනවා කියලා. කොහොම ද මෙනෙහි කරන්නේ? අයම්පි බො පඨමං ඝානං අභිසඛ්ඛතා අභිසඤ්චෙතයිතා කියලා. ඔතන හරිම වැදගත් තැනක්. මෙන්න මේ ප්‍රථම ධ්‍යානය අභිසඛ්ඛතයි, අභිසඤ්චෙතයිතයි. අභිසඛ්ඛතයි කියන වචනයේ ‘අභි’ කොටස නැතුව සංඛතයි කියලා කිව්වත් අපි දන්නවා හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත්ත දෙයක් කියලා. ‘අභි’ කියන කොට තව ටිකක් ඕක ගැඹුරින් හිතන්න වෙනවා. ඒ කියන්නේ හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත්තා විතරක් නෙවෙයි, නැවත සකස් කරන ගතියකුත් තියෙනවා.

දෙවෙනි කරුණ තමයි අභිසඤ්චෙතයිතයි කිව්වහම චේතනා වලින්ම සකස් කරපු අභිසංස්කරණයක්. ඒ කියන්නේ හිතෙන්ම නිපදවන ලද්දක්. එතකොට හිතෙන් නිපදවන ලද්දක් අපට ‘දෙයක්’ කරලා භාරගන්න පුළුවන් ද? මෙතන මෙනෙහි කරන්නේ අනිත්‍යයි කියලා නෙවෙයි. මේ කරුණ මට මෙතන විශේෂයෙන් පෙන්න්න ඕන. මොකද අපි බොහෝ වෙලාවට හිතාගෙන ඉන්නේ ‘මේ ප්‍රථම ධ්‍යානයත් අනිත්‍යයි අනිත්‍යයි, නැතිවෙලා යනවා කියලා හිතුවා නම් හරි කියලා’. ඒ අදහස නෙවෙයි මෙතන තියෙන්නේ. මේකත් අභිසඛ්ඛතයි අභිසඤ්චෙතයිතයි කියලා මෙනෙහි කිරීම තමයි අපි කළ යුත්තේ. මේකත් හිතෙන්ම නිපදවන ලද්දක් කියන එක තමයි හිතට පෙන්නලා දෙන්නේ. එතකොට අවබෝධ වෙන ධර්මතාවය තමයි තදනිව්වං නිරොධධම්ම’න්ති පජානාති කියන එක. පජානාති කියන කොට ලැබෙන අර්ථයට වඩා වෙනස් අර්ථයක් පටිසඤ්චිකකති කියන කොට තියෙන්නේ. පජානාති කියන කොට මෙනෙහි කිරීම නෙවෙයි අදහස් වෙන්නේ, මනාව දැනගැනීම යි.

මෙතන දී අනිත්‍ය කියන්නේ මොකක් ද, නිරෝධ ධර්මයක් කියන්නේ මොකක් ද කියලාත් නිරවුල්ව දැනගෙන තියෙන්න ඕන. අපට බොහෝ වෙලාවට අහන්න ලැබිලා තියෙන්නේ, පුරුදු කරන්න කියලා දීලා තියෙන්නේ අනිත්‍යයි කියන කොට ඇතිවෙලා නැතිවෙන ස්වභාවයක් ගැන යි. ඒ තේරුම් නෙවෙයි මම මෙතන දකින්නේ.

ඊළඟට නිරොධධම්ම'න්ති කියන කොටත් 'මේ හටගත්ත දෙය නැතිවෙලා යනවා නේ, හේතු නැතිවෙන කොට නැතිවෙලා යනවා නේ' කියන අදහස තමයි බොහෝ වෙලාවට අහන්න ලැබෙන්නේ. මට මෙතන පෙනෙන්නේ ඒ තේරුමක් නෙවෙයි, ඊටත් වඩා වෙනස් තේරුමක්. මම නැවතත් කියනවා - මේක අනිත්‍ය ධර්මයක් කියන්නේ ඇතිවෙලා නැතිවෙන ස්වභාවයක් කියලා බොහෝ විට හිතෙනවා. මේ ධ්‍යාන තිබුණාට ඒවාත් නැතිවෙලා යනවා නේ කියන අදහස තමයි සාමාන්‍යයෙන් තියෙන්නේ. මෙතන පෙනෙන්නේ ඊට වඩා වෙනස් තේරුමක්.

දෙවෙනි එක තමයි මේක නිරෝධ ධර්මයක්. එතකොට මේ හටගත්ත දෙය නැතිවෙලා යනවා නේ කියලා මේ වචන දෙකේ තේරුමේ වෙනසක්වත් තේරෙන්නේ නැහැ. මේ අවස්ථා දෙකේම 'හටගත්ත දෙය නැතිවෙලා යනවා' කියන අදහසකින් තමයි සාමාන්‍යයෙන් තේරුම් කරන්නෙත්, තේරුම් ගන්නෙත්. ඒක මම දකින්නේ ලෝකයට අයිති තේරුම් ගැනීමක් විදියටයි. එහෙම නැත්නම් පූර්ව ප්‍රතිපදාව විදියට යි. ඒක නෙවෙයි විදර්ශනාවේ දී තේරුම් ගන්නේ.

මම එහෙම කියන්න හේතුව තමයි - මෙතන මෙනෙහි කරන්නේ අභිසම්බ්‍රහ්මය අභිසංඝෝචනයකිනි කියලා යි. අභිසම්බ්‍රහ්මය කියන කොට තේරුම් ගන්න අපි යම්කිසි දෙයක් සම්බ්‍රහ්මය කියලා තේරුම් ගන්නේ ඒක හටගත්ත හේතු ප්‍රත්‍යය හඳුනා ගත්තොත් විතරයි. තව විදියකට කිව්වොත් සමුදය දැක්කොත් විතරයි. එහෙනම් අපට යමක් හටගත්තේ කොහොමද කියලා බලන්න වෙනවා.

එතකොට දැන් මෙතනින් තව වැදගත් කරුණක් ඉස්මතු වෙනවා. ඒ තමයි සතර සතිපට්ඨානය ඒකායන මාර්ගය කියලා දේශනා කරලා තියෙනවා නේ - එකායනෝ අයං හික්ඛවෙ මග්ගො කියලා. එතකොට කෙනෙකුට හිතෙන්න පුළුවන් දැන් මෙතන වෙන මාර්ගයක් පෙන්වනවා ද කියලා. මාර්ග එකක් නෙවෙයි එකොළහක්ම පෙන්වලා තියෙනවා නේ කියලා. එතකොට ඒක දහමට ගැළපෙන්නේ නැත් ද, මේ පෙන්වන්නේ සතර

සතිපට්ඨානය නෙවෙයි ද, වෙනස් ධර්මයක් ද කියලා ගැටළුවකුත් එන්න පුළුවන්.

මම මෙතන දී ප්‍රශ්නයක් අහන්න කැමතියි - මෙහෙම මෙනෙහි කිරීම තුළ මේ වඩන්නේ සතර සතිපට්ඨානය ද? බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා නේ එකායනො අයං භික්ඛවෙ මග්ගො... යදිදං වත්තාරො සතිපට්ඨානා කියලා. මම නැවතත් මතක් කරනවා සො ඉති පටිසඤ්චිකකි කියලා තියෙන්නේ මේකත් අභිසඞ්ඛතයි අභිසඤ්චෙතයිතයි කියන එක විතරයි. පජානාති කියන අවස්ථාවේ දී තමයි අනිත්‍යයි, නිරෝධයි කියන ටික යෙදෙන්නේ. එතන දී කරන්නේ මෙනෙහි කිරීමක් නෙවෙයි. මෙනෙහි කරන්නේ අභිසඞ්ඛතයි අභිසඤ්චෙතයිතයි කියලා මිසක් අනිත්‍යයි, නිරෝධයි කියලා නොවෙයි. මෙතන යම්කිසි වෙනසක් දකින්න පුළුවන් වෙන්න ඕන.

ප්‍රශ්නය: බුදු දහම නො දන්නා අයටත් යම්කිසි මට්ටමකට මේ ආකාරයට භාවනා කළ හැකියි නේ ද?

පිළිතුර: එකොළොස් ආකාරයක් දේශනා කළාට ඔය සියල්ලම බුද්ධ ශාසනයේ නො වෙන අයටත් ලබාගන්න පුළුවන්, මෙනෙහි කළ කොටස හැරෙන්න. අලාරකාලාම, උද්ධකාරාමපුත්ත වගේ ඉහළටම භාවනා කළ අයත් ඔය එකොළොස් ආකාරයට ධ්‍යාන සමාධිය ලබාගත් බව සඳහන් වෙනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ නමක් දේශනා කරන දහම අවබෝධ වෙන්නේ ධ්‍යාන හෝ වේතෝ විමුක්ති තුළින් නෙවෙයි. එතනින් පසුව පෙන්නන තැනින් තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වා දෙන එකධම්මො කියන අවස්ථාව තේරුම් ගත යුත්තේ. සො ඉති පටිසඤ්චිකකි කිව්වහම එයා මේ ආකාරයට මෙනෙහි කරනවා කියන තැනින් තමයි විදර්ශනාව පටන්ගන්නේ. ඒක තමයි අනිත් ශාසන වල අය නො කරපු දෙය. ධ්‍යාන වලට සමවදින එක වෙනම පැත්තක්. ධ්‍යාන සමාපත්තිය ලබලා විහරණය කරන කෙනාට විදර්ශනය කරන හැටි තමයි මෙතන පැහැදිලි කරලා දෙන්නේ. එතැන දී විදර්ශනා කරන්නේ කොහොමද කියන එක ගැනයි අපි පැහැදිලිව තේරුම් ගත යුත්තේ.

එතකොට ධ්‍යානයක් තියෙන කෙනා විදර්ශනා කරනවා කියන්නේ මොකක් ද? මේකත් අනිත්‍යයි නේ, ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා නේ, ක්ෂණයකට ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා කියලා හිතන එක බුදු දහමේ විදර්ශනය ද කියලා තම තමන් නුවණින් විමසලා බලන්න. තමන් එහෙම හිතාගෙන ඉන්න පුළුවන්. නමුත් ඒක හරි ද? ඒක ද මේ සූත්‍රයේ සො ඉති පටිසඤ්චිකති කියලා පෙන්න්නේ? හටගෙන නැතිවෙනවා, ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා කියලා ද මෙතන කියන්නේ? මේවා නුවණින් විමසිය යුතු තැන්. මම නම් ඊට වඩා වෙනසක් මෙතන දකිනවා. ඒ වෙනස තමයි මෙතන දී මෙනෙහි කරන්නේ 'මේකත් අභිසඞ්ඛතයි අභිසඤ්චෙතයිතයි කියලා' යි. සංඛත පැත්තෙන් බැලුවොත් හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත්ත දෙයක්. අභිසඤ්චෙතයිතයි කියන පැත්තෙන් බැලුවොත් මේක චේතනා වලින්ම, හිතෙන්ම නිපදවන ලද්දක්.

එතකොට එක පැත්තකින් මෙතන හේතුවල සම්බන්ධයක් තියෙනවා. හේතුප්‍රත්‍යය නැතුව මේක හටගන්න බැරි බව දකිනවා. තව පැත්තකින් මේක හිතේම නිර්මාණයක් බව දකිනවා. හිතෙන්ම උපදවන ලද දෙයක් බව - අභිසඤ්චෙතයිතයි කියලා දකිනවා. මෙහෙම මෙනෙහි කිරීම තුළ ධර්මතා දෙකක් පජානාති වෙනවා. ඒ තමයි තදනිච්චං නිරොධධම්ම'න්ති - මේක අනිත්‍යයි, නිරෝධ ධර්මයක් කියලා පජානාති වෙනවා.

ඒ ධර්මතා දෙකත් නිවැරදිව තේරුම් ගත යුතුයි. අනිත්‍යයි කියන්නේ මොකක් ද? නිරෝධ ධර්මයක් කියන්නේ මොකක් ද? ඒ ධර්මතා දෙක තේරුම් යන්නේ මේක අභිසඞ්ඛතයි අභිසඤ්චෙතයිතයි කියලා මෙනෙහි කිරීම තුළ නේද? එතකොට අපි සාමාන්‍යයෙන් හිතාගෙන ඉන්න අනිත්‍ය, නිරෝධ ධර්මය එකක් වෙන්න පුළුවන්, නමුත් මේ පජානාති වෙන එක ඊට වඩා වෙනස් ධර්මයක් වෙනවා. පජානාති වුණොත් තමයි මාර්ගය වැඩිලා රහත්භාවය ලැබෙන්නේ. තදනිච්චං නිරොධධම්ම'න්ති තුළ තමයි අනාගාමී වෙන්නේ.

එතකොට ඒ පජානාති වෙන ධර්මතා දෙක - අනිත්‍යය, නිරෝධ ධර්මයක් බව ලෝකයට අයිති විදියට ඇතිවෙන නැතිවෙන

ස්වභාවයක් වෙන්න බැහැ. ඒක ලෝකයෙන් එතෙර වෙන දහමක් වෙන්න ඕන. නිරෝධ ධර්මය කියන එකත් 'මේ හටගත්ත දෙය නැතිවෙලා යනවා නේ' කියන ස්වභාවයෙන් එහාට ගිය ධර්මතාවයක් වෙන්න ඕන. එතකොට මේ අභිසඞ්ඛතයි අභිසංඤ්චෙතයිකයි කියන තැනින් තමයි ඒ ධර්මතාවය තේරුම් ගන්න පුළුවන් වෙන්නේ. අභිසඞ්ඛතයි - මේකත් සකස් වුණ දෙයක් කියන්න නම් අනිවාර්යයෙන්ම හටගත්තේ කොහොමද කියලා දකින්න වෙනවා. සංඛත කියන්න නම් හේතුප්‍රත්‍යය හඳුනාගන්න වෙනවා. එතන තමයි මම දකින්නේ සතර සතිපට්ඨානයට සම්බන්ධ වෙන තැන හැටියට.

සතර සතිපට්ඨානයේ දී අප්ඤ්ඤාන රූපයේත් කායානුපස්සනාව වඩන්න තියෙනවා, බහිද්ධ රූපයේත් කායානුපස්සනාව වඩන්න තියෙනවා. අපි එතැනයි තේරුම් ගත යුත්තේ. අප්ඤ්ඤාන-බහිද්ධ තියෙන්නේ ලෝකයට අයිති දර්ශනය තුළ යි. අප්ඤ්ඤාන-බහිද්ධ වෙන්වීම තියෙන්නේ ලෝකයට අයිති මට්ටමේ දී යි. එහෙනම් ලෝකයට අයිති දර්ශනයේ ඉඳලා ලෝකෝත්තර මාර්ගයක් වඩන හැටි තමයි මේ සූත්‍රයෙන් පෙන්වන්නේ.

සතිපට්ඨාන භාවනාව පටන් ගන්නේ අප්ඤ්ඤාන-බහිද්ධ කියන තැනින් නෙවෙයි. ඒ භාවනා කරන්න ගන්න අරමුණ මොකක්ද කියලා හඳුනාගන්න තැන යි. එහෙනම් කොහොමද කායානුපස්සි වෙන්නේ? සමුදය ධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති කියන තැනින් තමයි සතර සතිපට්ඨානයට අනුව විදර්ශනය පටන් ගන්නේ. සමුදය ධර්මය දැකිය යුතුයි. යමක් හටගත්තේ කොහොමද කියලා දැකිය යුතුයි. එතකොට හටගත්තේ කොහොමද කියලා දැකීමක් නේද අභිසඞ්ඛතයි කියලා දකින කොට තේරුම් යන්නේ. මේකත් හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් නේ හටගත්තේ කියන එක තමයි අභිසඞ්ඛතයි කියලා කියන්නේ. හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත්තා කියලා දකින්න නම් සමුදය ධර්ම තේරුම් ගන්න වෙනවා. ඒ කියන්නේ සමුදය ධම්මානුපස්සි වෙනවා.

ඊළඟට අභිසඤ්චෙතයිතයි කියලා කියන කොට එතන සමුදය විතරක් නෙවෙයි, ඒ සමුදය බැලීම තුළ එතන විදර්ශනයක් වෙනවා කියන පැත්තෙන් පෙනෙනවා පටිච්ච සමුප්පන්න ස්වභාවයක් මෙතන තියෙන බව. මුලින් අපි මේ ධ්‍යාන හෝ චේතෝ විමුක්ති 'දෙයක්' කරගෙන හිටියාට, 'මට සමවදින්න පුළුවන් දෙයක් නේ මේ අවස්ථා එකොළහම' කියන අර්ථයෙන් භාරගත්ත නිසා තමයි ඒක සමථයක් වුණේ. විදර්ශනය තුළින් අවබෝධ වෙන්න ගන්නවා 'මේකත් හිතෙන් නිපදවන, සකස් කරන ලද්දක් නේ - අභිසඤ්චෙතයිතයි නේ' කියලා. එතකොට හිතෙන් සකස් කරන එකක් 'දෙයක්' කරලා අරගෙන තියෙන්නේ අවිද්‍යාව මත නේ ද? නැවතත් ඒක කිව්වොත් 'හිතෙන් සකස් කිරීමක්' 'දෙයක්' කරලා අරගෙන තියෙන්නේ - ප්‍රථම ධ්‍යානය කියලා 'දෙයක්' කරලා අරගෙන තියෙන්නේ අවිද්‍යාව මත නේ ද? එහෙනම් ඒක අවිද්‍යාවෙන් කරපු සංඛාරයක් නේ ද?

එතකොට පෙනෙනවා ද ඒ අවිද්‍යාව යෙදෙන හින්දා මේක 'දෙයක්' කරලා භාර ගත්තා, නමුත් මේක හිතෙන් නිපදවන ලද්දක්මයි කියලා තේරුම් ගත්තොත් එහෙම 'දෙයක්' කරන්න බැහැ. ඒ කියන්නේ පනවන්න බැහැ. නිත්‍යය කරන්න බැහැ. හිතෙන් හදපු 'දෙය' (කතා කරන්න ඕන නිසායි දෙය කියලා කියන්නේ) - හිතෙන් නිපදවපු යම්කිසි ස්වභාවයක්. අපේ පුරුද්ද තමයි ඒක 'දෙයක්' කරලා ජීවත්වෙන එක. ඒ 'දෙයක්' කරලා තියෙන්නේ අවිද්‍යාවෙන්. ඒක නිත්‍ය සංඥාවෙන් අරගෙන. නැත්නම් අපට 'දෙයක්' කරලා කතා කරන්න බැහැ. නිත්‍ය සංඥාවෙන් ගැනීම තුළ තමයි අපි ඒකට යම්කිසි පැවැත්මක්, පැනවීමක් දීලා තියෙන්නේ.

එතකොට එහෙම පනවන්න, 'දෙයක්' කරන්න, නිත්‍ය කරන්න බැහැ නේ කියලා දකින කොට, නිත්‍ය කරන්න බැරි හින්දා අනිත්‍ය බව පෙනෙන්න ගන්නවා. ඒ කියන්නේ ලෝකයට අයිති කරන්න බැරි ස්වභාවයක් නේ මේක කියලා පෙනෙන්න ගන්නවා. ඒක හිතෙන්ම හිතපු, හිතෙන්ම නිපදවන ලද්දක් මිසක් ලෝකයට කිසිම සම්බන්ධයක් නැහැ, නිත්‍ය කිරීමේ හැකියාවක් නැහැ කියලා පෙනෙන්න ගන්නවා. අජීකධන්ත-බහිද්ධ දෙපැත්තම නිත්‍ය

සංඥාවෙන් ගත්ත ඒවා කියන අවබෝධයට එනවා. එතකොට නිත්‍ය කරන්න, 'දෙයක්' කරන්න විදියක් නැහැ. 'ඇතිවෙලා නැතිවෙන දෙයක්' කරන්නවත් විදියක් නැහැ. ඇයි ඒ? මේක හට නො ගත්ත ධර්මයක්, ඉපදිලා නැති ධර්මයක් නිසා. අපේ අවිද්‍යාව මත තමයි ඒ 'දෙය' උපද්දලා තියෙන්නේ. ඒ 'දෙය' පටිච්ච සමුප්පන්න බව.

එතකොට මේ නූපදිච්ච ධර්මයක් අපේ අවිද්‍යාව මත උපද්දලා තියෙන්නේ. මෙතැන දී අපි පුරුදු උපමාවම ගත්තොත් - ඒක හරියට අර වතුරේ හදපු බල්ලා වගෙයි. වතුරේ බල්ලා කියන එක නූපදිච්ච ධර්මයක්. අවිද්‍යාව මතයි ඉපදීමක් තියෙන්නේ. ඒක හට නො ගත්ත ධර්මයක්. අවිද්‍යාව මත තමයි හටගැනීමක් දීලා තියෙන්නේ. නිත්‍ය භාවයක් දීලා තියෙන්නේ. නිත්‍ය කියන කොට පවතින ස්වභාවයක් විතරක් නෙවෙයි, ක්ෂණයකට හරි එළියේ තියෙන බව. අන්න ඒ නිත්‍ය සංඥාවට ගියේ මේ ඇත්ත නො දන්නකම මතයි. මේක අභිසංඝට්ඨෙතයිතයි කියලා දැක්කේ නැති නිසා යි. අභිසංඝට්ඨෙතයිතයි කියලා දැක්කොත් බාහිරයෙන් ක්ෂණයකට වත් පනවන්න බැහැ. ඒ කියන්නේ උපදින්නේම නැහැ. උපදින්නේ නැති, හටගන්නේ නැති ස්වභාවයට කියනවා නිරෝධ ධර්මයක් කියලා.

මට මෙතන විශේෂයෙන් කියන්න ඕනකම තියෙන්නේ - මේ නැතිවෙලා යන ස්වභාවය කියන්නේ නිරෝධ ධර්මය නෙවෙයි. ඒක ලෝකයට අයිති අර්ථ දැක්වීමක්. 'නිරෝධය' කියන්නේ නූපදින ස්වභාවය - හටගෙන නැහැ. හටගන්නවා නම් හටගන්නේ සමුදය මතයි. ඒ කියන්නේ අවිද්‍යාව මතයි. අවිද්‍යාව යෙදුණේ නැත්නම් උපදින්නේ නැහැ. අවිද්‍යාව තිබුණේ නැත්නම් වතුරේ බල්ලා උපදින්නේ නැහැ වගේ. හටගන්නේ නැහැ. ඒක හටගත්ත දෙය නැතිවෙලා යන ස්වභාවයක් නෙවෙයි. එතකොට 'නිරෝධ ධර්මය' කියලා පජානාති වෙන කොට, 'අපේ අවිද්‍යාව මතම නේ මේකත් පනවගෙන ඉන්නේ, අවිද්‍යාව නැති මනසට නූපදින ධර්මතාවයක් නේ, නිරෝධ ධර්මයක් නේ' කියලා වැටහෙන්න ගන්නවා. නිරෝධ ධර්මය කියන කොට සමුදය යෙදිලා නැහැ. සමුදය යෙදිලා නැතිනම් ඉපදිලා නැහැ.

එතකොට තදනිව්ව. නිරොධධම්ම'න්ති පජානාති වෙනවා. අපේ මෝඩකමට මේක උපද්දගෙන 'දෙයක්' කළාට, මේකත් නිරෝධ ධර්මයක් කියලා තේරුම්ගන්න පුළුවන් වුණොත් ඒ තුළින් ආසුව ක්ෂය වෙනවා.

ප්‍රශ්නය: සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ විස්තරයට අනුව කය හටගන්නා ආකාරය සහ නිරුද්ධ වන ආකාරය පිළිබඳව දැකීමින් වාසය කරන්නේය කියන කොට පජානාති කියන එක ඒ තුළ තියෙනවා ද? විහරති සහ පජානාති කියන දෙක ගත්තොත් සමුදයයි, වයයි දෙකම එක විට දැකින වෙලාවේ දී පජානාතිව විතරද එහෙම දැකින්න පුළුවන් කියලා කරුණාකර පැහැදිලි කරන්න.

පිළිතුර: සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ විස්තර වෙනවා අජ්ඣත්ත හෝ බහිද්ධ දෙයක සමුදය දැකීමත්, වය දැකීමත්, සමුදය-වය දැකීමත් වාසය කරන්න කියලා. මම මේ සාකච්ඡාවේ දී පැහැදිලි කළේ සමුදය ගැන විතරයි. මේ සූත්‍රයේ දීත් මම දැකින්නේ අමුතු දෙයක් නෙවෙයි, සතර සතිපට්ඨානයම යි. එහෙම වාසය කරන කොට පජානාති වෙනවා.

නිකම් හිතන්න - මේ ධ්‍යානය කියන එක අපි 'දෙයක්' කරලා ගන්නා නම්, ඒ දෙය ගැන කොහොමද සමුදය ධම්මානුපස්සි වෙන්නේ? එහෙම වෙන්නේ මේකත් හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත් දෙයක්, අභිසඞ්ඛතයි කියලා දැකීම තුළ යි. ඒ හේතු ප්‍රත්‍ය පිළිබඳව තව ටිකක් එහාට දැකිනවා මේක අභිසඤ්චෙතයිතයි - හිතෙන්ම නිපදවන ලද්දක් කියලා. එතකොට මේ දැකින්නේ සමුදය යි. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නපු විදියට ලෝකයයි, ලෝක සමුදයයි තමන් තුළින් දැකීම තමයි විදර්ශනය කියන්නේ. (අපි බොහෝ වෙලාවට බාහිරයෙන් බලන්නේ), නමුත් මෙහෙම බැලුවොත් සමුදය යෙදෙනකම් විතරයි ඒ දෙය ගැන කතා කරන්න පුළුවන්. සමුදය යෙදුණේ නැත්නම් ඕක උපදින්නේ නැහැ කියන ධර්මතාවය වැටහෙන්න ගන්නවා. නිරෝධය මෙතෙහි කරනවා නෙවෙයි, සමුදය දැකීම තුළ නිරෝධය සාක්ෂාත් වීමක් තියෙන්නේ. එතන දී තමයි පටිච්චසමුප්පන බව අවබෝධ වෙන්නේ. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි, මෙය නැත්නම් ඔහොම වෙන්න බැහැ - ඉමස්මිං සති

ඉදං හොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති' කියන ධර්මතාවය - ඉදප්ඵවයතාවය කියන ධර්මතාවය අවබෝධ වෙන්නේ. ඒක දකින්නයි මාර්ගයක් වඩන්නේ. සතර සතිපට්ඨානය වඩන්නේ. අභිසම්බන්ධය අභිසංඤ්චෙතයිතයි කියලා මෙනෙහි කරන්නේ.

එතකොට පටිච්චසමුප්පන්න බවයි අවබෝධ වෙන්නේ. සමුදය යෙදුණොත් විතරයි මේක හටගන්නේ, සමුදය යෙදුණේ නැත්නම් මේ ඉපදිලා නැති ධර්මතාවයක් නේ කියලා අවබෝධ වෙනවා. ඒක තේරුම් ගැනීම ඉතාමත්ම වැදගත්. මේ කියන්නේ ඇතිවෙලා නැතිවෙන කතාවක් නෙවෙයි. මම ඒක නිතර නිතර කියනවා. සමුදය තිබුණොත් විතරයි යමක් ගැන කතා කරන්න පුළුවන්. සමුදය යෙදුණේ නැත්නම් ඉපදිලා නැහැ. ඉපදිලා නැහැ කියන්නේ නිරෝධ ධර්මයක්. ඒක අර වතුරට එබෙන බල්ලා වතුරේ බල්ලෙක් හදන උපමාවෙන් තේරුම් ගන්න උත්සාහ කරන්න. බල්ලාට සමුදය යෙදෙන හින්දා වතුරේ බල්ලෙක් ඉන්නවා, වතුරේ බල්ලා ගැන කතා කරන්න, ක්‍රියා කරන්න පුළුවන්. හැබැයි අපට ඒ සමුදය යෙදෙන්නේ නැති හින්දා අපට බල්ලෙක් උපදින්නේ නැහැ, පිහිටන්නේ නැහැ. ක්ෂණයකට වත් පිහිටන්නේ නැහැ. ඉපදිලා නැති ධර්මතාවයක් කියන එක තමයි එතන ඇත්ත ස්වභාවය. හටගෙන නැහැ. අන්න ඒක නිරෝධ ධර්මයක්. එතකොට වතුරේ ඉන්න බල්ලා නිරෝධ ධර්මයක්, අවිද්‍යාවෙන් උපදවා ගන්නවා, ඉපදිලා නැති ධර්මතාවයක් කියලා වැටහෙනවා.

ඕන්න ඔය ධර්මතාවය තමයි පජානාති වෙන්නේ. නිරොධධම්ම'න්ති පජානාති - ඕකත් නිරෝධ ධර්මයක් නේ, මෝඩකමටම උපද්දවා ගත්ත දෙයක් නේ කියලා නුවණින් පෙනෙනවා. ඒ නිරොධධම්ම'න්ති කියන තැනට එන්න නම් ඊට කලින් මේක අනිත්‍ය බව දකින්න ඕන. අනිත්‍ය බව දකිනවා කියන්නේ පටිච්ච සමුප්පන්න බව දකිනවා. අවිද්‍යාව තියෙනකම් ඕක තියෙනවා (මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ) - අවිද්‍යාව නැත්නම් ඕක හටගන්න බැහැ කියන දෙකම පජානාති වෙන ප්‍රතිඵල යි. ඒ කියන්නේ මාර්ගය වැඩීම තුළ ලැබෙන ප්‍රතිඵල - තදනිව්වං නිරොධධම්ම'න්ති පජානාති කියන තැන.

එතකොට සතර සතිපට්ඨානයේම ප්‍රතිඵල ටික කියන කොට, මෙහෙම ඉන්න කෙනාට මොකද වෙන්නේ? අත්ටී කායොතිවා පනස්ස සති පච්චුපට්ඨිතා හොති. යාවදෙව ඤාණමත්තාය - අනාගතයේ නුවණක් පිණිස - පටිස්සතිමත්තාය - සිහිය එළඹ සිටීම පිණිස - අනිස්සිතො ච විහරති - මෙන් මේ වචනය හරිම වැදගත්. අපි සාමාන්‍යයෙන් නිස්සිතව විහරණය කරන්නේ. ඇසුරු කරගෙනයි ජීවත් වෙන්නේ. නමුත් සතිපට්ඨානය වැඩුවොත්, විදර්ශනාව වැඩුවොත් සිද්ධවෙන දෙය තමයි මෙව්වර කල් ඇසුරු කරපු දේවල් ඇසුරු වෙන්න විදියක් නැහැ. අනිස්සිතො ච විහරති වෙනවා. බල්ලා වතුරේ බල්ලෙක්ව ඇසුරු කළා නම්, උඟට ප්‍රඥාව පහළ වුණ ගමන්ම ඇසුරු කරන්න බල්ලෙක්ව පිහිටන්නේ නැති වෙනවා. එතකොට අනිස්සිතො ච විහරති වෙනවා.

අන්න ඒ වගේ සිද්ධියක් මෙතන වෙන්නේ. අපි මෙව්වර කල් ප්‍රථම ධ්‍යානය ඇසුරු කළා නම් ඕකත් අභිසංඛිධතයි අභිසංඤ්චෙතයිතයි - මේ හිතෙන්ම නිපදවන ලද්දක් නේ කියන දැකීම තුළ - තව විදියකට අපට තේරෙන භාෂාවකින් කිව්වොත් මේ හිතයක් දැක්කා වගේ නේ - හිතෙන් නිපදුවා කියන්නේ ඒ වගේ දෙයක් නේ. ඉතින් හිතයක් 'දෙයක්' කරගෙන නේ අපි මේ ජීවත් වෙලා, ඇසුරු කරගෙන ඉඳලා තියෙන්නේ. එතකොට මේ අභිසංඤ්චෙතයිතයි බව දැකීම තුළ සිද්ධවෙන දෙය තමයි 'මේකත් නිරෝධ ධර්මයක්' - හිත මාත්‍රයක් විතරයි, මොහොතකටවත් පනවන්න පුළුවන් ස්වභාවයක් නෙවෙයි, නිත්‍ය කරන්න පුළුවන් දෙයක් නෙවෙයි කියලා පෙනෙන්න ගන්නවා.

ඒකයි යං ඛො පන කිඤ්චි අභිසංඛිධතං අභිසංඤ්චෙතයිතං තදනිච්චං නිරොධධම්ම'න්ති පජානාති කියන්නේ. දැන් ඒක වෙනම සම්මා දිට්ඨිය පැත්තෙන්, ධර්මයක් අහලා තේරුම් අරගෙන තියෙන්න ඕන. යමක් අභිසංඛිධතයි අභිසංඤ්චෙතයිතයි නම් තදනිච්චං නිරොධධම්ම'න්ති වෙනවා. එහෙනම් මේ ප්‍රථම ධ්‍යානයත්, (සුත්‍රයේ සඳහන් වෙන අවස්ථා එකොළහම) අභිසංඛිධත අභිසංඤ්චෙතයිත නිසා ඒවාත් අනිත්‍ය දේවල් නේ, නිරෝධ දේවල් නේ කියලා පෙනෙන්න ගන්නවා. එතකොට අනිත්‍ය, නිරෝධ කියන කොට හට

නො ගත්ත දෙයක් අපේ මෝඩකමට උපද්දලා කියන ධර්මතාවය තමයි මෙතන පජානාති වෙන්නේ. අපේ මෝඩකමට පනවා ගත්තාට, අවිද්‍යාව නො යෙදුණ මනසට ඕහොම පැනවෙන්නේ නැහැ නේ කියන නුවණ එන තැන දක්වා විදර්ශනය වඩන්න ඕන. අර බල්ලාගේ මෝඩකමට චතුරේ බල්ලෙක් පැනව්වාට, අපට එහෙම දෙයක් පැනවෙන්නේ නැහැ නේ, මේකත් නිරෝධ ධර්මයක් නේ කියන නුවණ එන්න ඕන.

'නිරෝධය' කියන ධර්මතාවය ලෝකෝත්තර විදර්ශනාව තුළින් හොඳට දකින්න ඕන. ඔය අදහස් තේරුම් ගත්තොත් ගැටළු හුඟක් විසඳෙයි කියලා මට හිතෙනවා.

ප්‍රශ්නය: මේ හිතේ උපදින ධර්මතාවයක් කියලා ගත්තොත් එතන 'හිත' කියලා අභ්‍යන්තරයක් පනවා ගන්නවා නේද? හිත කියන්නේ අවිද්‍යාව තුළින්ම අප තුළ ඇතිවෙන දෙයක් නේද? කරුණාකර පැහැදිලි කරන්න.

පිළිතුර: බොහොම හොඳයි, එහෙම හිතන එක හරියටම හරි. හැබැයි මතක තියාගන්න බුදු දහම ක්‍රම ක්‍රමයෙන් තමයි ගැඹුරට යන්නේ. පහාරාද සූත්‍රයේ²⁶ දේශනා කරනවා නේ මුහුදු වෙරළේ ඉඳන් ටිකෙන් ටික ගැඹුරට යන්න ඕන කියලා. එතකොට අපේ ප්‍රඥාව වැඩෙන මට්ටම අනුව තමයි ඊළඟ තැන තේරෙන්නේ. කාම ලෝකයේ කෙලෙස් මට්ටමට අපට අනුවෙන්නේ එළියේ රූපයක් තියෙනවාමයි කියන මට්ටමින්. ඉතින් මූලිකව ඒ කෙලෙස් මට්ටම කඩාගන්න පුළුවන් වෙන්න ඕන. එහෙම කෙනා තමයි මේ සූත්‍රයේ පෙන්වන ආකාරයට ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවදින කොටම විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි වෙලා - කාමයන්ගෙන් වෙන්වමයි ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවදින්නේ. එතකොට සමථය පැත්තෙන් දියුණු වුණු මනසක්, නිවරණ යටපත් වුණු මනසක් කියන්නේ මේ කෙලෙස් වලින් එහාට ගිය මට්ටමක්. නිවරණ තුළ ඉන්න කොට දහම තේරුම්

²⁶ පහාරාද සූත්‍රය - අංගුත්තර නිකාය, අට්ඨක නිපාතය, මහා වර්ගය.

ගන්න අමාරුයි. අපි තදින්ම රූප ලෝකයට අනුවෙලායි ඉන්නේ. බාහිර රූප තියෙනවාමයි කියන මට්ටමෙයි අපි ඉන්නේ.

ඒ නිසා පළමුවෙන් තේරුම් ගන්න ඕන මේ රූප වලින් සකස් වූ ලෝකය මෝඩකමටම පනවගත්ත ස්වභාවයක්, මෝඩකමට නිත්‍ය කරගෙන තියෙන්නේ කියන මට්ටම. රූපයක් භාරගන්නා කියන්නේම නිත්‍ය කලා කියන එකයි. එතකොට ඇත්ත තත්ත්වය එහෙම ස්වභාවයක් නෙවෙයි, මේක නිරෝධ ධර්මයක් කියන එක වටහාගන්න ඕන.

ඊළඟ පියවර තමයි ඔබ අහන ප්‍රශ්නයට අදාළ වෙන්නේ. මේක හිතෙන් නිපදවන එකක් කිව්වාට හිත කියලාත් පනවන්න බැහැ නේද කියලාත් අපි විමසිය යුතු තැනක්. ඉතින් මූලික මට්ටමින් කෙලෙස් ප්‍රභාණය වුණේ නැත්නම් ඒ තැන විමසන්න අපහසුයි. ඕරම්භාගීය කෙලෙස් විතර නම් කැඩුණේ, තව කළ යුත්තක් තියනවා. ඒ කළ යුත්ත ඒ මට්ටමේ දී, අනාගාමී වුණාට පසුව දැකිය යුත්තක් කියන එක තමයි මට වැටහෙන විදියට පෙනෙන්නේ. හැබැයි ඒ ගැනත් තේරුම් අරගෙන තියෙන්න ඕන. හිත කියලා දෙයකුත් පනවන්න බැහැ, නිත්‍ය සංඥාවෙන් ගන්න බැහැ කියන ධර්මතාවය ගැන අදහසක් තියෙන්න ඕන. හිතත් මේ ධර්මතාවයට යටත් වෙනවා, හිතත් අනිත්‍ය, නිරෝධ ධර්මයක් කියන තැන. එතකොට හිත කියන එකවත් පනවන්න පුළුවන් ස්වභාවයක් නෙවෙයි. අන්න එහෙම තේරුම් ගන්න කොට ඒ ස්වභාවය පිළිබඳවත් යම්කිසි තරමකට නුවණක් ඇති කරගන්න පුළුවන් වෙනවා. රූපය නිරෝධ ධර්මයක් වගේම නාමයත් නිරෝධ ධර්මයක්.

ඔබතුමා අහපු ප්‍රශ්නය හරියටම හරි. හැබැයි මූලිකව හිත අල්ලන්න බැහැ. මේක ක්‍රම ක්‍රමයෙන් යා යුතු ගමනක්. රූප වලට තියෙන කෙලෙස් කැඩීලා නැත්නම්, මේ සියල්ලම හිතෙන් හදන්නේ කියන මට්ටමකට ගියොත් අපි දන්නේම නැතුව තව දෘෂ්ටියකට වැටෙනවා. එක දෘෂ්ටියක් තමයි විඤ්ඤාණ වාදය. භෞතික වාදයෙන් මිදුණාට

විඤ්ඤාණ වාදයට අනුවෙනවා. එතකොට විඤ්ඤාණ වාදයටත් අනු නො වෙන ධර්මතාවයක් තමයි ඉදපච්චයතාව.

ඒ නිසා තමයි මම කියන්නේ අනිච්ච කියන කොට 'මම ඕකේ අනිත්‍ය බලනවා' කියලා කියන්න ගිහිල්ලා 'මේ ඇතිවෙලා නැතිවෙන ස්වභාවයකට' අනුවෙනවා. එතකොට ඇතිවෙලා නැතිවෙන 'දෙයකට' අනුවෙලා. එහෙනම් තේරුම් ගන්න මේ කියන්නේ ඇතිවෙලා නැතිවෙන කතාවක් නෙවෙයි. සමුදය යෙදුණොත් 'දෙයක්' උපදිනවා, සමුදය යෙදුණේ නැතිනම් ඔහොම කතාවක් යෙදෙන්නේම නැහැ. නිරෝධ ධර්මයක් - උපදින්නේම නැහැ - හටගන්නේම නැහැ. අන්න ඒ නිරෝධ ධර්මය කියන පැත්ත තමයි මේ ලෝකෝත්තර දර්ශනයේ දී අපි තේරුම් ගත යුත්තේ. හොඳට මතක තියාගන්න නිරෝධ ධර්මය කියන්නේ ඇතිවෙලා නැතිවෙන එක නෙවෙයි. අපට බොහෝ වෙලාවට අහන්න ලැබෙනවා 'මේක ක්ෂණයකට හටගෙන නැතිවුණා - ඒ නිසා නිරෝධයී නේ' කියලා. ඒ නිසා නෙවෙයි නිරෝධ වෙන්නේ. මේක අභිසංඝදේවතයිතයි. එළියෙන් නිත්‍ය කරන්න බැහැ. පනවන්න බැහැ. මොහොතකටවත් 'දෙයක්' කරන්න බැහැ. මොහොතකටවත් 'දෙයක්' කරලා උපද්දන බැරි නිසායි නිරෝධ ධර්මය කියන්නේ. උපදින්නේ නැති, හටගන්නේ නැති ස්වභාවය.

'දෙයක්' හටගත්තා නම් මතක තියාගන්න සමුදයට අනුවෙලා ඉවරයි. ඒ හටගත්ත ක්ෂණයේ දී අවිද්‍යාව යෙදිලා. එතකොට ක්ෂණයකට ඇතිවෙලා නැතිවෙන්න පුළුවන්. හැබැයි ඒ ඇතිවුණ මොහොතේ අවිද්‍යාව යෙදිලා. එතකොට ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා කියලා නෙවෙයි, මේ මෙනෙහි කිරීම තුළ අභිසංඝදේවතයිතය. කියන කොට හේතුප්‍රත්‍ය නිසායි හටගත්තේ කියලායි දකින්නේ. අභිසංඝදේවතයිතයි කියන කොට අවිද්‍යා පැත්ත පෙනෙනවා. මේ හිතෙන් සකස් කරපු ස්වභාවයක් 'දෙයක්' කරලා අරගෙන නේ කියලා පෙනෙනවා. එතකොට හිතෙන් සකස් කරපු බව නො දැක්ක නිසා තමයි හටගෙන තියෙන්නේ. (මෙනත දී විස්තර කරන්න ඕන හින්දා 'හිතෙන් සකස් කරපු' කියලා වචන වලින් කියන්න වෙනවා.) දැන් ඇහැයි, රූපයයි, වක්ඛු විඤ්ඤාණයයි පිරිසිදු දකින කොට

ඇහෙනුත් මිඳෙනවා, රූපයෙනුත් මිඳෙනවා - ඇහැයි, රූපයයි නැතිනම් වක්බු විඤ්ඤාණයත් උපදින්න බැහැ කියලා ධර්මතාවයක් තියෙන්නේ. ඇහැයි, රූපයයි තිබුණොත් තමයි වක්බු විඤ්ඤාණයත් උපදින්නේ.

ඇහැත් පටිච්ච සමුප්පන්න නම්, අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් උපන්න, සමුදය වෙලා හටගත්ත එලයක් නම්, රූපයත් පටිච්ච සමුප්පන්න නම්, අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත්ත ස්වභාවයක් නම්, අවිද්‍යාව නොයෙදෙන මනසට ඔය දෙකම නිරෝධ ධර්ම. ක්ෂණයකට වත් උපදින්න බැහැ. ඒ ඇයි? අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍ය වුණොත් විතරයි හටගන්න පුළුවන් වෙන්නේ. අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍ය නො වුණා නම්, අවිද්‍යාවෙන් උපදින දේවල් උපදින්න බැහැ. චතුරේ ඉන්න බල්ලාගේ උපමාවෙන් ඒ මට්ටම තේරුම් ගන්න.

එතකොට එහෙම තත්වයක වක්බු විඤ්ඤාණයත් උපදින්න බැහැ. ඒ තමයි වක්බුසමීං අසති, රූපෙ අසති, වක්බු විඤ්ඤාණෙ අසති²⁷ මට්ටම. ඒ අසති මට්ටම තමයි නිරෝධ මට්ටම - ඉපදිලා නැහැ. හටගෙන නැහැ. හැම ආයතනයකටම මේක පොදු ධර්මතාවයක්. ඒ සියලුම ධර්ම නිරෝධ ධර්ම කියලා පජානාති වෙන කොට 'මේක ක්ෂණයකට හටගෙන නැතිවෙන' කතාවකට යන්නේ නැහැ. අවිද්‍යාව තිබුණා නම් උපදිනවා, අවිද්‍යාව නැතිනම් උපදින්න බැහැ කියන පටිච්ච සමුප්පන්න ස්වභාවයයි එතකොට අවබෝධ වෙන්නේ.

මන-ධර්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ කියන මට්ටමේ දීත් අපට ඔය ස්වභාවයම දකින්න තියෙනවා. නමුත් මූලික කෙලෙස් ටික කැඩිලා නැතිනම් ඒ මට්ටම දකින්න එතරම් පහසු නැහැ. හැබැයි සළායතනයම ඔය ධර්මතාවයට යටත් බව තේරුම් ගන්න ඕන. එතැන තමයි අපි යා යුතු තැන. ඒ සඳහා ක්‍රමානුකූල වැඩ පිළිවෙළක් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා. අපි කෙලින්ම මේවා 'මොකුත් නැහැ, මොකුත් නැහැ' කියන්න ගියොත්

²⁷ මධුපිණ්ඩික සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, මූලපණ්ණාසකය, සීහනාද වග්ගය.

දෘෂ්ටි වලට වැටෙනවා. මේ කියන්න හදන්නේ එහෙම කතාවක් නෙවෙයි. බුදු දහම පැහැදිලිවම 'ඇත-නැත' කියන දෘෂ්ටි දෙකට වැටෙන්නේ නැහැ. අපි හුඟක් වෙලාවට 'ඇත' කියන එකෙන් මිඳෙන්න 'නැත' කියලා කියන්න හදනවා. එහෙම කතාවක් නෙවෙයි මේ කියන්නේ. සමුදය යෙදෙනකම් තියෙනවා, සමුදය යෙදුණේ නැතිනම් උපදින්නේ නැහැ. මට නම් මේ පිළිබඳව පැහැදිලි කරන්න තියෙන හොඳම උපමාව තමයි අර මෝඩකමට වතුරේ හදන බල්ලා වගේ නේද කියලා. අවිද්‍යාව යෙදෙනකම් ඕක ගැන කතා කරන්න පුළුවන්, අවිද්‍යාව යෙදුණේ නැතිනම් උපදින්නේම නැහැ. නූපදින ධර්මයක් කියලා තේරුම් ගැනීම තමයි නිරෝධධම්ම'න්ති පජානාති කියන්නේ. එතන දී තමයි ආයථී දර්ශනයේ නිරෝධෙ ඤාණං වෙන්නේ.

“උත්පන්න නිරෝධය, අනුත්පාද නිරෝධය යනු නිරෝධ දෙකකි. අනුත්පාද නිරෝධය දකින යෝගාවචර තෙමේ සම්මත්තනියාම නම් වූ ලෝකෝත්තර මාර්ගයට පැමිණේ”.²⁸

එතකොට දුකෙකි ඤාණං, සමුදයෙ ඤාණං, නිරෝධෙ ඤාණං, මග්ගෙ ඤාණං, අයං වූවිච්චි සම්මාදිට්ඨී - නිරෝධ ඥානය ආවොත් විතරයි සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවෙන්නේ. මේ නිරෝධ ඥානය ඇතිකර ගැනීම හරිම වැදගත්. ලෝකෝත්තර දර්ශනයේ දී නිරෝධය කියන්නේ හටගෙන නැතිවෙන එක නෙවෙයි. හටගන්න හේතු නැත්නම් හටගෙන නැහැ. ඉපදිලා නැහැ. අන්න එහෙම ධර්මතාවයක් නේද අපේ මෝඩකමට අපි උපද්දවාගෙන මේ කතා කරන්නේ? අවිද්‍යාව මත පනවාගෙන පරිහරණය කරන්නේ? අපි ඇසුරු කරන්නේ, නිශ්‍රීතව ඉන්නේ? එතකොට අනිස්සිතො ච විහරති වෙන්න මාර්ගයක් නේද බුදුරජාණන් වහන්සේ සතර සතිපට්ඨානයෙන් පෙන්නලා දෙන්නේ? ඒ ටික තේරුම් ගත්තා නම් මේ සූත්‍රයේත් කියන්නේ ඒකම යි. කිසිම වෙනසක් නැහැ. එතකොට සමුදය ධම්මානුපස්සී වෙන හැටියි මේ කියන්නේ. ධ්‍යාන වල සමුදය බලන්න. මේ එකොළොස් තැනම සමුදය ධම්මානුපස්සී

²⁸ රේරුකානේ වඤ්චිමල හිමි - 'වත්තාළිසාකාර මහා විපස්සනා භාවනාව'. pp 13-14

වෙන්න. ඕක අභිසඞ්ඛනය අභිසඤ්චෙනයිතයි කියලා බලන්න. එතකොට ආයථී දර්ශනයට අනුව සමුදය ධම්මානුපස්සී වුණොත් ඉතුරු අංග ටිකත් වැඩෙනවාමයි කියන ධර්මතාවයක් තියෙන්නේ.

ප්‍රශ්නය: නිරෝධය කියන්නේ නො ඉපදුණු ධර්මතාවයක් ඉපදුණා කියන වැරදි අදහසකින් ගැනීම ද? මේ සූත්‍රයෙන් කියන්නේ සමට පූර්වාංගම විදර්ශනා ක්‍රමය ද?

පිළිතුර: එක පැත්තකින් සමටයෙන් ප්‍රතිඵල ලබපු කෙනෙකුට ඒක තව දුරටත් දියුණු කරගන්න හැටි තමයි කියන්නේ. ඒක සමට පූර්වාංගම විදර්ශනා කියලා ගන්න පුළුවන්. නමුත් මම දකිනවා විදර්ශනාවෙන් පටන් ගන්න කෙනෙකුට වුණත් මේ නිරෝධධම්ම'න්ති පජානාති කියන තැන වැදගත් වෙනවා. සමුදය බලන්න ඕන කියන එක වැදගත් වෙනවා. සමුදය ධම්මානුපස්සී විය යුතුයි කියන එක මේ සූත්‍රයෙන් හොඳට පැහැදිලි වෙනවා. ඒ බව තේරුම් ගන්න ඕන. මේ වෙන වෙන වචන වලින් කියලා තියෙන්නේ සතර සතිපට්ඨානයේ සමුදය ධම්මානුපස්සී වෙන්න කියපු එකම යි.

ආයථී දර්ශනයේ දී, විදර්ශනාවේ දී ඒ සමුදය බාහිරයෙන් නෙවෙයි, තමන් තුළින් දකින්න ඕන.²⁹ එවිට සාක්ෂාත් වෙන්නේ මේක නිරෝධ ධර්මයක් බව යි. එතකොට මේ වැඩෙන්නේ අනිච්ච සඤ්ඤාව යි. අනිච්ච සඤ්ඤාව කියන කොට අනිච්ච සඤ්ඤා සූත්‍රයට³⁰ අනුව ඉති රූපං ඉති රූපස්ස සමුදයො ඉති රූපස්ස අත්ථඞ්ගමො කියන තැනත් තියෙන්නේ සමුදය බැලීමක් මයි. එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නන අනිච්ච සඤ්ඤාව කියන්නේ සමුදය දැකීමක්. ඇයි සමුදය දකින්න ඕන? එතකොට තමයි මේ පටිච්ච සමුප්පන්න බව අවබෝධ වෙන්නේ. සමුදය තියෙනකම් විතර නේ ඔය ඵලය තියෙන්නේ කියලා අවබෝධ

²⁹ රොහිතස්ස සූත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, සගාථවග්ගය, දෙවපුත්ත සංයුක්තය, නානාතිත්ථීය වග්ගය.

³⁰ අනිච්චසඤ්ඤා සූත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, බන්ධ සංයුක්තය, පුළුඵ වග්ගය.

වෙන්වේ. සමුදය නැත්නම් ඕක ගැන කතා කරන්න බැහැ නේ කියලා දැකීමක් එන්නේ. එහෙම කතා කරන්න බැරි වෙන්වේ උපදින්නේ නැති නිසා යි. හටගන්නේ නැති නිසා යි. ඒක නූපදින ධර්මයක් නිසා යි.

එතකොට ඒක නූපදින ධර්මයක් කියන නුවණ තමයි නිරෝධයෙ ඥාණය. හැබැයි අපි තේරුම් ගන්න ඕන ඒ ගැන අපි කතා කළාට අපි ඉන්නේ නිරෝධයෙ නෙවෙයි. අපි තවම ඉන්නේ කාම ලෝකයේ. ඒ නිසා අපට තවම හුඟක් දේවල් තියෙනවා. නිරෝධ ධර්මය තර්කයට අහුවුණාට ඒක ප්‍රත්‍යක්ෂ මට්ටම නෙවෙයි.

ඒ නිරෝධ නො වෙන නිසායි අපට මේ ධ්‍යානයක් 'දෙයක්' වෙන්වේ. චේතෝ විමුක්තියත් 'දෙයක්' කරගන්නේ. 'දෙයක්' කරගත්ත ගමන්ම කවුද ඒකට සමවදින්නේ? 'මම' - සක්කාය දිට්ඨිය. 'මට පුළුවන් ධ්‍යාන වලට සමවදින්න, මට චේතෝ විමුක්තිය තියෙනවා, මට සමාධිය තියෙනවා' කියලා හිතෙනවා. ඉතින් 'මම' කියන වචනය නො කිව්වාට එතන ඒක හැංගිලා තියෙනවා. ඇයි එහෙම හැංගෙන්නේ? අර 'දෙයක්' කරගැනීම තුළ යි.

අපි හොඳට තේරුම් ගන්න ඕන අපි ඉන්නේ නිරෝධයේ නෙවෙයි. ඒක රහතත් වහන්සේගේ මට්ටම. එහෙනම් අපි ඉන්න මට්ටමෙන් මිඳෙන්න මාර්ගයක් තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන්නේ. එතකොට ධ්‍යාන ලබාගත්ත කෙනාටත් තවම 'කෙනෙක්' ඉන්නවා. 'දෙයකුත්' තියෙනවා. ධ්‍යානය කියලා දෙයක් තියෙනවා, ඒකට සමවදින 'මමත්' ඉන්නවා. ඒ කියන්නේ සක්කාය දිට්ඨිය තියෙනවා. එතකොට මේ නිරෝධයෙ ඥාණය තුළ ඒකෙත් සමුදය බලන්න තියෙනවා. ධ්‍යාන/චේතෝ විමුක්ති කියන තැනත් සමුදය බලන්න වෙනවා. සමුදය බැලීම තුළ මොකක් ද අවබෝධ වෙන්වේ? 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි' - මේ අවිද්‍යාව තියෙනකම් නේ ඕක 'දෙයක්' කළේ. අවිද්‍යාව නැත්නම් ඕක උපදින්නේ නැති ධර්මතාවයක් නේ - අපේ මෝඩකමට උපද්දවා ගත්තාට, අවිද්‍යාව දුරු වුණු රහතත් වහන්සේගේ මනසට ඕක 'දෙයක්'වෙන්වේ නැහැනේ කියන නුවණක් එනවා. 'දෙයක්' වුණේ

නැත්නම් ඒ දෙය පරිහරණය කරන 'මම' පිහිටන්නෙත් නැහැ. ඔහුනයි අපට මූලිකව වැදගත් වෙන්නේ.

එකකොට නිරොධ ධම්ම කියන කොට තේරුම් ගන්න ඕන 'දෙයක්' කියලා ක්ෂණයකට වත් පනවන්න බැරි බව. ඒ පනවන්න බැරිකම, නිත්‍ය කරන්න බැරිකමටයි අනිත්‍ය කියන්නේ. අපේ මෝඩකම තියෙනකම් තමයි ඕක පනවන්නේ. මෝඩකමට පනවනවා. මෝඩකම යෙදුණේ නැත්නම් උපදින්නේ නැති ධර්මතාවයක්. ඒ උපදින්නේ නැති ධර්මතාවය තමයි නිරොධ ධම්ම. කියන්නේ.

ඕන්න ඕක තේරුම් ගත්තොත් මේ 'ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා' කියන තැන දී තියෙන ගැටළු ඇත්තටම නැතිවෙනවා. මේ ලෝකෝත්තර දර්ශනයේ තියෙන්නේ ලෝකය උපදින හැටියි, නූපදින හැටියි. උපදින්නේ - ඉමස්මිං සති ඉදං භොති, නූපදින්නේ - ඉමස්මිං අසති ඉදං න භොති කියන ධර්මතාවය. ඕක තමයි පටිච්ච සමුප්පන්න බව, නැතිනම් ඉදප්පච්චයතාව කියන්නේ. ඔය නිරොධ ධම්ම. කියන එක තමයි අපට ගොඩක් වෙලාවට තේරුම් ගන්න අපහසුවෙලා තියෙන්නේ.

ප්‍රශ්නය: ඔබතුමා නිරෝධය කියලා අර්ථ දක්වන්නේ 'හට නො ගත්' කියන එක ද? ඒ අර්ථ දැක්වීම ද හැම තැනම තියෙන්නේ? පාළි වචනයේ නිවැරදි තේරුම ඒක ද? කොහොමද අපි ඒක හරියටම දැනගන්නේ?

පිළිතුර: පැහැදිලිවම ලෝකෝත්තර දර්ශනයේ දී නිරෝධය කියලා අර්ථ දක්වන්නේ 'හට නො ගත්' කියන එක යි. හැම තැනම තියෙන්නේ ඒක ද කියලා ඇහුවොත් නම් කියන්න වෙන්නේ බොහෝ වෙලාවට පරිවර්තන වල ලෝකෝත්තර දර්ශනය ඇතුළු ද ලිච්චේ කියන එක තම තමන්ට නුවණින් විමසන්න වෙනවා කියන එක. නිරොධෙ ඤාණං කියන එක ප්‍රඥාව වැඩීම තුළ අවබෝධ කරන්න තියෙන දෙයක්. පාළි වචන ගත්තොත් නම් අනිවාර්යයෙන්ම ඔය ටික තියෙන්න ඕන. හැබැයි බලන කෙනාට දෙපැත්තෙන්ම තේරුම් කරන්න පුළුවන්. ලෝකයට අයිති පැත්තෙන් තේරුම් කරන්න පුළුවන් මේක 'හටගෙන නැතිවෙන දෙයක්', ඒ

නිසා නිරෝධය කියලා. ලෝකෝත්තර දර්ශනය තියෙන කෙනාට විතරයි 'ඕක පටිච්ච සමුප්පන්න දෙයක්' බව තේරුම් යන්නේ. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි, මෙය නැත්නම් ඔහොම වෙන්න බැහැ' කියන නුවණින් බලන්න පුළුවන් වෙන්නේ. එතකොට අපි පූර්ව ප්‍රතිපදාවේ ඉඳලා ලෝකෝත්තර ප්‍රතිපදාවට, ආයඝී ප්‍රතිපදාවට හැරෙන්න නම් මේ දහම නුවණින් විමසන්න වෙනවා.

දැන් මේ සූත්‍රයම කෙනෙක් කියෙව්වොත් මේ එකොළහේම තියෙන්නේ 'අනිත්‍ය වඩන්න, නිරෝධය බලන්න නේ' කියලා ඉතින් මේ ධ්‍යානයත් 'ඇතිවෙලා නැතිවෙන එකක් නේ' කියලා බලන්න පුළුවන්. එහෙම බලන අය ඉන්නවා. හැබැයි දහමට අනුව නම් හිතන්න බැහැ ඒ අයගේ සක්කාය දිට්ඨියවත් කැඩෙයි කියලා. මොකද, එහෙම බැලුවා කියලා නිරොධෙ ඤාණං වෙන්නේ නැහැ. දුක්ඛෙ ඤාණං, සමුදයෙ ඤාණං, නිරොධෙ ඤාණං, මග්ගෙ ඤාණං වලින් එකක් හෝ නැති වුණොත්, සම්මාදිට්ඨිය එන්නේ නැහැ. ඔය හතරටයි ලෝකෝත්තර සම්මාදිට්ඨිය කියන්නේ. ලෝකෝත්තර සම්මාදිට්ඨිය ඇති වුණේ නැත්නම් ආයඝී මාර්ගය වැඩෙන්නේ නැහැ. සම්මාදිට්ඨිය නැතිව ආයඝී අෂ්ඨාංගික මාර්ගය වැඩෙන්න බැහැ.

ඒ නිසා නිරොධෙ ඤාණං කියන තැන හරිම වැදගත් වෙනවා. එතකොට ඔය නුවණ ආව කෙනාට වචන වල තේරුම් ගැන ප්‍රශ්න ඇතිවෙන්නේ නැහැ. නුවණ තියෙන කෙනාට විතරයි නිරෝධය කියන්නේ මොකක් ද කියලා දකින්න පුළුවන්කම තියෙන්නේ. මම මුලින් කිව්වා වගේ මේ සූත්‍රය කියවන කොට සො ඉති පටිසඤ්චිකති. අයම්පි ඛො පඨමං ඤානං අභිසඞ්ඛනා අභිසඤ්චෙතයිතා. යං ඛො පන කිඤ්චි අභිසඞ්ඛනං අභිසඤ්චෙතයිතං තදනිච්චං නිරොධධම්ම'න්ති පජානාති කියන කොට, අනිත්‍යයි, නිරුද්ධ වෙලා යන එක ගැන නේ මෙනෙහි කරන්නේ කියලා කෙනෙකුට කියන්න පුළුවන්. නමුත් ඒ මෙනෙහි කිරීම ලෝකයට අයිතිය කියලා එයාට තේරෙන්නේ නැහැ. ආයඝී දර්ශනය ආවොත් විතරයි එතන තියෙන අඩුව පෙනෙන්නේ.

එතකොට ආයතී දර්ශනයට අනුව නිරෝධය කියන්නේ 'ඇතිවෙලා නැතිවෙන' ස්වභාවයක් නෙවෙයි, එතන දී දැකිය යුත්තේ ඉපදිලා නැති, හට නො ගත් ස්වභාවයක් කියලා වැටහෙන්න ඕන. රහතන් වහන්සේ කියන්නේ බිණා ජාති - ජාතිය ක්ෂය කලා, ඉපදීම දුරු කලා. ආයතී දර්ශනයේ දී ඉපදීම කියන්නේ හටගන්න බව. හටගන්න බවයි නැවැත්විය යුත්තේ. අපට සාමාන්‍යයෙන් හිතට එන්නේ මරණයෙන් පසු ඉපදීමක් ගැන නේ. එහෙම නෙවෙයි, ක්ෂණයක් පාසා අපි ස්කන්ධ උපද්දවනවා. බන්ධානං පාකුභවො අයං වුවිච්චි ජාති - ස්කන්ධයන්ගේ පහල වීමටත් ජාතිය කියලා කියනවා. එතකොට රහතන් වහන්සේ ජාතිය ක්ෂය කරලා තියෙන්නේ - බිණා ජාති. අවිද්‍යාව දුරුවීමත් එක්කයි ජාතිය ක්ෂය වෙන්නේ. අවිද්‍යාවෙන් පනවන දේවල් අවිද්‍යාව දුරුවෙන කොට පැනවෙන්නේ නැහැ. ඒ පැනවෙන්නේ නැහැ කියන්නේ උපදින්නේ නැහැ කියන ස්වභාවයට යි. උපදින්නේ නැහැ කියන්නේ නිරෝධයට යි. නිරෝධයේ ඥානය.

යමක් 'ඇතිවෙලා නැති වුණා' කිව්වොත් ඇති වුණා නේ. එතකොට නැති වුණ දෙයක් ගැනත් කතා කරන්න පුළුවන් වෙනවා. අතීතයේත් 'ඇතිවෙලා නැති වුණා' නේ කිව්වහම එතකොට කාලයටත් අහුවෙලා. මේ නිරොධධම්මං කියන එක කාලයට අහුවෙන්නේ නැහැ. වර්තමානයේ 'ඇතිවෙලා නැති වුණා' කිව්වහම ඊටපස්සේ තව ටිකකින් 'ඒක දැන් අතීතයේ නේ' කියලා කියයි. 'දැන් නැහැ නේ' 'අනාගතයේ ඕක එයි ද දන්නෙත් නැහැ' කියලාත් කෙනෙකුට කියන්න පුළුවන්. එතකොට එහෙම කෙනා තුන් කාලයටම අහුවෙලා ඉවරයි.

ඒ නිසා මම පැහැදිලිව කියනවා ඉපදිලා නැති, හටගෙන නැති බවටයි නිරොධධම්මං කියන්නේ. මේක පොතේ තියෙනවා ද, නැත් ද කියන එක නෙවෙයි, බලන කෙනාගේ මානසික මට්ටම අනුව ඒක පෙනෙනවා ද, නැත් ද කියන එකයි මෙතන තියෙන්නේ. බුද්ධ දේශනාව නිවැරදිව තේරුම් ගත්තාට පස්සේ පෙනෙනවා හැම සූත්‍රයකම මේ එකම දෙය නේ කියලා තියෙන්නේ කියලා. මේ අවබෝධය නැති නම්, මේ සූත්‍රයම කියවන කෙනාට ලෝකයට

අයිති පැත්තෙන් තේරුම් කරන්න පුළුවන්. ආයතී දර්ශනය ඇතුළු බැලූවොත් පෙනෙනවා මේ සමථයෙයි, විදර්ශනාවෙයි වෙනස කොච්චර ගැඹුරු ද කියලා.

ප්‍රශ්නය: ඒ කියන්නේ හටගැනීමක් කවදාවත් පවතින්නේ නැහැ. නමුත් ඒ ගැන තියෙන නො දැනුවත්කම නිසා අපි ඒ නො හටගැනීම තුළ හටගැනීමක්, පැනවීමක් කරගන්නවා අවිද්‍යාව තුළ. ඒ තුළ තමයි අපි දුක් විඳින්නේ කියන අදහස ද එතන තියෙන්නේ?

පිළිතුර: පැහැදිලිවම ඒක තමයි. ඒ කියන්නේ නිරෝධ ධර්මයක්, හට නො ගත්ත ස්වභාවයක් තුළ හටගැනීමක් ඇති කරන්නේ අවිද්‍යාවෙන්. මේ ආයතන ක්‍රියාකාරිත්වය නො දන්නාකමට අපි හට ගත්වනවා - උපද්දනවා. ඒ උපද්දන දේවල් ටික තමයි අපට ලෝකය වෙලා තියෙන්නේ. හැබැයි අපි දන්නේ නැහැ ඕවා මෝඩකමට උපද්දන දේවල් කියලා. මම නිතරම කියන්නේ අර වතුරේ ඉන්න බල්ලෝ වගේ කියලා යි. උපද්දලා ඇසුරු කරනවා. අපට කොයි වෙලාවේ වත් නුවණ නැහැ මේක මෝඩකමට, අවිද්‍යාවට උපද්දපු දෙයක් කියලා. එතකොට අවිද්‍යාවෙන් උපද්දපු දෙයක් කියලා දකින එකමයි නිරෝධය කියන්නේ. මොකද අවිද්‍යාවෙන් ඉපැද්දුවා නම් ඒක ඉපදිලා නැති දෙයක් වෙන්න ඕන. මෝඩකමටම පනවපු දෙයක් නේ. ඔන්න ඔහොම බැලූවොත්, තේරුම් ගත්තොත් තමයි නිරෝධය සාක්ෂාත් වෙන්නේ.

එතකොට මේක ක්ෂණයකට ඇතිවෙලා නැතිවුණා කිව්වොත් ඒ ධර්මතාවය පෙනෙන්නේ නැහැ. ඇතිවෙලා නැතිවෙන දෙයක් හරි එතකොට තියෙනවා නේ. සූත්‍ර වල පැහැදිලිව තියෙනවා නිරෝධ කියන කොට තමන්ගෙන් පටන් අරගෙන අඹු-දරුවන්, යාන-වාහන, භව-භෝග, ඉර-හඳ-තාරකා දක්වා මේ එකක්වත් පැනවෙන්නේ නැහැ කියලා. මේ සියල්ලම නිරෝධ ධර්ම. එතකොට මේ ලෝකයම කියන්නේ නිරෝධ ධර්මයක්. ඒකට සලායතන ලෝකය, පංච උපාදාන ස්කන්ධ ලෝකය කියලාත් කියනවා. පරිහරණය කරන ස්කන්ධ - රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ - මේවා සියල්ලම නිරෝධ ධර්ම. ඒවා උපදින්නේම අවිද්‍යාව මත යි.

බන්ධනාගාර පාලනයට අයුරු වුවහොත් ජාති³¹ - ස්කන්ධයන්ගේ පහල වීමටයි ජාතිය කියලා කියන්නේ. එතකොට රහතන් වහන්සේ ජාතිය ක්ෂය කරලා තියෙන්නේ - බිණා ජාති.

මේ තුන් ලෝකයම නිරෝධ ධර්ම වුණාට අපි ඉන්නේ නිරෝධයේ නෙවෙයි. අපේ මනස තවම ඒ මට්ටමට වැඩිලා නැහැ. එතෙක්ට යන්න මාර්ගයක් බුදුරජාණන් වහන්සේ අපට පෙන්වලා දෙනවා. නිරෝධ ධර්ම ගොඩක් අපේ මෝඩකමට උපද්දගෙන නේ මේ පරිහරණය කරන්නේ කියලා දැක්ම එන්න, ප්‍රඥාව වඩන විදිය තමයි මේ සතර සතිපට්ඨානය, ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය ආදී සියල්ලේම තියෙන්නේ. හොඳට නුවණින් බැලුවොත් පැහැදිලිවම පෙනෙයි මේ හැම එකකම පෙන්වන්නේම සමුදය බලන්න කියලා යි.

ඇයි සමුදය බලන්නේ? එතකොට තමයි නුවණ එන්නේ 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි' කියලා. ඔය සමුදය යෙදුණේ නැත්නම් ඕක ගැන කතා කරන්නවත් බැහැ, උපදින්නේ නැහැ කියලා. ඒ උපදින්නේ නැති එකටයි නිරෝධය කියන්නේ. එතකොට අහපු ප්‍රශ්නය හරි - අවිද්‍යාව මතමයි උපද්දන්නේ. මේවායේ ඇත්ත තත්ත්වය නිරෝධ ධර්ම.

ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර: ප්‍රශ්නයේ දී කියවුණා මේවා උපද්දන්නේ නැතුව හිටියා නම් හරි, චේතනා නැතුව හිටියා නම් හරි කියලා. එතන අපට එක වරටම ස්පර්ශ කරන්න පුළුවන් තැනක් නෙවෙයි. ඒ නිසායි බුදුරජාණන් වහන්සේ ක්‍රම ක්‍රමයෙන් වඩන මාර්ගයක් දේශනා කරන්නේ. එතකොට අපට කොයි වෙලාවේ දී වත් කියලා නැහැ චේතනා හදන එක නවත්වන්න කියලා. ඒක කරන්න බැරි දෙයක්. ඒක කරන්න උත්සාහ කරන්නත් එපා. ඒක අපි හදාගත්ත එකක්. හිත නැති කරන්න නෙවෙයි අපි මේ හදන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන්නේ හටගන්නා ස්වභාවය දකිමින් ඉන්න කියලා යි. ඉති පටිසංඝවිකාති වෙන්නේ කොහොම ද කියලා, ඒ වැඩ පිළිවෙල අපි තේරුම් ගන්න ඕන.

³¹ මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රය - දීඝ නිකාය, මහාවග්ගය.

අපි ප්‍රතිඵලය ගැන කතා කළාට අපට ප්‍රතිඵලයෙන් පටන් ගන්න බැහැ. අපි මාර්ගයයි තේරුම් ගන්න ඕන. ඒ සඳහායි මේ ධර්ම සාකච්ඡා කරන්නේ. එතකොට ඉති පටිසඤ්චිකානි - මෙන්ත මෙහෙම මෙනෙහි කරන්න කියලා යි බුදුරජාණන් වහන්සේ පනවලා තියෙන්නේ. මොකක් ද මෙනෙහි කරන්නේ? ඕකක් අභිසම්බන්ධය අභිසඤ්චෙනයිතයි කියලා. ඒක හේතු ඇතුළු හිතට පෙන්නලා දෙන්න ඕන. ඒකටයි මෙනෙහි කරනවා කියන්නේ.

එතකොට මේකත් මනසින් සකස් කරපු දෙයක් නේ අපි මේ 'දෙයක්' කරලා පනවගෙන ඉඳලා තියෙන්නේ කියලා නුවණක් එනවා. හැබැයි නැවත නැවත ඒවා හටගන්න පුළුවන්. ඒකේ ගැටළුවක් නැහැ. හටගන්නවා දකින කොට නැවතත් ඉති පටිසඤ්චිකානි කරන එකයි අපට කරන්න තියෙන්නේ. මේ ගැන වැඩිදුර සාකච්ඡා කරන කොට තව තවත් පැහැදිලි වෙයි.

මේ සූත්‍රයේම ඊට පස්සේ තව ලස්සණ කොටසක් තියෙනවා. ගෘහපතියා මේක තේරුම් කරගත්ත හැටි උපමා කරලා මෙහෙම පෙන්නනවා.

එවං චූත්තෙ දසමො ගහපති අට්ඨකනාගරො ආයස්මන්තං ආනන්දං එතදවොච - දේශනාව අහගෙන ඉඳලා දසම ගෘහපතියා ආනන්ද හාමුදුරුවන්ට මෙහෙම කියනවා - සෙය්‍යථාපි, හන්තෙ ආනන්ද - ඕක මෙන්ත මේ වගෙයි නේ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්ස - පුරිසො එකංව නිධිමුඛං ගවෙසන්තො සකිදෙව එකාදස නිධිමුඛානි අධිගච්ඡෙය්‍ය - එක නිධිමුඛයක් (මහා ධනයකට මගක්) භොයන කෙනාට එකොළහක්ම හම්බවුණා. එවමෙව ඛො අහං හන්තෙ, එකං අමතද්චාරං ගවෙසන්තො - එක නිවන් දොරක් භොයන කෙනාට - සකිදෙව එකාදස අමතද්චාරානි අලත්ථං භාවනාය - නිවන් දොරවල් එකොළහක්ම ලැබුණා. සෙය්‍යථාපි, හන්තෙ - මොන වගේ ද - පුරිසස්ස අගාරං - පුරුෂයාගේ නිවසක් - එකාදසද්චාරං - දොරවල් එකොළහක් තියෙනවා - සො තස්මිං අගාරෙ ආදිත්තෙ - මේ ගෙය ගිනිගත් විට - එකමෙකෙනෙහි ද්වාරෙන සක්කුණෙය්‍ය අත්තානං සොත්ථිං කාතුං - එක දොරකින් එළියට පැනලා බේරෙනවා වගේ

නේ - එවමෙව බො අහං හන්තෙ, ඉමෙසං එකාදසන්තං අමතද්වාරානං එකමෙකෙනපි අමතද්වාරෙන සක්කුණිස්සාමි අත්තානං සොත්ථිං කාතුං - මේ කියපු නිවන් දොරවල් එකොළහත් අන්න ඒ වගේ, එක දොරකින් තමන්ට ගැලවෙන්න පුළුවන්.

මෙතන හරි වැදගත් තැනක්, මොකද - ගෙයක් ගිනිගන්න කොට කෙනෙක් දොරවල් එකොළහෙන්ම එළියට පනින්න හදන්නේ නැහැ නේ. කෙනෙකුට හිතෙන්න පුළුවන් මේ එකොළොස් ආකාරයටම ධ්‍යාන, චේතෝ විමුක්ති වැඩිය යුතු ද කියලා. එහෙම නෙවෙයි, මේ හැම එකකින්ම නිවන් අවබෝධ කිරීමේ හැකියාව තියෙනවා. හරියට අර ගිනි ගන්න ගෙදරට දොරවල් එකොළහක් තියෙනවා වගේ ගින්නෙන් බේරෙන්න.

අපි කොහොම ද විදර්ශනය කරන්නේ කියන එකයි මෙතන වැදගත් වෙන්නේ. අන්න ඒක තේරුම් ගන්න ඕන. එතකොට සො ඉති පටිසඤ්චිකාති කියන එක තේරුම් අරගෙන ඉන්න කෙනාට විතරයි මේක කරන්න පුළුවන්. මම මුලිනුත් කිව්වා, මේක හැමෝටම කරන්න බැහැ. මේ දහම අහලා, නුවණින් තේරුම් අරගෙන හිටිය කෙනාට තමයි ධ්‍යානයක් වැඩුණු දවසට ඒකෙන් එළියට ඇවිල්ලා ඒ ධ්‍යානය ගැනත් මෙනෙහි කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ. ඕකත් අභිසම්බ්‍රව්‍යය අභිසඤ්චෙතයිතයි කියලා. එහෙම කරන්න මතක් වෙන්නේ වත් මේ දහම අහලා තේරුම් අරගෙන හිටියොත් විතරයි. ඒ නිසා තමයි සමුදය දකින්න ඕන. බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒකායන මාර්ගය විදියට සතර සතිපට්ඨානයක් පැනෙව්වේ සමුදය ධම්මානුපස්සී වෙන්න යි. අපට එලය විද විද ඉන්න නෙවෙයි, එලය ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා කියලා බල බලා ඉන්න නෙවෙයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන්නේ. යමක් තියෙනවා නම් සමුදය ධම්මානුපස්සී වෙන්න. එතකොට තමයි සතර සතිපට්ඨානය, ඒකායන මාර්ගය වැඩෙන්නේ.

අපි බොහෝ වෙලාවට කරන්නේ නැත්තෙන් ඕක යි. එලය ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා කියලා බල බලා ඉන්නවා මිසක් ඒක හටගත්තේ කොහොමද කියන පැත්ත හොයන්නේ නැහැ. දැන්

මෙතන බොහොම පැහැදිලිව කියනවා හටගත්ත විදිය බලන්න කියලා, ඒකත් අභිසඞ්ඛතයි අභිසඤ්චෙතයිතයි කියලා ඵලය ගැන නෙවෙයි මේ බලන්නේ. ඵලය හටගත්තේ කොහොමද කියලායි බැලිය යුත්තේ.

එතකොට හිත හෝ චේතනා නැවැත්වීම නෙවෙයි, ඒවා හටගත්තේ කොහොමද කියලා බලන එක තමයි මෙතෙහි කරන්න තියෙන්නේ. එතකොට සමුදය අවබෝධ කළොත් විතරයි යමක් හටගත්තේ කොහොමද කියලා දැකීම කුළ සමුදය දුරුවෙන්නේ. සමුදය දුරු වුණොත් තමයි ඵලය නිරෝධ වෙන්නේ. අන්න ඒ පැත්තෙන් අපි තේරුම් ගන්න ඕන. බුදුරජාණන් වහන්සේ බොහොම පැහැදිලිව මේ මාර්ගය විස්තර කරලා තියෙනවා. ඒක තේරුම් ගත්ත කෙනාට ඔය කියපු විදියට නිවරණ යටපත් වුණොත්, එහෙම කෙනාට හැකියාව තියෙනවා විදර්ශනයක් කරලා ඒකෙන් ප්‍රතිඵල ලබන්න. එවැනි අදහසක් තමයි මේ සූත්‍ර වලින් ගන්න තියෙන්නේ.

ප්‍රශ්නය: ධම්ම උද්ධව්වය සහ අනෙකුත් භාවනා ක්‍රම ගැන සූත්‍ර දේශනාවේ සඳහන් වීමක් නැහැ. ඒ ගැන පැහැදිලි කිරීමක් කරන මෙන් ඉල්ලනවා.

පිළිතුර: එහෙම වචන සඳහන් වෙලා නම් නැහැ. නමුත් මෙතන මට වැටහෙන ආකාරයට පැහැදිලි මාර්ගයක් පෙන්වනවා. සමථයක් වඩලා මේ එකොළහෙන් ඕනෑම එකක් ලබා ගත්තොත්, එයාට සො ඉති පටිසඤ්චිකකි - මෙහෙම මෙතෙහි කරන්නයි තියෙන්නේ. කොහොම ද මෙතෙහි කරන්නේ? අයම්පි බො (මේ එකොළහෙන් ලබාගත් ඕනෑම එකක්) අභිසඞ්ඛතා අභිසඤ්චෙතයිතා. මේක අභිසඞ්ඛතයි අභිසඤ්චෙතයිතයි කියලා මෙතෙහි කරන්න. හැබැයි මේ පාළි වචන දෙක කටපාවම් කරගෙන කියන එක නෙවෙයි ඔතන අදහස් කරන්නේ. අපි කරන්න ඕන මොකක් ද කියලා මතක් කරගන්නයි ඒක කියන්නේ.

එතකොට අපි දකින්න ඕන ඇයි මේ අභිසඞ්ඛතයි අභිසඤ්චෙතයිතයි කියලා කියන්නේ? අන්න ඒක දැක්කොත් මම හිතනවා ඔය මොන වචනයෙන් කිව්වත්, වචන දැන නො ගෙන

හිටියත් අවශ්‍ය දෙය නම් සිදු වෙනවා කියලා. දැනගන්න, මතක තියාගන්න තියෙන එකම දෙය තමයි මෙතෙහි කරන්නේ කොහොමද කියලා. යම්කිසි දෙයක් තියෙනවා නම් ඒක හටගත්තේ කොහොමද කියලා බලන්න කියන එක තමයි සමුදය ධම්මානුපස්සි වෙන්න කියන්නේ. සමුදය ධම්මානුපස්සි වුණොත් විතරයි අපි සතර සතිපට්ඨානය ආරම්භ කරන්නේ. එහෙම නැතුව වෙන මොනවා කළත් අපි බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නපු එකම මාර්ගය අනුව ගමන් කරන්නේ නැතුව වෙන වෙන දේවල් තමයි කරමින් ඉන්නේ. ඉතින් ඒ කරන දේවල් සමහර විට පූර්ව ප්‍රතිපදාව වෙන්න පුළුවන්. නිවරණ යටපත් කරන ක්‍රම වෙන්න පුළුවන්. නමුත් නිවන් මාර්ගය නම් නෙවෙයි කියලා දකින්න අපි දක්ෂ වෙන්න ඕන.

මේ අභිසම්බන්ධ අභිසංඝද්වේතයිත බව දකින්න එක පැත්තකින් දහම දැනගෙන තියෙන්නේ ඕන. දහම නො දන්න කෙනාට මේක කරන්න බැහැ. බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙන්න මෙහෙම දෙයක් පෙන්නලා තියෙනවා කියන එක අහලා දැනගෙන තියෙන්න ඕන. දෙවෙනි දෙය තමයි ඒක කරන්නේ කොහොමද කියලාත් නුවණක් තමන් ඇති කරගන්න ඕන. කොහොමද අභිසම්බන්ධය අභිසංඝද්වේතයිතයි කියලා පෙන්නන්නේ? ඒ පැත්ත තමයි පුළුවන් තරම් ප්‍රශ්න කරමින් හොයා ගන්න තියෙන්නේ. ඔය කියන අවස්ථා එකොළහම මම දකින්නේ නිවරණ යටපත් වෙන අවස්ථා හැටියට යි. පූර්ව ප්‍රතිපදාවෙන්, සමථයෙන් ලබාගන්න අවස්ථා එකොළහක් ඔය තියෙන්නේ. ඒවා විදර්ශනා කරන්න හැකියාව තියෙන්නේ මේ දහම් කරුණු නුවණින් විමසලා තේරුම් අරගෙන හිටියොත් විතරයි. ඒ සඳහා නුවණින් විමසීම ධම්ම උද්ධව්වය වෙන්නත් පුළුවන්. ඒ නිසායි මේ ක්ෂණ සම්පත්තිය වැදගත් වෙන්නේ.

නැත්නම් අපට වෙන්නේ විදර්ශනය කරනවා කියලාත් අපි එක්කෝ වචන ටිකකට ගලපන්න උත්සාහ කරනවා. එහෙමත් නැත්නම් ලෝකයට අයිති ස්වභාවයක් කියයි. අපට පුරුදු වචන වලින් 'ඔය කියන්නේ නාමරූප වෙන් කරනවා නේද?' ආදී වශයෙන් අපි ප්‍රශ්න කරනවා. ඒ වුණාට ඒ පැත්තෙන් හොයනවාට වඩා හොඳයි මෙන්න මේ ධර්මතාවය, මේ නිරෝධය දකින්න. අනිත්‍ය සහ නිරෝධ

ධර්මයක් කියලා තමයි පජානාති වෙන් කියන්නේ. ඊට කලින් අනිත්‍ය කියන්නේ මොකක් ද, නිරෝධය කියන්නේ මොකක් ද කියලා නුවණක් ඇති කරගෙන තියෙන්න ඕන. නැත්නම් පජානාති වෙන් නැහැ. ඒකට හේතුව තමයි අපි නිරෝධය කියන්නේ මොකක් ද කියලා දැනගෙන හිටියේ නැත්නම් නියම විදියට සමුදය නෙවෙයි බැලෙන්නේ. ලෝකයට අයිති පැත්තකින් බලනවා. 'මේකත් ඇතිවෙලා නැතිවෙන දෙයක් නේ, ඔය ධ්‍යානය හැමතිස්සේම තියෙන්නේ නැහැ, නීවරණ යටපත් වුණොත් විතරයි ධ්‍යානය තියෙන්නේ, නීවරණ තුළ හිටියොත් ධ්‍යානය නැතිවෙනවා, ඉතින් ඒකත් අනිත්‍යයි නේ' කියලා කෙනෙකුට හිතෙන්න පුළුවන්. නමුත් තේරුම් ගන්න තවම ඒක 'දෙයක්' කරගෙන, අපට නැතිවෙන හින්දා අනිත්‍යයි කියනවා. එතකොට පුද්ගල සංඥාවෙන් නේද ඕක කියන්නේ? 'දෙයක්' කරගෙන නේද ඕක කියන්නේ? කියන බව අපට වැටහෙන්න ඕන.

හැබැයි මේකත් අභිසඞ්ඛතයි අභිසංඝද්වෙතයිතයි, හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් හටගන්නේ, හිතෙන්ම සකස් කරන ලද්දක් කියලා අපි දැක්කොත්, එතකොට අපට පුළුවන් ද, බැරි ද කියන කතාවක් නෙවෙයි මේ තියෙන්නේ. සමහර විට තියෙනවා, සමහර විට නැති කතාවකුත් නෙවෙයි. ක්ෂණයකට හරි ඇතිවෙලා නැතිවෙන කතාවකුත් නෙවෙයි. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි, මෙය නැත්නම් ඔහොම වෙන් නැහැ' කියන නිරෝධ ධර්මයක් කියලා නුවණින් පෙනෙනවා. ඒ නිරෝධ ධර්මය උපද්දවා ගත්තේ අවිද්‍යාව මත, අපේ මුළාව මත යි කියන දැක්මක් එනවා.

අන්න ඒක තේරුම් ගන්නකම් දහම හැකිතාක් විමසන්න ඕන කියන එක තමයි මට නම් හිතෙන්නේ. ඉතින් අපි නොයෙක් අර්ථකතන දෙන්න පුළුවන්. මම ඒ පාළි වචන ගැන එච්චර හොයන්නේ නැහැ. මම බලන්නේ මේක ද නිවන් මාර්ගය, ආයථි මාර්ගය? ලෝකයට අයිති මාර්ගයයි, ලෝකයෙන් එතර වෙන මාර්ගයයි පැහැදිලිව වෙන් කරගන්න මේ හැම සූත්‍රයක්ම උදව් වෙනවා කියන තැන ඉඳන් තමයි මම නම් දහම හොයන්නේ, විමසන්නේ.

ප්‍රශ්නය: විඤ්ඤාණ වාදයට වැටෙනවා කියලා කිව්වේ මොන වගේ අවස්ථාවක් ද?

පිළිතුර: මෙහෙම බලන්න බලන්න අපට හිතෙනවා ඔය එළියේ තියෙන රූප නෙවෙයි, හිතෙන් හදන ඒවා කියලා. ඒක එක මට්ටමකට ඇත්ත තමයි, නමුත් අපි නියම ඇත්ත තවම දැක්කේ නැහැ. පටිච්ච සමුප්පන්න ස්වභාවය නෙවෙයි ඒ දැකලා තියෙන්නේ. තවම දැනගත්ත දෙයකුත් තියෙනවා, දැනගත්ත කෙනෙකුත් ඉන්නවා. භෞතික නෙවෙයි, හැබැයි හිතෙන් හදන ලෝකයක් අපට තවම තියෙනවා. එතකොට මතයකට එනවා එළියේ මොකුත් නැහැ, සියල්ලම හිතෙන් හදන්නේ කියලා. එතකොට හිතෙන් හැදීමකුත් තියෙනවා, හිතෙන් හදන කෙනෙකුත් ඉන්නවා. එතකොට විඤ්ඤාණයෙන් නිර්මාණය කරපු ලෝකයක අපි ජීවත් වෙනවා. ඒකට තමයි විඤ්ඤාණ වාදය කියන්නේ. ඕවා තමයි අහුවෙන්නේ නැති තැන් - 'හිතෙන් නේ හැදුවේ, ඒකත් ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා නේ' කියලා කියනවා. ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා තමයි, ඒක ඇත්තක්. හැබැයි ඒ ඇත්ත ලෝකයට අයිති යි. හැම හිතක්ම ඇතිවෙලා නැතිවෙනවා තමයි. ඕක ඉතින් අමුතුවෙන් බලන්න දෙයක් නැහැ. ඒක ඇත්තක්. ඒ වුණාට ඒ ඇත්ත ලෝකයට අයිති යි.

දැන් ප්‍රශ්නය වෙන්නේ හුඟක් වෙලාවට අපි දහම විමසගෙන යනකොට එක තැනක නවතිනවා, හිරවෙනවා - 'පෙර නො තිබීම හටගෙන ඉතුරු නැතුව නිරුද්ධ වෙනවා' කියලා. ඒක ඇත්තක්. හැබැයි ඒ ඇත්ත ලෝකයට අයිති යි. 'පෙර නො තිබීම හටගෙන' කිව්වහම අතීතයේ තිබිලා නැහැ නේ. අතීතය බලලා වැඩක් නැහැ. ඉතුරු නැතුව නිරුද්ධ වෙන හින්දා අනාගතය බලලා වැඩකුත් නැහැ. එතකොට අපි තැනකට එනවා මේ වර්තමාන සිද්ධිය පිළිබඳව. දැන් පෙර නො තිබීම හටගත්තාට, ඉතුරු නැතුව නිරුද්ධ වුණාට - අතීතයයි, අනාගතයයි නැති වුණාට වර්තමානයක් තියෙනවා නේ. එතකොට වර්තමානයේ මේක තියෙනවා. ඒ වර්තමානයේ තියෙන තැන තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ විදර්ශනා කරන්න කියන්නේ. අතීතය ගෙවිලා ඉවරයි, ඒක වැඩක් නැහැ. අනාගතය ඇවිල්ලා නැහැ, ඒකත් වැඩක් නැහැ.

හැබැයි වර්තමානයේ අපට කරන්න වැඩක් තියෙනවා. පව්වුප්පන්න යො ධම්මං තත්ථ තත්ථ විපස්සති - වර්තමානයේ කිසියම් ධර්මයක් තියෙනවා නම් එතන එතනම විදර්ශනා කළ යුතුයි. ඒ විදර්ශනා කිරීමේ දී මූලිකව අපි බාහිරයෙන් හේතු හොයනවා. දැන් එළියේ දෙයක් තියෙන කොට, ඕක හැදුනේ සතරමහා ධාතුවෙන් කියලා බාහිරයෙන් හේතු හොයනවා. ඒක එක පැත්තක්. හොඳට තේරුම් ගන්න ඕන මේ මාර්ගයේ එක එක අවස්ථා කියලා. එහෙම බලන්න එපා කියන එක නෙවෙයි මේ කියන්නේ. පූර්ව ප්‍රතිපදාව අවශ්‍ය යි. සතරමහා ධාතුව එළියේ තියෙනවා. එහෙම තියෙන තැනක රූපයක් පනවා ගත්තා කියන කොට අපි යන්නේ භෞතික වාදය පැත්තට. එතකොට එළිය මොනවායින් දෝ හැදිලා කියලා හිතනවා. රූප කලාප වලින් හැදිලා කියලා භෞතික ස්වභාවයකට යනවා.

ඊළඟට තව ටිකක් ඔහොම බලන කොට තව මට්ටමකට එනවා 'ඕවාත් මේ හිතෙන් හදලා එළියේ තිබ්බේ' කියලා භෞතික ස්වභාවයක් නැහැ, හිතක් විතරයි තියෙන්නේ කියනවා. ඔතනත් තවම දෘෂ්ටිගත වීමක් තියෙනවා. ඒක හොඳට තේරුම් ගන්න ඕන. විඤ්ඤාණ වාදය අල්ලන්න හරි අමාරු යි. මේවායින් මිදෙන්න නම් අපි තේරුම් ගන්න ඕන බුදුරජාණන් වහන්සේ ඔය එක වාදයකටවත් වැටෙන්නේ නැති විදියක් පෙන්නුවා, ඒ තමයි පටිච්ච සමුප්පන්න බව. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි, මෙය නැත්නම් ඔහොම වෙන්න බැහැ' කියන ධර්මතාවය. ඉදප්පච්චයතාව. ඒක වෙනස් නො වෙන ධර්මතාවයක්. තථතා, අවිතථතා, අනඤ්ඤතථා කියලා පටිච්චසමුප්පන්න බව විස්තර කරලා තියෙනවා නේ. එතකොට අපි ඒක තේරුම් ගන්න නම් එකම විදියයි තියෙන්නේ, ඒ තමයි සමුදය හොයාගන්න වෙනවා. හටගත්තේ කොහොම ද කියලා හොයාගන්න වෙනවා. වෙන විදියකට ඕක දකින්න බැහැ.

ඒ නිසා තමයි සමුදය ධම්මානුපස්සී කියන එක හරිම වැදගත් වෙන්නේ. පටිච්චසමුප්පන්න බව තේරුම් ගන්න එකම විදියයි තියෙන්නේ - සමුදය ධම්මානුපස්සී වෙන්න ඕන. ඒක තමයි සතර සතිපට්ඨානයෙන්ම පෙන්නලා දෙන්නේ. එක එක්කෙනා වෙන මොන මාර්ග ගැන කිව්වත්, බුදු දහමේ නම් පෙන්නලා දෙන්නේ

ඔය ටික යි. ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය කිව්වත්, දුක්ඛේ ඤාණං, සමුදයේ ඤාණං, නිරෝධේ ඤාණං, මග්ගේ ඤාණං අයං වුවුවහි සම්මාදිට්ඨි - සම්මාදිට්ඨිය ඇතිවෙන තැන ඔය ටික තියෙන්න ඕන.

එතකොට මේ සමුදය දැකීම තුළ මොකක් ද අවබෝධ වෙන්නේ? සමුදය හරියට දකින කෙනාට නුවණක් එනවා 'ඔය සමුදය තියෙනකම් විතරයි එලය. ඔය සමුදය නැත්නම් එලයක් ගැන කතා කරන්නවත් බැහැ' කියලා. ඒකට තමයි නිරෝධේ ඤාණං කියන්නේ. උපදින්නේ නැහැ කියන ධර්මතාවය. එතකොට සමුදය දැකීම තුළ නිරෝධය සාක්ෂාත් වෙනවා. අන්න ඒ තේරුම් ගැනීම තුළ 'ඕක හිතෙන් හැදුවා ද, එළියේ හැදුණා ද' කියන ඒ අදහස් එකක්වත් එතන අදාළ නැහැ. අපි 'දෙයක්' ගැන කතා කරනවා නම් කතා කරන්නේම අවිද්‍යාවෙන් කියලා නුවණක් එනවා. නිරෝධ ධර්මයක් අවිද්‍යාව මත පනවාගෙන. ඒක හිතෙන් හැදුවා ද, එළියේ දෙයකින් හැදුණා ද' කියන කතාව එන්නේ පනවා ගත්තාට පස්සේ. එතකොට ලෝකයට අහුවෙලා ඉවරයි. අහුවුණ දෙය හිතෙන් හැදුවා ද, භෞතිකව හැදුණා ද කියන දෙක තමයි විඤ්ඤාණ වාදය ද, භෞතික වාදය ද කියලා අහන්නේ.

'දෙයකට' අහු නො වෙන්නේ නිරෝධේ ඤාණං තුළ යි. ඒ කියන්නේ ඉපදිව්ව නැති දෙයක් නේ මේ මෝඩකමට උපද්දවාගෙන තියෙන්නේ. අවිද්‍යාව මත පනවාගෙන තියෙන්නේ කියන නුවණ එනවා. ඔන්න ඕක තුළ දෙපැත්තටම වැටෙන්නේ නැති පටිච්ච සමුප්පාද ඥානය එනවා.

අපි පුරුදු වෙලා තියෙන්නේම 'කෂණයකට හෝ ඇතිවෙලා නැති වුණා' කියලා බලන්න නේ. ඒක පූර්ව ප්‍රතිපදාව කියලා දකින්න දක්ෂ වෙන්න. ඒක ලෝකයට අයිති අනිත්‍ය බැලීමක්. ලෝකෝත්තර දර්ශනයේ අනිත්‍ය කියන්නේ 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි, මෙය නැත්නම් ඔහොම වෙන්න බැහැ' කියන ධර්මතාවය. එතකොට 'මෙය ඇති' කියලා හේතු ගැන කතා කරන විට හැම තිස්සේම එතන අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යය වෙනවා. එහෙනම් ඕවා ඇතිවෙලා තියෙන්නේ අවිද්‍යාව තියෙන මනසට විතරයි. අවිද්‍යාව දුරු වුණු

මනසට ඕවා උපදින්නේ නැහැ. ඉපදීම නැති කරන මාර්ගයක් තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ තමක් දේශනා කරන්නේ.

ඒක තමයි පෙර නො ඇසූ විරු දහම - පුබ්බෙ අනනුස්සනෙසු ධම්මෙසු වෙන්නේ. අනිත් ඒවා කාලයෙන් කාලයට එක එක්කෙනා කියන දේවල්. නමුත් බුදුකෙනෙක් පහළ වෙන්නේ පෙර නො ඇසූ විරු දහමක් පෙන්නලා දෙන්න. එතනයි අපි තේරුම් ගන්න ඕන මේ ලැබුණේ ක්ෂණ සම්පත්තියක් කියලා. ඒ හින්දා එක එක පුද්ගලික මත වලට අනුවෙන්නේ නැතුව දහම නුවණින් විමසන්න පුරුදු වෙන්න. දහම ගුරු තනතුරේ තබාගන්න. මම කියන හින්දා මේක පිලිගන්න එපා. තමන් නුවණින් දහමට ගළපලා මේක දහමට ගැළපෙනවා ද, පටිච්ච සමුප්පන්න බව තියෙනවා ද, වතුරායඝී සත්‍යය තියෙනවා ද කියලා අන්න ඒ වගේ පැහැදිලි දහම් කරුණු වලට ගළපලා බැලුවොත් මම හිතනවා මේ ලැබුණු ක්ෂණ සම්පත්තියෙන් ප්‍රයෝජනයක් ගන්න පුළුවන් වෙයි කියලා.

ප්‍රශ්නය: ධ්‍යානත් වැඩක් නැති දෙයක්, ඊට එහා දෙයක් තියෙනවා - සමථය නම් වැඩක් නැහැ, විදර්ශනාව තමයි වඩන්න ඕන කියලා ඒ වගේ මත වලට යන්නේ නැතුව ප්‍රතිපදාව වැඩිය යුතුයි නේ ද?

පිළිතුර: ඒක ඉතා වැදගත් ප්‍රශ්නයක්. සාමාන්‍යයෙන් විදර්ශනාව ගැන කතා කරන කොට සමථය ගැන ටිකක් වපර ඇහැකින් බලන අයත් ඉන්නවා. ඕවා කරලා නිවන් දකින්න බැහැ කියන මතයක් තියෙනවා. නමුත් මට නම් පෙනෙන ආකාරයට මේ සූත්‍රය තුළ සමථය වඩන්න හොඳ උනන්දු කිරීමක් තියෙනවා. මෙතන එකොළොස් දොරක් පෙන්වන්නේ ඒ ඕනෑම දොරකින් නිවන් අවබෝධ කරන්න මග විවර කරගන්න පුළුවන් නිසා යි. එතන දී දෙපැත්තක් තේරුම් කරගන්න ඕන - ඒ එකොළහම වැඩිම නිවන් දොර නෙවෙයි. ඒ එකොළහෙන් ඕනෑම එකක් නිවන් දොරක් බවට පත් කරගන්න හැටි බුදුරජාණන්වහන්සේ පෙන්නලා දීලා තියෙනවා.

ඉතින් ධ්‍යාන වඩන්න බය වෙන්න එපා. ධ්‍යාන වඩන්න පුළුවන් කෙනා තව තවත් වඩන්න. මේ සූත්‍රයේ සෘජුවම නො තිබුණාට මට එන අදහසක් තමයි පුථම ධ්‍යානය තියෙන කෙනාට වඩා පහසුයි

දෙවෙනි ධ්‍යානය තියෙන කෙනාට විදර්ශනය කරන්න. ඒ විදියට ඉහළට යනවා කියලා තමයි මම දකින්නේ. ඒ නිසා හැකි නම් තව තවත් උත්සාහ කරලා ධ්‍යාන වඩන්න. හැබැයි මතක තියා ගන්න මේ ක්ෂණ සම්පත්තියෙන් ලැබෙන ප්‍රයෝජනය තමයි ධ්‍යානයක් විදර්ශනය කරන්නේ කොහොමද කියන එක බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා. එතකොට ඒ පැත්ත ගැන පැහැදිලි නුවණක් තියෙන කෙනෙකුට තමයි ධ්‍යාන විදර්ශනා කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ. එතකොට මේ නුවණ ඇතිකර නො ගත්තොත් අපි ක්ෂණ සම්පත්තියෙන් ලබාගන්න තියෙන ප්‍රයෝජනය නැති කරගන්නවා. ඒ දෙපැත්තම ගැන අපි අවධානය යොමු කරන්න ඕන.

එක පැත්තකින් පැහැදිලිවම කියනවා ධ්‍යාන වඩන්න පුළුවන් නම් හැකි තාක් උත්සාහ කරලා ධ්‍යාන වඩන්න. ඒක අවශ්‍ය යි. ඒක පූර්ව ප්‍රතිපදාව. ඒවායේ ඉහළට යන්න යන්න විදර්ශනා කරන්න පහසුයි කියලා මම කිව්වේ, ඒ තුළින් නීවරණ යටපත් කිරීමේ ගතිය එන්න එන්න වැඩි වෙන නිසා යි. නීවරණ යටපත් වුණ මනසට තමයි දහම අවබෝධ කරගන්න පුළුවන් වෙන්නේ. එතකොට ප්‍රථම ධ්‍යානය වඩන කෙනාගේ යම්කිසි මට්ටමකට, කාලයකට නීවරණ යටපත් වෙලා තියෙනවා නම්, දෙවෙනි ධ්‍යානය වඩන්න පුළුවන් කෙනාට ඊට වඩා වැඩි මට්ටමකට නීවරණ යටපත් කරගෙන ඉන්න කාලය වැඩි කරගැනීමේ හැකියාව තියෙනවා. ඒ නිසා තමයි මම කිව්වේ ඒ මට්ටම් හැකි තාක් ඉහළට වඩන්න පුළුවන් අය ඒක කරන්න කියලා.

ධ්‍යානයට සමවැදිලි ඉන්නේ එක වෙලාවක. ධ්‍යානයෙන් එළියට ආවාට පස්සේ ධ්‍යානයේ බලපෑම මත නීවරණ යටපත් වෙලා තියෙන මනසක් තියෙන්නේ. අන්න එහෙම මනසකට මේ ඉති පටිසඤ්චික්ඛති කියන විදර්ශනාව පහසුවෙන් කරන්න පුළුවන් වෙනවා. එතන දී සමුදය බැලිය යුතු යි. මෙතන දී පැහැදිලි නුවණක් ඇති කරගන්න ඕන විදර්ශනය කරන්නේ කොහොමද කියලා. ඒක තේරුම් ගත්ත කෙනාට - සම්මාදිට්ඨිය ඇතිකර ගත්ත කෙනාට - ඊළඟට තියෙන්නේ නීවරණ යටපත් කර ගැනීම යි. නීවරණ යටපත් වුණ මනසින් කරන්න ඕන මොකක් ද කියලා එහෙම කෙනාට පැහැදිලි නුවණක් තියෙනවා. ඇයි තමන් මේ

නීවරණ යටපත් කරගන්නේ? මෙන්ම මේ ආකාරයට විදර්ශනාව කරන්නයි කියලා එයා දන්නවා. මෙන්ම මේ විදියට ඉති පටිසඤ්චික්ඛති වෙන්න.

එහෙම නැතුව ධ්‍යාන සුඛයක් විදලා එළියට එන්න හෝ ඒ තුළින් කෙලෙස් තුනී වීමෙන් ආස්වාදයක් ලබන මට්ටමකට එන්න නෙවෙයි. මෙතන පැහැදිලි මාර්ගයක් දේශනා කරලා තියෙනවා. බුද්ධ දේශනාව පැහැදිලිව තියෙන නිසා අපට ඒ ක්ෂණ සම්පත්තිය ලැබිලා තියෙනවා. ඒ නිසා ආයඝී දර්ශනය අවබෝධ කරගන්න උත්සාහ කරන්න. දහම අවබෝධ කරගත්තොත් වරදින්ම නැහැ. ඒ ඇයි? එහෙම කළ කෙනා ඊළඟට කවදා හරි නීවරණ යටපත් වුණ මොහොතක කරන්න ඕන දෙය දන්නවා.

ඉතා හොඳින් හිටිය අය මහා අසනීප හැදිලා එක්තැන් වෙලා දුක්ඛිතභාවයට පත්වෙන අවස්ථා ගැන අපට බොහෝ වෙලාවට අහන්න ලැබෙනවා. අන්න ඒ වෙලාවක මේ දහම් අවබෝධය ලබලා තිබුණා නම්, අසනීප වූ විට වෙන වැඩකුත් නැති නිසා, ඒ මොහොතේ වුණත් හැකියාව තියෙනවා විත්ත සමාධියක් ඇති කරගෙන දහම දකින්න. එයා කළ යුත්ත දන්නවා. නමුත් මේ දහම් අවබෝධය නැති කෙනා ඊට වඩා ගොඩාක් අසරණ වෙනවා. ඒ නිසා එක පැත්තකින් පුළුවන් තරම් ධ්‍යාන සමාධිය වඩන්න උත්සාහ කරන්න. අනිත් පැත්ත තමයි මේ දහම් අවබෝධය ගන්නම ඕන. මේ අවබෝධය ගත්තේ නැත්නම් දහමෙන් ප්‍රයෝජනය ගත්තා වෙන්නේ නැහැ. ධ්‍යාන වැඩුවත් නැතත්, මේ දහම් අවබෝධය ලබාගන්න එක ඊටත් වඩා වැදගත් කියලායි මම දකින්නේ. මොකද මේ අවබෝධය ගන්න පුළුවන් දහමක් ඇහෙන කාලයක විතරයි. ක්ෂණ සම්පත්තියක් තියෙන කාලයක විතරයි. මේ නිසා දහම පුළුවන් තරම් නුවණින් විමසන එක දිගටම කරන තරමට හොඳයි කියලා මම හිතනවා. ඒ එක්කම සමාධිය වඩන්න හැකි අවස්ථා වලදී පුළුවන් තරම් උත්සාහය යොදලා සමථය හැකිතාක් දියුණු කරගන්න. හැබැයි ආයඝී දර්ශනය ගැන නුවණක් තියෙන්න ඕන. දහම් අවබෝධය නැතුව සමථය වඩන කොට සමහර විට සමාධියේ ඉහළ මට්ටම් වලට යනවා මිසක් විදර්ශනයක් කරන්න ඕන කියන

එක අතපසු වෙනවා. විදර්ශනය කරන්න ඕන කියලා දැනගෙන හිටියත්, විදර්ශනය කරන්නේ කොහොමද කියලා දැනගෙන හිටියේ නැත්නම් සමහර විට මේ ක්ෂණ සම්පත්තියෙන් ගන්න තියෙන ප්‍රයෝජනය මගහැරෙන්න පුළුවන්. ඒ නිසා ඒ දෙපැත්තම බොහොම නුවණින් විමසිය යුතු අවස්ථා හැටියටයි මම දකින්නේ.

ඒ එක්කම මතක් කරන්න ඕන - දැන් බොහෝ වෙලාවට අද කාලයේ අහන්න ලැබෙන්නේ ධ්‍යාන වඩාගෙන ගියහම විදර්ශනය ඉබේම සිද්ධවෙයි කියලා යි. මම හිතන්නේ නැහැ එහෙම වෙනවා කියලා. ධ්‍යානයක් වැඩුවාට පස්සේ නේද විදර්ශනාව කරන්න ඕන කියලා මේ සූත්‍රය කියවන කොටත් කෙනෙකුට හිතෙන්න පුළුවන්. ඒ අදහසට මම එකඟ වෙන්නේ නැහැ. මොකද, ධ්‍යානයක් තුළින් පමණක් දහම අවබෝධ වෙනවා නම් බුදුරජාණන් වහන්සේ නමක් අවශ්‍ය නැහැ නේ. ආළාරකාලාම වගේ අය ඒ තරම් ඉහළට ධ්‍යාන වඩලාත් නිවන් දැක්කේ නැත්තේ ඇයි කියලා නුවණින් විමසන්න. එහෙනම් විදර්ශනාවේ වැදගත්කම සුළු කොට තකන්න හොඳ නැහැ. සමාධිය, ධ්‍යාන වඩලා පමණක් නිවන් අවබෝධ කරගන්න පුළුවන් ද කියලා තම තමන්ම නුවණින් විමසන්න.

මේ සූත්‍රය මම දකින්නේ ලෝකෝත්තර දහම අහලා තේරුම් ගන්න කෙනාට දේශනා කළ සූත්‍රයක් හැටියට යි. ඍජුවම නො කිව්වාට, මේ දේශනය කරලා තියෙන්නේ සෝවාන් කෙනාට ද කියන එකත් නුවණින් විමසලා තම තමන් තීරණය කරගන්න. සම්මා දිට්ඨිය තියෙන කෙනාට ධ්‍යාන සමාපත්ති වඩාගත්තොත් නිවන් දොර ඇරගන්න පුළුවන් කියන පැත්තකුත් මේ සූත්‍රයෙන් අදහස් කරනවා කියලායි මම නම් දකින්නේ. හැබැයි ඒකෙන් වරදවා තේරුම් ගන්න එපා මේ කියන්නේ ධ්‍යාන වඩන එක, සමාධිය වඩන එක නවත්වන්න කියනවා කියලා. ඒ දෙපැත්තම වැදගත් කියන එක තමයි මගේ අදහස.

2017-09-17 දින අන්තර්ජාලය ඔස්සේ පැවැත් වූ
කණ්ඩායම් සාකච්ඡාව #59

ප්‍රශ්නය: වකු විඤ්ඤාණය විපාක විඤ්ඤාණයක් ද?

පිළිතුර: එහෙනම් ඇයි බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන්නේ මේ ඇහූ පුරාණ කර්මයක් කියලා? කර්ම විපාක කියන එකක් දහමෙන් හොයාගෙන නේ කවුරු හරි කිව්වා නම් කිව්වේ. වකු විඤ්ඤාණය විපාක විඤ්ඤාණයක් කිව්වා නම් දහමේ තිබුණ දෙයක් තමයි ඔය කියන්නේ. මෙතන අඩුවක් තියෙනවා කියලා පෙනෙනවා ද? එහෙනම් මොකක් ද මෙතන අඩුව?

මූලිකව තේරුම් ගන්න ඕන කර්ම විපාක ගැන කතා කළා නම් ඒක වැටෙන්නේ කම්මස්සකතා සම්මා දිට්ඨියට බව. කර්ම-ඵල ගැන ඇතිවෙන සම්මා දිට්ඨිය. ඒ සම්මා දිට්ඨිය අයිති ලෝකයේ යන කෙනාට යි. එතන අතීත කර්මය කරපු කෙනෙකුත් ඉන්නවා, ඒ කර්මයට විපාක විදින්න කෙනෙකුත් ඉන්නවා. එතකොට සසරේ යන කෙනාටයි කර්ම-ඵල කතාව යෙදෙන්නේ. කම්මස්සකතා සම්මා දිට්ඨිය කියන්නේ මේ සසරේ යන ගමන ගැන විස්තර කිරීමක් විතරයි. එතන දී තමයි ප්‍රතිසන්ධිය ගැන, අනාගතය ගැන, පින් කළොත් හොඳ විපාක තියෙනවා, පවි කළොත් නරක විපාක තියෙනවා ආදී වශයෙන් යෙදෙන්නේ. ඒවාත් දේශනා වල තියෙනවා, ඒවාත් ඇත්ත, නමුත් ඔය ඇත්ත ලෝකයට අයිති ඇත්තක් කියලා දකින්න ඕන. ලෝකයෙන් එතෙර වෙන ලෝකෝත්තර දර්ශනය ඊට වඩා වෙනස් වෙනවා.

දැන් අවිද්‍යා, කර්ම, තණ්හා, ආහාර වලින් කර්ම, තණ්හා, ආහාර යෙදෙන්නේ ලෝකයට අයිති විස්තර කිරීම තුළයි. අවිද්‍යාවත් ලෝකයට අයිති විදියට විස්තර කරන්න පුළුවන්. පෙර අවිද්‍යාව නිසා මේ විපාක ලැබුණා කියලා. නමුත් අපි දැනු වෙන්න ඕන එතැනින් එහාට කොහොමද ලෝකයෙන් එතෙර වෙන සම්මා දිට්ඨිය ඇති කරගන්නේ, පටිච්ච සමුප්පන්න බව දකින්නේ කියලා නුවණින් විමසන්න.

පටිච්ච සමුප්පාදය අවබෝධ වෙන විට අතීත, වර්තමාන, අනාගත කාල පරතරයක් නැහැ. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි, මෙය නැත්නම් ඔහොම වෙන්න බැහැ' කියන ධර්මතාවය තමයි පටිච්ච සමුප්පාදය කියන්නේ. පටිච්ච සමුප්පාදයට ගැලපෙන විදියට කර්ම-ඵල ගැන කතා කරනවා නම් ඔය අවස්ථා දෙකම මේ මොහොතේ සිදුවිය යුතු යි.

අප්ඤ්ඤා බිහිවීමට ආයතන ගැන කියන කොට ඒවා අවිද්‍යා, කර්ම, තණ්හා, ආහාර ප්‍රත්‍යයෙනුයි තියෙන්නේ. ඇහැන් සංඛතයි, පටිච්ච සමුප්පත්තයි, රූපත් සංඛතයි, පටිච්ච සමුප්පත්තයි කියලා ධර්මයේ සඳහන් වෙනවා. එතකොට මේවායේ පටිච්ච සමුප්පත්ත බව තමයි මෙතන දී නුවණින් විමසිය යුත්තේ. පටිච්ච සමුප්පත්තයි කියන්නේ ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති කියන ධර්මතාවය යි. දැන් ඇහැ ගැන පරීක්ෂණයක් කරන්න. බුදුරජාණන්වහන්සේ කොහොම ද ඇහැ ගැන හොයන්න කියලා තියෙන්නේ? මෙතන දී නිකම් ම අවිද්‍යාව නිසා හටගත්තා කිව්වාට මදි. එතන මොකක් ද තියෙන අවිද්‍යාව, කොහොම ද මුලා වුණේ කියලා අපට හොයාගන්න වෙනවා.

දැන් ඇහැ කියලා රූපයක් තියෙනවා නම්, රූපය පිරිසිදු දකින්න ක්‍රමයක් බුදුරජාණන්වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙනවා? මොකක් ද ඒ ක්‍රමය? ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො කියන ධර්මතාවය දකින්න ඕන. රූපයක් තියෙනවා නම් ඒ රූපයේ ඇත්ත දකින්න එක ක්‍රමයයි තියෙන්නේ. ඒකේ සමුදය හොයන්න වෙනවා. කායානුපස්සනාවේදීත් සමුදය ධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති වෙන්න නේ කියන්නේ. කොහොම ද ඇත්ත හොයාගන්නේ කියලා අපි දහමට ගළපලා බලමු.

එතකොට ඉති රූපං කියන්නේ අපි ඉන්න මට්ටමේ දී ඇහැ හෝ ඇහැට පෙනෙන රූපය. එතකොට මේ දෙකේ ඇත්ත දකින්න එක ක්‍රමයයි තියෙන්නේ. රූපයක් තියෙනවා නම් ඒකේ සමුදය හොයාගන්න ඕන. දැන් මොකක් ද මෙතන සමුදය? ඇයි ඇහැක් හටගත්තේ, ඇයි රූපයක් හටගත්තේ? දැන් තියෙන රූපය ගැන අපි ඉන්න මට්ටමෙන් හොයන්න ඕන.

ඇහැක් තියෙනවා කියලා දැක්කා ද කියලා හොයන්න ඕන. දැන් ඇහැක් තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ දැකින, පෙනෙන වෙලාවේ දී යි. ඒ පෙනෙන වෙලාවේ ඇහැ දැකලා ද දැනගත්තේ, නැත්නම් වෙන විදියකට ද? දැකීම නිසා අපි හිතලා තියෙනවා 'පෙනෙන්න නම් ඇහැක් තියෙන්න ඕන' කියලා. නැතුව කවදාවත් ඇහැක් දැකලා නෙවෙයි අපි හිතුවේ ඇහැක් තියෙනවා කියලා. පෙනීම මත කල්පනා කරන්න ගිහින් නේද ඇහැක් පනවලා තියෙන්නේ?

එතකොට ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො කියන කොට දැන් ඇහැ තමයි අපට තියෙන රූපය. එහෙනම් ඇහේ ඇත්ත හොයන්න ඕන. එතකොට ඇහැ හටගත්තේ කොහොමද, ඇහැ තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ කොහොමද කියලා හොයන්න ඕන. පෙනීමේ සිද්ධිය නිසායි අපි ඇහැක් තියෙනවා කියලා හිතලා තියෙන්නේ. නැතුව ඇහැ දැකලා නෙවෙයි. පෙනෙන්න නම් ඇහැක් තියෙන්න ඕන කියලා අපි කොහෙන් හරි ඉගෙන ගෙන තියෙනවා. එතකොට ඒක පෙර ඇසුරක් නේද? මේ මොහොතේ ඇහැ පෙනුණා ද, නැත්නම් අතීත අත්දැකීමක් මෙතෙක්ට ගත්තා ද කියලා විමසලා බලන කොට පෙනෙනවා අතීත අත්දැකීමක් අරගෙන තියෙනවා පෙනෙන්න නම් ඇහැක් තියෙන්න ඕන කියලා. ඔය ටික ඉගෙන ගෙන නැති පොඩි ළමයෙකුත් රූප දැකියි නමුත් එයා කියන්නේ නැහැ ඇහැ තියෙන හින්දා පෙනෙනවා කියලා. අපි කවදා හරි ඕක අත්දැකීමක්, ඇසුරක් කරගෙන තියෙනවා. ඇහැ කියලා නිමිත්තක් අතීතයේ කොයි වෙලාවේ හරි හදාගෙන තියෙනවා. එතකොට ඒ නිමිත්ත දැන් මේ මොහොතේ දැකීමට අරගෙන තියෙනවා - 'පෙනෙන්න නම් ඇහැක් තියෙන්න ඕන' කියලා.

ඇහැ කියන කොටම දැන් හිතටත් ඇහැක සටහනක් පෙනෙනවා නේද? තමන්ගේ ඇහැ මතක් කරන කොට සුදු පාට කොටසක කළු බෝලයක් හිතට පෙනෙනවා නේද? එතකොට ඒක මේ මොහොතේ ඇහැට පෙනෙන ඇහැක් ද, හිතට පෙනෙන ඇහැක් ද කියලා නුවණින් විමසන්න. හිතට පෙනෙන ඇහැක් නේද? එතකොට ඒක හිතට පෙනුනේ කොහෙන් ද? පෙර ඇසුරකින් නේද? කලින් දාගත්ත නිමිත්තක් නේද? මේ මොහොතේ පෙනෙන එකක්

නෙවෙයි නේ? හිත දෙයක් හදන්නේ ම පෙර ඇසුරකින්. පෙර ඇසුරක් නම් නිමිති නේද ඔය ඇදලා අරගෙන තියෙන්නේ? අතීතයේ ඉතුරු කරගත්ත නිමිති. ඇහැ කියලා නිමිත්තක් අපි ඉස්සර හදාගෙන තියෙනවා. ඒක නේද දැන් මේ ඇදලා ගත්තේ? 'මෙහෙම පෙනෙන්න නම් මෙන්න මේ වගේ ඇහැක් තියෙන්න ඕන' කියලා?

ප්‍රශ්නය: එතකොට ලෝකෝත්තර මට්ටමේ දී ඇත්තටම වක්ඛු විඤ්ඤාණය කියලා එකක් නැහැ නේද?

පිළිතුර: ඒක තමයි ඉතින් ඇත්ත. විඤ්ඤාණයත් අවිද්‍යාවෙන් පනවපු දෙයක් කියලා දේශනා වල තියෙනවා නේ. ඒ නිසා තමයි දේශනා කරලා තියෙන්නේ විඤ්ඤාණය ඇසුරු කළත් 'මම වෙමි'. දැන් රූපය ඇසුරු කළොත් 'මම වෙමි' විතරක් නෙවෙයි. වේදනාව, සංඥාව, සංඛාරය ඇසුරු කළත් 'මම වෙමි'. විඤ්ඤාණය ඇසුරු කළත් 'මම වෙමි'. ඇසුරු නො කරගෙන නෙවෙයි කියලා. ආනන්ද සූත්‍රයේ³² පංචඋපාදාන ස්කන්ධයටම මේ විදියට කියනවා.

දැන් සාමාන්‍ය ලෝකයාගේ මට්ටමේ දී පෙනෙන්න ඇහැක් තියෙනවා නේ කියන මට්ටමේ දී ඔය ඇහැ ඇත්තටම මේ මොහොතේ දැකපු ඇහැක් ද, නැත්නම් පෙර ඇසුරකින් ගත්ත එකක් ද? දැන් මේ මොහොතේ තමන්ට ඇහැක් මතක් වෙනවා නේ. ඒක මේ මොහොතේ අත්දකින ඇහැක් ද, පෙර ඇසුරකින් ගන්න එකක් ද? පෙර ඇසුරකින් ගන්න එකක් කියලා හැමෝටම පැහැදිලියි ද? තමන්ගේ ඇහැ කාට හරි මේ මොහොතේ පෙනෙනවා ද? නැහැ නේ. හැබැයි හිතට පෙනෙනවා මගේ ඇහැ මෙහෙම තියෙන හින්දා තමයි මේ රූප පෙනෙන්නේ කියලා. ඒ පෙනෙන ඇහැ පෙර ඇසුරකින් ගත්ත එකක් නේද?

පෙර ඇසුරකින් ගත්තා නම් අතීතයේ සකස් කරගත්ත නිමිත්තක් තමයි දැන් මෙතෙන්ට අරගෙන තියෙන්නේ. අතීතයේ නිමිති හදපු වෙලාව කර්මයක් නේද? දැන් අපි මේ මොහොතේ නිමිත්තක් හැදුවා නම් ඒක නව කර්මයක් කියනවා. එතකොට ඇහැ කියන නිමිත්ත

³² ආනන්ද සූත්‍රය - - සංයුත්ත නිකාය, බන්ධක වග්ගය, බන්ධසංයුත්තය, ථේරවග්ගය.

අතීතයේ අපි කොයි වෙලාවේ හරි හදලා තියෙනවා. එතකොට ඒක පෙර කර්මයක් කියලා කියන්න පුළුවන්.

එහෙනම් ඇහැ කියන්නේ පුරාණ කර්මයක් කියන එකේ වරදක් නැහැ නේද? ඒ අදහස බුද්ධ දේශනාවට එකඟයි. ඇහැක් තියෙන කෙනාට ඒක පුරාණ කර්මයක්. ඕක නේද ඇත්ත? ඒ නිසා තමයි කියන්නේ වක්‍රිං හික්කවෙ පුරාණ කම්මං කියලා.

හැබැයි අපි තවම ඒ පුරාණ කර්මයෙන් හදාගත්ත ඇහේ ඇත්ත දැක්කේ නැහැ. ඒකේ පටිච්ච සමුප්පන්න බව දැක්කේ නැහැ. කොහොම ද පටිච්ච සමුප්පන්න බව දකින්නේ? දැන් ඇහැ මේ මොහොතේ හැදූණේ කොහොම ද? ඇත්ත ඇතිහැටි නො දන්නාකම නිසා අවිද්‍යාවෙන් පැනෙව්වා නේද? මේ හිතෙන් සිහි කරගත්ත ඇහැක් නෙවෙයි, මේ තියෙන ඇහෙන්නමයි දැක්කේ කියන මට්ටමකට අපි පත් වුණා නේද ලෝකයට අහුවෙලා? ඇත්තටම වෙලා තියෙන්නේ පෙනීම කියන සිද්ධිය විතරයි. දැකීම කියන සිද්ධිය විතරයි වෙලා තියෙන්නේ. අපි පෙනීම ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා අතීත කර්මයකින් හදපු නිමිත්තක් සිහි කරගෙන, 'අන්න ඒක තියෙන්න ඕන ඔහොම පෙනෙන්න නම්' කියලා දැන් ඇහැක් කියලා දෙයක් පනවා ගෙන තියෙනවා.

දැන් මේ මොහොතේ තියෙනවා කියන ඇහැ පැනෙව්වේ ආයතන මූලාවෙන් නේද? මේ මොහොතේ සිද්ධ වුණ දෙය දැක්කේ නැති හින්දා නේද? ඒක අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරයක් වෙනවා නේද?

දැන් මේ මොහොතේ අවිද්‍යාව පෙනෙනවා ද? එතකොට මේ මොහොතේ ඇහැ පැනෙව්වේ, ඇහැ හැදූවේ අතීත අවිද්‍යාවෙන් ද, දැන් අවිද්‍යාවෙන් ද? දැන් අවිද්‍යාවෙන්. එතකොට ඇහැ පටිච්ච සමුප්පන්න බව පෙනෙනවා. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වේ' - මේ අවිද්‍යාව තියෙනකම් දැන් ඇහැ තියෙනවා. මේ අවිද්‍යාව නැත්නම් දැන් ඇහැ පැනෙන්නේ නැහැ. අන්න එතකොට පෙනෙනවා මේ ඇහැ නූපදින ධර්මයක්. අවිද්‍යාවෙන් අපි උපද්දවාගෙන තියෙන්නේ. ඔය ඇත්ත ඇතිහැටි නෙවෙයි. අවිද්‍යාව මත කරපු සංස්කරණයක්. බල්ලා වතුරේ බල්ලෙක් හැදුවා වගේ අපි ඇහැක් හැදුවා. අපේ ලෝකයට අයිති මානසිකත්වය තවම ගෙවිලා නැහැ.

එහෙනම් ඇහැ සංඛතයි, පටිච්ච සමුප්පන්නයි බව දකින්න. ඒක දකින්න නම් ඉති රූපං, ඉති රූපස්ස සමුදයො හැටියට බලන්න වෙනවා. ඉති රූපං කියන කොට ඇහැ තමයි රූපය. දැන් සමුදය භොයාගන්න ඕන. සමුදය භොයන්න කිව්වේ එළියෙන් නෙවෙයි. ඇහැ හැදුණු ලේ, මස්, නහර කියලා සහරමභාධාතුව ගැන නෙවෙයි භොයන්න ඕන. තමන් තුළින්, ආයතන තුළින් භොයන්න වෙනවා. ඇහැ තියෙනවා කියලා දනගත්තේ කොහොම ද? එතකොට පෙනෙනවා ආයතන මුළාවකින්මයි මේ මොහොතේ ඇහැ පනවලා තියෙන්නේ කියලා. මේ මොහොතේ අවිද්‍යාව නිසා මේ මොහොතේ ඇහැක් හැදුවා. 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි'. ඒ අවිද්‍යාව නො තිබුණා නම් ඇහැක් උපදින්නේ නැහැ.

දැන් පෙනෙනවා ද මේ හටගත්ත එක නැති වුණා නෙවෙයි, හටගන්න අවිද්‍යාව යෙදුණ නිසා ඇහැක් පැනෙව්වා, ඒ අවිද්‍යාව යෙදුණේ නැත්නම් දැකීමෙන් නවතියි, ඇහැක් හදන එකක් නැහැ. දිට්ඨ මට්ටමෙන් නවතියි. එතකොට ඇතිවෙලා නිරුද්ධ වුණ කතාවක් යෙදෙන්නේ නැහැ. උපදින්නේම නැහැ. ඒ ඇයි? මේ මොහොතේ මෝඩකමටයි ඇහැ උපද්දලා තියෙන්නේ.

එතකොට මෝඩකම තියෙන 'කෙනා' ඉන්න කොට ඒක වුණේ කොහොම ද කියලා විස්තර කරන්න වෙනවා 'ඕක පුරාණ කර්මයක්' කියලා. ඒ පුරාණ කර්මය හදන්න එතකොට පෙර කර්ම ගැන, විපාක ගැන කතා කරන්න වෙනවා. එතකොට ඒක මනුෂ්‍ය මට්ටමේ විපාකයක් කියනවා, මනුෂ්‍ය ඇහැත් විපාකයක්, මනුෂ්‍ය හවයක් හැදුවේ කොහොම ද - එතකොට කම්මස්සකතා සම්මා දිට්ඨියට යන්න වෙනවා ලෝකයට අයිති පැත්තෙන්.

දැන් අපි මේ මොහොතේ අවිද්‍යාවෙන් ඇහැක් පැනෙව්වා, මේ මොහොතේ අවිද්‍යාව නැත්නම් ඇහැක් උපදින්නේ නැහැ කියන ධර්මතාවයේ දී ඉහත කිව්ව එකක්වත් යෙදෙන්නේ නැහැ. ඇහැ කියන්නේ චතුරේ හදපු බල්ලෙක් වගේ කියන මට්ටමට ගියහම - අවිද්‍යාව මතයි පනවන්නේ, අවිද්‍යාව නැත්නම් පැනවෙන්නේ නැහැ කියලා පෙනෙයි.

පරණ පුරුද්ද නිසා අපට තවම ඇහැ පැනවෙනවා. නමුත් රහතන් වහන්සේගේ අවිද්‍යාව නැති හින්දා, ආයතන මුළාවක් නැති හින්දා ඕහොම පැනවෙන්න බැහැ. ඔය ධර්මතාවය දැක්කොත් 'ඇතිවෙලා නැතිවෙන' කතාවක් නෙවෙයි, 'හටගෙන නිරුද්ධවෙන' කතාවක් නෙවෙයි, දැන් දැකින්නේ පටිච්ච සමුප්පාදය. ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති කියන ධර්මතාවය. පටිච්ච සමුප්පාදය දැක්කොත් තමයි දහම දැක්කා වෙන්නේ.

එතනමයි වතුරායඝී සත්‍යයන් තියෙන්නේ. ඇහැ පැනව්වා නම් ඒ පනවලා තියෙන්නේ දුක. ඔය හැදුවේ පංචඋපාදාන ස්කන්ධයක්. දුකට හේතුව පෙනෙනවා මේ ආයතන මුළාව කියලා. අවිද්‍යාව නිසා තියෙන මුළාව. ඔය මුළාව තියෙනකම් දුක තියෙනවා - ඇහැ තියෙනවා, රූපය තියෙනවා. පංචඋපාදාන ස්කන්ධයම තියෙනවා. හටගන්නවා. 'හටගෙන නිරුද්ධවෙන' එක වෙන කතාවක්. හැබැයි අවිද්‍යාව තියෙනකම් හටගන්නවා. අවිද්‍යාව නැත්නම්? උපදින්න බැහැ නේද? නිරෝධයි. නිරෝධ කියන්නේ 'ඇතිවෙන නැතිවෙන' කතාවක් නෙවෙයි. උපදින්නේම නැහැ. උපදින්න හේතු නැහැ. එතකොට හටගත්ත ඵලයක් නැතිවෙන කතාවක් නෙවෙයි මේ කියන්නේ. ඵලය හටගන්න හේතු නැහැ. එතකොට දැකීමෙන් නවතිනවා. ඇහැක් පනවන්නෙත් නැහැ. රූප පනවන්නෙත් නැහැ. දැකීමෙන් නවතිනවා. අජ්ඣන්ත බහිද්ධ පනවන්නේ නැහැ.

එතකොට ඇහැයි, රූපයි නැත්නම් වක්ඛු විඤ්ඤාණය උපදින්න පුළුවන් ද? වක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ව උප්පජ්ජති වක්ඛු විඤ්ඤාණං - ඇහැයි, රූපයයි ඇති නම් තමයි වක්ඛු විඤ්ඤාණය හටගන්නේ. ඇහැත් නැත්නම්, රූපත් නැත්නම් දැන් වක්ඛු විඤ්ඤාණයක් කොහෙන් ද හටගන්නේ?

එතකොට කියන්න වෙනවා වක්ඛුස්මිං අසති, රූපෙ අසති, වක්ඛු විඤ්ඤාණෙ අසති කියලා. දැන් එස්ස පඤ්ඤාත්තියට මොකද වෙන්නේ? ස්පර්ශයක් පනවගන්නවා කියන එකක් විද්‍යාමාන වෙන්නේ නැහැ. මධුපිණ්ඩික සූත්‍රය බලන්න.³³

³³ මධුපිණ්ඩික සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, මූල පන්තාසකය, සීහනාද වර්ගය.

එතකොට ඔය ඇහැට කියපු කතාවම තමයි වක්කු විඤ්ඤාණයටත් කියන්න වෙන්නේ. අපි සාකච්ඡාව පටන් ගන්න කොට වක්කු විඤ්ඤාණය විපාක විඤ්ඤාණයක් ද කියලා ඇහුවා නේ. විපාක විඤ්ඤාණය තියෙන්නේ සසරේ යන කෙනාට. ලෝකයේ යන කෙනාට. අවිද්‍යාව තියෙන කෙනාට. විඤ්ඤාණයත් පටිච්ච සමුප්පන්නයි කියලා දැක්කොත්? අවිද්‍යාව ඇති කල්හි පැනවෙනවා, අවිද්‍යාව නැත්නම් උපදින්න බැහැ. එහෙම ධර්මතාවයක් නේද විඤ්ඤාණයත්? එතකොට විඤ්ඤාණයේත් අනිච්ච සඤ්ඤාව ඕක නේද? 'මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි, මෙය නැත්නම් ඔහොම වෙන්න බැහැ' කියන ධර්මතාවය.

අපි මෙච්චර කල් බලලා තියෙන්නේ 'ආ, ඒ විඤ්ඤාණය ඇති වුණා, නැති වුණා' කියලා. හටගත්ත දෙය නිරුද්ධ වුණා කියලා. ඒක ලෝකයට අයිති පැත්ත. දැන් විමසන්න තියෙන්නේ අවිද්‍යාව තියෙනකම් විඤ්ඤාණය හටගන්නවා. අවිද්‍යාව නැත්නම් විඤ්ඤාණයත් උපදින්න බැහැ කියන ධර්මතාවය. ඒ මායාකාරී විඤ්ඤාණයට තමයි ඇහැක්, රූපයක් දර්ශනය වෙන්නේ.

මතක තියාගන්න රූපයට, වේදනාවට, සංඥාවට, සංඛාරයට, විඤ්ඤාණයට - ඔය පහටම මේ ධර්මතාවය පොදුයි. අවිද්‍යාව ඇති කල්හි පංචඋපාදාන ස්කන්ධයම උපදිනවා. අවිද්‍යාව නැත්නම් උපදින්න බැහැ. ඒකටයි නිරෝධය කියන්නේ. ඕක නේද ලෝකයෙන් එතර වෙන සම්මා දිට්ඨිය? ඔය තැනට ආවොත් නේද ඔය පහෙන් එකක් වත් ඇසුරු නො වෙන්නේ? ඇසුරු කළොත් 'මම වෙමි'. ඒකෙන් බේරෙන්න බැහැ. දැන් 'මම නොවෙන, මගේ නොවෙන, මගේ ආත්මය නොවෙන' පංචඋපාදාන ස්කන්ධය ඉතුරු කරන්න ගිහිල්ලා තමයි අපට මේ ධර්මතාවය අහුවෙන්නේ නැත්තේ. එහෙම බැලීම පටිච්ච සමුප්පාදය දකිනවා නෙවෙයි කියලා දැන්වත් තේරෙනවා ද? දෙයක් තියෙනවා, ඒක 'මම නෙවෙයි' කියන්න නේ හදන්නේ. මේ දෙකේ වෙනස හොඳට හඳුනාගන්න උත්සාහ කරන්න.

2018-01--16 සවනට සිසිලස අන්තර්ජාල ධර්ම සාකච්ඡාව
උදයබ්බයඤාණ නිද්දෙසය

බුද්දක නිකාය, පටිසම්භිදාමග්ගපාළි

උදය-වය ඥානය ගැන ධර්මයේ විස්තර ඇතුළු සඳහන් වෙන්නේ කොහොම ද කියලා දැනගන්න එක බොහෝම වටිනවා. උදයබ්බයඤාණය විදර්ශනා ඥානයක් විදියටයි සඳහන් වෙන්නේ. මේ කරුණු විමසන විට පෞද්ගලික අදහස් පැත්තකින් තබලා දහමේ සඳහන් වෙන ආකාරයයි අපි විමසිය යුත්තේ. උදයබ්බයඤාණය ගැන බොහෝ අදහස්, නොයෙක් මතවාද තියෙනවා, සමහරුන්ට ඒ ඥානය පහළවෙලා කියලාත් කියනවා! එහෙම හිතාගෙන ඉන්න අය ඉන්නත් පුළුවන්. ඒ නිසා අප හැමදෙනාටම මේ සම්බන්ධයෙන් ධර්මයේ කොහොමද සඳහන් වෙන්නේ කියලා විමසීම ඉතාමත් වැදගත් වෙනවා.

කථං පච්චුප්පන්නානං ධම්මානං විපරිණාමානුපස්සනෙ පඤ්ඤා උදයබ්බයානුපස්සනෙ ඤාණං? - කෙසේ නම් වර්තමාන ධර්මයන්ගේ විපරිණාමය දන්නා ප්‍රඥාව උදයබ්බයානුපස්සනා ඥානය වෙයි ද? කියලා පළමුවෙන් ප්‍රශ්න කරනවා.

ඊළඟට විස්තර වෙනවා ජාතං රූපං පච්චුප්පන්නං, තස්ස නිබ්බන්තිලක්ඛණං උදයො, විපරිණාමලක්ඛණං වයො, අනුපස්සනා ඤාණං කියලා. ජාතං රූපං පච්චුප්පන්නං - උපන් රූපය වර්තමානයේ, තස්ස නිබ්බන්තිලක්ඛණං උදයො - ඉපදීමේ ලක්ෂණය තමයි උදය කියන්නේ. විපරිණාමලක්ඛණං වයො - වෙනස් වෙන, බිඳෙන ලක්ෂණය වය, විපරිණාම වෙන එක තමයි වය කියන්නේ. අනුපස්සනා ඤාණං - නැවත නැවත මෙනෙහි කරන එකට තමයි අනුපස්සනා කියන්නේ. ඒක තමයි ඥානය වෙන්නේ.

ඒ වගේම ජාතා වෙදනා... වර්තමානයේ වේදනාවේ ඉපදීම, ඒකේ උපදින ලක්ෂණය, විපරිණාම ලක්ෂණය සහ නැවත නැවත මෙතෙහි කරන එක තමයි අනුපස්සනා ඥානය වෙන්නේ.

ඒ වගේම ජාතා සඤ්ඤා, ජාතා සඛ්ඛාරා, ජාතං විඤ්ඤාණං - ඒවායේත් උපදින ලක්ෂණය, විපරිණාම ලක්ෂණය සහ නැවත නැවත මෙතෙහි කරන එක තමයි අනුපස්සනා ඥානය වෙන්නේ.

මෙතන දී පෙනෙනවා රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ කියන පහටම මේක කියලා තියෙන බව.

ඊටපස්සේ තියෙනවා ජාතං චක්ඛු - (ඇස, කන, නාසය, දිව, ශරීරය, මනස කියන ආයතන හයටම ගන්න වෙනවා).

ඊටපස්සේ ජාතො භවො පච්චුප්පන්නො - වර්තමානයේ භවය කියන එක හටගන්න හැටි, තස්ස නිබ්බත්තිලක්ඛණං උදයො - ඒකේ උපදින ගතිය උදය, විපරිණාමලක්ඛණං වයො - විපරිණාම වෙන එක වය, අනුපස්සනා ඤාණං - අනුපස්සනාව තමයි ඥානය වෙන්නේ.

ඊළඟට පඤ්චන්තං ඛන්ධානං උදයං පස්සන්තො - පංචස්කන්ධයේ උදය (හටගැනීම) දකින විට - කති ලක්ඛණානි පස්සති - කෙතෙක් ලක්ෂණ දැනගන්නවා ද? දකිනවා ද? තේරුම් ගන්නවා ද? වයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති - වය දකින කොට ලක්ෂණ කියක් දැනගන්නවා ද? තේරුම් ගන්නවා ද? - උදයඛිඛයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති? - උදය-වය දෙකම එකට දැකීම තුළ කෙතෙක් ලක්ෂණ දැනගන්නවා ද? දකිනවා ද?

ඒකට පිළිතුර තමයි - පඤ්චන්තං ඛන්ධානං උදයං පස්සන්තො පඤ්චවීසති ලක්ඛණානි පස්සති - මේ ස්කන්ධයන් පහේ උදය දකින කොට, ලක්ෂණ විසිපහක් දකිනවා - වයං පස්සන්තො පඤ්චවීසති ලක්ඛණානි පස්සති - වය දකින කොටත්, ලක්ෂණ විසිපහක් තේරුම් ගන්නවා. උදයඛිඛයං පස්සන්තො පඤ්ඤාස ලක්ඛණානි පස්සති - උදය-වය දැකීම තුළ ලක්ෂණ පනහක් තේරුම් ගන්නවා.

එතකොට උදයබ්බයඤාණය එතකොට මෙපමණක් ලක්ෂණ දැනගත යුතුයි. ඒවා මොනවා ද කියලා දැන් අපි විමසලා බලමු.

රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති - රූප ස්කන්ධයේ උදය දකින කොට කෙතෙක් ලක්ෂණ දැනගන්නවා ද? වයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති - රූප ස්කන්ධයේ වය දකින කොට කෙතෙක් ලක්ෂණ දැනගන්නවා ද? උදයබ්බයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති? - ඒ රූප ස්කන්ධයේ උදය-වය දකින කොට කෙතෙක් ලක්ෂණ දැනගන්නවා ද?

ඒ විදියට ස්කන්ධ වෙන් කරලාම අහනවා. වෙදනාක්ඛන්ධස්ස...පෙ.... සඤ්ඤාක්ඛන්ධස්ස...පෙ.... සඛ්බාරක්ඛන්ධස්ස...පෙ.... විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති, වයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති, උදයබ්බයං පස්සන්තො කති ලක්ඛණානි පස්සති?

ඊළඟට කියනවා රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති - රූප ස්කන්ධයේ උදය දකින කොට ලක්ෂණ පහක් දැනගන්නවා - වයං පස්සන්තො පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති - රූප ස්කන්ධයේ වය දකින කොටත් ලක්ෂණ පහක් දැනගන්නවා - උදයබ්බයං පස්සන්තො දස ලක්ඛණානි පස්සති - රූප ස්කන්ධයේ උදය-වය දකින කොට ලක්ෂණ දහයක් තේරුම් ගන්නවා.

ඒ විදියටම වෙදනාක්ඛන්ධස්ස...පෙ.... සඤ්ඤාක්ඛන්ධස්ස... සඛ්බාරක්ඛන්ධස්ස... විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති, වයං පස්සන්තො පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති; උදයබ්බයං පස්සන්තො දස ලක්ඛණානි පස්සති කියලා ඉහත ඡේදයේ තියෙන විදියට තේරුම් ගන්න ඕන.

- හැම ස්කන්ධයේම උදය දකින කොට ලක්ෂණ පහක් තේරුම් ගන්නවා. වය දකින කොට ලක්ෂණ පහක් තේරුම් ගන්නවා. උදය-වය දකින කොට ලක්ෂණ දහයක් තේරුම් ගන්නවා.

ඊළඟට මේවා මොනවා ද කියලා තමයි විස්තර වෙන්නේ.

රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො කතමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති? - රූප ස්කන්ධයේ උදය දකින කොට මේ දූතගන්ත ලක්ෂණ පහ මොනවා ද? මෙතන හොඳින් තේරුම්ගත යුතු තැනක් වෙනවා. බුදුදහමට අනුව කෙනෙක් උදය දැක්කා නම් මේ ලක්ෂණ පහ තේරුම්ගත්තා වෙන්න ඕන.

1) අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයොති - අවිද්‍යාව නිසායි රූපය හටගන්නේ කියන එක දකින්න ඕන. පච්චයසමුදයටියෙන රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති - පච්චය සමුදය අර්ථයෙන් රූපස්කන්ධයේ උදය දූතගන්තවා කියන අර්ථය. පච්චය කියන කොට අපි දන්නවා හේතු ප්‍රත්‍ය (කුමක් නිසා ද) කියන එක. එතකොට රූපයේ පච්චය වුණ, සමුදය වුණ එකක් තමයි අවිද්‍යාව. අවිද්‍යාව නිසායි රූපය හටගත්තේ කියන එක තේරුම් ගැනීම තුළ කුමක් ද වෙන්නේ? පච්චය සමුදය අර්ථයෙන්, ප්‍රත්‍යයාගේ පහළවීම අර්ථයෙන් රූපස්කන්ධයේ පහළවීම බව දූතගන්තවා. එතකොට රූපයේ පහළවීම දූතගන්තේ රූපය හටගන්න සමුදයේ පහළවීම දූතගැනීම තුළින්. එතකොට අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයොති කියන්නේ එක ලක්ෂණයක්.

2) තණ්හාසමුදයා රූපසමුදයොති - පච්චයසමුදයටියෙන රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. තණ්හාසමුදයා රූපසමුදයොති කියන ලක්ෂණය දකිනවා. එතන දී රූපයේ පහළවීම වෙන්නේ තණ්හාවේ පහළවීම නිසා.

3) කම්මසමුදයා රූපසමුදයොති - පච්චයසමුදයටියෙන රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. කර්මයාගේ පහළවීම හේතු කොට ගෙන රූපයාගේ පහළවීම ඇතිවෙනවා කියලා දකිනවා.

4) ආහාරසමුදයා රූපසමුදයොති - පච්චයසමුදයටියෙන රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. ආහාර නිසා රූපය හටගන්නවා කියලා දකිනවා.

5) නිබ්බන්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. ඉපදීම ලක්‍ෂණය දක්නේ ද, එතැනින් ඉන්පසු රූප ස්කන්ධයාගේ පහළවීම දැනගන්නවා.

රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සන්තො ඉමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති. - රූප ස්කන්ධයාගේ උදය දකින කොට ඔය කියපු පංච ලක්‍ෂණ දැනගන්නවා. එතකොට රූප ස්කන්ධයේ උදය දකිනවා නම් අවිද්‍යා, තණ්හා, කර්ම, ආහාර, නිබ්බන්ති ලක්‍ෂණය කියන ලක්‍ෂණ පහේම සමුදයෙන් තමයි රූපය පහළවෙන්නේ කියන ධර්මතා අවබෝධ වෙන්න ඕන. මේ විදියට තමයි දහමේ විස්තර වෙන්නේ.

ඒ වගේම වය දකින කොට දැනගන්න ලක්‍ෂණ පහ මොනවා ද?

වයං පස්සන්තො කතමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති? වය දකින කොට දැනගන්න ලක්‍ෂණ පහ මොනවා ද?

1) අවිජ්ජානිරොධා රූපනිරොධොති - පච්චයනිරොධටියෙන රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. කලින් කියපු සමුදයේ නිරෝධයයි දැන් පෙන්වන්නේ. පච්චය නිරෝධවීම තුළ රූප ස්කන්ධයේ වය සිදුවෙනවා කියලා දකිනවා.

2) තණ්හානිරොධා රූපනිරොධොති - පච්චයනිරොධටියෙන රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. තණ්හාව නිරෝධ වෙන කොට රූප නිරෝධ වෙනවා කියලා, පච්චය නිරෝධවීම තුළ රූප ස්කන්ධයේ වය සිදුවෙනවා කියලා දකිනවා.

3) කම්මනිරොධා රූපනිරොධොති - පච්චයනිරොධටියෙන රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති.

4) ආහාරනිරොධා රූපනිරොධොති - පච්චයනිරොධටියෙන රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති.

5) විපරිණාමලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති.

රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සන්තො ඉමානි පඤ්ච ලක්ඛණානි පස්සති.
උදයබ්බයං පස්සන්තො ඉමානි දස ලක්ඛණානි පස්සති.

වය දකින කොටත් මේ ලක්‍ෂණ පහක් දකිනවා. ඒ ලක්‍ෂණ පහ තමයි අර කලින් කියපු සමුදයේ නිරෝධ පැත්ත දැකීම. ඒ ප්‍රත්‍ය වෙත දේවල් නිරෝධ වෙත කොට රූප ස්කන්ධය නිරෝධයි කියලා දැකීම.

ඒ වගේම උදයබ්බයං පස්සන්තො ඉමානි දස ලක්ඛණානි පස්සති.
උදය-වය දකින කෙනා ඔය දහයම දකිනවා.

ඔය විදියට රූපයට විස්තර කරනවා - උදය දකින කොට ලක්‍ෂණ පහයි, වය දකින කොට ලක්‍ෂණ පහයි, උදය-වය දකින කොට ලක්‍ෂණ දහයක් යෙදෙනවා.

ඔය වගේ වේදනා ස්කන්ධය දකින කොටත් ලක්‍ෂණ පහ ඒ විදියටම විස්තර කරනවා. අවිද්‍යා, තණ්හා, කර්ම, ආහාර, නිබ්බන්ති ලක්ෂණය කියන පහ පව්වය වෙත විදියට පහ පහ විස්තර කරනවා. එතකොට ඒවා ස්කන්ධ පහටම ඔය විදියට මේ සූත්‍රයේ විස්තර කරගෙන යනවා.

- පඤ්චන්තං ඛන්ධානං උදයං පස්සන්තො ඉමානි පඤ්චවිසති ලක්ඛණානි පස්සති - ස්කන්ධ පහේ උදය දකින කෙනා ලක්ෂණ විසි පහක් දැනගන්නවා.
- වයං පස්සන්තො ඉමානි පඤ්චවිසති ලක්ඛණානි පස්සති - ස්කන්ධ පහේ වය දකින කෙනාත් ලක්ෂණ විසි පහක් දැනගන්නවා (ස්කන්ධ පහක් නිසා).
- උදයබ්බයං පස්සන්තො ඉමානි පඤ්ඤාස ලක්ඛණානි පස්සති - උදය-වය දකින කොට ස්කන්ධ පහටම දහය දහය යෙදෙනවා. එතකොට ලක්‍ෂණ පනහක් තේරුම් ගන්නවා.

තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා - ඒ අනුපස්සනා කිරීම, ඒ ඥානය පජානාති කියන පැත්තට එන කොට ඒක ප්‍රඥාව

වෙනවා. අනුපස්සනා කරන්නේ ඥානයෙන්. ඒක දකින කොට, පජානාති වෙන කොට, තේරුම් ගන්න කොට ඒක ප්‍රඥාව වෙනවා.

තෙන චූච්චති - 'පච්චුප්පන්නානං ධම්මානං විපරිණාමානුපස්සනෙ පඤ්ඤා උදයඛිඛයානුපස්සනෙ ඤාණං' - ඔන්න ඔය විදියට තමයි තේරුම් කරන්නේ - රූපක්ඛන්ධො ආභාරසමුදයො. වෙදනා, සඤ්ඤා, සඛ්ඛාරා තයො ඛන්ධා එස්සසමුදයා. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො නාමරූපසමුදයො කියලා තව ටිකකුත් විස්තර කරනවා.

එතකොට උදය-වය ඥානය ඇතිවෙන කොට ඔය ඥාන - එක ස්කන්ධයක උදය දකින කොට ඥාන පහක් ආවා ද, වය දකින කොට ඥාන පහක් ආවා ද, උදය-වය දකින කොට ඥාන දහයම ආවා ද කියලා දහමට ගළපලා බලන එක වැදගත් වෙනවා. තමන්ගේ උදය-වය ඥානය කොච්චර දහමට ගැළපෙනවා ද කියලා බලන්න මේ ධර්ම කරුණු හොඳ අවස්ථාවක් වෙනවා.

එතකොට උදය-වය කියන්නේ අපි සාමාන්‍යයෙන් හිතන මේ ඇතිවීම-නැතිවීම විතර ද, එහෙම නැත්නම් මෙතන ඊට වඩා සියුම්ව දැකිය යුත්තක් තියනවා ද කියලා නුවණින් විමසන්න මේ සූත්‍රය හැදෑරීම හොඳ අවස්ථාවක් වෙනවා.

ප්‍රශ්නය: නිබ්බන්ති ලක්ඛණය පැහැදිලි කරන්න.

පිළිතුර: අවිද්‍යා, තණ්හා, කර්ම, ආභාරයෙන් හටගන්නවා කියලා දැනගැනීම නිබ්බන්ති ලක්ඛණය විදියට විස්තර කරන්න පුළුවන්. සමහර විට එකකින් හටගන්නවා කියලා දැනගත්තාට අනිත් ජාති තුන දන්නේ නැත්නම් එතකොට නිබ්බන්ති ලක්ඛණය ඇතිවුණා කියලා කියන්න බැහැ. ඒ හතරම දැනගත්තොත් තමයි නිබ්බන්ති ලක්ඛණය වෙන්නේ.

ප්‍රශ්නය: පාළි පෙල කියන කොට විපරිණාම අර්ථයෙන් වය බලනවා කියලා තමයි පාළියේ සඳහන් වුණේ. නමුත් ඒ ගැන විස්තර කරන කොට අපි සාමාන්‍යයෙන් හිතන විපරිණාමය ගැන නෙවෙයි එතන

කියවුණේ. හේතු නො යෙදීම නිසා හට නො ගැනීම කියලා තමයි මම තේරුම් ගත්තේ. ඒ ගැන තව ටිකක් සාකච්ඡා කරමු ද?

පිළිතුර: ඒ විදියට තමයි අපි දහම විමසිය යුත්තේ. අපි යමක් දන්නවා කියලා ඒකට දහම ගළපන්න යන්නේ නැතුව දහමේ යම් කරුණක් තියෙනවා නම් අපේ අවබෝධය අළුත් කරගන්න උත්සාහ කිරීම වැදගත් වෙනවා. ඇයි මේ ආකාරයෙන් කියලා තියෙන්නේ කියලා විමසිය යුතුයි. විපරිණාමය කියලා අපි සාමාන්‍යයෙන් දන්නේ වෙනස් වෙන ස්වභාවක් හෝ කැඩිලා බිඳිලා යන ස්වභාවක් ගැනයි.

පව්වුප්පන්නානං ධම්මානං විපරිණාමානුපස්සනෙ පඤ්ඤා උදයබ්බයානුපස්සනෙ ඤාණං කියන එකත් වැදගත් වෙනවා. මේ විපරිණාමය ගැන නුවණක් ඇති කරගත යුත්තේ වර්තමාන ධර්මතාවයකයි. ඤාණං, පජානං කියලා වචන දෙකක් සූත්‍රයේ කියවුණා. නුවණින් දැනගන්න එකයි, ප්‍රඥාවට වැටහෙන එකයි අතර වෙනසක් තියෙනවා. අපට සාමාන්‍යයෙන් නුවණට වැටහෙන්නේ විපරිණාමය කියන්නේ වෙනස් වෙන ගතිය කියලා යි. නමුත් පස්සනො වෙන කොට මෙන්න මේ කියන ලක්ෂණ පහක් අවබෝධ වෙලා තියෙන්න ඕන. උදය දකින කොට ඔය ලක්ෂණ පහ අවබෝධ වුණොත් තමයි බුදු දහමට අනුව උදය දැක්කා කියලා කෙනෙකුට කියන්න පුළුවන් වෙන්නේ.

එහෙනම් ලෝකයට අනුව හටගැනීම දැක්කා කියලා යම්කිසි හටගැනීමක් ගැන අපි දැනගෙන ඉන්න පුළුවන්. නමුත් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ දහමට අනුව උදය දැක්කා නම් මේ කියපු ඥාන පහ තියෙන්න වෙනවා. ඒ නිසා මේ ප්‍රත්‍ය ගැන වෙන් වෙන් වශයෙන් විමසන්නම වෙනවා. අවිද්‍යා සමුදයෙන් රූප සමුදය කියන ධර්මතාවය තේරුම් ගන්න වෙනවා. ඒ වගේම තණ්හා සමුදයෙන්, කර්ම සමුදයෙන්, ආහාර සමුදයෙන් රූප සමුදය කියන ධර්මතාවයනුත් තේරුම් ගන්න වෙනවා.

ඒ නිසා අපි නිකම්ම උදය දැක්කා කිව්වාට ඔය හතර තේරුම් අරගෙන නැත්නම් අපට තවමත් අවස්ථාව තියෙනවා මේ ගැන නුවණින් විමසන්න. මේ ඥාන හතරම තියෙනවා ද කියලා තම

තමන් නුවණින් විමසන්න ඕන. ඒවා පැහැදිලි නැත්නම් එවැනි කරුණු තමයි අපි සාකච්ඡා කළ යුත්තේ.

සාමාන්‍යයෙන් පාළු සූත්‍ර වල ගැඹුරුම තැනින් පටන් ගෙන පහළට යනවා. අපි මෙතන දී පහළින් පටන් ගත්තොත් - රූපය (ශරීරය කියලා හිතමු) ආහාරයෙන් සකස් වෙනවා කිව්වොත් ඒක සාමාන්‍ය ලෝකයාට පැහැදිලි කරුණක්. අපේ ශරීරය ආහාර නිසායි පවතින්නේ කියලා කියන්න පුළුවන්. ඒක එක මට්ටමක තේරුම් ගැනීමක් වෙනවා. සතර ආහාර ගැනම දන්න කෙනාට එතැනින් එහාට තව ටිකක් ගැඹුරට යන්න පුළුවන්.

ඊළඟට මෙහෙම මනුෂ්‍ය ශරීරයක් අපට ලැබුණේ පෙර කළ කර්මයක් නිසා කියලා සාමාන්‍යයෙන් ලෞකික මට්ටමෙන් ධර්මය විමසන කෙනෙකුට තේරුම් ගන්න පුළුවන්. ඒ වගේම මේ ශරීරය හටගත්තේ තණ්හාව නිසායි කියන කරුණත් විස්තර කරනවා අපට බොහෝ වෙලාවට දේශනා වල ඇහෙනවා - පෙර තණ්හාවක් තිබුණ නිසායි මේ ජීවිතයේ ඉපදුණේ කියලා. එතකොට මේ ශරීරය ලැබුණේ තණ්හාව නිසා කියලා එක්තරා මට්ටමක සමුදයක් විදියට තේරුම් ගන්න පුළුවන්.

නමුත් මෙතන දී අවිද්‍යාව නිසායි රූපය හටගත්තේ කියන කොට ඒකත් ඕන නම් පෙර ජීවිතයේ අවිද්‍යාව නිසා මේ ජීවිතයේ මෙහෙම ශරීරයක් ලැබුණා කියලා රූපයට ගළපලා කියන්න පුළුවන්. එහෙම ගැළපෙනවා. නමුත් අපි තේරුම් ගන්න ඕන ඒ ගැළපීම් හතරම එක්තරා මට්ටමක් විතරයි කියන එක. ඔය ලක්ෂණ ටික ද උදය දැකීම තුළ අවබෝධ වෙන්නේ කියන කරුණ තව ටිකක් නුවණින් විමසන්න වෙනවා. හොඳට විමසන කෙනෙකුට පෙනෙනවා මේ ගැළපීම් හතරේම ආත්ම දෘෂ්ටියක් එක්ක යන සම්බන්ධයක් තියෙනවා කියලා. පෙර ජීවිතයයි, මේ ජීවිතයයි සම්බන්ධ කරලාමයි ඔය විස්තර කරලා තියෙන්නේ.

- ඒ නිසා ඊට වඩා වෙනස් පැත්තක් දකින්න පුළුවන් ද කියලා අපි සාකච්ඡා කරලා බලමු. පෙර ජීවිතයයි, මේ ජීවිතයයි

සම්බන්ධ නො කර, අපට මේ මොහොතේ රූපයක් හටගන්න හැටි බැලීම තුළත් මේ ලක්ෂණ දකින්න පුළුවන් ද කියන තැනට නුවණ යොදන්න වෙනවා - මොකද මේ සූත්‍රයේ බොහෝම පැහැදිලිව 'වර්තමාන' කියන වචනයක් යෙදෙනවා. පව්වුප්පන්න ධම්ම කියන එක. එතකොට පව්වුප්පන්න ධම්ම කියන කොට මේ මෙනෙහි කරන්නේ වර්තමාන සිද්ධියක් වෙන්න ඕන කියන තැනට අපට නුවණ යොදන්න වෙනවා. මව් කුසෙන් උපදින මොහොත හෝ ප්‍රතිසන්ධිය ලබන මොහොත වර්තමාන සිද්ධියක් නෙවෙයි නේ. ඒක අතීත සිද්ධියක්. එතකොට මේ මොහොතේ රූපයක් ඉපදුණා නම් එතනත් අපට උදය දැකීමේ දී ඔය ලක්ෂණ හතර හඳුනාගන්න වෙනවා.

ඒ නිසා මේ පැත්තෙන් විමසුවොත් අපට දහම තව ගැඹුරට දකින්න පුළුවන් වෙයි කියලා මට හිතෙනවා.

ප්‍රශ්නය: අපට බොහෝ වෙලාවට මනසිකාරයට එන්නේ අවිද්‍යාව කියලා නේ. ඉතින් මේ කරුණු හතරම එකවර දකින්න අවශ්‍ය ද? කර්මය පුද්ගල අනුබද්ධයකින් තොරව දකින්නේ කොහොම ද?

පිළිතුර: මේ කරුණු හතරෙන් එකක් දැක්කොත් අනිත් තුනත් එතනම ගැබ්වෙලා තියෙනවා. දහමට අනුව, බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නපු විදියට මේ හතරම නිවැරදිව දැක්කොත් විතරයි උදය-වය ඥානය ඇතිවුණා කියලා කියන්න පුළුවන් වෙන්නේ. එකක් හෝ අඩු වුණොත් උදය-වය ඥානය ඇතිවෙන්න බැහැ. එතකොට අපි දන්න දෙයට දහම ගළපන්න යනවා මිසක් ඒක දහමට ගැළපෙන්නේ නැති වෙනවා. ඒ නිසා උදය-වය බැලුවා නම්, හටගැනීමක් බැලුවා නම්, මේ ලක්ෂණ හතරම එතන දකින්න පුළුවන් ද කියලා නුවණින් විමසන්න ඕන.

උදාහරණයක් වශයෙන් ආහාරයෙන් රූපය හටගත්ත කිව්වහම එක සමුදයක් එතන තියෙනවා. නමුත් ඉතිරි කරුණු ටික එතන අවබෝධවෙලා ද කියලත් නුවණින් විමසන්න ඕන. ලෝකයට අයිති දැක්මෙන් ඕනෑම කෙනෙකුට ආහාර නිසා රූපය හටගන්නවා කියලා

කියන්න පුළුවන්. හැබැයි කර්මය නිසා, තණ්හාව නිසා, අවිද්‍යාව නිසා රූපය හටගන්නවා කියලා ඒ කෙනා දැක්කා ද? මේ වගේ විමසීම් තුළින් තමයි ලෝකයට අයිති දැක්ම සහ ලෝකෝත්තර දැක්ම අතර වෙනස අපට හඳුනාගන්න පුළුවන් වෙන්නේ. ඒ නිසා එකක සමුදයක් විතරක් දැකලා අවබෝධය ආවා කිව්වොත් ඒක දහමට ගැලපෙන්නේ නැහැ.

ඔය කරුණු හතරම දැක්කොත් තමයි පස්වෙනි ඥානය - නිබ්බන්තිලක්‍ෂණය එන්නේ. ඒ නිසා අවිද්‍යා, තණ්හා, කර්ම, ආහාර කියන හතරම නිසා රූපය හටගත්තා කියන දර්ශනය තියෙන්න ඕන.

උදය දැකීමේ දී 'දෙයක්' හටගත්තා නම් අපට මේ මොහොතේ රූපය ගැන විමසන්න වෙනවා. ශරීරය ගැන බැලුවත්, මේ මොහොතේ ශරීරය ගැන බලන්න වෙනවා. ඒ වගේම වෙනත් ඕනෑම රූපයක් ගත්තොත් මේ මොහොතේ ඒ රූපය හටගත්තේ කොහොමද කියලා උදය බලන්න වෙනවා. ඒ බලන කොට මේ ලක්‍ෂණ පහ තේරුම් යනවා ද? තේරුම් නො යනවා නම් තව දුරටත් භොයන්න වෙනවා. තේරුම් නො යනවා නම් ඒ අපේ ප්‍රඥාවේ අඩුවක් නිසාමයි කියන තැන පිහිටලා දහම විමසන්න වෙනවා. ඒ නිසා බොහෝ වෙලාවට අපි දන්නා දෙයට දහම ගළපන්න ගියොත් ගැටළු ඇතිවෙන්න පුළුවන්. දහමට ගළපලාම මේ අවබෝධය හරිද කියන පැත්තෙන් දහම විමසුවොත් ඒකෙන් විශාල ප්‍රයෝජනයක් වෙයි.

එතකොට මේ සූත්‍රය තුළින් දැන් නුවණින් විමසන්න අවස්ථාවක් අපට උදාවෙලා තියෙනවා. එක කරුණක් තේරුනාට අනෙක් තුන අවබෝධ වෙන්නේ නැහැ කියලා අපට හිතෙන්න පුළුවන්. දැන් ආහාරයෙන් සකස් වුණාට කර්මයෙන්, තණ්හාවෙන්, අවිද්‍යාවෙන් සකස් වුණ හැටි තේරෙන්නේ නැහැ. මම කලින් විස්තර කළේ ලෝකයට අයිති විදියක විස්තර කිරීමක්. එතන දී අතීත ජීවිතයන් පිලිඅරගෙන, වර්තමාන ජීවිතයන් පිලිඅරගෙන, සමහර විට ඕකම අනාගතයටත් සම්බන්ධ කරනවා. එතන ටිකක් නුවණින් බැලුවොත් මෙතන ආත්ම දෘෂ්ටියක් සම්බන්ධ වෙලා තියනවා කියලා පෙනෙයි.

නමුත් නුවණින් භෝයන කොට අතීත, වර්තමාන, අනාගත කියලා පැවැත්මකට අනුවෙලා නේ, කාලයට අනුවෙලා නේ කියලා පෙනෙන්න පටන් ගන්නවා. ඒ වගේම ඒක වර්තමාන සිද්ධියකුත් නෙවෙයි. සූත්‍රයේ විස්තර වෙන ආකාරයට පව්වුප්පන්නානං ධම්මානං කියන තැනට ගැළපෙන්නෙත් නැහැ. එතකොට ඊළඟ සැරයේ උපදින එක ගැන අතීතයටයි, මැරෙන මොහොතටයි ගිහින් හිතන්න වෙනවා.

ඒ නිසා වර්තමාන මොහොතේ දී උදය දැකීම තුළ ඊට වඩා එහාට ගිය දැක්මකට එන්න වෙනවා. එතන දී බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ ආකාරයට දහමට ගැළපෙනවා ද කියලා අපට විමසන්න වෙනවා. චතුරායඝී සත්‍යයට, පටිච්ච සමුප්පාදයට, සතර සතිපට්ඨානයට ගැළපෙනවා ද? සතර සතිපට්ඨානය තමයි එකම මාර්ගය කියලායි දේශනා කරලා තියෙන්නේ. එහෙනම් ලෝකයට අයිති විදියට බලන එක සතර සතිපට්ඨානය ද? එහෙම නැතිනම් මේක වෙනත් මාර්ගයක් ද? මේ කරුණු හොඳට නුවණින් විමසන්න වෙනවා.

මේ සූත්‍රයෙන් පෙන්න්නේ සමුදය හතරක් ගැන යි. සමුදය දැකීම තුළ අවබෝධය ලැබෙන බවයි දේශනා කරලා තියෙන්නේ. එතකොට සමුදය බලන්න කිව්වා නම් නුවණින් විමසන කෙනාට පෙනෙයි සතර සතිපට්ඨානයේත් කියන්නේ සමුදය බලන්න කියලා නේ. කය ගැන මෙනෙහි කරන කොට කායානුපස්සනාවේ දී කියන්නේ සමුදය ධම්මානුපස්සීවා කායස්මිං. විහරති කියලා යි. වේදනාව ගැන කියන කොටත් කියන්නේ සමුදය ධම්මානුපස්සීවා වෙදනස්මිං. විහරති කියලා යි. ඒ වගේ චිත්තානුපස්සනාවෙන්, ධම්මානුපස්සනාවෙන් කියන්නේ සමුදය බලන්න කියලා යි. එහෙනම් මේ මාර්ග දෙකේ නො ගැළපීමක් නැහැ.

එතකොට මේක දහමට ගැළපුවොත් මේ ලක්ෂණ පහම තිබුණොත් තමයි උදය ඥානය තියෙන්නේ කියලායි අපට බලන්න තියෙන්නේ. මේ ලක්ෂණ පහම තිබුණොත් තමයි වය ඥානය තියෙන්නේ. එහෙනම් මේ මොහොතේ අපි අපීඤ්ඤා රූපයක් හෝ බහිද්ධ

රූපයක් අරගෙන සමුදය ධම්මානුපස්සී වෙන කොට කායානුපස්සනාව වඩන්න පටන් ගන්නවා වෙනවා. ඒ වගේම මේ සූත්‍රයට ගැළපුවොත් සමුදය දැකීම තුළ මේ ලක්ෂණ පහම දකින්න පුළුවන් වෙනවා. ඒ නිසා මේ ලක්ෂණ පහම මෙතන පෙනෙනවා ද කියලා දහමට ගළපලා බලන එක තමන්ගේ අවබෝධයට හුඟක් උදව් වෙනවා.

දැන් රූපයක් කියලා අපි මොකක් හරි පනවනවා නම් - රූප ස්කන්ධය එකොළොස් ආකාරයකට පැනවෙනවා. ඒ ඕනෑම රූප ස්කන්ධයකට මෙන්ම මේ ධර්මතාවය පොදු වෙන්න ඕන. එතකොට තමන්ට මේ ලෝකයේ තියෙනවා කියලා හිතෙන ඕනෑම රූපයක උදය දකින්න පුළුවන් වෙන්න ඕන. මම මුලින් ශරීරය ගැන කතා කළාට, ශරීරයට විතරක් නෙවෙයි, අපි දන්නා ඕනෑම රූපයකට මේ ලක්ෂණ පහ පොදු විය යුතුයි. රූප ස්කන්ධය කියලයි සූත්‍රයේ සඳහන් වෙන්නේ. රූප ස්කන්ධය කියන කොට දහමේ බොහොම පැහැදිලිව එක විදියකට සඳහන් වෙනවා සතරමහාධාතු සහ උපාදාය රූප කියලා. තව විදියකට සඳහන් වෙනවා ආයතන විදියට. ඇහැ, කන, නාසය, දිව, ශරීරය කියන අප්ඤ්ඤා ආයතන පහයි, ඒවාට අරමුණු වෙන රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, පොට්ඨබ්බ කියන බහිද්ධ පහයි වැටෙන්නේ රූප ස්කන්ධයට. ඇහැ-රූපය, කන-ශබ්දය, නාසය-ගන්ධය, දිව-රස, කය-පහස වැටෙන්නේ රූප ස්කන්ධයට. එහෙනම් ඒවාටත් මේ ධර්මතාවය - උදය එහෙමම යෙදෙන්න ඕන. මේ ධර්මතාවය එකකට විතරක් සාධාරණ වෙන්න බැහැ. සතිපට්ඨානයේ දී අප්ඤ්ඤා, බහිද්ධ දෙකටම සමුදය ධම්මානුපස්සී වෙන්න කියලයි කියන්නේ.

එතකොට සමුදය ධම්මානුපස්සී වෙන්නත් මේ සූත්‍රයට අනුව මේ ලක්ෂණ පහ සමුදය විදියට අපට තේරුම් ගන්න වෙනවා හරියට ලෝකෝත්තර දර්ශනය යෙදෙනවා නම්. ඒ නිසා තමන් දන්න ඕනෑම රූපයක උදය දකිනවා නම් මේ ලක්ෂණ පහක් එක්ක දැක්කොත් විතරයි අවබෝධය සම්පූර්ණ වෙන්නේ කියන තැනින් තමයි අපට දහම හොයන්න වෙන්නේ. එහෙම නො ගැළපෙනවා

නම් ඒක අපේ අවබෝධයේ අඩුවක් මිසක් දහමේ අඩුවක් නෙවෙයි කියන තැන ඉඳන් දහම හොයන්න වෙනවා.

- යම්කිසි දෙයක ඇතිවීම-නැතිවීම දැක්කා කියන්නේ උදය-වය දැකීමක් නොවන බව අපි කලින් කළ සාකච්ඡා රාශියක විස්තර කරලා තියෙනවා. උදාහරණයක් වශයෙන් කපුටෙක් කැගහනවා ඇහෙන කොට 'ඒ ශබ්දය ඇතිවුණා-නැතිවුණා නේ' කියලා අපට හිතෙනවා. ඒක හරි, එතන වැරද්දක් නැහැ. හැබැයි ඒ ඇත්ත ලෝකයට අයිති ඇත්තක් බව දකින්න අපි දක්ෂ වෙන්න ඕන. දැන් එතන දී බලන්න ඒ ශබ්දය ඇතිවුණා-නැතිවුණා කිව්වාට මේ උදයබ්බයඤාණය එතන යෙදුණා ද? උදයබ්බයඤාණය ආවා නම් මේ කරුණු පහම දකින්න තියෙනවා. දැන් කපුටෙක් කැගහනවා කියන කොට ඒ කපුටා කියන රූපයේ අවිද්‍යා සමුදය දකින්න වෙනවා, තණ්හා, කර්ම, ආහාර සමුදය දකින්න වෙනවා. ඔය හතරෙන් එකක් හෝ අඩු නම් නිබ්බත්තිලක්ෂණය කියන එකටත් ඇවිල්ලා නැහැ. එහෙනම් ආයඝී දර්ශනයේ සඳහන් පරිදි උදය ඥානය තියෙන්න විදියක් නැහැ. ලක්ෂණ පහක් පෙනෙන ඥානය ඇවිල්ලා නැහැ. එහෙනම් තමන්ට කරන්න තව වැඩක් තියෙනවා, තව හොයන්න තියෙනවා කියන තැනින් විමසන්න වෙනවා.
- ඒ වගේම වය දකින කොටත් අර ලක්ෂණ පහ දැක්කා ද? එහෙම නැත්නම් තවම ආයඝී දර්ශනය නෙවෙයි. ලෝකයට අයිති නැතිවීමක් ගැනයි මේ තේරුම් අරගෙන තියෙන්නේ. ඉතින් ඒ දැක්ම මග-ඵල ලබන්න ප්‍රමාණවත් ද කියලා දහමට ගළපලා නුවණින් විමසන්න වෙනවා.

මේ සම්බන්ධව ගැටළු තියෙනවා නම් ඉදිරිපත් කරන්න.

ප්‍රශ්නය: කර්ම සමුදය කියන එක කරුණාකර පැහැදිලි කරන්න.

පිළිතුර: කර්ම සමුදය කියන කොට ලෝකයට අයිති පැත්තෙන් විස්තර කරන කොට කියන්නේ පෙර ජීවිතයේ කර්මයක් නිසා මේ

ජීවිතයේ රූපයක් ලැබුණා කියලා ශරීරයට දමන්න පුළුවන්. නමුත් මේ වෙලාවේ කෑගහන කපුටෙක් ඉන්නවා කියලා දැනගත්තහම ඒකත් රූපයක් නේ. දැන් මේ කපුටා කෑගහන අවස්ථාවටත් කර්ම සමුදයෙන් කියන ධර්මතාවය යෙදෙන්නේ කොහොමද කියලා අපට විමසන්න වෙනවා.

එක පැහැදිලි කිරීමක් වශයෙන්: ඔය ශබ්දය ඇහුණේ, කපුටෙක් මෙතෙන්ට ඇවිල්ලා කෑගැහලා අපේ භාවනාවට අවහිරයක් වුණේ, පරණ කර්මයක ප්‍රතිඵලයක් නිසා කියලා අපට එක්තරා මට්ටමකට හිතන්න පුළුවන්. නමුත් දැනගන්න හැම රූපයක්ම කර්මයක ප්‍රතිඵලයක් ද කියන තැනත් අපට සාධාරණව විමසන්න වෙනවා. මම නම් පරණ කර්මයක ප්‍රතිඵලයක් කියන පැහැදිලි කිරීමෙන් සෑහීමකට පත්වෙන්නේ නැහැ. කර්ම කියන කොට කුසල, අකුසල කර්ම කියන දෙපැත්තම අයිතියි.

තව වැදගත් කාරණයක් තමයි ලෝකයයි, සමුදයයි, නිරෝධයයි, මාර්ගයයි හොයන්න කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරලා තියෙන්නේ තමන් තුළින්. ඒ නිසා ආයඪී දර්ශනයට පිවිසීමේ දී අපට හැමතිස්සේම තමන් තුළින්ම විමසන්න කියන තැනින් තමයි පටන්ගත යුත්තේ. එතකොට මේ උපමාවේ දී කපුටා ගැන දැනගත්තේ මොන ආයතන තුළින් ද කියලා ආයතන හඳුනාගන්න ඕන. මෙතන දී සිදුවුණ දෙය තමයි ශබ්දයක් ඇහුණා, ඊටපස්සේ ශබ්දයට අනුව කල්පනා කළා. එතකොට ඒක සෝත්තයතනයෙයි, මනාසතනයෙයි ක්‍රියාකාරීත්වයක් කියන එක දකින්න වෙනවා. ඔය ආයතන දෙකෙන් එකක් හෝ වැඩ කළේ නැත්නම් කපුටෙක් මේ මොහොතේ උපදින්නේ නැහැ. ඔතන 'මේ මොහොතේ' කියන කොට වර්තමාන ධර්මතාවයක් ගැනයි මේ විමසන්නේ - පව්වුප්පන්නානං ධම්මානං. සෝත්තයතනයේ හැකියාව ශබ්දයක් ඉපදවීම විතරයි. ශබ්දයට අනුව මනාසතනයෙන් කල්පනා කිරීම තුළයි අපට 'මේ මොහොතේ දැනුවත් වුණ කපුටා තමන්ගේ මනසේ හටගත්තේ'. මනාසතනයෙන් හටගත්ත කපුටෙක්ව නේද එහෙනම් මේ දැනගත්තේ? එතැනට අපට සිහිය, නුවණ තියන්න වෙනවා.

සෝකායතනයෙන් ශබ්දයක් අරගෙන දුන්නා, මනායතනයෙන් තමයි කපුටෙක් නිර්මාණය කළේ.

- එහෙම බලන කොට බාහිරයේ ඉන්නවා කියලා පිළිගත්ත කපුටාගේ සමුදය භොයාගන්න පුළුවන් වෙනවා. එතැනින් මේ ලක්ෂණ හතර විස්තර කරන්න පුළුවන් ද? එතන දී අවිද්‍යාව නම් හොඳට පෙනෙනවා. මනසෙන් හදපු කපුටාව මනසෙන් දැනගෙන, අපේ මෝඩකමට නේ එළියෙන් පිහිටෙව්වේ කියලා පෙනෙනවා. ආයතන ගැන සිහිය නුවණ නැති නිසා නේද අපි බාහිර කපුටෙක් පිළිගත්තේ? එතකොට බාහිර කපුටෙක් ඉපැද්දුවේ අවිද්‍යාවෙන් කියන එක එතන පැහැදිලි වෙනවා.

ප්‍රශ්නයක් ඇහුවා කර්ම සමුදයෙන් කියලා බලන්නේ කොහොම ද කියලා. දැන් අවිද්‍යාවෙන් හටගත්තා කියලා දැක්කහම එතැනම තණ්හා, කර්ම, ආහාර සමුදයෙන් කියලාත් දකිනවා ද? මෙතන දී අපි සියුම් ධර්මතාවයක් ගැනයි විස්තර කරන්නේ. අපට මේ ආයතන ක්‍රියාකාරිත්වය නුවණින් විමසන්න වෙනවා. කතේ ක්‍රියාකාරිත්වයට කනයි, ශබ්දයයි, සෝත විඤ්ඤාණයයි ඕන වෙනවා. මනසේ ක්‍රියාකාරිත්වයට මන-ධම්ම-මනෝ විඤ්ඤාණය ඕන වෙනවා. දැන් අපට පැහැදිලියි නේ කන ශබ්දයක් උපද්දලා දෙනවා මිසක් කපුටෙක් උපද්දලා දෙන ක්‍රියාව කරන්නේ නැති බව. එහෙනම් කපුටාව උපද්දලා දීලා තියෙන්නේ මනසෙන්. මන-ධම්ම-මනෝ විඤ්ඤාණ ක්‍රියාකාරිත්වයක් තමයි මෙතන වුණේ. ධම්ම කියන්නේ මනසේම නිර්මාණයක් කියලාත් දහමේ සඳහන් වෙනවා. ධම්ම කියන්නේ බාහිර තියෙන දෙයක් නෙවෙයි. මනෝ පුබ්බච්චග්‍යා ධම්මා, මනෝසෙට්ඨා මනෝමයා - ධම්ම කියන්නේ මනෝමය සිද්ධියක්. මේ මනසට අරමුණු වුණ කපුටා කියන රූපය එහෙනම් මේ මොහොතේ මනෝමය දෙයක්. මනසෙන්ම උපද්දවපු දෙයක්.

මේ මොහොතේ මේ මනෝමය ධර්මතාවය උපද්දන්න හේතු වුණේ මොනවා ද? ඒක විමසුවොත් පෙනෙනවා ඇහුණ ශබ්දය උදව්වෙලා තියෙනවා. ශබ්දය ගැන කල්පනා කරන කොට නේ කපුටෙක් සිහි

වුණේ. ඔය ශබ්දය ගැන කල්පනා කළේ නැත්නම් අපට කපුටෙක් මැවෙන්නේ නැහැ. එහෙනම් මේ මොහොතේ ගත්ත ශබ්ද සංඥාව උදව්වෙලා තියෙනවා. දැන් ශබ්ද සංඥාව විතරක් තිබුණාට මනසට කපුටෙක් හදන්න පුළුවන් ද කියලාත් විමසන්න ඕන. කපුටෙක් දෑකලා නැති පොඩි ළමයෙකුට අපට වගේ කපුටෙක් උපදින්නේ නැහැ නේ. එහෙනම් අපේ පෙර ඇසුරකුත් එතන උදව්වෙලා තියෙන බව පෙනෙනවා.

- පෙර ඇසුර කියන්නේ අතීතයේ අපි ආයතන පාවිච්චි කරද්දී ඉතුරු කරගත්ත නිමිති. අතීතයේ ආයතන පාවිච්චි කරද්දී අපි ඇත්ත ඇතිහැටියට දෑකලා නෙවෙයි පාවිච්චි කළේ. ඒ නිසා අපට නිමිති ඉතුරු වෙනවා. එතකොට ආයතන පාවිච්චි කරලා ඉතුරු කරගත්ත නිමිත්තක් උදව් කරගෙන - දැන් කපුටෙක් කියන නිමිත්ත උදව් කරගෙන තමයි මේ මොහොතේ අපේ හිතේ කපුටෙක් මැවුණේ. එතකොට ඒ කපුටාට අදළා ලක්ෂණ ටික ඒ නිමිත්තේ තියෙනවා. උදාහරණයක් විදියට - කළු පාට, තටු තියෙන ආදී ලක්ෂණ ටිකත් එක්ක තමයි මනස මේ නිමිත්ත හදලා දෙන්නේ. දැන් බලන්න ඒ නිමිත්ත තිබුණේ නැත්නම් මේ මොහොතේ කපුටෙක් උපදියි ද? උපදින්න බැහැ කියන එක පැහැදිලි වෙන්න ඕන. එහෙනම් මේ නිමිත්තක් කියන්නේ පෙර කර්මයක් නේද? එතකොට මේ මොහොතේ රූපය උපදින්න කර්මය හේතු වුණා කියන එකත් පැහැදිලි වෙනවා නේද? එතකොට කම්මසම්ප්පාදයා කියන එක වෙනස් පැත්තකින් ලෝකෝත්තර පැත්තෙන් දකින්න පුළුවන් වෙනවා.

ප්‍රශ්නය: ආයතනයන්ගේ පහළවීම පෙර කර්මයක් නිසා සිද්ධවෙනවා කියලා බලන එකත් එතෙත්ට සාධාරණයි නේද?

පිළිතුර: ආයතන කියන කොට අදහස් කරන්නේ මොනවා ද? වක්‍රායතනය කිව්වොත් ඒක දෙපැත්තක එකතුවක්. ඒ කියන්නේ ඇහැයි-රූපයයි. වක්‍රායතනයයි-රූපායතනයයි ගැන එකට කතා කරන්න වෙන්නේ. ඉතිරි ආයතන වලටත් ඒ වගේම යොදලා

බලන්න. අප්‍රකාශිත-බහිද්ධ ආයතන එකටයි පවතින්නේ. දැන් ආපහු රූපස්කන්ධය ගැනමයි ඔය කතා කරන්නේ. එතකොට රූපස්කන්ධයේ උදය-වය දකින්න ඕන. උදය-වය දැකීම තුළ උදය දකින කොට මේ ඥාන පහ එතන තියෙන්න ඕන. එතකොට තමන් දැකපු උදයේ මේ ඥාන පහ තියෙනවා ද කියලා බලන්න. අවිද්‍යාව, තණ්හාව, කර්මය, ආහාර ප්‍රත්‍ය වෙලා තියෙනවා ද? ඒ හතර තියෙනවා නම් නිබ්බන්තිලක්‍ෂණයක් එතනම තියෙනවා. ඒ නිසා ඥාන පහක් ඇතිවෙන විදියටයි අපි උදය බැලුවේ. මේවායින් එකක් හෝ අඩුවෙලා නම් මේ විමසීම තව දුරටත් කළ යුතුයි කියලා අපි තේරුම්ගන්න ඕන. එහෙනම් අපි තවම ලෝකයට අයිති උදයක් බැලුවා මිසක් ලෝකෝත්තර දර්ශනයට අදාළ උදය නෙවෙයි දැකලා තියෙන්නේ. ප්‍රඥාවට පෙනෙන උදය නෙවෙයි කියන තැනින් අපට තව තවත් ඉදිරියට විමසන්න වෙනවා.

අප්‍රකාශිත බහිද්ධ බලනවා කියෙන්නේ ආයතන විකමයි බලන්නේ. ආයතනයක් කියන්නේ අප්‍රකාශිත බහිද්ධ දෙපැත්තක්. එතනත් උදය දකිනවා නම් අවිද්‍යා, තණ්හා, කර්ම, ආහාර සමුදය දකින්න තියෙනවා.

ප්‍රශ්නය: අපට ගෝචර වෙන දුකකින් අවිද්‍යාව හඳුනාගන්න කියලායි අපි දේශනා වල අහලා තියෙන්නේ. එතකොට කපුටා කියන තැන දී අපි කොහොම ද ජාති, ජරා මරණ කියන තැනට ගළපන්නේ? ඔබතුමා දැන් කියපු කාරණයේ දී අනාත්මය නේද පැහැදිලි වුණේ? මම වැරදි නම් නිවැරදි කරන්න.

පිළිතුර: අනාත්මය විතරක් නෙවෙයි, ත්‍රිලක්‍ෂණයම විමසිය යුතුයි. බුද්ධ දේශනා අනුව අනිත්‍ය දැක්කොත් තමයි දුක දකින්නේ. අනිත්‍යයි, දුකයි දැක්කොත් තමයි අනාත්ම බව දකින්නේ. එතකොට ත්‍රිලක්‍ෂණයම තමයි මෙතන පැහැදිලි කරන්නේ. කපුටාගේ උදාහරණය ගත්තොත්, නිත්‍ය කරන්න බැරි, පිහිටුවන්න බැරි කපුටෙක් නිත්‍ය කරගෙන තියෙනවා, එළියේ ඉන්න කපුටා තමයි තමන් මේ දැනගත්තේ කියලා. එතකොට රූපයක් බාහිරයෙන් පිහිටවලා. ඒ පිහිටවන ගතියට තමයි නිත්‍ය සංඥාව කියන්නේ.

නමුත් ඇත්ත තත්ත්වය නම් මේ මනසේ හදපු කපුටාව දැනගෙන, ඒ බව නො දන්නාකමටයි බාහිරයේ කපුටෙක් ඉපැද්දුවේ. එතකොට එතන එක පැත්තකින් අනිත්‍ය ලක්‍ෂණය පෙනෙනවා. නො පිහිටන බව.

ඊළඟට දුක් ලක්‍ෂණය පෙනෙනවා, මේ සමුදය, මේ මෝඩකම නිසායි කපුටෙක්ව, එහෙම නැත්නම් රූපයක් ඉපැද්දුවේ. හේතු ප්‍රත්‍ය මතයි බාහිර කපුටෙක් ගැන, රූපයක් ගැන කතා කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ. මෝඩකමට දෙයක් ඉපැද්දුවා කියන්නේ වතුරට එබ්ලා වතුරේ බල්ලෙක් ඉපැද්දුවා වගේ සංසිද්ධියක්. මෝඩකමට බල්ලෙක් උපද්දවාගෙන උග්‍ර හින්දා දුක් විදිනවා. පිහිටලා නැති දෙයක් පිහිටවාගෙන තියෙන්නේ. ඒක සංධාර දුක් ලක්‍ෂණය විදියට දකින්න පුළුවන්. මෝඩකමට සකස් කිරීම මත දුකක් උපද්දවාගෙන.

මය දෙක දකින කෙනාට අනාත්ම ලක්‍ෂණය පැහැදිලියි. එහෙම නැතුව අනාත්මයෙන් පටන්ගන්න විදියක් නම් නෙවෙයි දහමට අනුව මම දන්නේ. එතකොට නුවණින් බලන කෙනාට ත්‍රිලක්‍ෂණයම මෙනත දකින්න පුළුවන්. නමුත් ත්‍රිලක්‍ෂණය දකින්න පුළුවන් වෙන්නේ අර ලක්‍ෂණ පහම දැකීම තුළයි. විශේෂයෙන්ම අවිද්‍යාව මතයි රූපයක් උපන්නේ කියන කාරණාව.

ඉදිරිපත් කළ ප්‍රශ්නයේ දී ජාති ලක්‍ෂණය ගැන විමසුවා නේ. මෙනත කියන්නේම ජාතං රූපං කියලායි. ඒ කියන්නේ මේ රූපයේ ඉපදීම ගැනයි. ජාතං රූපං පච්චුප්පන්නං - වර්තමාන රූපයේ හටගැනීම කියන තැන. එතකොට ජාති කියන්නේ මේ රූපයේ හටගැනීමයි. දේශනා වල බන්ධානං පාතුහවො ආයතනානං පටිලාභො අයං වුච්චති ජාති කියලායි ජාතිය විස්තර වෙන්නේ. ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීම, ආයතනයන් ලැබීම තමයි ජාතිය කියලා කියන්නේ. එතකොට කපුටා කියලා රූප ස්කන්ධයක් ඉපැද්දුවා නම් ඒක තමයි ජාතිය. එතකොට ජාති පච්චයා ජරාමරණං. ඉපැද්දුවා නම් ජරාමරණ දුකත් ඉපදිලා. ජාතිය තියෙන කෙනාට ජරාමරණ තියෙනවා. ජාතිය යෙදුණේ නැත්නම්, කපුටා කියන රූපය හටගත්තේ නැත්නම් ඒකට අදාළ ජරාමරණයක් කඩදාවත් යෙදෙන්නේ නැහැ. එතකොට

ඉමස්මිං සති ඉදං භොති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න භොති කියන ධර්මතාවයට යටත් වෙනවා. ඒ කියන්නේ පටිච්ච සමුප්පන්න ධර්මතාවයට යටත් වෙනවා.

මේ සූත්‍රයේ දී පටිච්ච සමුප්පන්න කියන වචනය යෙදෙන්නේ නැහැ. ඒක අපි නුවණින් තේරුම් ගත යුතු කරුණක්. රූප ගැන කියන කොට සංඛතං, පටිච්ච සමුප්පන්නං, අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් කියන කරුණු පොදුයි. ඕනෑම රූපයක් අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් කියන එක මේ සූත්‍රයේත් තියෙනවා. එතකොට අවිද්‍යාව මත ඉතුරු ලක්‍ෂණ ටිකක් යෙදෙනවාමයි. ඒ ආකාරයෙන් අනිත් ලක්‍ෂණ ටික එහෙම හඳුනාගන්න පුළුවන් වෙනවා.

මේ සූත්‍රයත් එක්ක බලන කොට පෙනෙයි ආයථී දර්ශනය කියන්නේ කොච්චර ගැඹුරු දෙයක් ද කියලා.

අපට තව බලන්න අමාරු මට්ටමක් තමයි කනයි-ශබ්දයයි-සෝත විඤ්ඤාණයයි කියන තැන. ඊළඟට තමයි මන-ධම්ම-මනෝ විඤ්ඤාණය යෙදෙන්නේ. දැන් කන කියන එකත් රූපයක්, ශබ්දය කියන එකත් රූපයක්. එතකොට ඒ අවස්ථා වලට මේ ධර්මතා පහ යෙදෙන්නේ කොහොමද කියන තැනත් විමසන්න වෙනවා. කන සහ ශබ්දයේ උදය දකින්න පුළුවන් ද? මේ දෙක ඉපදුණ හැටි තමන් තුළින් දකින්න පුළුවන් ද? සමුදය බාහිරයෙන් භොයන එක බුදුදහම නෙවෙයි. ඒක ලෝකයට අයිති පූර්ව ප්‍රතිපදාව. බාහිරයෙන් බලන කොට නම් කියන්න පුළුවන් ජාති දෙකක් එකට ගැටුණු නිසා ශබ්දයක් හටගත්තා කියලා. නමුත් එහෙම ඉපදෙන ශබ්ද ඔක්කෝම අපේ ලෝකයට තියෙනවා ද? ඔය ශබ්දය තියෙනවා කියලා අපි දැනගත්තේ කොහොම ද? අපේ ලෝකයට ඒක ආවේ කොහොමද කියන තැන් අපට නුවණින් විමසන්න වෙනවා.

මේ ධර්මතාවයම එතැනටත් යොදන්න පුළුවන්. එළියේ ඉන්න කපුටා කෑගහන ශබ්දය අපේ කනට ඇහුණා කියන තැන තමයි අපි පටන්ගන්න කොට ඉන්නේ. දැන් කෑගහපු කපුටාට පිහිටන්න බැහැ, මොකද මනසින් හදපු කපුටෙක් මනසින් දැනගත්තා කියලා අපි නුවණින් විමසලා තහවුරු කරගෙනයි තියෙන්නේ. ශබ්දය ඇහුණාට

පස්සේ තමයි කපුටෙක්ව හදලා තියෙන්නේ කියලා දැක්කා. සෝතායතනය නිරුද්ධ වුණාටත් පස්සේ තමයි මනායතනය වැඩ කරලා තියෙන්නේ. එහෙනම් පස්සේ හදපු කපුටා කෑගහපු ශබ්දය වෙන්න බැහැ අපට මේ මොහොතේ ඇහිලා තියෙන්නේ. එතකොට එතන එක්තරා මුළාවක් තියෙන බව අපට අහුවෙනවා. එහෙනම් මේ දැන් ඇහුණ ශබ්දයට අපි හිතාගෙන හිටපු කපුටෙක් අයිති වෙන්න බැහැ. මොකද ශබ්දය තමයි ඉස්සෙල්ලා ඇහුණේ. ශබ්දය ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලායි කපුටෙක් මැවුණේ. එහෙනම් ඇහුණටත් පස්සේ මැවුණ කපුටා කෑගහපු ශබ්දය වෙන්න බැහැ ඉස්සෙල්ලා ඇහුණේ කියන තැනින් එක්තරා නුවණක් ගන්න වෙනවා.

එහෙනම් කොහෙන්ද ඔය ශබ්දය ආවේ? ඔය ශබ්දය එළියෙන් ආවා කියලා දැනගත්තේ කොහොමද කියන තැනක් ඊළඟට හොයන්න වෙනවා. බාහිර ශබ්දයක් නේ මේ කතේ ඇවිල්ලා වැදුණේ කියන එකක් දැනගත්තේ කොහොමද කියන එකක් දැන් නුවණින් හොයන්න වෙනවා. ඒක පැහැදිලි කරන්නේ කොහොමද?

ප්‍රශ්නය: අටලොස් ධාතුවම මෙනෙහි කිරීම තුළින් ඒ ගැටළුව විසඳෙනවා ද කියලා පැහැදිලි කරන්න.

පිළිතුර: දැන් එළියේ තියෙන ධාතුව ධාතුව සමග ගැටිලා ශබ්දය උපදිනවා කියන තැනට ගියොත් යම්කිසි සමුදයක් දකින්න පුළුවන්. නමුත් ඒ දැක්මෙන් මේ කියන අවදානා පැත්ත විසඳෙන්නේ නැහැ. ලෝකයට අයිති විදියට කර්ම, තණ්හා පැත්ත දකින්නත් පුළුවන් ඒ ගැටුන රූප කර්මයෙන් හෝ තණ්හාවෙන් කියලා. ආහාර පැත්තත් යන්තම් ගළපගන්න පුළුවන් වෙයි, එළියේ රූප ආහාර නිසා හටගෙන ඒවා ඒවා ගැටුණා කියලා. මේ සේරම හේතු තමන් තුළින් නෙවෙයි හොයලා තියෙන්නේ බාහිරයෙන්. ඒ බැලුවේ බාහිරයෙන් නිසා දහමට නො ගැළපීමක් තියෙනවා නේද කියන පැත්ත මතුවෙයි.

දැන් අපට හොයන්න වෙනවා බාහිර ශබ්දයක් කියලා දැනගත්තේ කොහොම ද? ඊළඟට අභ්‍යන්තර කන පිළිබඳවත් ඔය විදියටම

හොයන්න වෙනවා. දැන් අපි අර කලින් කියපු විදියට විදර්ශනා කරන කොට කපුටා බාහිර නෙවෙයි, හිත ඇතුළේ කියන තැනට සිහිය, නුවණ නියාගන්න පුළුවන් වෙයි. එහෙම නම් ඔය ශබ්දය කවදාවත් එළියේ හිරිය කපුටෙක් කැගහපු ශබ්දයක් වෙන්න බැහැ. මොකද කපුටාව හිතෙන් හදලා නේ එළියෙන් තිබ්බේ.

මේක නිකම් බල්ලා වතුරට එබ්ලා බල්ලෙක් ඉන්නවා කියලා හිතනවා වගේ අවස්ථාවක්. ඊළඟට උග බුරුණ කොට උගට දෝංකාරය ඇහිලා උග හිතනවා අර ඉන්න බල්ලා තමයි බුරුන්නේ කියලා. දැන් අපට පෙනෙනවා උග කොච්චර මෝඩකමක ද ඉන්නේ කියලා. බල්ලෙකුත් පනවගෙන, ඒ බල්ලා නිසා එන ශබ්දයකුත් පනවගෙන. දැන් බල්ලෙක් පනවගත්තා කියලා දකිනවා නම් ඒ ඇහුණ ශබ්දය අඩු ගණනේ බල්ලාගෙන් ආපු ශබ්දය නෙවෙයි කියලා වත් නුවණක් එනවා නේ.

ඒ වගේ අපට ඔය ආපු ශබ්දය අපි හිතපු කපුටාගෙන් ආපු ශබ්දයක් නම් වෙන්න බැහැ කියලා දළ වශයෙන් නුවණක් එනවා. ඒ නුවණ ආවට මදි, දැන් ශබ්දය එළියෙන් ආවා කියන තැනට අපි අහුවෙලා. බාහිරයට අහුවෙලා. එතකොට අප්ප්කිත්ත බහිද්ධ වෙන්වීමක් ඇතිවෙලා. තවම 'මම' ඉන්නවා. කොහොම ද මෙතන විසඳන්නේ? මෙතන පැහැදිලි කරන්නේ කොහොම ද? අර අටලොස් ධාතු වෙන් කියන්න ගියොත් ඔය ප්‍රශ්නයට උත්තරය එනවා ද කියලා නුවණින් විමසලා බලන්න.

කපුටා හිතෙන් හදලා එළියෙන් තිබ්බා කියන තැන විදර්ශනය කරන කොට අපට කපුටෙක් බාහිරයෙන් පිහිටවන්න බැරි වෙනවා. මම මෙතන දී අහන ප්‍රශ්නය තමයි ශබ්දය ආවේ කොහෙන් ද? ශබ්දය බාහිරයේ කියලා හිතුවේ ඇයි? තව විදියකට කිව්වොත් ශබ්දය කියන රූපයේ සමුදය මොකක් ද? ශබ්දය ඉපදුණේ කොහොමද කියන එකයි ප්‍රශ්නය. අපි දැනගත්තා නේ එළියෙන් ශබ්දයක් ආවා කියලා. ඒක දැනගත්තේ කොහොමද කියන තැනත් අපට විමසන්න වෙනවා නේද? ශබ්දය කියන එකත් රූපයක් නිසා අර ලක්ෂණ ටිකම එතනත් අපට දකින්න වෙනවා නේද? කනයි, ශබ්දයයි රූප

ස්කන්ධයට නේ වැටෙන්නේ. එතකොට මේ සූත්‍රයේ කියපු විදියට ජාතං රූපං පච්චුප්පන්නං - වර්තමාන රූපය හටගත්ත බව දකින්න තියෙනවා, උදය දකින්න තියෙනවා. එතකොට ඒක හටගත්තේ කොහොමද?

අපි දැන් විදර්ශනා කරලා කපුටා කියන බාහිර රූපයෙන් මිදිලා කියලා උපකල්පනය කරන්න කො. දැන් කපුටෙක් පිහිටවන්නේ නැහැ. හැබැයි දැන් ශබ්දයක් ඇවිල්ලා කියලා අහුවෙලා තියෙනවා. බාහිර රූපය පිහිටන්නේ නැහැ කියන කොට ඒකට අදාළ සතරමහාධාතුවක් බාහිරයේ පිහිටවන්නේ නැහැ නේ. වතුරේ බල්ලාට අදාළ සතරමහාධාතුවක් එතන පිහිටවන්නේ නැහැ නේ මෝඩකමට බල්ලෙක් ඉපැද්දුවා කියලා දැක්කහම. ඒ වගේම කපුටාට අදාළ සතරමහාධාතුවක් එළියේ පිහිටවන්නේ නැහැ. හැබැයි තවම ශබ්දයක් ඇහුණා, ශබ්දය ඇහුණ කනකුත් අපට හටගත්තා. ඒ මොහොතට හරි ඇතිවෙලා නැතිවුණ මෙහෙම සිද්ධි දෙකක් අපට තවම තියෙනවා, කනයි, ශබ්දයි කියලා. ඒවා ගැන මොකද කියන්නේ? ඒවා රූප නෙවෙයි ද? ඒවා හටගත්ත දේවල් නෙවෙයි ද? ඒවායේ මේ ලක්ෂණ පහ නැත් ද? මේවා අපි නුවණින් විමසිය යුතු තැන්.

ප්‍රශ්නය: ඒවාත් අවිද්‍යාවෙන් හටගත් දේවල් බව නේද හැඟෙන්නේ? හැමතිස්සේම පැනවීමක් නිරායාසයෙන් සිදුවෙනවා නේද?

පිළිතුර: එළියෙන් ශබ්දයක් ඇහුණ එක අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත්තා කියලා කියන්නේ ඇයි? මොකක් ද එතන යෙදුණ අවිද්‍යාව? නිකම්ම අවිද්‍යාව කියන වචනය කිව්වාට හරියන්නේ නැහැ. එතන යෙදුණ අවිද්‍යාව මොකක් ද කියලා අපට හොයාගන්න වෙනවා. පැනවීමක් නිරායාසයෙන් සිදුවෙනවා. ඒකට තමයි කාම ඕසය කියලා කියන්නේ. කාම සැඩපහරට අහුවෙලා. ඒ පැනවීම අවිද්‍යාවෙන් සිදුවුණ දෙයක් නම් එතන තියෙන ඇත්ත මොකක් ද? මොකක් ද මෙතන තියෙන මුළාව?

කනයි, ශබ්දයයි දෙකම අයිති වෙන්නේ රූප ස්කන්ධයට යි. එතකොට මේ සූත්‍රයේ කියනවා නේ වර්තමානයේ මේ රූප

හටගත්ත ආකාරය බලන්න කියලා. අප්‍රකාශිත කතා කියන කොට අප්‍රකාශිතයට අනුවෙලා. බහිද්ධ ශබ්දය කියන කොට බහිද්ධයටත් අනුවෙලා. එතකොට මේවා තියෙනවා කියලා දැනගත්ත විඤ්ඤාණයටත් අනුවෙලා, ස්පර්ශයටත් අනුවෙලා. එතකොට මොකක් ද මෙතන තියෙන අවිද්‍යාව?

කපුටා කියන මට්ටමෙන් මිඳෙන එකක් ලොකු දෙයක්, නමුත් එතනින් එහාට යන්න තව මට්ටමක් බැලිය යුතුයි කියන එකයි මම මේ කියන්න හදන්නේ. ඒ නිසායි ටිකෙන් ටික ගැඹුරට යනවා කියන්නේ. ශබ්දය 'ඇසීමට' අයිති ද, කතා 'ඇසීමට' අයිති ද කියන තැනින් අපට ප්‍රශ්න කරන්න වෙනවා. මේ මොහොතේ කතා කියෙනවා කියලා දැනගන්නේ ඇහෙන නිසායි. ඇහුනේ නැත්නම් කතා කියෙනවා කියන්න බැහැ. එතකොට කතා කියන රූපය ඇසීමට ද අයිති, නැත්නම් ඇහුණ එක ගැන කල්පනා කරලා ද කතා කියෙනවා කියන නිගමනයට ආවේ? ඇසීම ගැන කල්පනා කරන්න ගිහිල්ලා තමයි ඇහෙන්න නම් කතා කියන්න ඕන කියලා අපි නිගමනයකට ආවේ. එතකොට කතා කියන්නේ මනසේ නිර්මාණයක් බව පෙනෙන්න ඕන. කතා ගැන දන්නේ නැති පොඩි ළමයෙකුටත් ඇසීම සිදුවෙනවා, නමුත් එයාට කතා උපදින්නේ නැහැ. එතකොට පෙනෙනවා ඇසීම නිසායි කතා කියෙනවා කියලා පැනව්වේ. අන්න ඒක තමයි එතන යෙදෙන අවිද්‍යාව. ඉස්සෙල්ලා කපුටා හැඳුවා වගේ දැන් කතා කරනවා කියෙනවා.

තමන්ගේ කතා හෝ තියෙන කතාකට ඇහුණා කියන කොට ඇසීමට වඩා තව දේවල් එතනට හිතෙන් එකතු කරලා තියෙන්නේ. කතා කියන එකත් එකතු කරලා. දිට්ඨ, සුත, මුත, විඤ්ඤාත කියන ධර්මතා වලින් සුත කියන්නේ ඇසීමක් විතරයි. ඇසීම කියන්නේ ක්‍රියාවක් විතරයි. ඒක රූපයක් නෙවෙයි. නමුත් කතා කියන එක රූපයක්. කතා කියන්නේ ක්‍රියාවක් නෙවෙයි. එතකොට සුත - ඇසීම කියන එකට කතා කියන රූපය අයිති නැහැ. ඒක පසුව පනවපු දෙයක්. ඇසීම නිසායි අපි කතා කියෙනවා කියලා දැනගෙන තියෙන්නේ. එහෙනම් ඒක මනසේ නිර්මාණයක් විය යුතුයි. ඒ නිසායි අභිසංඛතයි, අභිසංචේතයිනයි කියන්නේ. ඉතින් නිකම්ම මේ

පාළු වචන කටපාඩමින් කිව්වාට මදි. ඇයි අභිසංවේතයිතයී කියන්නේ? ඒකත් වේතනා වලින්ම සකස් කරපු දෙයක්. මනසේම නිර්මාණයක් නිසා. ඒ විදියට දහමට ගළපලා විස්තර කරන්න පුළුවන් වෙන්න ඕන. ඒ වගේම ඇසීම කියන සිද්ධියට ශබ්දය අයිති නැති බවත් තේරුම් ගන්න. එවිට සුතෙ සුතමත්තං කියන්නෙ මොකක්ද කියලා දළ අදහසක් ගන්න පුළුවන් වෙයි.

ප්‍රශ්නය: එතකොට මනසක් තියෙනවා කියලා ගැනීම තුළත් මූලාවක් තියෙනවා නේද?

පිළිතුර: ඒ නිසා තමයි ටිකෙන් ටික ගැඹුරට දහම විමසන්න ඕන කියන්නේ. එක මට්ටමක අවිද්‍යාව දුරු වුණහම ඊළඟ මට්ටම විමසන්න ඕන. අපි ඉන්න රළු මට්ටමින් පටන් අරගෙන ටිකෙන් ටික සියුම් මට්ටමට යන්න ඕන.

2018-02-22 දින පැවැත්වූ #69 වන කණ්ඩායම් අන්තර්ජාල
ධර්ම සාකච්ඡාවෙන් උපුටා ගැනීමක්

තණ්හා සහ ආහාර

ප්‍රශ්නය: තණ්හාවයි, ආහාරයි සමුදය වෙත හැටි කරුණාකර පැහැදිලි කරන්න.

පිළිතුර: ඒ දෙක ගැන මූලින් ලෝකයට අයිති පැත්තෙන් තමයි පටන් ගන්න වෙන්නේ. කර්ම, තණ්හා, ආහාර කියන ඒවා අයිති කම්මස්සකතා සම්මා දිට්ඨියට යි. එතකොට තණ්හාව තියෙන්නේ පුද්ගලයාට නේ. අපි සාමාන්‍යයෙන් තණ්හාව කියන්නේ ඇලීම සහ ගැටීමට යි. ආයතන හයට, එකකට දහය ගණනේ තණ්හාව පිහිටන තැන් 60ක් තියෙනවා. මේ පිහිටන තැන් හැටෙන් එකක කොහේ හරි මූලා වුණොත් තමයි තණ්හාවට පිහිටන්න පුළුවන් වෙන්නේ. මූලාවෙන් ඒ තැන් හැදුවොත් එතන තණ්හාවට උපදින්න පුළුවන් වෙනවා. ඒක හරියට වතුරේ බල්ලෙක් හැදුවොත් ඇලෙන්න හෝ ගැටෙන්න බල්ලෙක් ඉන්නවා. එතකොට බුරන්න හෝ වලිගය වනන්න පුළුවන්. තරහා හෝ ද්වේශය ඇතිවෙන්න පුළුවන්. නැත්නම් රාගය මුල්වෙලා ඇලීම එන්න පුළුවන්. බල්ලෙක් පිහිටියේ නැත්නම් ඒ දෙකට එන්න බැහැ. එතකොට මෝහය මත තමයි රාග, ද්වේශ ඇතිවෙන්නේ. මෝහය මත 'දෙයක් පැනවීම' මතයි තණ්හාව ඇතිවෙන්නේ. නැත්නම් තණ්හාවට පිහිටන්න බැහැ.

අවිද්‍යාවෙන් සකස් කරන දෙයටයි තණ්හාවෙන් බැඳෙන්නේ. අවිද්‍යාවෙන් ඇත්ත ඇතිහැටි වහනවා. ඇත්ත ඇතිහැටි වහනවා කියන්නේ නීවරණයක්. අවිජ්ජා නීවරණං, තණ්හා සංයෝජනං - අවිද්‍යාව නීවරණයක්, තණ්හාව සංයෝජනයක්. අවිද්‍යාවෙන් ඇත්ත වැසීම තුළ තමයි අපව ලෝකයට හසුවෙන්නේ, අපි ලෝකයට අයිති දෙයක් හදන්නේ. ඒ හදපු දෙයට තමයි අපි තණ්හාවෙන් බැඳෙන්නේ - ඇලෙන්නේ, ගැටෙන්නේ. අවිද්‍යාව මත වතුරේ බල්ලාව හදනවා, ඊටපස්සේ ඒ බල්ලාට තණ්හාවෙන් බැඳෙනවා. ඒ

තණ්හාවෙන් බැඳීම තමයි ඇලීම, ගැටීම කියන්නේ. එක්කෝ බුරුණවා, එක්කෝ වලිගය වනනවා (ඇලෙනවා).

අවිද්‍යාව නිසායි තණ්හාවට පිහිටන්න ස්ථාන 10ක් හදලා දෙන්නේ. එතකොට ඒකේ ඇත්ත නො දැනීම - අවිද්‍යා නිවරණය මත තමයි තණ්හා සංයෝජනයෙන් බැඳෙන්නේ.

අවිද්‍යාව මත හදන තැන් දහයකට නේද තණ්හාවට පිහිටන්න පුළුවන් වෙන්නේ. ඒ දහය තමයි - ඇස, රූපය, වක්‍ර විඤ්ඤාණය, එස්සය, වේදනාව, තණ්හාව (තණ්හා කරන බවටත් තණ්හා කරන්න පුළුවන්), රූප සංඥාව, රූප සංවේතනාව, විතක්කය, විචාරය. මේ තැන් දහයේ තණ්හාවට පිහිටන්න පුළුවන් වුණේ අවිද්‍යාවෙන් ඇත්ත වහන නිසා යි. අවිජ්ජා නිවරණං තණ්හා සංයෝජනං. ඒ නිසා ඔය දහයම අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍ය වෙලා කියන එක තේරුම් ගන්න ඕන. ඔතන මූලිකම තැන තමයි ඇසයි, රූපයයි - අජ්ඣන්ත, බහිද්ධ දෙකම අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් කියන එක තේරුම් ගන්න ඕන.

එතකොට ඒ දෙක අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් නම් ඒ නිසා පහළවෙන විඤ්ඤාණයත් අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් විය යුතුයි. එහෙනම් ඊළඟට යෙදෙන ඉතිරි අංග සියල්ලම අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන්ම හදන දේවල් වෙන්න ඕන. ඔය දහය තියෙන තාක් කල් තණ්හාව ඇතිවෙන එක නවත්වන්න බැහැ. අවිද්‍යා නිවරණය තිබුණොත් තණ්හා සංයෝජනයෙන් බැඳෙනවාම යි. ඒ දෙක එකට වැඩ කරන්නේ.

මේ රූප වලින් සැකසුන ලෝකයට අයිති ඕනෑම දෙයකට ඔය ධර්මතාවය පොදුයි. රූප ලෝකයට කියලා අපි සාමාන්‍යයෙන් පනවන්නේ අජ්ඣන්ත ආයතනයයි, බහිද්ධ ආයතනයයි. ඇසයි, රූපයයි තමයි රූප ස්කන්ධය වෙන්නේ. ඉතිරි ආයතනත් එහෙමම යි. ඒ විදියට බැලුවහම මූලික මට්ටමේ දීම ඒක තේරුම් ගන්න පුළුවන් වෙනවා.

තණ්හාව වගේම ආහාර කියන කොට අපට මූලිකව එන්නේ කබලිංකාරාහාර. සතර ආහාරයේ කබලිංකාරාහාරය, එස්සාහාරය, මනොසංවේතනාහාරය, විඤ්ඤාණාහාරය කියලා යෙදෙනවා. මේ

සතර ආහාරයම ආහාර විදියට ගන්න පුළුවන්. ඒ ආහාර හතරක් අපට දකින්න වෙන්නේ තමන්ගේ ප්‍රඥාව වැඩෙන මට්ටමට අනුව යි. එතකොට මූලික මට්ටමේ දී අපි ආහාර කියන්නේ කබලිංකාරාහාරයට. කබලිංකාරාහාර කියන්නේ යමකින් හැදුණු කිව්වහම නැවතත් රූප වලට දානවා. රූප වලට දමන කබලිංකාරාහාර තියෙන්නේ කාම භූමියේ කෙලෙස් මතයි.

ආහාර හතරෙන් කබලිංකාරාහාරය කාම ලෝකයේ කෙලෙස් මතයි පැනවෙන්නේ. රූප භූමිය සහ අරූප භූමිය ගත්තොත් කාම ලෝකයේ කෙලෙස් යටපත් වෙලා. එතකොට බුන්ම මට්ටමේ දී ඒ මට්ටමේ කෙලෙස් යෙදෙන්නේ නැහැ. එතකොට කාම භූමියේ දී තමයි කබලිංකාරාහාර ගැන කතා කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ. අපි ඉන්න කෙලෙස් මට්ටම අනුව තමයි ආහාර ප්‍රත්‍යයෙන් කියන ධර්මතාවය ප්‍රඥාවෙන් දකින්න වෙන්නේ.

සාමාන්‍ය ලෝකයා ගන්නේ රූපයක් ඇතිවෙන්නේ කබලිංකාරාහාරයෙන් කියලා. අපේ ශරීරය පවතින්නේ කබලිංකාරාහාරයෙන් කියන මට්ටමක් තමයි අපට තියෙන්නේ. බාහිර රූප වලටත් බාහිරයෙන් හේතු හෙව්වොත් ඒකටත් කබලිංකාරාහාර මට්ටමක් යෙදෙනවා. ගහක් ගත්තොත් ඒකටත් කබලිංකාරාහාර මට්ටමක් ඕන වෙනවා. පොහොර, වතුර ආදී වශයෙන් සතරමහාධාතුවෙන් හැදුණු දේවල් ඕන. කබලිංකාරාහාර කියන කොට තේරුම් ගන්න සතරමහාධාතුවෙන් හැදුණු දෙයක් කියන මට්ටමෙන් තමයි අපි භාරගන්නේ. එතකොට සතරමහාධාතුවෙන් හැදුණු රූප තියෙන්නේ කාම ලෝකයට. අපි දෙයක් කියලා භාරගන්න මට්ටමේ කෙලෙස් මත තමයි ඒවා ගැන කතා කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ.

ඒ කෙලෙස් යටපත් වුණ මනසකට කබලිංකාරාහාර වලින් නෙවෙයි, අනිත් ආහාර තුනෙන් තමයි කතා කරන්න වෙන්නේ. ඒකෙත් පිළිවෙලක් තියෙනවා. ඉතින් මේ සතර ආහාරයත් ටිකෙන් ටික නුවණින් විමසමින් ඉදිරියට යන්න ඕන.

ඉතින් අපට මූලිකව තේරුම් ගන්න පුළුවන් - දැන් කයක් පැනවුණා නම්, කයක් කියන්නේ රූපයක් නේ. කාමලෝකයට අයිති රූපයක්. අපි උපාදානයෙන් 'දෙයක්' කියලා භාරගන්න එකක්. එතකොට රූපයක් පිළිගන්න කෙනාට රූපය සකස්වෙන කබලිංකාරාභාර මට්ටමේ ආභාරයකුත් පිළිගන්න වෙනවා කියන තැනින් ආභාරය ගැන දළ අදහසක් ගන්න පුළුවන්. ඒක තමන්ට ගෝචර වෙන මට්ටමින් තව එහාට විමසන්න තියෙනවා.

මෙතන දී කායානුපස්සනා, වේදනානුපස්සනා, චිත්තානුපස්සනා, ධම්මානුපස්සනා කියන පිළිවෙල වැදගත් වෙනවා. රූපය පිළිබඳ කෙලෙස් ටික තමයි කායානුපස්සනාවෙන් කැඩෙන්නේ.

තව පැත්තකින් ගත්තොත් සතර ආභාරයේ කබලිංකාරාභාරය කියන මට්ටම තමයි මූලින් කැඩෙන්නේ. මූලින්ම හිතන්න පුළුවන් ඕනෑම කයක් කියන එක රූපමය මට්ටමකින්, ඒ කියන්නේ භාරගන්න කෙලෙස් මට්ටමට ඒක හැදෙන්න ඕන තවත් ඒ ජාතියේම රූප සකස් වුණ ඒවා ආභාරයක් වෙන්න ඕන කියන එක. ඒක භෞතිකව භාග්‍යන්ත යන කොට අනුවෙන්නේ ඒවා. ඒ තමයි ලෝකය බාහිරයෙන් භාග්‍යන මට්ටම. විද්‍යාඥයින් එහෙම භාග්‍යන්තේ ඒ විදියට. අපි හුස්ම හැඳුණේ කොහොමද කියලා සමුදය භාග්‍යන්තේ - ඔක්සිජන් වගේ නාසයේ හැපෙන මොනවා හරි කියන මට්ටමින් භාග්‍යන කොට ඒක කබලිංකාරාභාර මට්ටමක් වෙනවා. ඇහැට, කනට, නාසයට, දිවට, කයට, මනසට අනුවෙන මට්ටමක් නිසා ඒවාට කියන්නේ කාම ලෝකයට අයිති රූප කියලා යි. එතකොට ඒවායේ සමුදය අපට මූලින් හසුවෙන්නේ ඒ ජාතියේම ඒවායින්ම යි. ඒවා එකතු වෙලා තමයි මේවා හැදිලා තියෙන්නේ කියලා.

තව ටිකක් ගැඹුරට යන අවස්ථාව තමයි සතරමහාධාතු, නැත්නම් රූප කලාප කියන මට්ටම. එතන දීත් ලෝකයට අයිති මට්ටමකින් හේතු භාග්‍යනවා. ඒකත් යම්කිසි කෙලෙස් මට්ටමකට සමුදය බැලීමක්. එතනින් එහාට යන කොට ඉතුරු කොටස් ටිකක් අනුවෙයි.

කෑම කනවා නමුත් සත්වයාගේ පැවැත්ම පිණිස කියලා ඒ මට්ටමින් කතා කරන්නේ යම්කිසි කෙලෙස් මට්ටමක් තුනී කරගන්න විතරයි.

එතකොට සත්කයෙක් පවතින්නේ ඇයි කියන මට්ටම එතන ඇල්ලෙන්නේ නැහැ. ඒ නිසා තමයි කියන්නේ ඒ කෙලෙස් මට්ටමේ දී ඒවා ගැන කතා කරන්න පුළුවන්. සත්කයෙක් පවත්වා ගන්න තියෙන උවමනාව මොකක් ද?

ශුද්ධාණ්ඩකයේ වර්ණ, ගන්ධ, රස, ඕජා වලින් ඕජා පැත්ත තමයි බොහෝ වෙලාවට ආහාර විදියට අපට අදහස් වෙන්නේ. අපි බත්, පාන් කෑවාට ශරීරයට උරාගන්නේ ඕජාව විතර නේ කියන මට්ටමෙන් ඒක ආහාරයක් වෙනවා.

ආහාර ගැන කියන කොට 'යමක් ගෙන එන' අර්ථයෙන් තමයි ආහාරය කියන්නේ. කනබොන, බඩ පිරෙන අර්ථයට වඩා ආහාර කියන්නේ 'යම්කිසි දෙයක් අලුතෙන් සකස් කරන, දෙයක් හදලා දෙන, යමක් ගෙන එන' අර්ථයට තමයි පාලියෙන් ආහාර කියලා කියන්නේ. ආහාරයක් නිසා තව දෙයක් සකස් වෙනවා. තව දෙයක් අරන් එනවා. තව දෙයක් හදලා දෙනවා. ඒ අර්ථයෙනුත් ආහාරය තේරුම්ගන්න ඕන. එතකොට තමයි ඊළඟට එන සියුම් කරුණු ටික තේරුම් ගන්න පුළුවන් වෙන්නේ. ඇයි එස්සයට ආහාර කියන්නේ, ඇයි විඤ්ඤාණයට ආහාර කියන්නේ, ඇයි මනෝසංවේතනාවට ආහාර කියන්නේ කියන එක ගැන අදහසක් ගන්නත් වෙනවා. ඒවා කෑම නෙවෙයි නේ. ඒ නිසා යමක් නිපදවන, යමක් ගෙන එන අර්ථයෙන් තමයි ආහාර කියන එක තේරුම්ගන්න ඕන. එතකොට ඉතුරු වචන තේරුම්ගන්න පහසු වෙයි.

එක එක මට්ටමින් ඕවාට වෙනස් වෙනස් තේරුම් එනවා. ශුද්ධාණ්ඩකයේ මට්ටමින් කතා කරන තාක් කල් අපි රූප ලෝකයට අනුවෙලා තමයි කතා කරන්නේ. පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, වර්ණ, ගන්ධ, රස, ඕජා තමයි මූලික රූප කලාප කියන මට්ටම. එතකොට භෞතික ලෝකය පිලිඅරගෙන, ඒකට අයිති ආහාරයක් හැටියට කබලිංකාරාහාර කියන මට්ටමට එන්නේ. එතකොට ඒ මට්ටමින් මිදෙන්න තමයි කායානුපස්සනාව දීලා තියෙන්නේ. ඒ නිසා තමයි සතර සතිපට්ඨානයේ පිළිවෙළක් තියෙනවා කියන්නේ.

එතකොට ඒ මට්ටමින් තමයි ආහාරය දකින්නේ. ඒ කාම භූමි මට්ටමේ කෙලෙස්.

එකකොට කාම භූමිය ඉක්මවා යන්න තමයි කායානුපස්සනාව තියෙන්නේ. කායානුපස්සනාව වැඩීම තුළ මොකක්ද වෙන්නේ? කාම ලෝකයෙන් මිඳෙනවා. එතකොට අපට තවදුරටත් ශුද්ධාෂ්ඨකය ගැන කතා කරන්න බැරි වෙනවා. රූප ලෝකය හදන කෙලෙස් ටික දුරු වෙනවා. කාම භූමියෙන් මිඳෙනවා කියන්නේ හරියට වැඩුවොත් අනාගාමී මට්ටම දක්වා හිත දියුණු වෙනවා. නමුත් එතැනට යනකම් පිළිවෙලක් තියෙනවා. ඒ තැන දක්වා ප්‍රඥාව වැඩෙනකම් අපට මේ මට්ටම් අල්ලගෙන තමයි කතා කරන්න වෙන්නේ. හැබැයි ඒවා ඔක්කෝම අවිද්‍යාව මත පනවපු දේවල් කියලා ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ප්‍රඥාවට පෙනෙන්නට ගනියි.

ප්‍රශ්නය: අජ්ඣන්තං, පච්චන්තං, කක්ඛළං, බර්ගතං, උපාදින්නං කියන පැත්තෙන් විමසන්නේ කොහොම ද?

පිළිතුර: ඒ ඕනේ පැත්තකින් මේ ධර්මතාවය තේරුම් ගන්න පුළුවන්. කර්කස, තද ගතිය එළියේ තියෙනවා කියලා විශ්වාස කරන තාක් කල් අපි සතරමහාධාතුවට අහුවෙලා. නැත්නම් ශුද්ධාෂ්ඨකයට අහුවෙලා. ඒවා භාර අරගෙන තියෙන්නේ. ඒ නිසා තමයි මේවා එක එක ප්‍රඥා මට්ටම් වලට ගෝචර වෙන ආකාරය වෙනස් වෙනවා කියන්නේ. එතකොට කායානුපස්සනාව වැඩීම තුළ අපි ඒ කෙලෙස් මට්ටම කඩනවා. මේකත් උපාදින්නයි, පුද්ගලයෙක් දැනගත්ත දෙයක්, පුද්ගලයෙක් මත ඉඳගෙනයි ඕක ගැන කතා කරන්න වෙන්නේ - උපාදින්නයි - පුද්ගලයා අනුව ගිය. එක පුද්ගලයෙකුට තද ගතිය තව කෙනෙකුට මෙලෙක් ගතියක් වෙන්න පුළුවන්. අපට බිත්තිය රළු වුණාට දෙවියන්ට ඒ තුළින් යන්න පුළුවන්. එතකොට ඒක පුද්ගල පරියාපන්නයි - උපාදින්නයි. ඒක සාපේක්ෂ දෙයක්.

ඒ නිසා තමයි රූපයක් තියෙන කෙනා කායානුපස්සනාව වඩන්න ඕන කියන්නේ. එතකොට රූපයෙන් මිඳෙනවා. මෙච්චර කල් පඨවිය පඨවිය කියලා මඤ්ඤණා කළාට ඒක අවිද්‍යාව මත කරන වැඩක් කියලා සම්මාදිට්ඨිය තුළ පෙනෙන්න ගන්නවා. සමුදය ධම්මානුපස්සී

වෙන කොට නිරෝධය සාක්‍ෂාත් වෙනවා. අපට රූප පිහිටියාට අවිද්‍යාව දුරු කළ මනසට, ආයතන මූලාව නැති මනසට එහෙම පිහිටන්න බැහැ කියලා පෙනෙන්න ගන්නවා. රහතන්වහන්සේ මඤ්ඤාණා කරන්නේ නැහැ - න මඤ්ඤාති.

එක එක ප්‍රඥා මට්ටම් වල දී ඕවා ගැන කතා කරන, තේරුම් යන විදිය වෙනස් වෙනවා කියලා කියන්නේ ඒ නිසා යි. නමුත් දැනට අපි කාම ලෝකයේ ඉන්න නිසා අපට කබලිංකාරාභාර මට්ටමෙන් රූප ගැන කතා කරන්න වෙනවා. ඒ පැහැදිලි කිරීම ඒ කෙලෙස් මට්ටමට. කබලිංකාරාභාරයෙන් මිදෙන කොට ඒ ගැන කතා කරන්න අවශ්‍ය නැහැ.

එස්සයෙන්, මනෝ සංවේතනාවෙන්, විඤ්ඤාණ මට්ටමකින් තමයි ඊළඟට කතා කරන්න වෙන්නේ. ඒ කතා කිරීමේ දී අපට කායානුපස්සනාව නෙවෙයි, වෙදනානුපස්සනාව, චිත්තානුපස්සනාව, ධම්මානුපස්සනාව තමයි අවශ්‍ය වෙන්නේ. ඒ විදියට සතර සතිපට්ඨානයේත් පිළිවෙලක් තියෙනවා. අවබෝධ වීම නේ ප්‍රඥාව වැඩෙනවා කියන්නේ. එක එක මට්ටමේ කෙලෙස් දුරු වෙනවා. එහෙම දුරු වෙන්නේ මාර්ගය වැඩීම තුළ යි.

එතකොට අපි එක වරම සතර ආභාරයෙන්ම මිදෙනවා නෙවෙයි. ආභාරයෙන් මිදීමෙන් පියවර කිහිපයක් තියෙනවා. විඤ්ඤාණාභාරය ගැන එහෙම අල්ලන්න සිත ගැන හොඳට බලන්න වෙනවා. විඤ්ඤාණය මායාකාරයක් කියන පැත්තෙන් බලන්න වෙනවා. ඒකෙන් මිදෙන කොට විඤ්ඤාණං අනිදස්සනං කියන මට්ටම දකින්න වෙනවා. නිරොධෙ ඤාණං පැත්තෙන්. නමුත් එතැනින් පටන්ගන්න අපට හැකියාව නැහැ. අපි ඉන්න මට්ටමෙන් පටන් අරගෙන ටිකෙන් ටික ගැඹුරටයි යන්න වෙන්නේ.

එතකොට මතක තියාගන්න හුස්ම කියලා කයක් ලෝකයෙන් පනවන මට්ටමේ දී කබලිංකාරාභාර මට්ටම තමයි තියෙන්නේ. එතන දී අපේ කායානුපස්සනාව තවම වැඩිලා නැති බව අපි තේරුම් ගන්න ඕන. දිග, කොට ආදී වශයෙන් හුස්ම කයක් තියෙන තාක් කල් කායානුපස්සනාව තව තවත් වඩන්න ඕන.

2017-09-14 දින අන්තර්ජාලය ඔස්සේ පැවැත් වූ
කණ්ඩායම් සාකච්ඡාව #57

ආහාර පිළිබඳව ඇසූ ප්‍රශ්නයකට පිළිතුර:

ගැඹුරෙන් ගන්න කොට ආහාර කියන්නේ 'යමක් ගෙන එනවා' 'යමක් උපද්දන්න හේතු වෙනවා' කියන අර්ථයෙන්. ලෝකයට අයිති පැත්තෙන් තමයි කන බොන දේවල් කියලා ගන්නේ. කබලිංකාරාහාර කියන එකට නොයෙක් මත තියෙනවා. අපි දන්න සාමාන්‍ය තේරුම ගත්තොත් ආහාර කියන්නේ අතට අහුවෙන, කැබලි වගේ තියෙන දේවල්. ඒ අර්ථයෙන් ගත්තොත් තුන් භූමිය ගැන හිතන කොට අරුපාවචර භූමියේ කබලිංකාරාහාර තියෙන්න බැහැ නේද? කාම භූමියෙයි, රූප භූමියෙයි තියෙන්න පුළුවන් නමුත් අරුප භූමිවල කබලිංකාරාහාර කොහෙන්ම තියෙන්න බැහැ. තව පැත්තකින් කියනවා ඝන ශරීරයක් තියෙන සත්ත්වයින්ට තමයි කබලිංකාරාහාර අවශ්‍ය වෙන්නේ කියලා.

ඒ නිසා සාමාන්‍ය ලෝකයට අයිති තේරුමෙන් ගත්තත් අපට හිතාගන්න පුළුවන් දෙවිවරු වුණත් අපි කනවා වගේ ඝන ආහාර කන්නේ නැති බව අපි අහලා තියෙනවා. ඒ අය ගන්නේ සුවද ජාති වගේ සියුම් දේවල්. ඊට හේතුව තමයි ඒ අයට තියෙන්නේ සියුම් ශරීර නිසා. එතකොට බ්‍රහ්මලෝක වලට ඕවා එකක්වත් අදාළ නැහැ. නොයෙක් පැති වලින් හිතන්න, විමසන්නයි මේ ටික මම කියන්නේ. එතකොට කාම භූමියේ දී නේද මේවා ගැන කතා කරන්න තියෙන්නේ. රූප, අරුප භූමි වල ඔය ප්‍රශ්නය යෙදෙන්නේ නැහැ.

තව පැත්තකින් බලන කොට රූප, අරුප මට්ටමේ දී වෙනස් වෙනවා කියන්නේ මොකක් ද? ඒ මට්ටමේ දී මේ මුත කියන ආයතනය පිහිටන්නේ නැහැ. කය, දිව, නාසය කියන ආයතන තුන රූප, අරුප භූමි වල පිහිටන්නේ නැහැ. කාම භූමිය කියන්නේ ආයතන හයම පිහිටන මට්ටමක්. එතකොට මේ ආයතන තුන පහළවෙන කෙලෙස් ධ්‍යාන බලයෙන් යටපත් කරගත්තොත් රූප අරුප මට්ටම් අත්විඳින්න පුළුවන්කම තියෙනවා.

දැන් විඤ්ඤාණය ගැනත් ප්‍රශ්නයක් ඇහුවා නේ. කාම භූමියේ දී කාමවස්තු දැනගැනීම සඳහා විඤ්ඤාණය පිහිටන්නේ කබලිංකාරාභාරය උපද්දන කෙලෙස් යෙදෙන තාක් කල් විතරයි. විඤ්ඤාණයට ඒවා දර්ශනය කරන්න පුළුවන් කෙලෙස් මට්ටමක්. එතකොට ඔය පැත්තෙන් ආහාර ගැන විමසන්න හැකියාවක් එයි. විඤ්ඤාණයක් ගෙන එන්න පුළුවන් කබලිංකාරාභාරයට. කාම භූමි මට්ටමේ කෙලෙස් තියෙන කොට ඒවා දැනගන්න මට්ටමේ විඤ්ඤාණ ගෙන එනවා. ආයතන වලට අරමුණු වෙන දේවල් එළියේ තියෙනවා කියන කොට තමයි ඒවා කාම වස්තු වෙන්නේ. නමුත් රහතත්වහන්සේට ඒවා කාම වස්තු නෙවෙයි, කාම ගුණ විතරයි. එතකොට ඒවා කාම වස්තු වෙලා තියෙන මට්ටම කාම භූමිය. ඒ භූමියේ දී කබලිංකාරාභාර තියෙනවා. රූපය ආහාරයක් කරලා තව තව දේවල් උපද්දන්න පුළුවන් වෙනවා. වචන වල තේරුමට වඩා අර්ථය අරගෙන හිතන්න පැත්තක් මේ කියන්නේ.

එතකොට ඔය වගේ පැත්තකින් සතර ආහාරය දකින්න පුළුවන්. තව එස්ස ආහාරය, මනෝසංවේතන ආහාර, විඤ්ඤාණ ආහාර කියලාත් තියෙනවා. අපි දන්නවා එස්සයෙන් නම් බොහෝ දේවල් ගෙන එනවා කියලා. එස්ස පච්චයා වෙදනා, එස්ස පච්චයා සඤ්ඤා, එස්ස පච්චයා සංඛාර ආදී වශයෙන්. එතකොට ස්පර්ශය ආහාරයක් වෙලා ගොඩක් දේවල් හදනවා. නිකම්ම කන බොන අර්ථයට වඩා, මොනවා හරි ගෙන එන අර්ථයෙන් තමයි ආහාර කියන්නේ. කන බොන එක ගත්තත් ශරීරය හදන්න කන්න ඕන කියන අර්ථයෙන් ගත්තොත් ලෝකයට අයිති පැත්තෙන් ආහාර කියන වචනය හැදුණු හැටි හිතාගන්නත් පුළුවන්.

මනෝසංවේතන ආහාර - මනසෙන් හිතන කොට, චේතනා හැදීම තුළත් සංඛාර හැදෙනවා. චේතනාව නේ සංඛාරය වෙන්නේ. එතනත් 'ගෙන එන' අර්ථය තියෙනවා. ලෝකයක් හදනවා. මන-ධම්ම-මනෝ විඤ්ඤාණ කියන තැන ඇත්ත නො දන්නාකමට අපි 'ධම්ම' කියන එක 'ලෝකයක්' කරගන්නවා. රූප කරගන්නවා. ධම්ම කියන්නේ මනෝමය දෙයක් කියලා අමතක වෙනවා. මනසෙන් දැනගන්න ඒවා එළියේ තියෙන්නේ කියලා විශ්වාස කරන මට්ටමකට

ඒවා ගෙන එනවා, 'ලෝකයක්' හදනවා. අවිද්‍යාවෙන් කරන සංඛාර බවට පත්වෙනවා.

එතනත් නුවණක් ගන්න, දැන් අවිද්‍යාව තියෙනකම් තමයි ආහාර වලට වැඩ කරන්න පුළුවන් වෙන්නේ. විඤ්ඤාණය තනිකරම මායාකාරයෙක් කියලා තියෙනවා නේ. එතකොට විඤ්ඤාණයෙන් පෙන්නන සියලුම මායාවන් කරන්න පුළුවන් අවිද්‍යාව තියෙනකම් විතරයි. අවිද්‍යාව දුරු වුණොත් විඤ්ඤාණං අනිදස්සනං කියනවා. එතකොට කිසිම දෙයක් ගෙන එන්න බැරි වෙනවා. ආහාර වලින් වෙන කෘත්‍ය නවතිනවා. මොනවා හරි උපද්දවන ගතිය ආහාර නම්, ආහාර දෙන එක නැවැත්කුවොත්, නිවිලා යනවා. ගින්නේ උපමාව මතක් කරගන්න. ගින්නට නොයෙක් දේවල් දමන තාක් කල් ගින්න පත්තු වෙනවා. එහෙම දමන එක නැවැත්කුවොත්, නිවිලා යනවා.

එතකොට ආහාරය නිසායි මුළු ලෝකයම තියෙන්නේ. තව විදියකට කිව්වොත් ආහාරය නිසායි දුක තියෙන්නේ. පටිච්ච සමුප්පාදය පැත්තෙන් විමසුවොත් මේ කියන්නේ දුකයි, දුක්ඛ සමුදය ගැනයි කියලා පෙනෙන්න ඕන. සමුදය නැති වුණොත් දුක්ඛ නිරෝධය - නිවිලා යනවා. එහෙනම් අපි සොයාගත යුත්තේ ඒ සඳහා තියෙන වැඩ පිළිවෙල නේද?

කාමභූමියක් හදන සමුදය හොයා ගත්තොත් ඒ සමුදය තියෙනකම් විතරයි ඒක තියෙන්නේ. ඒ සමුදය යෙදුණේ නැත්නම් කාමභූමිය උපදින්නේ නැහැ. දැන් ධ්‍යාන බලයෙන් යටපත් කිරීමෙන් නෙවෙයි, ඔය ධර්මතාවය දැකීම තුළින්, ප්‍රඥාවෙන් කාම ලෝකයේ උපදින්න තියෙන කෙලෙස් කපා හැරෙනවා. ඒ සඳහා බුදුරජාණන් වහන්සේ දීලා තියෙන වැඩ පිළිවෙළ - එකම මාර්ගය තමයි සතර සතිපට්ඨානය. සතර සතිපට්ඨානය තුළ කායානුපස්සනාවක් දීලා තියෙන්නේ අැයි කියලා නුවණින් විමසලා බලන්න.

අජ්ඣත්ත කය, බහිද්ධ කය කියන මුළු රූප ලෝකයම එතෙන්නට අනුවෙනවා. රූප වලින් අපි ලෝකයක් හදාගෙන තියෙනවා නම්, ඒ සේරම අයිති වෙන විදියට කායානුපස්සිව ඉන්න කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරනවා. කායානුපස්සනාව නිවැරදිව වැඩුවොත්

මුලින් ඇසුරු කළ රූප ඇසුරු කරන්නේ නැති වෙනවා. මුලින් අපි ඇසුරු කරපු රූප, නිශ්චය සිටිය රූප දැන් අනිශ්චය වෙනවා - අනිස්සිතො ව විහරනී වෙනවා. ප්‍රඥාව පැත්තෙන් ඒක සම්පූර්ණ වුණොත් න ව කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියනී වෙනවා. මේ කය කියන ලෝකයක් තිබුණා නම්, කායානුපස්සනාව තුළින් එහෙම ලෝකයක් ඇසුරු නො කරන මට්ටමකට ප්‍රඥාව වඩාගන්න පුළුවන් වෙනවා.

එතකොට යම්කිසි අප්ඤාන කයක් හෝ බහිද්ධ කයක් තියෙනවා නම්, (කයක් කියන කොට තේරුම් ගන්න අප්ඤාන හෝ බහිද්ධ රූපයක් කියලා දෙයක් පනවලා නම්) ඒ කයේ සතර සතිපට්ඨානයට අනුව කායානුපස්සනාවේ කායානුපස්සිව ඉන්නවා කියන්නේ, සමුදය ධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරනී වෙන්න ඕන. වය ධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරනී වෙන්න ඕන. එතකොට සමුදය බැලීම තුළින් පටන් ගන්න තියෙන්නේ. කයක් කියලා යමක් තියෙනවා නම් ඒකේ සමුදය භොයාගන්න කියනවා. රූප කයක් කොහේ හරි පැනවුණා නම් ඒ තමයි රූපය. එතකොට ඉති රූපස්ස සමුදයො වෙන්න ඕන.

සමුදය සෙවීමේ දී ලෝකයා සමුදය භොයන විදියකුත් තියෙනවා, බුදුරජාණන් වහන්සේ සමුදය භොයන්න කියලා දේශනා කරලා තියෙන ක්‍රමයකුත් තියෙනවා. ලෝකයා සමුදය භොයන්නේ බාහිරයෙන් - තියෙන රූපය හැඳුණේ කොහොම ද කියලා. ආයතන තුළින් සමුදය දකින්න කියලායි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන්නේ. ලෝකයයි, ලෝක සමුදයයි තමන් තුළින් දකින්න කියලා. ඒ දෙක තමන් තුළින් දැක්කොත් නිරෝධයත්, මාර්ගයත් තමන් තුළමයි කියලා නුවණක් එනවා. (රොහිතස්ස සූත්‍රය³⁴)

ආහාර සමුදයා රූප සමුදයො - රූපය ඇතිවෙන්නේ ආහාර නිසායි. එතකොට ආහාර පිරිසිඳ දැක්කොත් රූපයයි, සමුදයයි, නිරෝධයයි, මාර්ගයයි වැඩෙනවා. ඒකට සම්මාදිට්ඨිය කියනවා. ආහාර පිරිසිඳ

³⁴ රොහිතස්ස සූත්‍රය - සංයුක්ත නිකාය, සභාචාර්යවරයාලි, දෙවපුත්තසංයුක්තය, නානාතිත්ථියවර්ගය.

දැකීම තුළින් ලෝකයෙන් එතෙර වෙත සම්මාදිට්ඨිය ඇති කරගන්න පුළුවන්කමක් තියෙනවා. සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රය බලන්න³⁵.

ප්‍රශ්නය: සම්මාදිට්ඨිය ඇතිවෙන්න ආහාර හතරම දකින්න ඕන ද?

පිළිතුර: එක එක මට්ටමේ කෙලෙස් අනුවයි ඒක බලපාන්නේ. දැන් කබලිංකාරාහාර මට්ටම දැකීම තුළින් කාම ලෝකය හදන එක නවතිනවා. (කාම ලෝකයයි, කාම ලෝක සමුදයයි). ඒකෙන් රූප අරූප මට්ටම කැඩෙන්නේ නැහැ. රූප අරූප මට්ටම කැඩෙන්න නම් ඉතිරි ආහාර ගැනත් විමසන්න වෙනවා. හැබැයි සම්මාදිට්ඨිය ඇති කරගන්න කබලිංකාරාහාර මට්ටම පිරිසිදු දැකීම ඇතිවෙන්න පුළුවන්.

ප්‍රශ්නය: කබලිංකාරාහාරය ගැන සාමාන්‍යයෙන් දේශනා වල කන බොන ආහාරයක්, අතින් කඩලා ගන්න ආහාර කියලා නේ කියවෙන්නේ. ඒක ගැන ද ඔය කියන්නේ?

පිළිතුර: එහෙම කියන එකටත් දැන් මේ කියන ධර්මතාවය ගැළපෙනවා නේද? තමන් ඉන්න මට්ටමේ ඉඳන් ගැඹුරට යන්න තමයි ඔය වචන තියෙන්නේ. කන බොන ආහාරය කිව්වත් මේ ධර්මතාවය ගැළපෙනවා. කාම ලෝකයට අයිති වෙන්නේ එළියේ තියෙන ආහාර. එතකොට ඒ ආහාර පිරිසිදු දැකීමෙන් කාම ලෝකයෙන් එතර වෙන්න පුළුවන් වෙනවා.

ප්‍රශ්නය: උපමාවකින් ඒක පැහැදිලි කරන්න පුළුවන් ද? අපි බත් කනවා කියලා හිතමු.

පිළිතුර: එතකොට බත් තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ කොහොම ද? ආයතන හරහා නේද? එහෙනම් ඒකේ සමුදය හොයාගන්න. මොන ආයතනයෙන් ද බත් තියෙනවා කියලා දැනගත්තේ? ඇහෙන්නේ දෑකලා ද, අතින් අල්ලලාද, රස නිසා ද, සුවද නිසා ද, ආදී වශයෙන්. කාම භූමිය ඉක්මවපු කෙනෙකුට - කය, දිව, නාසය කියන ආයතන උපද්දන කෙලෙස් යටපත් වුණොත් (ධ්‍යානයක් වඩලා) හෝ

³⁵ සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රය - මජ්ඣිම නිකාය, මූලපණ්ණාසයක, මූලපරියාය වග්ගය.

කැඩුණොත් (ප්‍රඥාවෙන් දැකලා ආයතන මූලාව දැක්කොත්), කබලිංකාරාභාරය පිහිටන්නේ නැහැ. ඒ මට්ටමේ කෙලෙස් තියෙනකම් විතරයි ඒ මට්ටමේ ආහාර තියෙන්නේ. බ්‍රහ්මයෙක් අහයි ද කබලිංකාරාභාරය ගැන? ඒ මට්ටමේ දී ඒක අදාළ නැහැ.

ඉති රූපං කියලා ලෝකයට අයිති මට්ටමෙන් පටන්ගන්න වෙනවා. ඒකේ ඇත්ත දකින්න නම් කායානුපස්සනාව වඩන්න වෙනවා. සමුදය භොයාගන්න වෙනවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නපු විදියට සමුදය තමන් තුළින් භොයාගත්තොත් කබලිංකාරාභාරයෙන් මිදෙනවා. ආයතන මූලාව නිසායි මෙහෙම පනවලා තියෙන්නේ කියලා නුවණ එනවා. මූලික ආයතනයෙන් දෙන එක මනසෙන් තමයි දෙයක් බවට පත්කරලා තියෙන්නේ. මූලික ආයතනයෙන් දෙන්නේ සංඥාවක් විතරයි. සංඥාව උපමා වෙන්නේ මිරිඟුවකට යි. එතකොට මිරිඟුව මිරිඟුවක් හැටියට නොදැන, ඒක 'දෙයක්' බවට පත් කරලා තියෙන්නේ මනස. ලෝකයට අයිති විදියට ඒක ගැන හිතන්න ගිහිල්ලා. වතුරේ බල්ලෝ හදනවා වගේ එළියේ රූප පනවලා. ඒ රූපය පනවාගත්තාට පස්සේ තමයි අර එකොළොස් ආකාරයට දාන්න පුළුවන් වෙන්නේ. නමුත් රූප සමුදය දැක්කොත් - මන-ධම්ම-මනෝවිඤ්ඤාණ මට්ටම. ධම්ම කියන්නේ මනෝමය ස්වභාවයක්. අවිද්‍යාවෙන් තමයි එකොළොස් ආකාරයට පනවාගෙන තියෙන්නේ.

සතර ආහාරයෙන්ම ලෝකයක් සකස් කරනවා. ඒ ආහාර නො දුන්නොත්, ප්‍රඥාවෙන් තේරුම් ගත්තොත් තමයි ලෝකයෙන් එතර වෙන්න පුළුවන් වෙන්නේ. ඒ ඒ තැන් වල අවිද්‍යාව යෙදෙන හැටි බලලා, අවිද්‍යාව යෙදුණේ නැතිනම් මොකක් ද තත්ත්වය කියලා පටිච්ච සමුප්පන්න බව දකින්න ඕන. ඒක තම තමන්ගේ විදර්ශනා මට්ටම අනුව වෙනස් වෙන්න පුළුවන්. ඒ නිසා ලෝකයට අයිති තර්ක වලට යන්නේ නැතුව තමන් ඉන්න කෙලෙස් මට්ටම හඳුනාගෙන, තමන්ගේ මාර්ගය වැඩෙන්න නම් කළ යුත්තේ කුමක් ද කියලා නුවණින් විමසිය යුතුයි.

හැම දෙනාටම තේරුවන් සරණයි!

කතෘගේ වෙනත් පොත්

- බුදු දහම දැක ගනිමු - 1 පටිච්ච සමුප්පාද සාකච්ඡා
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 2 මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව (මජ්ඣිම නිකාය සූත්‍රය ඇසුරෙන්)
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 3 අනිච්චසංස්ඤා සූත්‍රය
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 4 තජ්ජො සමන්තාහාරො (මහා භජීපදොපම සූත්‍රය ඇසුරෙන්)
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 5 සතර මහා ධාතුවේ සතර ආකාරය (මූලපරියාය සූත්‍රය ඇසුරෙන්)
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 6 ලෝකෝත්තර දැක්ම සඳහා කායානුපස්සනාව
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 7 උණ්ණාහ බ්‍රාහ්මණ සූත්‍රය
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 8 පුබ්බෙ අනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු (කච්චානගොත්ත සූත්‍රය, මධුපිණ්ඩික සූත්‍රය සහ අනාථපිණ්ඩිකොවාද සූත්‍රය ඇසුරෙන්)
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 9 උපාදාය අස්මිති හොති නො අනුපාදාය (උදායී සූත්‍රය, වීණොපම සූත්‍රය සහ ආනන්ද සූත්‍රය ඇසුරෙන්)
- බුදු දහම දැක ගනිමු - 10 ආයතන මූලාව (යමක සූත්‍රය, මාලුඛිධ්‍යපුත්ත සූත්‍රය සහ කාළකාරාම සූත්‍රය ඇසුරෙන්)

මෙම පොත්වල අන්තර්ජාල සංස්කරණය (pdf) සහ සාකච්ඡා (mp3) ශ්‍රවණය/බාගත කිරීම සඳහා පහත සඳහන් වෙබ් අඩවියට පිවිසෙන්න.

To download mp3, right click and select the save as option.

<http://ravi.harimaga.com>

ඔබගේ පුණ්‍යානුමෝදනාවක් සහිතව පොත් නැවත මුද්‍රණය සඳහා කතෘ අමතන්න.

**රවින්ද කොග්ගලගේ මහතා විසින් මෙහෙයවන
භාවනා/ධර්ම සාකච්ඡා වැඩසටහන් පැවැත්වෙන ස්ථාන**

1) කොළඹ

සෑම සෙනසුරාදා දිනයකම

පෙ.ව. 8.30 සිට ප.ව. 1.00 දක්වා

සුභද්‍රාරාම විහාරස්ථානය - ගම්පහා හන්දිය, නුගේගොඩ.

2) මාතර

සෑම මසකම සතියේ පළමු ඉරිදා දින

පෙ.ව. 9.00 සිට ප.ව. 4.00 දක්වා

'ජය නිවස' - මාතර බෝධි ආරක්ෂක සභාවේ භාවනා මධ්‍යස්ථානය
කුමාරතුංග මාවත (නූපෙ හන්දියෙන් හැරෙන්න), මාතර.

විමසීම්: දේශබන්ධු කේ. ජී. මුනිදාස මහතා - 071 4438 747

3) මාතලේ

සෑම මසකම සතියේ තුන්වන ඉරිදා දින

ප.ව. 1.00 සිට ප.ව. 4.00 දක්වා

බෝගහකොටුව විහාරය

විමසීම්: ජාලිය මහතා - 076 994 4783

4) අන්තර්ජාලය ඔස්සේ සිංහල ධර්ම සාකච්ඡාව

සෑම අඟහරුවාදා දිනකම සවස 2.30 සිට 5.30 දක්වා.

<http://www.savanatasisilasa.org>

5) The Buddhist TV - Dhammahadaya (English Discussion)

Poya days and Mondays @ 9.00 pm

**ධර්ම දානයක් වශයෙන් වෙම ජ්‍යාන් තැවෙන මුදුණාය ශතාව නොමිලේ බෙදාහැරීමට ඕනෑම
අයෙකුට අවසර ඇති අතර මුදලට විකිණීම සූරා තහනම්ය.**